

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГУБІНА ОКСАНА ЮРІЇВНА

УДК 378.4.01(410)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ
В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.Ю. Губіна

Науковий керівник – **Кондратюк Світлана Миколаївна**, кандидат
педагогічних наук, доцент

Суми – 2018

АНОТАЦІЯ

Губіна О. Ю. Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми, 2018.

Зміст анотації

У дослідженні з'ясовано організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії. Визначено, що доцільність наукового опрацювання організаційно-педагогічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії зумовлено необхідністю подолання низки суперечностей у системі вітчизняної вищої освіти, зокрема між: сучасним вектором розвитку вищої освіти України, що спрямований на інтеграцію до Європейського простору вищої освіти та недостатнім рівнем системного вивчення й узагальнення європейського досвіду організації відкритої освіти; між визнаним в усьому світі досвідом відкритої освіти в університетах Великої Британії та відсутністю аналізу концептуальних, нормативних, організаційних та методичних засад британського досвіду у педагогічній думці України; між зростаючими потребами українського суспільства в індивідуалізації та технологізації навчання та недостатнім рівнем методичного забезпечення відкритої освіти у вітчизняних закладах вищої освіти.

При розробленні конкретної методології дослідження використано системний підхід, який надає можливість розглянути відкриту освіту як систему, що функціонує й розвивається на основі взаємозв'язку та взаємодії всіх її складових; історичний підхід, який має на меті вивчення досвіду

відкритої освіти в університетах Великої Британії в її історичному розвитку; компаративний підхід, що дозволив порівняти практики навчання у закладах відкритої освіти Великої Британії та України, окреслити можливості використання елементів британського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми у вітчизняних закладах вищої освіти.

З'ясовано стан розробленості проблеми відкритої освіти у вітчизняній науковій думці. Результатом застосування загальнонаукових методів аналізу, синтезу, зіставлення, порівняння, узагальнення, що застосовувалися для з'ясування стану розроблення проблеми, стало виокремлення таких аспектів її розгляду, як теоретико-методологічний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, соціально-педагогічний, методичний, технологічний. Виявлено, що у вітчизняній педагогічній компаративістиці організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії не були предметом цілісного дослідження.

Структурно-логічний аналіз досліджуваного поняття дозволив виокремити такі аспекти її розгляду: концептуальний, нормативний, організаційний та методичний.

Подано визначення ключових понять дослідження («відкрита освіта», «організаційно-педагогічні засади відкритої освіти», «відкрите навчальне середовище», «відкрите навчання», «відкриті освітні ресурси»). Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії сформульовано як основні положення та принципи, що визначають особливості її реалізації у закладах вищої освіти. Відкриту освіту визначено як систему, що має на меті розширення доступу до вищої освіти, максимальне врахування освітніх потреб та можливостей кожного студента шляхом використання відкритих освітніх ресурсів й ІКТ, нових підходів до організації навчального процесу (дистанційне, змішане, он-лайн тощо), оцінювання, атестації та акредитації освітніх програм; дозволяє здійснювати вільний обмін інноваційним досвідом викладання та навчання студентів.

Систематизація поглядів вітчизняних і зарубіжних науковців на поняття «відкрита освіта» дозволила виокремити й схарактеризувати такі концептуальні підходи до його тлумачення: 1) відкрита освіта як філософія; 2) відкрита освіта як реформаторський рух; 3) відкрита освіта як система навчання; 4) відкрита освіта як освітня практика, що передбачає застосування певних технологій та організаційних підходів.

На основі хронологічного та порівняльно-історичного аналізу наукових джерел з досліджуваної проблеми, виокремлено етапи розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії: кореспондентська освіта (середина XIX ст. – 10-ті рр. XX ст.) – поява заочного навчання, здійснюваного за допомогою листування між закладом освіти і студентом, спричинена стрімким розвитком економіки періоду індустріалізації; теле-радіо освіта (20-ті рр. XX ст. – кінець 50-х рр. XX ст.) – поява радіопрограм, телевізійних освітніх програм, інтегрованих теле-радіо освітніх програм, спричинена розвитком стратегічних галузей економіки у післявоєнний (перша та Друга світові війни) та міжвоєнний період; мультимедійна освіта (початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.) – виникнення дистанційного навчання, мультимедійних засобів навчання, спричинений потребою в подальшому професійному розвитку населення з можливістю використання ІКТ у навчанні; он-лайн освіта (кінець 90-х рр. XX ст. – середина 10-х рр. XXI ст.) – виникнення електронного навчання, Інтернет-ресурсів, МООС, навчальної аналітики, що спричинює підвищенням можливостей здобуття а також вимог до якості освіти в умовах глобального інформаційного суспільства.

Нормативні та організаційні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії окреслено на наднаціональному, національному та інституційному рівнях. Показано, що документи та аналітичні матеріали наднаціональних організацій (ЄП, ЄК, ЄАУ, ЄСС, Європейська рада інноваційної освіти, Міжнародна рада з відкритої і дистанційної освіти, Інститут неперервної освіти ЮНЕСКО, ОЕСР тощо) визначають стратегічні пріоритети та перспективи розвитку відкритої освіти, які стосуються

соціального, економічного, академічного вимірів розгляду проблеми. Зазначені документи мають рекомендаційний характер та виступають підґрунтям для розроблення стратегій розвитку відкритої освіти національного рівня.

Узагальнення та систематизація документів освітніх реформ Великої Британії дозволило виявити, що документи національного рівня регламентують такі аспекти розвитку досліджуваного освітнього феномену: чинники (суспільно-політичні, соціально-економічні, технологічні, культурно-освітні); цілі (стратегічні, тактичні) та завдання (реалізація яких є відповідальністю держави, закладів освіти та їх педагогічного персоналу); типи закладів вищої освіти (відкриті та змішані), у яких може бути надана відкрита освіта; форми надання послуг у системі відкритої освіти (дистанційне, мобільне навчання); особливості взаємозв'язків університетів з місцевою освітньою адміністрацією у контексті надання відкритої освіти; організаційну структуру закладу вищої освіти; шляхи співробітництва університетів з підприємствами; особливості управління вишами.

У контексті з'ясування організаційних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії виокремлено та схарактеризовано структурні компоненти, що визначають способи взаємодії суб'єктів відкритої освіти: мотивацію утворення, цілі та особливості функціонування закладів відкритої освіти; професійні функції та обов'язки учасників навчального процесу; переваги відкритого навчання, що є результатом використання інноваційних ІКТ. Виокремлено та схарактеризовано типи закладів вищої освіти, у яких надаються послуги відкритої освіти: відкриті університети; гібридні університети; регіональні філії відкритих університетів; коледжі вищої освіти, у яких надаються послуги відкритої освіти.

Визначено методичні засади відкритої освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії: зосередженість на питаннях структурування курикулуму, його вбудовування в єдиний освітньо-інформаційний простір, проектування і впровадження інноваційних технологій е-навчання,

створення нових навчально-методичних матеріалів, орієнтованих на використання в системі відкритої освіти, що мають як загальний характер, так і вузькоспеціалізований, що враховує особливості окремих галузей знань, їх розділів та тематичних напрямів. З'ясовано тенденції подальшого розвитку методичних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії: удосконалення методики відкритої освіти в межах реалізації національних стратегій доступності навчання; розробка нової методології проектування навчання за допомогою інноваційних підходів до розробки освітніх програм; оновлення ІК-технологій дистанційного навчання; розробка та упровадження інноваційних методик використання ІКТ у навчальному процесі; удосконалення системи безперервної професійної освіти викладачів.

Обґрунтовано рекомендації з використання елементів прогресивного досвіду університетів Великої Британії щодо розвитку відкритої освіти в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях в освітньо-політичному, організаційно-педагогічному, науково-методичному та технологічному аспектах. Аргументовано, що серед поданих найбільш перспективними для реалізації на сучасному етапі визначено такі рекомендації: на національному рівні: удосконалення та деталізація нормативного забезпечення відкритої освіти; подальший розвиток практики створення відкритих університетів, координаційного «Центру розвитку відкритої освіти»; удосконалення механізмів диференційованої урядової фінансової підтримки закладів вищої освіти в інноваційній діяльності щодо удосконалення методів і технологій відкритої освіти; на регіональному рівні: створення регіональних центрів із підготовки/перепідготовки викладачів для роботи в інформаційно-комунікаційному середовищі; на інституційному рівні: налагодження ефективної співпраці з галузевими науковими установами, підприємствами, ІКТ-розробниками; належне забезпечення освітнього процесу інноваційними ІКТ; ефективна організації науково-методичної

роботи вишів у межах відкритої освіти, створення відкритого освітнього середовища, підтримка програм безперервного професійного розвитку персоналу та їх роботи у сфері науки та інновацій, надання можливостей для мережевої взаємодії між університетами задля обміну прогресивним досвідом.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що концептуальні ідеї, організаційні та методичні засади відкритої освіти, реалізовані в університетах Великої Британії, можуть бути творчо використані в організації відкритого навчання в українських ЗВО. Теоретичні положення і фактичний матеріал, отримані в ході дослідження, використовуються у викладанні навчальних курсів з історії педагогіки, інноваційних педагогічних технологій, порівняльної педагогіки інноваційного менеджменту освіти. Прогностичний потенціал дослідження зумовлює можливість використання його матеріалів і висновків для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи щодо відкритої освіти у процесі модернізації української системи вищої освіти.

Ключові слова: організаційно-педагогічні засади, відкрита освіта, відкриті освітні ресурси, інформаційно-комунікаційні технології, відкрите навчання, електронне навчання, університети Великої Британії.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Коржилова, О. Ю. (2014). Відкрита освіта як глобальна освітня система: стан та розвиток. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (37), 48–53.
2. Коржилова, О. Ю. (2014). Феномен відкритої освіти у сучасних зарубіжних дослідженнях. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 42 (2), 200–203.

3. Губіна, О. Ю. (2015). Історичні етапи розвитку і становлення відкритої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 44 (97), 9–17.

4. Губіна, О. Ю. (2016). Стратегічні ініціативи ЮНЕСКО щодо розвитку відкритої освіти. *Порівняльно-педагогічні студії: науково-педагогічний журнал*, 1 (27), 55–61

5. Губіна, О. Ю. (2016). Удосконалення якості відкритої освіти завдяки модернізації її змісту. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 31, 122–129.

6. Губіна, О. Ю. (2016). Сучасні підходи до вивчення проблеми розвитку відкритої освіти в Україні. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2, 33–38.

7. Губіна, О. Ю. (2016). Прогностичні рекомендації британського досвіду використання елементів відкритої освіти в університетах сучасної України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 2 (53), 216–221.

8. Gubina O.Yu. (2015). Essential features of open education. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (26), I: 50, 27–30.

Наукові праці,

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Коржилова, О. Ю. (2014). Засоби відкритої освіти в умовах освітніх трансформацій. *Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст*, 51–53.

10. Коржилова, О. Ю. (2014). Тенденції розвитку відкритої освіти в сучасних умовах. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 1, 69–72.

11. Коржилова, О. Ю. (2014). Моральні цінності сучасної української молоді. *Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія: матеріали V міжнародного науково-практичного семінару студентів, аспірантів та молодих вчених*, 154–158.

12. Губіна, О. Ю. (2015). Інноваційні технології в системі сучасної освіти. *Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*, 1, 101–103.

13. Губіна, О. Ю. (2015). Етапи розвитку відкритої освіти: тенденції та завдання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, 3, 105–109.

14. Губіна, О. Ю. (2016). Інноваційний розвиток відкритої освіти: глобальний вимір. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, 1, 51–54.

15. Губіна, О. Ю. (2016). Використання сучасних технологій відкритої освіти в системі безперервного навчання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, 2, 205–208.

16. Губіна, О. Ю. (2016). Використання засобів відкритої освіти у навчанні осіб з особливими освітніми потребами. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*, 88–89.

17. Gubina O.Yu. (2016). Open educational resources in terms of academic writing training. *Methodology and methods of scientific research. Proceedings from the research and practical seminar*. (pp. 8–9). Praha.

ABSTRACT

Hubina O. Yu. Organizational and Educational Foundations of Open Education at the Universities of Great Britain . – The qualifying research work on the rights of the manuscript.

Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. Sumy, 2018.

The contents of the abstract

The research clarifies organizational and educational foundations of open education at the universities of Great Britain. It is determined that the expediency of scientific research of organizational and educational foundations of open education at the universities of Great Britain is caused by the need of the overcoming a number of contradictions in the system of national higher education, in particular among: the modern vector of the development of higher education in Ukraine, aimed at integration into the European space of higher education and the insufficient level of systemic study and generalization of European experience in the organization of open education; between the world-wide recognition of the experience of open education and the lack of analysis of the conceptual, normative, organizational and methodological foundations of British experience in the educational thought of Ukraine; between the increasing needs of Ukrainian society in the individualization and technologicalization of education and inadequate level of methodological provision of open education in the Ukrainian institutions of higher education.

In developing a specific methodology of the research, a systematic approach was used. It provides an opportunity to consider open education as a functioning and developing system based on the interconnection and interaction of all its components; a historical approach that seeks to study the experience of open education at the universities of Great Britain in its historical development; a

comparative approach that allows comparing the practice of studying in the UK and Ukraine's open education institutions and outlining the possibilities of using elements of British experience in the aspect of the investigated problem at the Ukrainian higher education institutions.

The state of the investigated problem of open education in the national scientific thought is determined. The result of the application of general scientific methods of analysis, synthesis, comparison and generalization, used to clarify the state of the investigated problem was the definition of such aspects of its consideration as theoretical and methodological, educational and political, vocational and pedagogical, socio-pedagogical, methodological and technological. It was found out that in the Ukrainian pedagogical comparative studies, the organizational and educational foundations of open education at the universities of Great Britain were not the subject of a holistic study.

Structural-logical analysis of the investigated concept allowed to distinguish the following aspects of its consideration: conceptual, normative, organizational and methodical.

The definition of key concepts of research ("open education", "organizational and educational foundations of open education", "open learning environment", "open learning", "open educational resources") is given. The organizational and educational foundations of open education at the universities of the Great Britain are formulated as the main provisions and principles that determine the peculiarities of its implementation in higher education institutions. Open education is defined as a system aimed at increasing access to higher education, maximizing the educational needs and opportunities of each student through the use of open educational resources and ICT, new approaches to the organization of the learning process (distance, mixed, online, etc.), evaluation, attestation and accreditation of educational programs; allows open exchange of innovative teaching and learning experiences for students.

The systematization of the views of Ukrainian and foreign scholars on the concept of "open education" made it possible to determine and characterize the

following conceptual approaches to its interpretation: 1) open education as a philosophy; 2) open education as a reform movement; 3) open education as a learning system; 4) open education as an educational practice that involves the application of certain technologies and organizational approaches.

On the base of historic and comparative historical analysis of scientific sources the stages of open education at UK universities were determined: correspondence education (middle 19-th century – 10s of 20-th century) - the appearance of distance learning, carried out by correspondence between the educational institution and the student caused by the rapid economic development of industrialization period; TV-radio education (20s of the 20-th century – the end 50s of the 20-th century) - the emergence of radio programs, television educational programs, integrated television and radio educational programs, caused by the development of strategic sectors of the economy in the postwar period (first and second world wars) and the interwar period; multimedia education (early 60s of the 20-th century – middle 90s of the 20th century) - the emergence of distance learning, multimedia teaching caused the need for further professional development of people with the ability to use ICT in education; online education (late 90s 20th century - middle 10s 21th century) - the emergence of e-learning, online resources, MOOC, academic analysts, what caused the increased opportunities for studying and requirements for quality education in a global information society.

The normative and organizational foundations of open education at the universities of Great Britain are outlined at the supranational, national, and institutional levels. It is shown that the documents and analytical materials of supranational organizations (European Association for the Quality Assurance of Higher Education, European Association of Higher Education Institutions, European Association of Universities, EU Commission, Organization for Economic Cooperation and Development, European Council for Innovation Education, International Council for Open and Distance Education, UNESCO Institute for Continuing Education, OECD, etc.) determine the strategic priorities

and prospects for the development of open education related to social, economic, academic dimensions of the problem. These documents are of a recommendatory nature and serve as the basis for developing strategies for the development of open education at the national level.

Generalization and systematization of documents of educational reforms in Great Britain allowed to establish that the documents of the national level regulate the following aspects of the development of the studied educational phenomenon: factors (socio-political, socio-economic, technological, cultural and educational); goals (strategic, tactical) and tasks (the realization of which is under the responsibility of the state, institutions of education and their teaching staff); types of institutions of higher education (open and mixed) in which open education may be provided; forms of providing services in the system of open education (distance learning, mobile education); the peculiarities of university interconnections with the local educational administration in the context of providing open education; organizational structure of institution of higher education; ways of cooperation of universities with enterprises; peculiarities of management of higher education.

In the context of clarifying of the organizational principles of open education in UK universities structural components were identified. They define the ways of interaction of subjects of open education: the formation of motivation, goals and features of institutions of open education; professional functions and responsibilities of participants of the educational process; the benefits of open learning resulting from the use of innovative ICTs. The types of institutions of higher education which provide open education services were distinguished and characterized: open universities; hybrid universities; regional branches of open universities; colleges of higher education, which provide open education services.

The methodical foundations of open education in higher education institutions of Great Britain are determined: the focus on structuring curriculum questions, its integration into a single educational and informational space, design and implementation of innovative e-learning technologies, creation of new educational and methodological materials oriented to the use in the system of open

education , which are both general and highly specialized, taking into account the peculiarities of certain branches of knowledge, their sections and thematic directions. The tendencies of further development of the methodical principles of open education at the universities of Great Britain are identified: improvement of the method of open education in the framework of implementation of national strategies for the availability of learning; development of a new methodology for designing learning through innovative approaches to the development of educational programs; updating of IC technologies of distance learning; development and introduction of innovative methods of ICT use in the educational process; improvement of the system of continuous professional education of teachers.

The recommendations on the use of elements of the progressive experience of the universities of Great Britain as to the development of open education in Ukraine at the national, regional and institutional levels in educational-political, organizational-pedagogical, scientific-methodical and technological aspects are substantiated. It is argued that among the most promising ones for implementation at the present stage the following recommendations are defined: at the national level: improvement and detail of normative provision of open education; further development of the practice of creating open universities, the coordinating "Center for the development of open education"; improvement of mechanisms of differentiated government financial support to higher education institutions in innovation activities in relation to the improvement of methods and technologies of open education; at the regional level: the creation of regional centers for the training / retraining of teachers for work in the information and communication environment; at the institutional level: establishing effective cooperation with industry scientific institutions, enterprises, and ICT developers; proper provision of educational process to innovative ICTs; effective organization of scientific and methodological work of higher education within the framework of open education, creation of an open educational environment, support for programs of continuous professional development of personnel and their work in the field of science and

innovations, provision of opportunities for network interaction between universities for the exchange of progressive experience.

The practical value of the study is that conceptual ideas, organizational and methodological principles of open education, implemented at the universities of Great Britain, can be creatively used in organizing open education at Ukrainian higher institutions. The theoretical positions and the actual material obtained during the study are used in the teaching of educational courses on the history of education, innovative educational technologies, comparative pedagogy of innovative education management. The predictive potential of the investigation leads to the possibility of using its materials and findings for further research on open education in the process of modernizing the Ukrainian higher education system.

Key words: organizational and educational foundations, open education, open educational resources, information and communication technologies, open learning, e-learning, universities of the Great Britain.

LIST OF AUTHOR'S PUBLICATIONS

Research works

in which the main scientific results of the thesis are published

1. Коржилова, О. Ю. (2014). Відкрита освіта як глобальна освітня система: стан та розвиток. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (37), 48–53.
2. Коржилова, О. Ю. (2014). Феномен відкритої освіти у сучасних зарубіжних дослідженнях. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 42 (2), 200–203.
3. Губіна, О. Ю. (2015). Історичні етапи розвитку і становлення відкритої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 44 (97), 9–17.

4. Губіна, О. Ю. (2016). Стратегічні ініціативи ЮНЕСКО щодо розвитку відкритої освіти. *Порівняльно-педагогічні студії: науково-педагогічний журнал*, 1 (27), 55–61
5. Губіна, О. Ю. (2016). Удосконалення якості відкритої освіти завдяки модернізації її змісту. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 31, 122–129.
6. Губіна, О. Ю. (2016). Сучасні підходи до вивчення проблеми розвитку відкритої освіти в Україні. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2, 33–38.
7. Губіна, О. Ю. (2016). Прогностичні рекомендації британського досвіду використання елементів відкритої освіти в університетах сучасної України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 2 (53), 216–221.
8. Gubina O.Yu. (2015). Essential features of open education. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (26), I: 50, 27–30.

Research works

which certify the approbation of the materials of the thesis

9. Коржилова, О. Ю. (2014). Засоби відкритої освіти в умовах освітніх трансформацій. *Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст*, 51–53.
10. Коржилова, О. Ю. (2014). Тенденції розвитку відкритої освіти в сучасних умовах. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 1, 69–72.
11. Коржилова, О. Ю. (2014). Моральні цінності сучасної української молоді. *Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія: матеріали V міжнародного науково-практичного семінару студентів, аспірантів та молодих вчених*, 154–158.

12. Губіна, О. Ю. (2015). Інноваційні технології в системі сучасної освіти. *Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, 1*, 101–103.

13. Губіна, О. Ю. (2015). Етапи розвитку відкритої освіти: тенденції та завдання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 3*, 105–109.

14. Губіна, О. Ю. (2016). Інноваційний розвиток відкритої освіти: глобальний вимір. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 1*, 51–54.

15. Губіна, О. Ю. (2016). Використання сучасних технологій відкритої освіти в системі безперервного навчання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 2*, 205–208.

16. Губіна, О. Ю. (2016). Використання засобів відкритої освіти у навчанні осіб з особливими освітніми потребами. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*, 88–89.

17. Gubina O.Yu. (2016). Open educational resources in terms of academic writing training. *Methodology and methods of scientific research. Proceedings from the research and practical seminar. (pp. 8–9). Praha.*

ЗМІСТ

ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	31
1.1. Стан розробленості проблеми відкритої освіти у вітчизняній науковій думці	31
1.2. Концептуальні засади відкритої освіти	57
1.3. Етапи розвитку відкритої освіти у Великій Британії	77
Висновки до розділу 1	97
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	101
2.1. Нормативні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії	101
2.2. Організаційні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії	128
2.3. Методичні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії	149
Висновки до розділу 2	168
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОГРЕСИВНОГО ДОСВІДУ УНІВЕРСИТЕТІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	172
3.1. Сучасний стан розвитку відкритої освіти в Україні	172
3.2. Можливості використання прогресивного досвіду Великої Британії щодо розвитку відкритої освіти в університетах сучасної України	191

	19
Висновки до розділу 3	199
ВИСНОВКИ	203
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	208
ДОДАТКИ	238

ВСТУП

Актуальність і доцільність дослідження. Розвиток інформаційного суспільства передбачає якісну модернізацію освітньої галузі, передусім упровадження нових видів освіти, в тому числі, відкритої. Так, про необхідність використання елементів відкритої освіти у вітчизняному шкільництві наголошується в державних документах: «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) [84], Закон України «Про вищу освіту» (2014) [81], «Положення про дистанційне навчання» (2013, в Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» (2015) [79].

Особливої значимості набуває відкрита освіта в системі глобальної освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, опанування відповідних умінь, навичок та компетентностей особистості. Відсутність належного рівня готовності освіти України до переходу на принципи відкритості зумовлює необхідність вивчення прогресивного зарубіжного досвіду впровадження відкритої освіти, обґрунтування її сутнісних характеристик, установлення перспектив розвитку в міжнародному й національному контекстах. Значний позитивний досвід розвитку відкритої освіти накопичено в розвинених країнах і, зокрема, у Великій Британії.

Доцільність наукового опрацювання організаційно-педагогічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії зумовлено необхідністю подолання низки *суперечностей* у системі вітчизняної вищої освіти між:

– сучасним вектором розвитку вищої освіти України, що спрямовано на інтеграцію до Європейського простору вищої освіти та недостатнім рівнем системного вивчення й узагальнення європейського досвіду організації відкритої освіти;

– визнаним в усьому світі досвідом відкритої освіти в університетах Великої Британії та відсутністю аналізу концептуальних, нормативних, організаційних та методичних засад британського досвіду в педагогічній думці України;

– зростаючими потребами українського суспільства в індивідуалізації та технологізації навчання та недостатнім рівнем методичного забезпечення відкритої освіти у вітчизняних закладах вищої освіти.

Наукова проблема, що стала предметом вивчення, знаходиться в межах предметних полів таких галузей сучасної педагогічної науки як: педагогіка вищої школи, педагогічна інноватика та порівняльна педагогіка, що передбачає багатоаспектний характер аналізу стану її дослідженості.

Зокрема з'ясовано, що провідними аспектами розгляду освітніх інновацій у сучасних дослідженнях стали: теоретико-методологічний (В. Андрущенко [2], В. Кремень [52], В. Пазенюк [75], В. Цикін [115] та ін.), освітньо-політичний (В. Гейць [17], А. Даниленко [32], В. Кремень [53; 54], В. Луговий [54], А. Сбруєва [94; 95; 99], Б. Шуневич [117] та ін.), професійно-педагогічний (Н. Авшенюк [1], О. Волошина [15], О. Єременко [118], О. Козлова [44], О. Локшина [59; 60; 61], В. Луговий [54], Г. Ніколаї [65], О. Палеха [76], Н. Рокосовик [92; 93], А. Соколова [105], Н. Яцишин [119] та ін.), соціально-педагогічний (Г. Давиденко [31], С. Коваленко [43], О. Козлова [44], І. Козубовська [45], О. Огієнко [72], О. Пічкарь [77], С. Прийма [80], О. Фудорова [111], М. Чайковський [116] та ін.), технологічний (В. Биков [7;8], Р. Бужиков [10], Л. Виноградова [12], О. Висоцька [13], О. Захарова [38], О. Локшина [60; 61] та ін.), методичний (Н. Бідюк [9], Т. Гарбуза [16], О. Ісламова [41], А. Сбруєва [98; 101; 102], О. Овчарук [70;71] та ін.).

Значний внесок у дослідження відкритої освіти в університетах Великої Британії зроблено зарубіжними дослідниками, зокрема такими, як:

I. Алєн та Дж. Сїман (I. Allen and J. Seaman) [124], X. Вїльсон (H. Wilson) [310], Г. Гаус та С. Нїкольз (G. Gaus and S. Nichols) [184], М. Генор (M. Ganor) [183], С. де Ентонї (C. D'Antoni) [146], С. Доунс (S. Downes) [156; 157], Д. Келнер (D. Kellner) [212], Д. Кїган (D. Keegan) [211], С. Кронїн (C. Cronin) [154], Ф. Малдер (F. Mulder) [229], Р. Мейсон та П. Бачич (R. Mason and P. Bacsich) [221], С. Мішра (S. Mishra) [226], М. Паулсен (M. Paulsen) [251], М. Петерс (M. Peters) [253], Т. Роузїнг (T. Rousing) [262], Г. Сїменс (G. Siemens) [268; 269], Ф. Сталдер (F. Stalder) [272], Б. Тауерс (B. Towers) [289], Д. Тєпскот (D. Tapscott) [275], Дж. Харїс (J. Harris) [193], Р. Шелдон (R. Sheldon) [266] та їн.

Актуальністю проблеми розвитку відкритої освіти в Україні, наявністю позитивних досягнень у досліджуваній сфері в університетах Великої Британії та відсутністю цілісного дослідження, присвяченого проблемі відкритої освіти у британських університетах у вітчизняній теорії освіти, зумовлено вибір теми дисертаційного дослідження: **«Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії»**. Під організаційно-педагогічними засадами відкритої освіти в університетах Великої Британії розуміємо основні положення та принципи, що визначають особливості її реалізації в закладах вищої освіти. З метою конкретизації організаційно-педагогічних засад досліджуваного феномену виокремлено концептуальний, нормативно-правовий, організаційний та методичний аспекти її розгляду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний номер 0113U004660). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 6 від 23 грудня 2013 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з

педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 3 від 25 березня 2014 р.). Тему дисертаційного дослідження уточнено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 3 від 26 вересня 2016 р.).

Мета дослідження – з'ясувати організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії та обґрунтувати можливості використання елементів прогресивного досвіду Великої Британії в аспекті досліджуваної проблеми в сучасній Україні.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Виявити стан розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогічній науці та схарактеризувати концептуальні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії.
2. Виокремити етапи розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії.
3. Окреслити нормативні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії.
4. З'ясувати організаційні та методичні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії.
5. Обґрунтувати можливості творчого використання елементів прогресивного досвіду Великої Британії в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Об'єкт дослідження – відкрита освіта в університетах Великої Британії.

Предмет дослідження – концептуальні, нормативні, організаційні та методичні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від кінця 90-х рр. ХХ ст. до середини 10-х рр. ХХІ ст. Визначення нижньої хронологічної межі пов'язано з прийняттям державного документу «Національні системи освіти. Об'єднання суспільства, що навчається» (National systems of education. Connecting the learning society) (1997), яким

передбачалося запровадження широкого кола ініціатив, спрямованих на активізацію використання інноваційних ІКТ у закладах освіти, сприяння підготовці кадрів у сфері ІКТ, удосконалення навчальних програм відповідно до актуального рівня розвитку ІКТ. Вибір верхньої хронологічної межі зумовлено публікацією «Доповіді Ради з фінансування вищої освіти Англії» (2016), яка дозволяє дійти висновків щодо ефективності реформ у системі вищої освіти Великої Британії. У контексті виокремлення основоположних чинників та етапів розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії хронологічні межі було розширено до середини XIX ст., тобто до часу виникнення досліджуваного освітнього феномену на теренах Великої Британії.

Методологічною основою дослідження є теорія пізнання, діалектичні принципи взаємозв'язку та взаємозумовленості процесів, взаємовплив та взаємозалежність явищ об'єктивної дійсності; положення про єдність теорії та практики.

При розробленні конкретної методології дослідження використано *історичний* підхід, що має на меті вивчення досвіду відкритої освіти в університетах Великої Британії в її історичному розвитку; *системний* підхід, який надає можливість розглянути відкриту освіту як систему, що функціонує й розвивається на основі взаємозв'язку та взаємодії всіх її складових; *компаративний* підхід, що дозволив порівняти практики навчання у закладах відкритої освіти двох країн та окреслити можливості використання елементів британського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні положення *дидактики вищої школи* (В. Биков [7; 8], Н. Бідюк [9], Т. Гарбуза [16], В. Гейць [17], А. Даниленко [32], О. Ісламова [41], В. Кремень [52; 53; 54], В. Луговий [54], Б. Шуневич [117] та ін.); *порівняльної педагогіки* (Н. Авшенюк [1], О. Заболотна [37], Н. Лавриченко [56; 57; 58], О. Матвієнко [64], Г. Ніколаї [65], О. Огієнко [72], А. Сбруєва [96; 97; 98; 99],

О. Сухомлинська [108], Н. Яцишин [119] та ін.); *педагогічної інноватики* (Л. Даниленко [32], О. Захарова [38], О. Козлова [44], О. Овчарук [70; 71], Є. Хриков [112] та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі методи:

– *загальнонаукові* – аналіз, синтез, зіставлення, порівняння, узагальнення, які застосовувалися для з'ясування стану розроблення проблеми, характеристики концептуальних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії;

– *конкретно-наукові* – метод термінологічного аналізу, що забезпечив розкриття сутності досліджуваних педагогічних явищ за допомогою уточнення значень основоположних понять; порівняльно-історичний та хронологічний, які використовувалися для виокремлення етапів розвитку відкритої освіти в історичній ретроспективі; структурно-логічний аналіз, що уможливив опрацювання офіційних документів освітніх реформ та окреслення нормативних засад досліджуваного феномену; системно-функціональний аналіз, який використовувався у процесі з'ясування організаційних та методичних засад відкритої освіти; порівняльно-зіставний аналіз, що дозволив виявити спільне та відмінне в нормативних, організаційних та методичних засадах відкритої освіти у британських та вітчизняних університетах; метод наукової екстраполяції, що застосовувався для виявлення можливостей творчого використання елементів британського досвіду в умовах розвитку відкритої освіти в університетах сучасної України;

– *емпіричні* – аналіз документів, інтерв'ювання та електронне листування, за допомогою яких виявлено специфіку організації навчальної діяльності в університетах відкритої освіти Великої Британії та України.

Джерельну базу дослідження становлять:

– офіційні документи освітніх реформ Великої Британії в межах

досліджуваного періоду: Закон «Про вищу освіту» (2004), Національні стратегії «Технологія освоєння: Трансформація навчання та сфери дитячих послуг» (2005), «Стратегія електронного навчання» (2009), «Міжнародна освіта: глобальний розвиток і процвітання» (2013), «Національна стратегія доступності та успішного навчання в системі вищої освіти» (2014), «Стратегічний план щодо зростання ролі науки і інновацій» (2014), Біла книга «Майбутнє вищої освіти» (2003), Біла книга «Вища освіта: успіх як економіка знань» (2016), урядові програми «Професійні національні стандарти» (2006), «Програма електронного навчання» (2009), урядові доповіді «Створення більш ефективної і різноманітної системи вищої освіти» (2010), «Будівництво майбутнього: Наша стратегія – максимізація участі 16–24-річних у сфері освіти, професійної підготовки та працевлаштування» (2011), «Доповідь про інновації 2014» (2014), «На шляху до розробки стратегій електронного навчання як єдиної системи» (2003); доповіді та рішення парламентських комісій із питань освітньої політики;

– аналітичні матеріали наднаціональних економічних, культурно-освітніх, фінансових, професійних, благодійних організацій (Інститут неперервної освіти ЮНЕСКО, Міжнародна рада з відкритої і дистанційної освіти, Організація економічного співробітництва та розвитку, Фонд Вільяма та Флори Хьюлетт (The William and Flora Hewlett Foundation), Навчальна співдружність (The Commonwealth of Learning) тощо);

– документи Європейської спільноти: Європейській Парламент, Європейська Комісія, Європейська Асоціація Університетів, Європейський фонд якості електронного навчання, Європейська спілка студентів;

– документи Болонського процесу: декларації; комюніке Міністрів, відповідальних за вищу освіту країн-учасниць Болонського процесу;

– монографічні праці та наукові статті британських науковців із питань відкритої освіти: Г. Вільсон (H. Wilson), М. Генор (M. Ganor), С. де Ентоні (S. D'Antoni), С. Даунс (S. Downes), М. Даймен та П. Слоуп

(M. Dimann and P. Sloep), Р. Елмор (R. Elmore), Д. Келнер (D. Kellner), Д. Кіган (D. Keegan), Ф. Малдер (F. Mulder), С. Мішра (S. Mishra), М. Полсен (M. Paulsen), Б. Тауерс (B. Towers) та ін.;

– матеріали вітчизняних та зарубіжних науково-педагогічних періодичних видань («Педагогіка і психологія», «Порівняльно-педагогічні студії», «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології», «Педагогіка», «Higher Education», «International Higher Education», «European Journal of Education», «European Journal of Higher Education», «European Educational Research Journal»);

– інформація та аналітичні матеріали розміщені на інтернет-сайтах британських (Centre for Open Learning, Centre for the Study of Higher Education, UK Centre for Materials Education, Distance Learning Centre: Distance Learning & Online Courses,) та українських наукових центрів (центр дистанційного навчання Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Києво-Могилянської академії, Сумського національного аграрного університету), а також університетів (Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Відкритий університет Великої Британії).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* в українській педагогічній науці з'ясовано організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії та обґрунтовано можливості використання елементів прогресивного досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в сучасній Україні. У контексті виявлення стану розробленості досліджуваної проблеми виокремлено та схарактеризовано аспекти розгляду відкритої освіти (теоретико-методологічний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, соціально-педагогічний, методичний, технологічний); схарактеризовано концептуальні засади (підходи, принципи) досліджуваного освітнього феномену. Виокремлено етапи становлення відкритої освіти в університетах Великої

Британії: 1) кореспондентська освіта (середина XIX ст. – 10-ті рр. XX ст.); 2) теле-радіо освіта (20-ті рр. XX ст. – кінець 50-х рр. XX ст.); 3) мультимедійна освіта (початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.); 4) он-лайн освіта (кінець 90-х рр. XX ст. – середина 10-х рр. XX ст.). Окреслено нормативні засади відкритої освіти у британських університетах на наднаціональному, національному та інституційному рівнях, зокрема схарактеризовано положення документів реформ, національних стратегій, законів, Білих книг, законодавчих актів, національних та урядових стратегій, у яких визначено провідні аспекти діяльності університетів у досліджуваній сфері. З'ясовано організаційні (механізми управління та організаційна структура відкритої освіти на національному та інституційному рівнях) й методичні (структурування курикулуму, його вбудовування в єдиний освітньо-інформаційний простір, проектування і впровадження інноваційних технологій електронного навчання, створення навчально-методичних матеріалів, орієнтованих на використання в системі відкритої освіти, що мають як загальний характер, так і спеціалізований) засади відкритої освіти в університетах Великої Британії. Обґрунтовано можливості використання елементів прогресивного досвіду британської системи освіти в аспекті досліджуваної проблеми в Україні на національному, місцевому та інституційному рівнях в освітньо-політичному, організаційно-педагогічному, науково-методичному та технологічному аспектах.

Конкретизовано визначення ключових понять дослідження («відкрита освіта», «організаційно-педагогічні засади відкритої освіти», «відкрите навчання», «відкриті освітні ресурси»).

Подальшого розвитку набула характеристика інформаційно-комунікаційних технологій, що застосовуються в межах відкритої освіти в університетах.

До наукового обігу введено маловідомі й раніше невідомі англomовні джерела, історичні документи та факти, пов'язані з дослідженням відкритої освіти в університетах Великої Британії.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що концептуальні ідеї, організаційні та методичні засади відкритої освіти, реалізовані в університетах Великої Британії, можуть бути творчо використані в організації відкритого навчання в українських ЗВО. Теоретичні положення і фактичний матеріал, отримані в ході дослідження, використовуються у викладанні навчальних курсів з історії педагогіки, інноваційних педагогічних технологій, порівняльної педагогіки інноваційного менеджменту освіти. Прогностичний потенціал дослідження зумовлює можливість використання його матеріалів і висновків для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи щодо відкритої освіти у процесі модернізації української системи вищої освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-604/3 від 17 жовтня 2017 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/54 від 10 жовтня 2017 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії Харківської обласної ради (довідка № 01-13/812 від 10 жовтня 2017 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/02/4126 від 19 жовтня 2017 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 2139 від 25 жовтня 2017 р.).

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія сучасної молоді» (Суми, 2014), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2014, 2016), «Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (Мукачево, 2015), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2015, 2016), «Pedagogy and Psychology in an area of increasing flow of information –2015» (Budapest, 2015), «Methodology and methods of scientific research» (Praha, 2016), «Освіта дітей з особливими

потребами: від інституалізації до інклюзії» (Вінниця, 2016); *всеукраїнських* – «Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст» (Київ, 2014).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 17 одноосібних публікаціях, з них: 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в закордонному науковому виданні, що включено до наукометричної бази Scopus (англійською мовою, Угорщина), 9 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 311 найменування, з них 192 англійською мовою. У роботі подано 14 таблиць, 14 рисунків та 15 додатків. Повний обсяг тексту дисертації – 275 сторінок. Основний зміст викладено на 189 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

1.1. Стан розробленості проблеми відкритої освіти у вітчизняній науковій думці

Відкрита освіта являє собою складний, комплексний соціальний феномен, дослідження якого передбачає цілісне вивчення, систематизацію та класифікацію джерел у багатьох галузях знань, що утворили протягом останніх десятиліть розвинений багатодисциплінарний та інтердисциплінарний дискурс. До найбільш розвинених складових такого дискурсу належать дослідження у галузі філософії освіти, соціології освіти, освітньої політики, дидактики вищої школи, інформаційно-комунікаційних технологій, педагогічної інноватики, теорії організацій, порівняльної педагогіки тощо. Комплексний характер досліджуваної проблеми передбачає системний розгляд зовнішніх та внутрішніх чинників її розвитку, освітньо-політичних процесів та нормативних документів, цілей, завдань, принципів, функцій, змісту, форм, методів, засобів, технологій, результатів, критеріїв та процедур оцінки якості тощо. Усе різноманіття наукових розвідок вітчизняних авторів, об'єктом яких є відкрита освіта, ми об'єднали у кілька тематичних груп залежно від специфіки предмету, та виокремили такі аспекти розгляду, як теоретико-методологічний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, соціально-педагогічний, методичний, технологічний. Належність нашого дослідження до галузі педагогічної компаративістики, зумовлює звернення до джерел порівняльно-педагогічного характеру, а саме, до досліджень у галузі порівняльно-педагогічного британознавства, у яких розглядаються окремі аспекти досліджуваного нами освітнього феномену.

Розгляд *теоретико-методологічного аспекту* досліджуваної проблеми у розвідках вітчизняних науковців включає її філософське обґрунтування як

інноваційної освітньої парадигми. Проблеми трансформації сучасної освітньої парадигми на засадах відкритості досліджують такі науковці, як В. Кремень (педагогічна синергетика), В. Пазенок (сучасна філософська гуманістика), В. Цикін (теорія саморганізації) та ін.

Прихильник синергетичного підходу, або філософії нестабільності, видатний український філософ В. Кремень вважає, що педагогічну синергетику можна означити як сферу педагогічного знання, яка ґрунтується на законах і закономірностях синергетики, тобто законах і закономірностях самоорганізації та саморозвитку педагогічної, освітньо-виховної системи. Педагогічна синергетика дає можливість по-новому підійти до розроблення проблем розвитку педагогічних систем і педагогічного процесу, розглядаючи їх насамперед із позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток [52].

Науковець зазначає, що сутність системи освіти, заснованої на принципах синергетики, впливає з відкритості світу, процесів пізнання, навчання і виховання людини, тому вона і називається «відкритою». Досліджувану систему освіти український філософ вважає відкритою та орієнтованою на саморозвиток, оскільки, по-перше, в ній постійно відбувається процес обміну інформацією (знаннями) між викладачем і студентом (зворотний зв'язок), цілеспрямованого отримання інформації (під час освітнього процесу з'являються нові цілі, методи і засоби навчання). По-друге, змінюється зміст освіти, який повинен постійно відповідати системі знань та вмінь учня. По-третє, освітній інформаційний простір, що постійно розширюється, виводить систему зі стану стійкої рівноваги, роблячи останню нерівноважною [52].

В. Кремень підкреслює, що відкрита система освіти характеризується нелінійністю (знання та досвід поведінки не тільки нарощуються, а й виникають спонтанно, об'єктивно, непередбачувано завдяки процесам відкриття їх учнями); незавершеністю та відкритістю (інформація про знання повідомляється в неповному вигляді); суб'єктністю (знання

належить тільки конкретному індивіду незалежно від рівня загальності знання); нестійкістю та нестабільністю (знання мінливі, перебувають, як і людина, в постійному розвитку, визначають можливість розвитку особистості).

Отже, синергетичний підхід вказує на те, що система освіти є здатною до самоорганізації, складною, відкритою, нелінійною, здатна досягати стану нестійкості, володіти як джерелами так і стоками інформації.

Представник сучасної філософської гуманістики – вітчизняний науковець В. Пазенок визначає, що особливої уваги в контексті реформування освітньої практики заслуговує людина як складна система, що саморозвивається за внутрішніми й зовнішніми законами, завдяки відкритості освіти. Тому саме педагогіка, спроможна формувати гуманні та відкриті відносини в освітньому середовищі, визначати засоби формування світогляду й емоційних якостей, вивчати особистість, яка навчається [75].

Дослідник підкреслює, що бурхливий розвиток антропології, генетики, соціальної психології, педагогіки, політології й інших наук під впливом глобалізації екологічних і демографічних явищ у розвитку цивілізації і наукового прогресу зумовив перебіг процесу «олюднення» освіти в сучасних умовах: утвердження принципів нового, глобального гуманізму; досягнення відкритості індивідуального особистісного розвитку й цілісності особистості, формування її комунікативності, прагнення духовності; гуманітаризації людського мислення й насичення його гуманітарними знаннями, плюралізації дослідницької свідомості на основі визнання різних способів осягнення істини; розгортання перманентної творчості, пов'язаної з розвитком такої ціннісної установки свідомості, яка орієнтує людину на осягнення буття, що розуміється як самовизначення, самоствердження, самореалізація [75].

Ще одним важливим аспектом філософського знання, значимим для аналізу досліджуваної проблеми, є теорія самоорганізації. Представник цієї течії – український філософ В. Цикін зазначає, що формування сучасної освітньої парадигми пов'язано зі змінами, які відбулись в наших уявленнях

про природу, процеси пізнання та розвиток людини. Характерною рисою сучасного етапу розвитку науки є універсальний (глобальний) еволюціонізм, який поєднує ідеї еволюції з ідеями системного підходу і поширюється на всі сфери буття, налаштовуючи універсальний зв'язок між неживою, живою та соціальною матерією. Важливе значення у ствердженні принципу універсального еволюціонізму зіграли три найважливіші концептуальні напрями у науці ХХ ст.: теорія нестационарного Всесвіту, синергетика, теорія біологічної еволюції та розвинена на її основі концепція біосфери та ноосфери. В цей період, зазначає філософ, закінчився перехід більшості фундаментальних наукових дисциплін до вивчення нового типу об'єктів – систем, що самоорганізуються та саморозвиваються [115].

Отже, теоретико-методологічне обґрунтування відкритої освіти як нової освітньої парадигми будується у вітчизняній теорії освіти на фундаментальних засадах сучасних філософських концепцій, зокрема таких, як педагогічна синергетика, філософська гуманістика, теорія саморганізації.

Освітньо-політичний аспект розгляду проблеми відкритої освіти представлений дослідженнями таких українських науковців, як В. Биков [7; 8], В. Гейць [17], А. Даниленко та Е. Лібанова [32], В. Кремень та В. Луговий [54], Б. Шуневич [117] та ін..

Зокрема, провідний український фахівець у галузі інформатизації освіти В. Ю. Биков виокремлює широке коло чинників розвитку відкритої освіти, до яких, передусім, належать такі:

– демократизація процесу здобуття освіти, а саме вільний вибір та рівний доступ до якісної освіти широких верств населення незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання, фізичних чи розумових можливостей;

– гуманізація освіти; формування системного мислення; індивідуалізація навчання; технологізація культуротворчого процесу; безперервність;

– процеси інноваційного розвитку освіти, передусім змісту, стандартів, навчально-методичного забезпечення, методів, засобів, ресурсів, технологій освіти та систем управління нею;

– інформатизація освіти, що відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства й передбачає створення єдиного інформаційного освітнього простору на основі комп'ютерних технологій [7].

Поява зазначених чинників обумовлюється такими змінами в суспільстві, як: по-перше – поява нових вимог до освітнього рівня фахівців; по-друге – поява нових індивідуальних потреб студентів щодо їхнього особистісного розвитку та процесу отримання якісних знань; по-третє – поява в системі освіти нових можливостей щодо вдосконалення змісту й технологій навчання, що проявляються у глобальній інформатизації системи освіти, яка, відповідно, взаємодіє з іншими системами суспільства [8].

Чинники та тенденції розвитку інновацій у системі відкритої освіти стали предметом наукового інтересу Б. Шуневича. На його думку, розвиток відкритої освіти, спричинений політичними, економічними й соціокультурними особливостями розвитку країни [117]. Регулювання політики відкритої освіти відбувається на державному рівні з урахуванням освітніх вимог населення. В умовах стрімкого розвитку ІКТ та за підтримки політики уряду в освітній системі мають місце такі тенденції її розвитку:

1) поява відкритих, віртуальних та гібридних вищих навчальних закладів, що використовують засоби й методи відкритої освіти і створюють власні розробки віртуального навчального середовища. Їхня освітня політика регулюється державними законопроектами з урахуванням можливостей навчальних закладів та потреб конкретного регіону;

2) створення відкритих дистанційних курсів для вивчення наук (економічних, соціальних, комп'ютерних), які найбільш затребувані населенням країни;

3) відкрите надання результатів оцінювання студентів (для отримання відповідної акредитації) різним комісіям та асоціаціям;

4) упровадження курсів підготовки викладачів для роботи у відкритому навчальному середовищі;

5) надання навчальним закладам фінансової допомоги державою, інколи це можуть бути кошти студентів від плати за навчання та гранти [106].

Освітньо-політичні підходи до вирішення проблеми запровадження інноваційної освітньої парадигми розглянуто в розвідках В. Гейця, А. Даниленка та Е. Лібанової [17; 32]. Науковці зазначають, що в умовах інноваційно-технологічного розвитку суспільства рушійною силою стають знання, тому формування професійного потенціалу людини, яке забезпечує система освіти, повинно реалізуватися в умовах інноваційної освіти. Для успішної реалізації інноваційного розвитку системи освіти науковці вважають за необхідне здійснити низку кроків:

1. Розбудова інноваційної системи освіти з акцентом на особистісно орієнтоване навчання, що сприятиме розвитку освіти протягом життя. Для реалізації даного завдання потрібні певні умови: відповідність вітчизняної освіти європейським стандартам, надання більшої автономії університетам, налагодження взаємодії між університетським та галузевим секторами науки для розробки й імплементації дослідницьких проектів чи програм, забезпечення якісної професійної підготовки працівників освіти, упровадження сучасних ІКТ в організацію процесу навчання, залучення іноземних студентів до вітчизняних вишів та створення умов для заохочення до навчання талановитої молоді у вигляді стипендіальних фондів.

2. Відповідність процесу підготовки професійних освітніх кадрів сучасному інноваційному розвитку суспільства. Виходячи із завдань програми Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», науковці погоджуються, що успішна реалізація соціального, особистісного та

професійного розвитку суспільства можлива на основі інноваційного розвитку систем освіти [87].

3. Підвищення інноваційної активності населення. Велика увага приділяється розвиткові системи освіти протягом життя, яка сприяє успішній реалізації практики безперервної освіти. Важливою умовою для імплементації останньої є використання засобів відкритої освіти, а саме дистанційних. Серед заходів ефективного підвищення інноваційної активності населення найголовнішим є стимулювання поширення дистанційних форм навчання, підвищення гнучкості дистанційних навчальних програм з урахуванням особистісного підходу до тих, хто навчається [17; 32].

Отже, визначені науковцями чинники та шляхи розвитку відкритої освіти мають комплексний характер та зумовлені як освітньо-політичними й соціокультурними потребами суспільства, так і його економічними та технологічними можливостями.

Зміни, що відображаються в інноваційних підходах до розвитку сучасної системи освіти, є результатом реалізації вимог відкритого інформаційного суспільства, представлені нами в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Шляхи вирішення проблем сучасної системи освіти

Проблеми	Шляхи розв'язання проблем
Зміст освіти не відповідає сучасним вимогам матеріального та духовного розвитку суспільства	Фундаменталізація освіти; формування системи безперервної освіти; активізація ролі освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства; екологізація змісту освіти; надання змісту освіти інтеркультурної орієнтації; наближення змісту освіти до реальних потреб світу праці
Прагматична орієнтація освіти, що не має на меті пріоритетного розвитку	Гуманістична орієнтація педагогічних технологій; гнучке проблемне навчання; запровадження ідеології школи діалогу культур; креативні інформаційні технології

Продовження Таблиці 1.1

Недостатня доступність якісної освіти для широких верств населення	Дистанційне навчання; доступні бази даних телекомунікаційні технології
--	--

Дослідженням *методичного аспекту* розвитку відкритої освіти займалися такі науковці-компаративісти, як Н. Бідюк [9], Т. Гарбуза [16], О. Ісламова [41], Н. Рокосовик [92; 93] А. Сбруєва [96], О. Овчарук [71] та ін. (див. додаток. Д).

У контексті аналізу розвитку змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії Н. Бідюк констатує, що до основних чинників модернізації системи британської освіти належать: стрімкий розвиток ІКТ, інтеграція Великої Британії до світового інформаційного простору, упровадження інноваційних технологій у навчальний процес, розробка інформаційного законодавства й потреба населення в якійсній освіті. Основними вимогами до підготовки спеціалістів в університетській освіті вважаються: забезпечення високого рівня знань та вмінь, володіння сучасними інформаційними технологіями, мобільність і адаптація в умовах інноваційного інформаційного простору [9]. Важливими змінами в організації освітнього процесу є такі: широкопрофільність підготовки спеціалістів, гнучкість навчальних планів, професійна спрямованість навчальних курсів, широке запровадження кредитно-модульної системи, індивідуалізація навчання, удосконалення організаційних форм навчання та комп'ютеризація навчального процесу. Високий рівень матеріально-технічного забезпечення сприяє ефективному розвитку якісної освіти в університетах Великої Британії. До основних вимог освітньо-кваліфікаційних програм включено такі: надання можливості досягнення високого професійного рівня, паралельності навчання, оволодіння

комп'ютерною технікою, основами професійної комунікації та створення умов для безперервної освіти [9].

Дослідниця О. Ісламова у дисертації «Аксіологічний вимір трансформації педагогічної освіти Великої Британії в умовах інформаційного суспільства» обґрунтовує тезу, що розбудова відкритої освіти в університетах Великої Британії обумовлена утвердженням інформаційного суспільства та спрямована на демократизацію освітнього середовища, а саме: забезпечення освітою усіх бажаючих, прагнення до утвердження високих стандартів, мінімізація державного контролю, поширення ринкової ідеології, а також високі вимоги до соціальної відповідальності освітян. Дослідниця констатує, що у системі вищої освіти Великої Британії яскраво ілюструється ідея освітньої рівності, що передбачає надання освітніх послуг різним групам громадян, у тому числі із особливими потребами, забезпечуючи їхню соціалізацію завдяки принципам доступності, гнучкості та паралельності навчання, що є імперативом інформаційного суспільства [41].

О. Ісламова підкреслює, що у ході трансформації педагогічної освіти у Великій Британії вагома роль надається вчителю-професіоналу, який володіє розвиненим критичним мисленням, здатним на самостійне раціональне осмислення й коригування своєї педагогічної діяльності. Сучасна освітня практика потребує вчителя як транслятора цінностей рівності, поваги до свободи та відмінностей між людьми [41].

Наведені вище судження українських компаративістів дозволяють констатувати, що у британській освітній системі реалізовано модель, згідно з якою вчитель в інформаційному суспільстві отримує професійні навички з використанням як традиційних, так і інноваційних дидактичних підходів. У процесах вдосконалення професіоналізму, професійному розвитку фахівців ефективно використовуються засоби відкритої освіти.

Дослідниця Н. Рокосовик у науковій розвідці, присвяченій проблемам дистанційного навчання у вищій школі людей з особливими потребами, зазначає, що британська система дистанційного навчання характеризується

поєднанням широкої сукупності актуальних організаційних підходів. Великого значення набуває модульна організація навчального матеріалу, яка сприяє набуттю програмою гнучкості й уможливорює інтеграцію модулів суміжних спеціальностей, що надає можливості комбінування різних складових навчальної програми. За допомогою дистанційних засобів навчання модульна організація навчального матеріалу має можливість запроваджувати комбінації модулів відповідно до індивідуальних потреб споживачів освітніх послуг [93].

Успішними кроками модернізації змісту дистанційного навчання дослідники вважають такі: варіювання тривалості, інтенсивності, рівня складності навчальних програм, що уможливорює індивідуалізацію навчання; модульність організації навчального матеріалу; використання інноваційних засобів (відео конференцій, вебінарів, форумів тощо), а також розміщення навчальних та методичних матеріалів на відкритих платформах [93].

Дослідниця А. Сбруєва аналізує можливості дистанційної освіти в контексті вирішення завдань інтернаціоналізації освіти. Науковець вважає, що серед механізмів вирішення даного завдання найбільш актуальними є такі:

- надання курикулуму більш гнучкого характеру;
- більш ефективний розвиток інноваційного потенціалу викладачів шляхом активізації використання ними прогресивних педагогічних технологій, у тому числі ІК-технологій саме: відкритих освітніх ресурсів, відкритих баз методичного забезпечення навчальних курсів, а також масових навчальних он-лайн курсів;
- розвиток віртуальних кампусів, мультидисциплінарних мереж;
- урізноманітнення програм дистанційного навчання, надання можливості отримати якісної освіти людям третього віку, та з особливими освітніми потребами.

А.А Сбруєва підкреслює, що стрімкий розвиток ІКТ ставить перед університетами завдання переосмислення способів реалізації своєї освітньої

місії: методики викладання предметів, активізації участі у міжнародних професійних громадах з метою розвитку інноваційного потенціалу [102].

Дослідниця Т. Гарбуза у дисертації «Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії» розглядає методичну систему дистанційного навчання як таку, що включає наступні складові: нормативно-правове забезпечення, представлене професійними стандартами та нормативно-правовими документами з питань дистанційного навчання; навчально-методичне забезпечення, представлене навчальними планами, програмами, навчальними матеріалами, методичними рекомендаціями; технологічне забезпечення дистанційного навчання, представлене педагогічними (технологія самоосвітньої діяльності, проектна, а також кредитно-модульна технологія) та інформаційно-комунікаційними технологіями (електронні ресурси та засоби навчання) [16]. Використання ІКТ, на переконання науковця, надає процесу навчання таких властивостей, як відкритість, інформативність, оперативність, інтерактивність, ергономічність.

Ми погоджуємося з думкою дослідниці і вважаємо, що використання освітніх електронних ресурсів та комп'ютерних технологій, представлених нами на рис. 1.1, надає процесу навчання ознак доступності, гнучкості та безперервності.

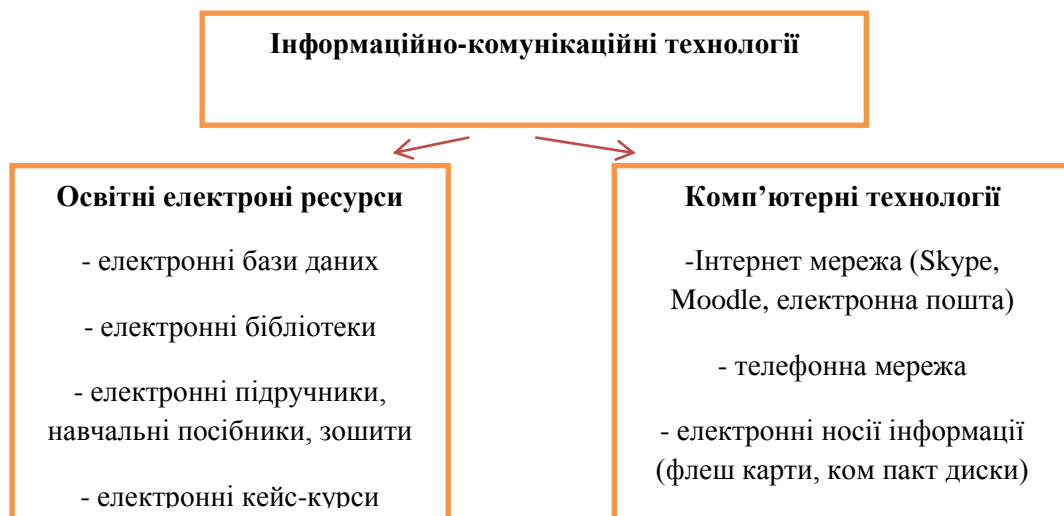

Рис. 1.1. Різновиди інформаційно-комунікаційних технологій

Структурно-логічний аналіз порівняльно-педагогічних досліджень дозволяє зрозуміти сутність педагогічних досягнень Великої Британії у сфері відкритої освіти, основні положення яких можуть бути використані у вітчизняній педагогічній практиці.

Професійно-педагогічний аспект дослідження розвитку відкритої освіти представлений роботами таких науковців, як Н. Авшенюк [1], О. Волошина [15], В. Г. Кремень та В. І. Луговий [54], О. Палеха [76], Н. Рокосовик [93], А. Соколова [105], Н. Яцишин [119] та ін.

Розглядаючи професійно-педагогічний аспект проблеми, науковці переконують, що в результаті процесів гуманізації та інформатизації суспільства постають нові вимоги до особистості вчителя, його професійних умінь, до особистісної орієнтації всього педагогічного процесу. У дослідженнях компаративістів відзначається зростання потреби в застосуванні технологій відкритої освіти, що орієнтують навчально-виховний процес на всебічне дослідження й ретельне опрацювання процесів, пов'язаних із формуванням технологічних умінь як інтегративних характеристик сучасного педагога.

Дослідження необхідності впровадження елементів відкритої освіти в систему підготовки сучасного фахівця здійснили, зокрема, відомі українські науковці В. Кремень та В. Луговий. На їхню думку, актуальною проблемою є формування інформаційно-комунікаційних компетентностей науково-педагогічних і педагогічних працівників, керівних кадрів освіти шляхом підвищення кваліфікації працівників методичних служб, педагогічних працівників навчальних закладів, наукових установ і органів управління освітою. Науковці підкреслюють необхідність сертифікації педагогічних працівників щодо рівня володіння ІКТ [54]. Важливими зрушеннями на шляху розвитку відкритої освіти стали, на думку науковців, такі:

- створення комп'ютерно-орієнтованої платформи відкритої освіти з удосконаленням комп'ютерним устаткуванням навчальних закладів, лабораторій, бібліотек тощо;

- оновлення методичного забезпечення, педагогічних технологій та змісту дистанційного й електронного навчання на основі використання ІКТ;
- запровадження нових форм і методів організації освітнього процесу (електронне навчання, мобільне навчання, спільне навчання, смарт навчання, відкриті он-лайн курси, змішане навчання, соціальне навчання);
- упровадження відкритих навчальних систем (електронні науково-освітні ресурси, наукометричні бази відкритих журнальних систем та електронних бібліотек [54]).

Ми погоджуємося з думкою названих науковців щодо ефективності впровадження засобів відкритої освіти в систему професійно-педагогічної підготовки шляхом: по-перше – створення вдосконаленого відкритого (комп'ютерно-орієнтованого) середовища з використанням технологій дистанційного навчання, методики формування інформаційно-комунікаційних компетентностей науково-педагогічних працівників, методики оцінювання якості відкритих електронних систем та вільного доступу до відкритих освітніх ресурсів; по-друге – дослідження стану, тенденцій і моніторингу розвитку відкритої освіти.

У контексті розгляду професійно-педагогічного аспекту досліджуваної проблеми зосередимо далі увагу на дослідженнях вітчизняних компаративістів. Зокрема, розглядом готовності майбутнього вчителя до застосування технологій відкритої освіти займаються О. Палеха [76] та А. Соколова [105]; педагогічні умови використання технологій відкритої освіти у вищих навчальних закладах висвітлено в роботах Н. Рокосовик [93] та Н. Яцишин [119]; О. Волошина акцентує увагу на особливостях соціокультурної підготовки майбутнього вчителя: 1) професійної і практичної; 2) природничо-наукової; 3) гуманітарної і соціокультурної [15].

Названі вище українські компаративісти доводять, що у результаті інноваційного розвитку суспільства змінюються вимоги щодо компетентності та кваліфікації вчителя-європейця. У дослідженнях констатовано, що складовою теоретичних засад підготовки вчителя-

європейця є концепції та ідеї полікультурної освіти, спрямованої на педагогічну діяльність із урахуванням особливостей інтелектуального та психофізичного розвитку студентів, а також етнічну, соціальну, релігійну специфіку навчальних колективів [76; 105]. Виявлено, що у британській системі підготовки вчителів виокремлено шість сфер ключових компетентностей, пов'язаних з: мовною грамотністю, обчислювальною грамотністю, інформаційно-комунікаційними технологіями, співпрацею з оточенням, удосконаленням навчання, вирішенням проблем [93]. Показано, що завдяки модернізації професійної підготовки педагогів урізноманітнилися шляхи здобуття вчительської професії: одно-, дво-, три- і чотирирічні університетські програми, альтернативні програми підготовки вчителів на базі школи (консорціуму шкіл), прискорені, гнучкі післядипломні програми, а також відбулось організаційно-змістове оновлення програм професійної підготовки вчителя [119].

Ефективні методи навчання, у тому числі відкритого, які використовуються у практиці професійної підготовки вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії, досліджувала А. Соколова. Автор зазначає, що зміст навчання у закладах педагогічної освіти Англії і Шотландії проектується на основі принципів диференціації, гуманізації і персоніфікації навчання, поступовості та практичної орієнтованості. Дисципліни навчальних планів об'єднані у блоки: загальноосвітній, спеціальний та професійно-педагогічний. Разом із такими обов'язковими предметами, як мова, математика, література, психологія, методи і стратегії навчання студенти вивчають такі додаткові дисципліни як мистецтво мислення, драма, курс із успішної кар'єри, курс із формування вмінь розв'язувати складні педагогічні задачі, курс формування лідерських і творчих якостей учителя [105].

Серед основних технологій навчання, що застосовуються у практиці професійної підготовки вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії визначено такі: дистанційна, кредитна, модульна,

персоніфікована, взаємна, тьюторська. Ефективними формами процесу надання освітніх послуг вважаються такі: тьюторіал, семінар, лекція, дискусія, самостійна, лабораторна та практична робота, телеконференція, спільна рецензія на проекти й дисертації. Контроль результатів навчання здійснюється за допомогою письмових робіт, екзаменів, тестувань, наукових досліджень та професійних проектів. А. Соколовою схарактеризовано інноваційні методи надання освітніх послуг у системі професійної підготовки вчителя:

1) інтелектуально обґрунтований метод навчання, згідно з яким краще засвоєння матеріалу студентами відбувається на початку та наприкінці лекції, а близько до середини заняття вони потребують відпочинку або зміни виду діяльності;

2) «студент навчає студента». Перехід від централізованої моделі передачі знань учителем до моделі самостійного отримання знань, у центрі якої знаходиться студент. Під час занять студент отримує інформацію від іншого студента, при цьому викладач виступає в ролі координатора-консультанта процесу;

3) методи конструктивістського навчання. Мета даної групи методів полягає в тому, щоб не передавати знання в готовому вигляді, а отримувати їх завдяки життєвому досвіду, конструювання знань самим студентом за допомогою проведення дискусій, форумів, практичних занять шляхом зіткнення протилежних поглядів на проблему, гіпотез та ідей студентів [105].

Важливим складником професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у Великій Британії, на думку науковця О. Палехи, є самостійна поза аудиторна робота, у ході реалізації якої формуються такі особистісні якості студента, як: прагнення до всебічної самореалізації, цілеспрямованість, самоорганізація, що необхідні для безперервного самостійного вдосконалення набутих знань, умінь та навичок. У дослідженні О. Палехи констатовано, що самостійна поза аудиторна робота як одна з форм організації навчання може реалізовуватись у закладах педагогічної

освіти Великої Британії як автономно, так і частково автономно. Основоположним складником технології організації самостійної роботи майбутніх педагогів у британських вишах є доцільно організовані дидактичні ресурси, які виконують інформаційну, керівну та організаційно-контрольовальну функції. За твердженням авторки, дидактичні ресурси самостійної роботи представлені традиційними засобами (паперові носії інформації), електронними ресурсами (інтерактивними засобами зв'язку, інтерактивними комп'ютерними пакетами та мультимедійними засобами) та людськими ресурсами (викладачі, тьютори, консультанти). Перевагами електронних ресурсів, як доводить О. Палеха, є можливість дистанційного навчання, гнучкий доступ до автентичного навчального середовища, збереження інформації на електронних носіях, відкритий доступ до навчальної інформації. У дослідженні української компаративістики визначено зовнішні та внутрішні педагогічні умови ефективної реалізації технології організації самостійної поза аудиторної роботи студентів педагогічних вишів Великої Британії. До зовнішніх умов, на думку науковця, належать такі: розробка єдиної стратегії організації самостійної роботи студентів на рівні вишу, факультету, кафедри та створення навчального середовища з відповідною матеріальною, кадровою, навчально-методичною базою, а також базою інформаційно-комунікаційних ресурсів та ресурсів контролю й оцінювання знань. Внутрішньою умовою названо позиціонування майбутнього педагога як активного суб'єкта здобуття знань, умінь і навичок [76].

Вивченням питань модернізації традиційних британських моделей підготовки майбутніх викладачів займається компаративістка Н. Яцишин. Науковець виокремлює такі інноваційні форми і технології навчання як: еко-освіта, медіа-освіта, *peace*-освіта (освіта в дусі миру) та інтеркультурна освіта.

Метою еко-освіти, згідно з Н. Яцишин, є вдосконалення внутрішнього світу людини з урахуванням почуття гідності, гуманізму та взаємодопомоги.

Завданням еко-освіти є розроблення власне системи наукових знань, які відображають соціально-економічні, природничо-наукові, філософські, технічні та правові аспекти комплексної екології. Головною ціллю еко-освіти є активне залучення студентів до процесу наукового пошуку як засобу генерування знань. Головним принципом медіа-освіти є представлення. На думку вченої, медіа засоби сприяють започаткуванню виникнення інтересу до дослідження проблеми, безперервності процесу дослідження, націленості на критичне розуміння й аналіз досліджуваної проблеми. Ефективність медіа-освіти відображається в здатності студентів застосовувати свої знання в певних ситуаціях та вмінні мотивувати їх. Найефективнішими моделями дослідниця вважає *peace*-освіту та інтеркультурну освіту. *Peace*-освіту дослідниця розуміє як процес набуття цінностей, знань та навичок розвитку відносин, що уможливають життя людини у мирі та гармонії з самим собою, з іншими, із природним середовищем [119].

Дослідниця Н. В. Рокосовик розглядає таку інновацію у британській системі дистанційного навчання, як використання масових відкритих навчальних курсів (МООС), що створені на базі Інституту освітніх технологій Відкритого університету Великої Британії. Українська вчена підкреслює, що деякі британські університети мають безкоштовні відкриті навчальні ресурси й використовують значну кількість методів та засобів дистанційного навчання, що здійснюється під проводом тьютора. Дослідницею з'ясовано, що дистанційне навчання в британських університетах супроводжується як самостійним вивченням студентами матеріалу, так і очними груповими заняттями у вигляді семінарів чи виїзних шкіл. Найпоширенішими інноваційними формами дистанційного навчання є: телеконференції, вебінари, відео фони тощо [93].

Отже, аналіз та систематизація робіт українських науковців, присвячених професійно-педагогічного аспекту розвитку відкритої освіти дозволило дійти висновку, що в умовах зростання обсягів інформації з багатьох галузей знань, технологій і засобів освіти, кардинальних змін у

соціальної сфері, висунення високих професійних вимог до майбутніх педагогів у світі в цілому та у Великій Британії зокрема усвідомлено необхідність інтенсифікувати процес навчання, створити умови для підготовки висококваліфікованих учительських кадрів, використовуючи новітні технології і методики відкритого навчання.

Соціально-педагогічний аспект розвитку технологій відкритої освіти представлений у роботах таких науковців, як: Г. Давиденко [31], С. Коваленко [43], І. Козубовська [45], О. Пічкарь [77], С. Прийма [80], Н. Рокосовик [92], О. Фудорова [111], М. Чайковський [116] та ін.

У дослідженнях українських науковців підкреслено велике значення відкритої освіти в системі інклюзивного навчання. Так, Г. В. Давиденко та М. Є. Чайковський вважають, що головними принципами інклюзивної освіти є диференціація та індивідуалізація навчання. Реалізація індивідуалізованого навчання відбувається шляхом упровадження індивідуального графіка, що охоплює такі форми навчання, як дистанційне, індивідуальне, змішане, відвідування основних курсів або вільне відвідування. Використання дистанційного навчання надає процесу отримання знань гнучкості й доступності, завдяки ІКТ уможлиблює безперервне навчання. Серед трьох складових ефективності інклюзивного навчання (дидактична, психологічна та соціальна) науковці виокремлюють останню як таку, що виходить на якісно новий рівень завдяки можливості паралельного навчання й використання ІКТ. У межах відкритої освіти, підкреслюють українські дослідники, велике значення має активна співпраця викладачів та студентів із особливими фізичними потребами з громадськими, благодійними, мистецькими, науковими організаціями [31; 116].

На необхідності використання дистанційної форми навчання в системі інклюзивної освіти наголошують дослідники Н. Рокосовик та О. Фудорова. Застосування зазначених елементів відкритої освіти сприяє посиленню інтеграції осіб із фізичними вадами в освітній процес, надаючи їм можливість безперервного навчання. Використання Інтернет-технологій, які

надають процесу здобуття освіти гнучкості, доступності й ефективності, створює принципово нове віртуальне інформаційне середовище. У межах глобального освітнього простору особи з фізичними та розумовими вадами мають можливість не тільки отримувати якісну освіту завдяки використанню відкритих освітніх ресурсів (електронних журналів, бібліотек), а й брати активну участь у навчально-комунікаційному середовищі завдяки формам і методам відкритої освіти, а саме веб-семінарам та конференціям, індивідуальним чи груповим заняттям у системі Skype тощо [92; 111].

Дотичними до соціально-педагогічного аспекту розгляду досліджуваної проблеми є наукові розвідки, присвячені вивченню досвіду використання дистанційних форм навчання у професійній підготовці фахівців у галузі соціальної роботи. Означеними проблемами займалися українські науковці І. Козубовська та О. Пічкара. Так, суттєвими характеристиками дистанційного навчання дослідники вважають: гнучкість, модульність, паралельність, соціальну рівність, асинхронність, охопленість, рентабельність. Найбільш розповсюдженими моделями дистанційного навчання науковці називають такі: кейс-технологію, кореспондентську та консультативну модель, а також модель мережного навчання. Серед функцій дистанційного навчання вчені виокремлюють такі: організаційну, навчальну, контрольну, коригувальну, комунікативну, рефлексивну та прогностичну. Українськими дослідниками окреслено контингент соціальних працівників, які потребують отримання професійних знань шляхом використання зазначених елементів відкритої освіти, а саме: службовці економічної сфери, безробітні (з певним рівнем середньої або професійної освіти), домогосподарки (що тимчасово не працюють), інваліди та соціальні робітники, які доглядають осіб із вадами здоров'я [45; 77].

Отже констатуємо, що дистанційне навчання стає необхідним у процесі отримання як елементарних знань та вмінь у певній галузі, так і для здобуття необхідної кваліфікації або навіть вищої освіти.

Висвітленням особливостей використання форм дистанційного навчання у освіті дорослих у Великобританії займаються дослідники С. Коваленко [43] та С. Прийма [80]. Так, С. Коваленко доходить висновку, що дистанційні технології навчання уможливають активізацію процесу отримання вищої освіти дорослим населенням. З цією метою британським урядом розроблено моделі, які базуються на використанні дистанційних навчальних програм: автономні навчальні заклади (Відкритий університет), консорціум декількох навчальних закладів (консорціум «Співдружність в освіті»), університетська освіта (на базі одного навчального закладу), неформальне дистанційне навчання на основі мультимедійних програм (кампанія підвищення рівня грамотності населення «Право читати»). Головними завданнями освіти дорослих авторкою визначено такі: орієнтація на сучасні потреби роботодавців, гнучкість і прозорість навчального процесу, фінансування й демократизацію системи шляхом децентралізації управлінських повноважень. Удосконалення освіти дорослих завдяки використанню дистанційних форм сприяє, як справедливо резюмує С. Коваленко, розширенню варіативності освітніх можливостей для саморозвитку та задоволенню освітніх потреб дорослого населення.

С. Прийма наголошує, що використання елементів відкритої освіти в процесі навчання дорослого населення надає останньому ознак доступності й безперервності. Відкрита освіта дорослих, слушно зазначає автор, є складною самоорганізованою, саморозвивальною системою розвитку й соціалізації особистості, яка враховує освітні потреби дорослого населення. Рушійною силою активної популяризації освіти дорослих є динамічні зміни соціально-культурного характеру на глобальному та локальному рівнях. Відкрита освіта дорослих надає можливості останнім легко пристосовуватися до швидкоплинних соціокультурних змін реальності, постійно підвищуючи свій компетентісно-кваліфікаційний рівень. Науковець визначає, що умовою ефективного розвитку відкритої освіти дорослих у європейських країнах є її нормативно-законодавче врегулювання, яке визначає цілі, принципи й

механізми їхньої реалізації, права та обов'язки суб'єктів освіти та способи координації діяльності провайдерів освітніх послуг [80].

Отже, використання елементів відкритої освіти уможливорює процес отримання знань різними верствами населення в межах інклюзивної освіти та освіти дорослих.

Систематизація досліджень науковців у галузі педагогічної інноватики дозволила нам виокремити такий аспект розгляду проблеми, як *технологічний*. Висвітлення технологічного аспекту розвитку відкритої освіти є важливим завданням нашого дослідження, оскільки інформаційно-комунікаційна платформа відкритої освіти будується на комп'ютерно орієнтованих засобах та інформаційно-комунікаційних технологіях. Дослідженням особливостей використання технологій відкритої освіти займаються: В. Биков [7], Р. Бужиков [10], Л. Виноградова [12], О. Висоцька [13], О. Захарова [38], О. Локшина [59], О. Овчарук [70;71] та ін. Згідно з дослідженнями названих учених, до основних технологій, що застосовуються у відкритій освіті, належать такі: а) кейс-технологія, яка є близьким аналогом технологій заочного навчання; б) TV-технологія; в) мережна технологія, що заснована на використанні й передачі навчальних матеріалів у мережі Інтернет.

Найбільш всеохоплюючою в українській науці класифікацією технологій відкритої освіти є класифікація В. Бикова, яку, з огляду на її актуальність та важливість для реалізації завдань нашого дослідження, ми подаємо повністю:

1) науково-освітні інформаційні мережі, наповнені переважно освітніми і науковими відомостями та призначені для підтримки освіти і науки;

2) технології підтримки віртуального навчання (зокрема, web 2.0 та ін.), їх застосування передбачає включення до навчальної діяльності в Інтернеті учнів/студентів, учителів із різних навчальних закладів і різних

країн під час виконання спільних міжнародних навчальних проектів із різних дисциплін;

3) всесвітня мережа «Партнерство в навчанні» (Partners in Learning Network), яку створила компанія Microsoft, з метою підтримки віртуальних спільнот освітян різних країн, які об'єднують свої зусилля для обміну педагогічним досвідом та апробації сучасних засобів навчання, обговорення педагогічних інновацій, перспективних питань розвитку освіти, забезпечення доступу до національних і міжнародних освітніх електронних ресурсів тощо;

4) технології електронного проектування педагогічних систем з метою підвищення ефективності автоматизованого проектування й використання комп'ютерно орієнтованих систем навчального призначення;

5) технології мережного е-дистанційного навчання, що сприяють реалізації в освітньому просторі єдиної науково-технічної і освітньої політики, і базуються на принципах відкритої освіти. До таких технологій належать: створені навчальними закладами й науковими установами навчальні, наукові та освітньо-організаційні ресурси, уніфіковані засоби навігації в інформаційному просторі й пошуку в ньому необхідних відомостей;

6) електронні бібліотеки, на основі яких забезпечується локальний і мережний доступ до цифрових наукових і навчально-методичних ресурсів;

7) технології комунікацій близької зони, зокрема, мобільні електронні технології і спеціальні засоби, завдяки яким можливо: розвантажити Інтернет від значної кількості відносно невеликих за обсягами локальних і глобальних електронних комунікацій (з можливістю доступу з них до ресурсів і сервісів Інтернет). Застосування учасниками навчально-виховного процесу мобільних засобів дозволяє здійснювати доступ до електронних ресурсів комп'ютерних мереж різного рівня і предметного спрямування;

8) електронні технології управління проектами, на основі яких забезпечується підтримка автоматизованого управління проектами і програмами інноваційного розвитку різних технічних і соціально-економічних систем, зокрема системи освіти і її складових [7]. На основі класифікації технологій відкритої освіти, розробленої В. Биковим, укладено таблицю 1.2.

Таблиця 1.2

Технології відкритої освіти

інформаційні ресурси	інформаційно-комунікаційні технології
1.Бази даних і знань 2.Комп'ютерні (мультимедіа) 3.Системи навчального призначення 4.Відео- і аудіо- записи 5.Електронні бібліотеки	1.Кейс-технологія 2.TV-технологія 3.Мережна технологія: -науково-освітні інформаційні мережі; -технології підтримки віртуального навчання; -всесвітня мережа «Партнерство в навчанні» (Partners in Learning Network); -технології електронного проектування педагогічних систем; -технології мережного е-дистанційного навчання; -е-бібліотеки; -електронні технології управління проектами

Про важливість формування цифрової компетенції в межах шкільної освіти наголошується у дослідженні провідної української вченої-компаративістки О. Локшиної. Цифрова компетентність, наполягає О. Локшина, передбачає впевнене використання технологій інформаційного суспільства для роботи чи дозвілля. Необхідною її складовою є наявність базових навичок з ІКТ, а саме: використання комп'ютерів для збору інформації, її переробки та подальшого використання, включаючи он-лайн спілкування під час участі в інтерактивних мережах через Інтернет. Важливим, на думку дослідниці, є здатність до критичного ставлення до

наявної інформації, відповідальне використання інтерактивних медійних засобів, а також зацікавленість до участі у спільнотах та мережах задля досягнення культурних, соціальних чи професіональних цілей. На прикладі європейських країн (Німеччина, Іспанія, Чехія, Велика Британія) О. Локшина дослідила спільні підходи у динаміці імплементації ІКТ в освіту, які охоплюють використання міжпредметного підходу, інтеграцію ІКТ знань до змісту навчальних предметів, запровадження окремого навчального предмету [59].

Дослідниця О. Висоцька наголошує на необхідності використання різноманітних засобів формування ІКТ компетентності в межах відкритої освіти, завдяки якій студент не тільки отримує знання, а й реалізує потребу у безперервному їх оновленні, а також у творчому підході до знань протягом усього життя. Серед головних завдань формування ІКТ компетентності у сфері освіти О. Висоцька називає такі:

- розвиток ІКТ культури та медіа-грамотності особистості, як поєднання навичок Інтернет-комунікації з формуванням критичного мислення стосовно засобів комунікації;

- формування навичок науково-дослідницької, пошукової діяльності;

- активізація творчого мислення, потреби у постійній самореалізації та самовдосконаленні особистості [13].

Відповідно до зазначеного постають нові вимоги до сучасної освіти, а саме: містити риси інноваційного, проєктивного, випереджального навчання; враховувати системність та інтегративність розвитку сучасної науки; формувати сталі моделі майбутнього – особистісного та суспільного розвитку на засадах власної креативності та толерантності у відносинах; спрямовуватися на підтримку дієвих стратегій самореалізації людини.

З іншого боку, зазначає О. Висоцька, становлення інформаційного суспільства потребує цілеспрямованої підготовки особистості до безпечного і вмілого користування ІКТ. Виходячи з цього головні завдання відкритої освіти полягають у сприянні формуванню медіа-імунітету (вміння

фільтрувати потрібну інформацію), рефлексії і критичного мислення (адекватне оцінювання змісту інформації, її повноцінного і критичного тлумачення), здатності до медіа-творчості у всіх можливих її формах (вміння самостійно створювати медіа-продукцію) [13].

Дослідниця О. Захарова вважає, що важливим компонентом відкритої освіти є інформатизація, що сприяє активній соціальній творчості населення та інтеграції у відкрите соціальне середовище. Невід'ємним компонентом сучасного навчання є не тільки комп'ютеризація вишів, а й упровадження актуальних Інтернет-технологій. Особлива значущість надається відкритій формі навчання, оскільки вона є зручною і прогресивною. Підґрунтям створення системи відкритої освіти є два підходи: методичний, який стосується методик навчання, та управлінський. Важливим завданням є ефективне використання методів активізації навчання у процесі очних занять та в організації роботи з електронними навчальними ресурсами [38].

Важливим принципом відкритої освіти є, згідно з висновками О. Захарової, принцип незамкнутості, що визначається наявністю зворотного зв'язку із зовнішнім середовищем. На думку дослідниці, метою відкритої освіти є підготовка індивіда до повноцінної та ефективної участі в інноваційному суспільному житті та професійній діяльності в умовах інформаційного суспільства. О. Захарова визначає об'єкт відкритої освіти як взаємодію таких компонентів системи: «навчання», «навчальна програма», «освітня установа», «методика навчання». Отже, доходить висновку українська вчена, відкрита освіта є такою формою і способом самоорганізації, за якої навчальний заклад створює умови залучення студента до вибору індивідуальної траєкторії й інноваційних методів навчання.

Отже, узагальнення численних досліджень вітчизняних науковців дозволяє констатувати, що завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій відкрита освіта набуває таких якостей, як:

- доступність (можливість доступу до освіти різних соціальних груп);

- гнучкість (здатність слухачів навчатися у зручний час та у зручному місті);
- модульність (можливість сформувати індивідуальну навчальну програму, яка складається з набору незалежних курсів-модулів);
- паралельність (здійснення навчання одночасно з професійною діяльністю, без відриву від виробництва або іншого виду діяльності);
- економічність (економія витрат матеріальних, фінансових і людських ресурсів засобами використання технологій відкритої освіти);
- інклюзивність (реалізація ідей соціальної інклюзії в освіті для людей з особливим освітніми потребами до її здобуття);
- інтерактивність (перетворення завдяки сучасним он-лайн технологіям студентів на суб'єктів навчального процесу)
- інтернаціональність (можливість одержати освіту в навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни й надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, які проживають за кордоном).

З'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній науковій думці дозволило дійти висновку, що предметом розгляду вітчизняних науковців були, як правило, окремі аспекти розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії (теоретико-методологічний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, соціально-педагогічний, методичний, технологічний). Цілісного розгляду проблеми, а саме, генези, теоретичних, нормативно-правових, змістово-методичних та організаційних аспектів відкритої освіти в університетах Великої Британії здійснено не було, що підтверджує доцільність звернення до обраної проблеми.

1.2. Концептуальні засади відкритої освіти

З'ясування організаційно-педагогічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії зумовлює необхідність термінологічного аналізу таких ключових понять дослідження: «відкритість», «відкрита освіта», «відкрите навчальне середовище», «відкрите навчання», «відкриті освітні ресурси».

В педагогічних дослідженнях науковці по-різному підходять до розуміння поняття «*відкритість*», говорячи про форми, сутнісні характеристики даного феномена та підходи до його вивчення.

За визначенням американського філософа М. Петерса «відкритість» – це всеохоплююча концепція чи філософія, яка характеризується прозорістю та вільним, необмеженим доступом до знань та інформації, а також можливістю спільного управління чи прийняття рішень [253]. М. Петерс виділяє такі виміри відкритості суспільства в умовах глобалізації: «інформаційна відкритість» – це свобода слова та взаємопроникнення інформаційних мереж різних регіонів і культур, посилення впливу мас-медіа на політичні рішення й соціально-культурне життя; «соціально-політична відкритість» – всезагальне утвердження свобод та прав людини, поширення моделей ліберальної демократії, громадянського суспільства; «територіально-економічна відкритість» – більша (ніж у попередні періоди) свобода пересування громадян, «прозорість» кордонів, спрощення процесу товарообміну [253].

До визначення інформаційної форми відкритості звертаються дослідники Л. Педерсен (L. Pedersen) [252], Ф. Морелл (F. Morell) [228], Є. Корольова [51], С. Прийма [80] та ін. Науковці наголошують на тому, що в педагогічній науці використання терміну «відкритість» пов'язане зі становленням інформаційного суспільства, появою масових потреб у безперервній освіті, завданням створення високоякісного інформаційно-освітнього середовища, яке б допомогло перейти до відкритих інформаційно-

педагогічних технологій навчання. Відкритість як принцип розвитку інформаційного суспільства має на увазі реалізацію демократичного начала в системі освіти. Оскільки знання у вигляді інформації перетворюються на головну цінність, то освіта як сфера поширення знань перетворюється в основну сферу життєдіяльності інформаційного суспільства.

У розкритті змісту поняття «відкритість» сучасні дослідники використовують такі підходи: філософсько-антропологічний, системний та синергетичний (див. табл.1.3).

Таблиця 1.3

Філософсько-методологічні підходи до поняття «відкритість» та відображення їх врахування у навчальному процесі [91]

Підхід	Сутнісні характеристики поняття «відкритість»	Врахування відкритості у навчальному процесі
Системний	Невід’ємна властивість соціальних систем; що обумовлює комплексність взаємодії з середовищем і динаміку розвитку системи, присутня у кожній складовій (елементі) системи, наявність постійного обміну з середовищем енергією, інформацією	Постійне врахування у навчальному процесі актуальних змін середовища для адекватного, комплексного й динамічного залучення індивіда до культури
Синергетичний	Одна з умов процесу самоорганізації в системі, що забезпечує багатоваріантність, альтернативність шляхів розвитку системи. Наявність у системі джерел обміну речовиною, енергією з середовищем	Розмаїття й альтернативність шляхів становлення індивіда, комплексне і цілісне відображення в його освіті тенденцій розвитку сучасної культури, неможливість прямого й необхідність резонансного впливу на середовище для управління навчальним процесом

Продовження Таблиці 1.3

Антропологічний	Обмежена кількість безумовних рефлексів у людини, її висока пластичність і здатність до навчання, залежність від особистого досвіду і його рефлексії; можливість для кожного власної життєвої перспективи, обумовленої історичною та індивідуальною ситуацією. Постійна незавершеність і відсутність жорсткої детермінації інстинктами і пов'язана з цим здатність сприймати та реагувати на зовнішні дії для знаходження своєї сутності в життєвому процесі	Можливість і необхідність освіти, індивідуалізація освітнього процесу, неможливість жорсткого керівництва процесом
-----------------	--	--

Науковці А. Акерби (A. Acerbi), М. Энkvист (M. Enquist) і С. Гирланда (S. Ghirlanda) [121], використовуючи антропологічний підхід, наголошують на принциповій відкритості світу людині, що надає останній можливості самореалізації в межах культурної еволюції завдяки здатності людини до соціального навчання, ототожнюючи «відкритість» із можливістю соціального навчання. На думку С. Клепка [42], «відкритість» освіти – це її здатність забезпечити відкритий простір для розвитку особистості, для освоєння нею відкритого світу. Це розгорнутість освітньої системи до інтересів і потреб, повсякденного життя особистості й суспільства, до співпраці учня і вчителя, суспільства і навчальних закладів, її готовність до діалогу з іншими освітніми системами й педагогічними культурами, до усвідомлення їх спільності та неподільності сучасного глобального світу і як результат поступова інтеграція у світову освітню спільноту.

Стосовно синергетичного підходу, зарубіжні дослідники Г. Тлеужанова та А. Хамзина (G. Tleuzhanova, S. Khamzina) [287]; а також український науковець В. Соколов [104] вважають, що відкритість будь якої

системи (зокрема й освітньої) передбачає постійну незавершеність становлення останньої, тобто вона є відкритою до саморозвитку й подальшої взаємодії з середовищем. «Відкритість» системи освіти дослідники розглядають як «прозорість» останньої, що передбачає: розуміння учасниками освітнього процесу мети, завдань, цінностей та технологій; участь учасників освітнього процесу у проектуванні і регулюванні освітньої системи. Як зазначає А. Ярошенко [118], відкритість системи освіти пов'язана з її орієнтованістю на цілісний неподільний світ, його глобальні проблеми, з усвідомленням пріоритетності загальнолюдських цінностей над груповими і класовими, інтеграцією у світові освітні структури.

У межах системного підходу Р. Ган'я (R. Gagne) характеризує «відкритість» як здатність системи сприймати та враховувати зміни середовища задля власного розвитку, і знаходитися з середовищем у процесі саморозвитку. Результат саморозвитку виражається у зміні структури та стану системи й середовища, у послідовному розблокуванні меж системи, забезпеченні більших зв'язків із іншими системами [182].

Обґрунтуванням соціокультурної теорії *відкритості освіти* займаються такі вчені, як К. Далсгаард і К. Теструп (C. Dalsgaard and K. Thestrup). В основу теорії покладено поєднання освіти з життям суспільства. Навчальні заклади є активною формою громадянського життя, спільнотами, які активно взаємодіють із суспільством. Сьогодні відкритість навчальних закладів суспільству уможлиблюється за рахунок цифрових технологій, які дозволяють створювати та обмінюватись контентом [147].

Теорія відкритості освіти стала предметом наукового пошуку Т. Роузінга (T. Rousing), який розглядає відкритість як поєднання трьох складових: відкритість доступу, педагогічна відкритість, ресурсна відкритість [262].

Згідно з автором, відкритість доступу означає: відсутність географічних меж завдяки сучасним ІКТ; відсутність вступних вимог; гнучкість та індивідуалізація навчання. Педагогічна відкритість, за

Т. Роузінгом, зумовлена конструктивістськими принципами та демократичними цінностями (відсутність ієрархічних відносин учитель-студент) системи освіти в цілому та її суб'єктів зокрема. Ресурсна відкритість, включає: навчальний зміст (дисципліни курсів, навчальні програми, модулі контенту), інструменти (програмне забезпечення систем), правила впровадження ресурсів (ліцензування наукового матеріалу) [262].

В. Соколов вважає, що сутнісні характеристики поняття відкритості освіти виявляються у таких аспектах: проектування освітніх програм з урахуванням сучасних актуальних уявлень про предмет навчання; вихід за межі змістового стандарту навчальної програми; створення дидактичних і методичних умов для реалізації особистісно-орієнтованого навчання; оперативне оновлення інформації із зовні [104].

Отже, спільним у визначенні змісту поняття «відкритість освіти» є те, що поява даного феномену відбувається зі становленням інформаційного суспільства, а освіта, як засіб передачі знань, перетворюється в основну сферу життєдіяльності інформаційного суспільства. «Відкритість» є характеристикою самоорганізованої системи, яка має можливість безперервного обміну знаннями та інформацією з зовнішнім середовищем.

Ключовим поняттям нашого дослідження є «відкрита освіта». Термінологічний аналіз широкого кола вітчизняних та зарубіжних джерел дозволив систематизувати та узагальнити погляди науковців на дане поняття й виокремити такі підходи до його тлумачення:

- 1) відкрита освіта як філософія;
- 2) відкрита освіта як реформаторський рух;
- 3) відкрита освіта як система навчання;
- 4) відкрита освіта як освітня практика, що передбачає застосування певних технологій та організаційних підходів.

Далі схарактеризуємо кожен з виокремлених нами підходів до тлумачення досліджуваного поняття.

1. Відкрита освіта як *філософія*. В «Енциклопедії освіти» (Education Encyclopedia), виданій у видавництві Гейл Груп (Gale Group), подано статтю, у якій відкриту освіту розглянуто як філософію, методологічну основу якої складають принципи й закономірності синергетики, теорії самоорганізації і саморозвитку систем [143].

2. Відкрита освіта як *реформаторський рух*, який набув розвитку в кінці 1960-х – на початку 1970-х років у США. У названій вище «Енциклопедії освіти» зазначено: «Відкрита освіта» на той час (60-ті – 70-ті рр. ХХ ст.) мала назву «сучасна освіта», головною метою якої було навчання дорослого населення». З появою комп'ютерів реформаторський рух відкритої освіти переріс у міжнародний, коли окрім США (Інтерамериканський відкритий університет (Interamerican Open University), Міжкультурний фонд відкритого університету (Intercultural Open University Foundation)) були створені відкриті університети в інших країнах, зокрема європейського регіону: Велика Британія (Відкритий університет (Open University)), Нідерланди (Відкритий університет Нідерландів (Open University of the Netherlands), Іспанія (Відкритий університет Каталонії (Open University of Catalonia)), Греція (Еллінський відкритий університет (Hellenic Open University)), Німеччина (Відкритий університет у Хагені (FernUniversität in Hagen)), Австралія (Відкритий університет Австралії (Open Universities Australia)), тощо.

3. *Відкрита освіта як система* навчання. Такий підхід є достатньо поширеним у світовій педагогічній думці. Зокрема, один з найбільш відомих у світі фахівців у галузі інформатизації освіти Г. Сіменс у роботі «Відкритість освіти» («Openness in Education») [268] зазначає, що відкрита освіта являє собою систему, що охоплює ресурси, інструменти та методи, які використовують в межах відкритого обміну знаннями, ідеями та інформацією для поліпшення доступу до освіти та покращення її ефективності (див. додаток Ж).

Інші відомі у світі фахівці Т. Йош та Д. Вілі у науковій розвідці під назвою «Обговорення: Основні доктрини відкритої освіти» («Discussion: The

Main Tenets of Open Education») розглядають відкриту освіту як систему навчання, що спирається на відкриті освітні ресурси та відкриті технології, які надають навчання гнучкості та можливості відкритого обміну практикою викладання, а також включає нові підходи до оцінювання, акредитації та спільного навчання [204].

Українській науковець В. Биков у роботі «Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти суспільства» зазначає що відкрита освіта – це система навчання, доступна бажаним, без аналізу початкового рівня знань, яка використовує технології та методики дистанційного навчання, забезпечуючи навчання в зручному ритмі [8].

Ще одне визначення досліджуваного поняття як системи належить відомим фахівцям О. Орчакову та А. Калмикову, які констатують у своїй роботі, що відкрита освіта – це слабоформалізована освітня система, доступна кожному бажаному без перевірки вхідних параметрів знань, у якій використовуються технології (в тому числі дистанційні), що в максимальному ступені враховують бажання та можливості того, хто навчається [71]

4. *Відкрита освіта як освітня практика*, що передбачає застосування певних технологій та організаційних підходів. Такий підхід є найбільш поширеним у світовій педагогічній думці. Далі розглянемо дослідження, у яких подано різні варіанти тлумачення відкритої освіти як освітньої практики..

В електронній енциклопедії Вікіпедія (Wikipedia) «відкриту освіту» схарактеризовано як інституційну практику і програмні ініціативи, які розширюють доступ до навчання та підготовки через традиційно пропонувані системи формальної освіти [235]. При цьому ознака «відкритості» означає усунення бар'єрів, які можуть заважати можливій та визнаній участі в інституційно-орієнтованому навчанні.

У електронному «Тлумачному словнику основних термінів системи дистанційного навчання» феномен, що вивчається, представлено через

ознаку доступності для кожного, хто бажає її здобути, та без аналізу його наявного рівня знань (без вступних іспитів). При цьому висока якість знань забезпечується академічністю курсів, урахуванням потреб ринку освітніх послуг та підсиленням відповідальності студента за результати навчання на основі нових інформаційних технологій та систем мультимедіа [234].

У «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016 р.) відкрита освіта характеризується через нові методи і прийоми навчання, викладання, професійної підготовки та нові підходи до викладання, базовані на продуктивному і творчому використанні новітніх технологій. Це безпосередньо не новітні технології, а їх творче й новаторське використання в освітній сфері [53].

За визначенням дослідників Т. Іюсі (Toru Iiyoshi) та В. Кумара (V. Kumar) відкрита освіта не дорівнює виключно відкритому доступу до навчальних і освітніх матеріалів. Відкритий доступ до інформації є передумовою розвитку відкритої освіти, метою якої є поліпшення традиційного навчального процесу за допомогою нових технологій та відкриття для нього нових можливостей. Отже, відкриту освіту слід розуміти як таку, що надає традиційній освітній діяльності нові, потужні засоби, інструменти і прийоми їх використання [244].

Експерти Європейської комісії характеризують поняття «відкрита освіта» з позицій специфіки її форм. Передусім, виділяють два підходи: класичні форми відкритої освіти, які походять із перших відкритих університетів, та електронні, представлені інститутами електронного навчання. Зазначимо, що ініціативи Європейської комісії спрямовані на подальший розвиток, популяризацію й поширення електронних форм відкритої освіти, активне використання ІКТ та відкритих освітніх ресурсів (баз даних, бібліотек та іншої навчальної інформації, представленої в електронному вигляді, що знаходиться у вільному доступі) в Європейському Союзі [86].

Дослідник С. Мішра характеризує цілу низку споріднених термінів для тлумачення досліджуваного нами поняття. До «сім'ї» таких термінів належать: «відкрита освіта» (open education), «кореспондентська освіта» (correspondence education), розподілене навчання (distributed learning), дистанційне навчання (distance teaching), домашнє навчання (home study), незалежне навчання (independent study) [226]. Далі наведемо визначення кожного з названих вище понять, подане науковцем.

Поняття «відкрита освіта» характеризує діяльність, яка підвищує можливості доступу до освіти, сприяє розширенню можливостей для навчання у закладах формальної системи освіти. Дане поняття розкриває можливості вибору студентами засобів навчання (друковані, он-лайн, відео або телевізійні); місця навчання; методів навчання; механізмів підтримки (тьютор на вимогу, аудіо-конференція, навчання за допомогою комп'ютера) та ймовірних можливостей виходу з навчання.

«Кореспондентська освіта» вважається освітньою практикою, яка забезпечує освітою студентів, у першу чергу дорослих, які отримують завдання поштою, або іншим альтернативним шляхом, і після виконання завдань повертають їх викладачеві для аналізу та оцінювання. Кореспондентська освіта доповнює інші форми навчання, сприяє доступності індивідуальних навчальних програм [226].

«Розподілене навчання» – це освітня практика, яка передбачає мультимедійний метод доставки навчальних інструкцій, що об'єднує змішані веб-технології, потокове відео, конференц-зв'язок, заняття з викладачем, дистанційне навчання через телебачення або відео, або інші комбінації електронних і традиційних освітніх форм та методів освітньої діяльності [226].

«Дистанційне навчання» – це освітня практика, що здійснюється за допомогою електронних засобів інформації, завдяки яким встановлюються контакти між викладачем та студентом [226].

«Домашнє навчання» більшість дослідників розуміють як заочне навчання засобами активного використання інформаційно-комунікативних технологій, «гнучке навчання» як процес здобуття знань, формування вмінь і навичок в умовах зручності, персоналізації та можливості вибору, «зовнішнє навчання», що розуміється як процес отримання знань на відстані і за умови використання ІКТ [226].

«Незалежне навчання» представлено в сучасній науковій літературі як освітня діяльність, під час якої студент самостійно займається вивченням теми, яка не обов'язково є в стандартній навчальній програмі, але запланована до вивчення викладачем – керівником [226].

Серед переваг відкритої освіти С. Мішрам виокремлює: віддалене місцезнаходження студента; демократичність (доступність) навчання; урахування політичних, культурних та релігійних особливостей суб'єктів навчального процесу; використання сучасних комунікаційних засобів та можливість отримувати освіту протягом життя. Відкрита освіта, на думку науковця, сприяє підвищенню якості навчання, активному впровадженню наукових досліджень, інкорпорації технологічних медіа-засобів та синхронного навчання й появі віртуальних університетів [226].

Узагальнюючи розгляд поняття «відкрита освіта», слід визнати, що сутнісними його характеристиками є такі: інформативність (обмін знаннями, ідеями та інформацією, завдяки яким відбувається формування нових знань, навичок та понять); доступність та відкритість (можливість використання Інтернет-ресурсів, що дозволяє швидко й вільно поширювати інформацію та надавати можливість отримувати вільний доступ до знань та співпраці); гнучкість організації навчального процесу (здатність слухачів навчатися у зручний час та у зручному місці); інтерактивність навчання (можливість дослідження найважливіших тем під час навчання, користування комп'ютерно-орієнтованим навчанням замість класичного; відчуття емоційну і фізичну сторону освіти; усвідомити взаємозв'язок і взаємозумовленість освітнього і соціального розвитку; особистого вибору у навчанні);

координованість (упровадження посади наставника-консультанта і уведення функції координатора навчального процесу); модульність (можливість сформувати індивідуальну навчальну програму, яка складається з набору незалежних курсів-модулів).

До ключових понять нашого дослідження також належать *«відкрите навчання»* та *«відкриті освітні ресурси»*. У ході дослідження нами було з'ясовано, що сутність терміну «відкрите навчання» тлумачиться неоднозначно. Наведену думку підтверджує й звернення до характеристики сутнісних ознак відкритого навчання представлене у працях зарубіжних і вітчизняних дослідників систематизоване в таблиці (див. додат. 3).

Вважаємо за доцільне розглянути більш детально поняття «відкриті освітні ресурси».

Сутнісні характеристики поняття *«відкриті освітні ресурси»* представлено в аналітичних матеріалах низки офіційних організацій та установ відкритої світи: Фонд Вільяма та Флори Хьюлет (The William and Flora Hewlett Foundation) [285], ОЕСР [246], Навчальної співдружності (The Commonwealth of Learning) [276], ЮНЕСКО [296] та ін.

У більшості з проаналізованих джерел наголошено, що тлумачення терміну «відкриті освітні ресурси» зумовлено формулюваннями, прийнятими у ліцензованих цими установами документах, які означають навчальні ресурси, що знаходяться у відкритому доступі, а також матеріали засобів масової інформації, які використовуються для викладання, навчання, оцінювання та здійснення наукових досліджень в умовах відкритої освіти.

Термін «Open educational resources» (OER) було введено на форумі ЮНЕСКО, присвяченому відкритим навчальним програмам (2002). Його вживання пов'язано з можливістю викладання, навчання в будь-якому середовищі, цифровому чи ні, за допомогою спеціальних матеріалів, що є надбанням суспільства, є об'єктом спеціального – відкритого ліцензування та знаходяться в безкоштовному доступі й використанні [296]. Відкриті освітні ресурси можуть бути представлені у вигляді підручників, лекцій, завдань,

тестів, проектів, аудіо та відеоматеріалів, анімацій тощо. Відкрите ліцензування даної продукції здійснюється в межах існуючої системи захисту прав інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що вперше саме Фонд Вільяма і Флори Хьюлетт сприяв появі веб-сайту відкритого навчання (Open Learn) при Відкритому університеті Великої Британії, надав можливість вільного доступу до відкритого освітнього ресурсу «Курси відкритого навчання» (Free Open Learn courses) [285].

Зазначимо, що термін «відкриті освітні ресурси» не є синонімічним «он-лайн-навчанню», «електронному навчанню» або «мобільному навчанню». Велика кількість відкритих освітніх ресурсів поширюються не тільки в електронному, але й у друкованому вигляді.

Згідно з визначеннями експертів Фонду Вільяма і Флори Хьюлетт, організації Навчальної співдружності, освітній потенціал зазначених ресурсів визначається такими факторами:

- 1) підвищення якості навчальних матеріалів на основі їх рецензування експертами;
- 2) реалізація переваг, пов'язаних із використанням процесів контекстуалізації, персоналізації та локалізації;
- 3) прагнення до відкритості та підвищення якості навчання;
- 4) навчання професорсько-викладацького складу принципам створення і використання ресурсів у межах курсів підвищення кваліфікації;
- 5) задоволення потреб різних груп учнів, у тому числі людей із особливими потребами й обмеженими можливостями;
- 6) оптимізація процесів у сфері комплектування штату фахівців і формування бюджетів;
- 7) навчання студентів рідною мовою;
- 8) залучення студентів до вибору та адаптації відкритих ресурсів з метою підвищення активності їх участі в освітньому процесі;
- 9) використання місцевих матеріалів із зазначенням авторства [285].

Потенціал відкритих освітніх ресурсів також пов'язаний із можливістю обміну знаннями й організації співпраці між різними установами та країнами.

Найбільш повну характеристику поняття «відкриті освітні ресурси» подано в документі ОЕСР під назвою «Надаємо знання безкоштовно. Виникнення відкритих освітніх ресурсів» [246, с. 31]. Так, відкриті освітні ресурси у названому документі визначено як оцифровані матеріали, представлені у відкритому доступі для викладачів та студентів, які використовуються у процесі викладання, навчання й дослідницької діяльності. У контексті відкритої освіти поняття «відкритість» освітніх ресурсів має концептуальне значення. «Відкриті ресурси» – це джерела, які використовуються в різних сферах життя, забезпечують постійний доступ до певної інформації; забезпечують недискримінаційний доступ до інформації ресурсу; можуть коригуватися, змінюватися та бути відкритими для загального використання (див. рис. 1.2).

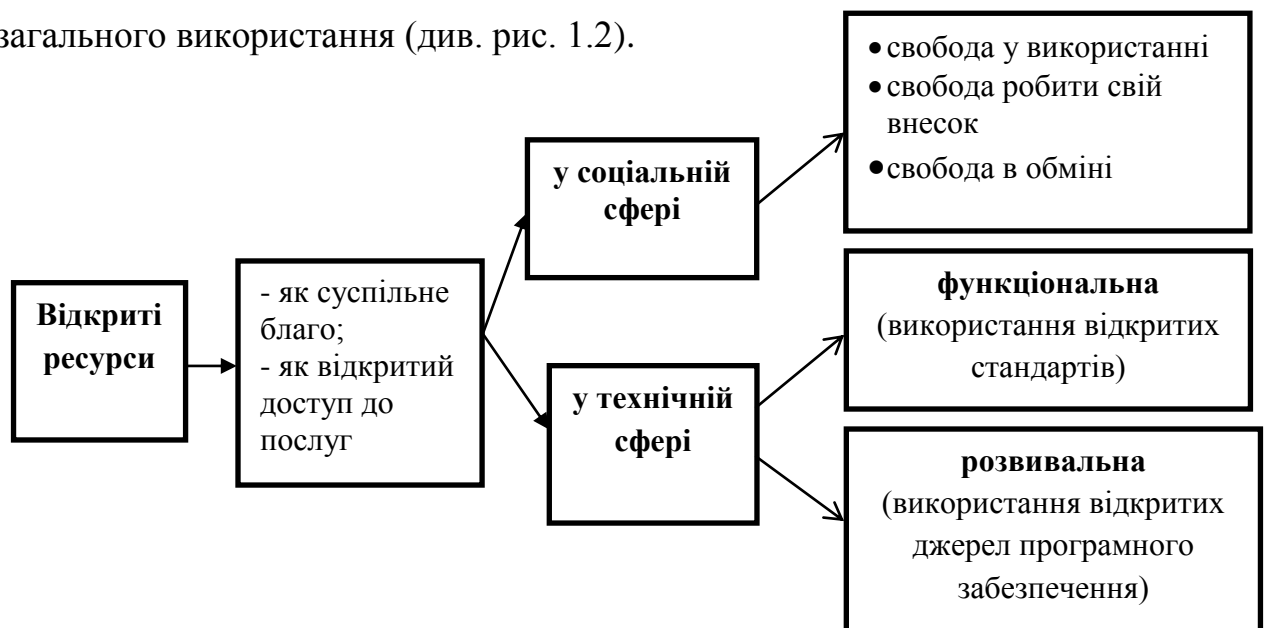

Рис.1.2. Сфери застосування відкритих ресурсів [246].

Складовими відкритих освітніх ресурсів виступають, згідно з висновками експертів ОЕСР, такі:

- зміст навчання: курси, модульний контент, навчальні предмети, збірники і журнали;

- програмне забезпечення для підтримки процесу розробки, використання, повторного використання та доставки змісту навчання, включаючи пошук і розробку контенту, управління контентом і системою навчання, інструменти розробки контенту і он-лайн навчання;
- шляхи застосування ресурсів: ліцензування інтелектуальної власності для сприяння відкритій публікації матеріалів, проектування принципів найкращої навчальної практики і локалізації контенту [246] (див. рис.1.3).

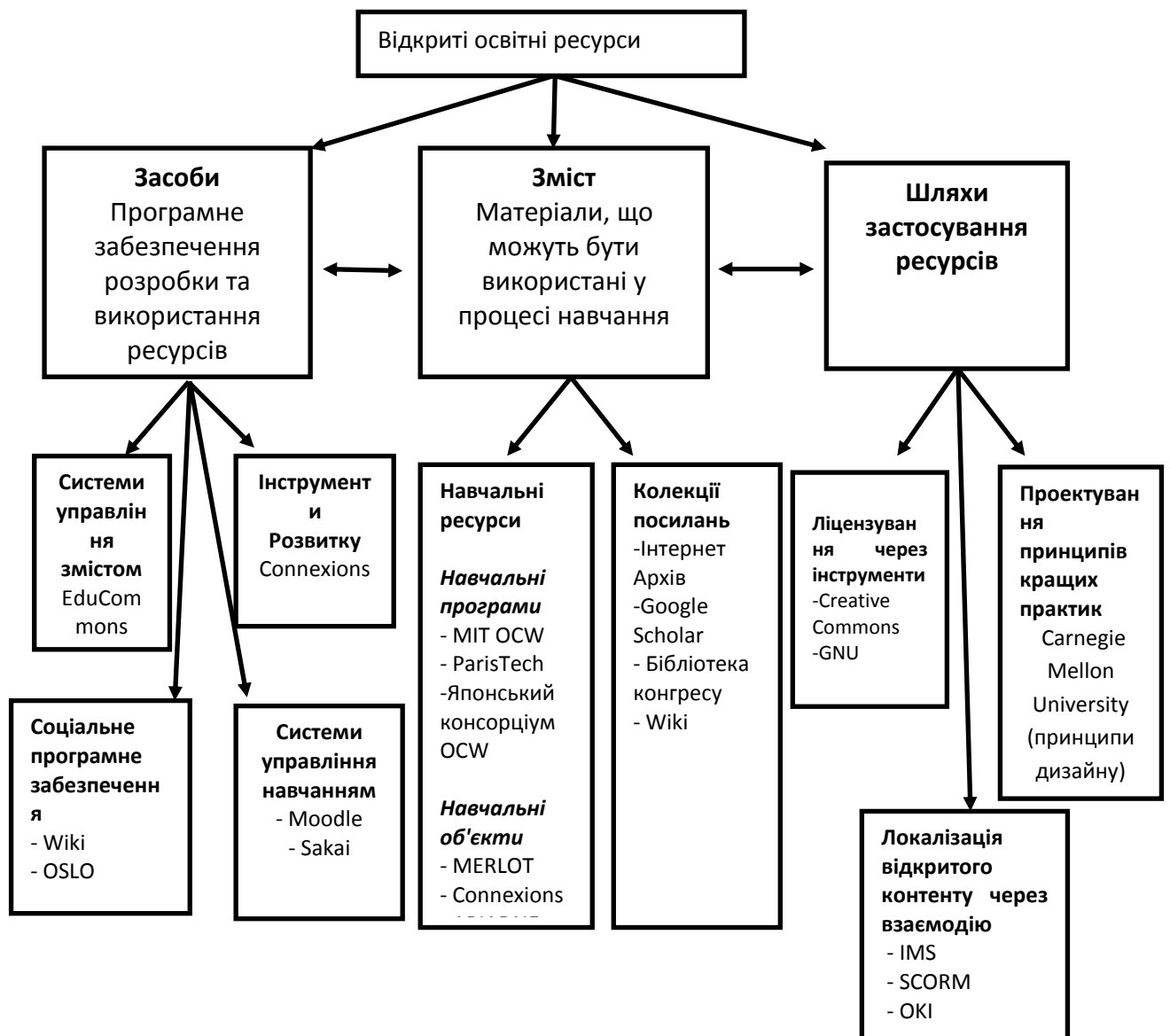

Рис. 1.3. Складові відкритих освітніх ресурсів [246].

Згідно зі змістом рисунку 1.4, до засобів відкритої освіти належать системи управління змістом та процесом навчання, а також соціальне

програмне забезпечення. Система управління змістом забезпечує прозорість, сприяє покращенню змісту матеріалів, дозволяє імпортувати й експортувати зміст, а також підтримує нові способи повторного використання контенту в навчальному середовищі. Система управління процесом навчання може бути представлена як модульним об'єктно-орієнтованим динамічним навчальним середовищем, платформою електронного навчання, так і системою управління курсами, побудованою на програмному забезпеченні з відкритим вихідним кодом. Соціальне програмне забезпечення, що підтримує можливості використання відкритих електронних енциклопедій, тлумачних словників, оптичного програмного забезпечення, призначене для викладення й оптимізації інформації а також комп'ютерних програм, які використовуються для проектування та оптимізації оптичних систем. Деякі програми представлені широким набором інструментів і сервісів, що призначені для створення, редагування високоякісних бібліографічних і авторизованих записів, та їх подальшого розповсюдження через організацію Комп'ютерний он-лайн бібліотечний центр (Online Computer Library Center, Inc.), що забезпечує безпрецедентну гнучкість роботи бібліотек та інших суміжних інститутів [246].

Як показано на рисунку, іншою складовою відкритих освітніх ресурсів є зміст, представлений спеціальними матеріалами, які можуть бути використані в ході навчання. Це можуть бути як навчальні програми відкритих освітніх курсів ЗВО, так і колекції посилань у вигляді цифрових бібліотек, бібліографічних баз даних або наукових бібліотек [246].

Застосування ресурсів відбувається через ліцензійні інструменти (організації, які займаються гнучким упровадженням авторських прав і забезпечують вільне ліцензування програмного забезпечення, тим самим гарантують кінцевим користувачам свободу у використанні й розповсюдженні програмного забезпечення) та завдяки взаємодії організацій, діяльність яких пов'язана зі встановленням оперативної сумісності систем і

змісту навчання, а також які є відповідальними за ефективну роботу програмних інтерфейсів.

Отже, спільним у характеристиках відкритих освітніх ресурсів є можливість прямого та повторного використання й модифікації ресурсів, можливість безкоштовного користування ними в освітніх цілях викладачами та студентами, а також можливість використання всіх видів цифрових засобів масової інформації.

Ще одним важливим поняттям дослідження є *відкрите навчальне середовище*. Дослідженням цього феномену займалися такі науковці, як І. Аллен і Дж. Сімен (I. Allen & J. Seaman) [124], В. Биков [8], М. Дейманн та П. Слуп (M. Deimann & P. Sloep) [150], І. Захарова [38], Г. Кейсі і Т. Еванс (G. Casey & T. Evans) [123], А. Хуторської [103] та інші.

Для характеристики сучасного навчального середовища існує значна кількість термінів та їх різних означень. Серед них: *інформаційно-навчальне середовище* (information-learning environment), *інтерактивне середовище* (interactive environment), *віртуальне навчальне середовище* (virtual learning environment), *відкрите навчальне середовище* (open learning environment) та інші. Спільним для всіх цих понять є те, що, здебільшого, йдеться про навчальне середовище, яке характеризується використанням мережних та інформаційних технологій для підтримки процесу навчання. Узагальнити ці терміни певною мірою можна, на нашу думку, за допомогою терміну «комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище», що охоплює будь-які аспекти використання комп'ютера в навчанні.

Під *інформаційно-навчальним середовищем* Г. Кейсі, Т. Еванс, І. Захарова розуміють складну систему навчального закладу, що акумулює, поряд із програмно-методичними, організаційними та технічними ресурсами, керування якими відбувається на основі цільових вимог суспільства, педагогів та студентів як суб'єктів освітнього процесу [138; 38].

Інтерактивне навчальне середовище (interactive learning environment) М. Дейманн, П. Слуп, А. Хуторської визначають як “web-ґрунтоване

середовище”, що підтримує структуровану взаємодію між членами навчальної спільноти [150; 113].

Віртуальне навчальне середовище (virtual learning environment), згідно з В. Биковим, – багаторівнева та багатофункціональна система, що об’єднує інноваційні та традиційні технології в межах відкритої моделі асинхронного індивідуального навчання, інформаційні ресурси та сучасні програмні засоби (програмні оболонки, засоби електронної комунікації) [8].

Відкритим навчальним середовищем (open learning environment) І. Аллен та Дж. Сімен, В. Биков, К. Кронін вважають педагогічну систему навчального закладу, яка базується на основі використання інформаційно-ресурсного забезпечення методичних систем навчання, що сприяє розширенню спектру засобів навчання і педагогічних технологій, які застосовуються в навчально-виховному процесі [124; 8; 145].

Ознаками відкритого навчального середовища є такі: політика відкритого вступу до вишів (відсутність вступних вимог), безкоштовні освітні ресурси (цифрова обізнаність вільного користування Інтернет ресурсами), відкриті освітні ресурси (ліцензовані оцифровані матеріали, які знаходяться у вільному доступі для членів навчального процесу), відкриті освітні практики (побудова інноваційних педагогічних моделей на основі співпраці студентів та викладачів протягом навчання з використанням відкритих освітніх ресурсів в інституційній політиці).

Структура відкритого навчального середовища, на думку І. Аллена і Дж. Сімена, Г. Кейсі і Т. Еванса включає предметно-інформаційне та інтелектуальне підсередовища, які взаємодіють у процесі навчання й виховання [124; 138]. Предметно-інформаційне підсередовище завдяки комп’ютерам використовується інтелектуальним підсередовищем навчального закладу у процесі здійснення навчально-виховного процесу.

Інтелектуальне середовище навчального закладу утворюють особи, які є безпосередніми учасниками навчально-виховного процесу, і ті працівники, які забезпечують його успішне здійснення.

Предметно-інформаційне підсередовище закладу освіти поєднує предметно-інформаційні ресурси, що розміщені на електронних носіях інформації, та засоби взаємодії і використання цих ресурсів. Мережеві електронні ресурси навчального призначення входять до складу єдиного інформаційного освітнього простору й використовуються інтелектуальним підсередовищем навчального закладу освіти завдяки комп'ютерно орієнтованим засобам навчання.

За І. Алленом і Дж. Сіменом створення комп'ютерно орієнтованих засобів навчання передбачає такі етапи:

- аналіз змісту й мети курсу, логіки вивчення навчального матеріалу;
- детальний аналіз можливих мовленнєвих помилок відповідно до кожного окремого блоку курсу;
- визначення обсягу й особливостей знань, які мають засвоїти учні (уявлення, факти, закони, гіпотези);
- відбір і аналіз аудіовізуальних та інших дидактичних засобів; визначення їх відповідності змісту і меті курсу, дидактичного призначення окремих складових і комплексу в цілому;
- визначення попереднього пізнавального досвіду, на основі якого здійснюватиметься вивчення кожного запитання теми;
- визначення методів і прийомів забезпечення активної пізнавальної діяльності учнів, міцного засвоєння знань, удосконалення вмінь і навичок [124].

Щодо процесу використання електронних ресурсів, Г. Кейсі і Т. Еванс виділяють такі моделі організації навчального процесу:

- традиційна модель реалізації навчального процесу;
- традиційна модель реалізації навчального процесу з використанням технічних засобів навчання;
- модель використання локальної комп'ютерної мережі для подання навчальної інформації;

- модель використання локальної комп'ютерної мережі та ресурсів мережі Інтернет для подання навчальної інформації;
- модель використання ресурсів мережі Інтернет для подання навчальної інформації;
- модель самостійного використання студентом ресурсів мережі Інтернет безпосередньо на уроці;
- модель використання студентом ресурсів мережі Інтернет у процесі самостійної навчальної діяльності;
- модель використання студентом спеціально створеного учителем освітнього Інтернет-сайту і ресурсів мережі Інтернет у процесі самостійної навчальної діяльності [138].

У контексті відкритого навчального середовища значна роль відводиться вчителю, що включає такі різновиди його діяльності:

- організація та управління навчально-виховним процесом у реальному часі;
- управління локальною комп'ютерною мережею;
- управління інформаційними потоками з банку навчальної інформації;
- управління інформаційними потоками з мережі Інтернет;
- організація навчання учнів основ навігації в Інтернет-середовищі;
- створення, оновлення та підтримка в актуальному стані власного сайту навчального призначення [138].

Отже, відкрите навчальне середовище характеризується доступністю, якістю та кількісним різноманіттям інформаційних ресурсів, що стають доступними для застосування в навчально-виховному процесі завдяки розподіленим автоматизованим банкам даних і знань, а також обчислювальних ресурсів, що пропонуються й підтримуються в комп'ютерних мережах (корпоративних, континентальних, Інтернет). Згідно з принципом відповідності навчального середовища завданням функціонування відкритих освітніх систем, склад такого середовища має включати: системно організовану сукупність традиційних і комп'ютерно

орієнтованих засобів навчання (у тому числі персональні комп'ютери та індивідуальні засоби електронних комунікацій учнів, викладачів та організаторів освіти); засоби мережного доступу, підтримки спілкування, передавання даних та захисту інформаційних ресурсів у стаціонарних і мобільних комп'ютерних системах; протоколи мережної взаємодії, що базуються на ІКТ-обміні даними в комп'ютерних мережах та організаційно-технологічні процедури щодо забезпечення безпечного й конфіденційного зберігання, передавання та використання даних; системи мультимедіа; ІКТ різного призначення; інформаційні ресурси; системне апаратно-програмне та організаційно-методичне забезпечення, що орієнтовані на задоволення потреб учасників навчального процесу.

Отже, доходимо висновку, що сучасне відкрите навчальне середовище є потенційно необмеженим як щодо обсягів ресурсів, які можуть бути застосовані в навчально-виховному процесі, так і чисельності учнів-користувачів, які можуть бути спільно залучені до розв'язування єдиного дидактичного завдання. З іншого боку, практична необмеженість відкритого середовища утворює деякий потенційний надлишок зайвої інформації щодо досягнення конкретних навчально-виховних цілей. З педагогічної точки зору контентне наповнення значних частин відкритого навчального середовища повинно бути попередньо «відфільтрованими» методичними працівниками та представниками освіти. Відкрите навчальне середовище відкриває нові можливості для навчання, а саме: широке використання комп'ютерних навчальних програм різного призначення, здійснення адресного постачання та обміну електронними інформаційними ресурсами, забезпечення дистанційного спілкування учасників навчального процесу та організаторів освіти тощо. Вважаємо, що створення й використання засобів і технологій відкритого навчального середовища є якісно новим етапом розвитку систем мережного е-дистанційного навчання. Створення таких систем передбачає дотримання вимог із формування і реалізації в освітньому просторі єдиної

науково-технічної та освітньої політики, що будуються на основі єдиного концептуального підходу, базуються на принципах відкритої освіти.

На основі методу термінологічного аналізу було схарактеризовано широке коло ключових понять, що визначають сутнісну основу дослідження, основоположними з яких є: «відкритість», «відкрита освіта», «відкрите навчання», «відкриті освітні ресурси», «відкрите навчальне середовище».

1.3. Етапи розвитку відкритої освіти у Великій Британії

Окреслення історичних етапів розвитку відкритої освіти у Великій Британії здійснено з метою визначення особливостей впливу системи чинників, що зумовили її виникнення та розвиток, а саме розвиток виробництва, розподілу праці, поширення і впровадження комунікаційних технологій у різні сфери життя, у тому числі й освіту. Поділяємо думку М. Ганора та М. Шеллі, згідно з якою історична еволюція відкритої освіти відбувалася в декілька етапів і супроводжувалася розробленням специфічних підходів до її здійснення [183].

Слід зауважити, що головним критерієм виокремлення етапів розвитку відкритої освіти є домінуючі технологічні засоби, які слугували її реалізації.

Відповідно до такого критерію у досліджуваному процесі ми виділяємо такі етапи: 1) кореспондентська освіта (середина XIX ст. – 10-ті рр. XX ст.); 2) теле-радіо-освіта (20-ті рр. XX ст. – кінець 50-х рр. XX ст.); 3) мультимедійна освіта (початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.); 4) он-лайн навчання (кінець 90-х рр. XX ст. – середина 10-х рр. XXI ст.) (див. табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Історичні етапи розвитку відкритої освіти у Великій Британії

Назва етапу	Хронологічні межі	Види і пріоритетні засоби навчання
I етап – кореспондентська освіта	Середина XIX ст. – 10-ті рр. XX ст.	Заочне навчання, листування між студентом та закладом освіти поштою

Продовження таблиці 1.4

II етап – теле-радіо-освіта	20-ті рр. XX ст. – кінець 50-х рр. XX ст.	Заочне навчання; радіо-програми, телевізійні освітні програми, інтегровані теле-радіо-освітні програми
III етап – мультимедійна освіта	Початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.	Дистанційне навчання; мультимедійні засоби навчання
IV етап – он-лайн освіта	Кінець 90-х рр. XX ст. – середина 10-х рр. XXI ст.	Електронне навчання; Інтернет-ресурси, LMS, OER, мобільні смарт дивайси тощо

Початок першого етапу – кореспондентської освіти (середина XIX ст. – 10-ті рр. XX ст.) характеризується стрімким ростом технічних досягнень, таких, як винахід парового двигуна та запровадження вугільних двигунів (завдяки величезним запасам вугілля) у промислове виробництво, а також розвитком вільної торгівлі, що, у свою чергу, спричинило промислову революцію. Збільшення масштабів промисловості, а саме поява нових підприємств, заводів, фабрик, а також активізація використання торговельних (залізничних та морських) шляхів означало збільшення фінансового обігу й появу відповідних фінансових установ: банків, страхових компаній тощо [217].

Стрімкій зріст економіки країни сприяв розвитку інфраструктури міст, а саме появі нових підприємств, державних установ, медичних та освітніх закладів, що вимагало величезної кількості державних службовців, викладачів, лікарів, юристів, менеджерів, клерків та ін. Тому виникла нагальна потреба у відповідній освіті. Більш того, визначною заслугою технічного розвитку даного етапу стала поява комунікаційних засобів: телеграфу, телефону, трансокеанічного кабелю, які уможливили навчання на відстані, а отже започаткували використання перших елементів відкритої освіти [270].

На інституційному рівні можливість навчатися на відстані з'являється завдяки появі Кореспондентського Коледжу Лондонського університету (The University Correspondence College) у Великій Британії у 1836 р. На думку

С. Ротблата (S. Rothblatt) поява Коледжу надала можливість навчатися за програмою, розробленою університетом, бажаним, які були обмежені у просторі та часі. Навчання передбачало вивчення певного курсу, по закінченню якого студенти складали випускні іспити й отримували диплом університету. Процес навчання та складання іспитів був дистанційно розмежований [261]. Дослідник М. Генор (M. Ganor) зазначає, що з 1858 р. в університеті започатковується зовнішня система навчання (External System) і бажані з усього світу незалежно від місця проживання набули змогу складати іспити на відстані, щоб отримати диплом спеціаліста [183]. Такі інновації в організації навчального процесу призвели до створення низки заочних вишів, що пропонували курси, які включали навчальну програму університету. Навчальні матеріали були представлені у вигляді навчальних посібників у друкованому вигляді й надсилалися поштою. З середини XIX ст., як зазначалося раніше, створення залізничних шляхів, а також швидких і економічних національних поштових служб уможливило надання навчальних матеріалів все більш зростаючій кількості географічно віддалених студентів. До звичайних загальнодоступних підручників додавалися спеціально розроблені навчальні матеріали, кількість яких була обмежена, що могли включати лише список літератури для самостійного опрацювання і приклади питань, визначених викладачами заочної освіти.

Новим кроком, що посприяв розвитку дистанційного навчання, став Рух розширеної діяльності університетів (University Extension Movement), який бере свій початок з 70-х років XIX ст. Даний рух сприяв розвитку освіти дорослого населення. Суспільну увагу до руху привернула робота директора Кліфтонського коледжу Дж. Персівала під назвою «Університети та великі міста» (The Universities and Great Towns) [233]. Головною ідеєю зазначеної роботи стало проведення занять під назвою «Місцеві Лекції» (Local Lectures) у великих містах, де професорський склад таких провідних університетів, як Кембридж, Оксфорд, а згодом і Лондонський університет

проводив лекції для тих, хто не мав можливості отримати освіту на денній формі навчання в університетах.

Слід зазначити, що на початку XX ст. розвиток інноваційних тенденцій в освіті продовжував набирати обертів. Дослідник С. Штретер (S. Szreter) наголошує на важливій ролі лейбористської партії, яка прийшла до влади у 1906 році і почала відстоювати права та інтереси середнього класу щодо освіти, здоров'я, праці. На підприємствах з'являються профспілки, які відстоюють права працівників, відкриваються нові медичні заклади, вживаються заходи щодо охорони навколишнього середовища [273]. Відбувається розширення місцевого самоврядування, яке вимагає підвищення рівня зайнятості населення. Усвідомлюючи нагальну потребу у кваліфікованих кадрах, лейбористська партія сприяла поширенню освіти серед широких верств населення.

Дослідники Дж. Хольфорд (J. Holford) та Т. Прайс (T. Price) наголошують, що прикладом громадської ініціативи у сфері освіти служить поява Освітньої асоціації робітників (Workers' Educational Association) у 1903 р., створеної під керівництвом членів лейбористської партії з метою надання освіти підвищеного рівня працівникам підприємств. Організація розробила програми курсів, що відповідали місцевим потребам представників робітничого класу та проводилися тьюторами, які працювали неповний робочий день. На відміну від інших зазначених установ, Асоціація отримувала державну фінансову допомогу від уряду [202; 257]. Як зазначається в документі під назвою «Партнерство праці з навчанням» ("The partnership between labour and learning"), В. Темпл, представник партії, ставши президентом Освітньої асоціації робітників, почав активно сприяти налагодженню зв'язків між університетським навчанням і освітою робітничого класу.

Завдяки розширенню спектру освітніх послуг університетів з'явилася можливість залікового трансферу. Це означало, що два роки дистанційного навчання вважалися еквівалентними року стаціонарного навчання.

Другий етап розвитку відкритої освіти (20-ті рр. ХХ ст. – кінець 50-х рр. ХХ ст.) припадає на післявоєнний період (спочатку першої, потім другої світової війн та міжвоєнний період). Дії держави були спрямовані на відбудову економіки країни і характеризувались інтенсивним розвитком її науково-технічного потенціалу. Потребуючи висококваліфікованих фахівців у сфері проектування, розробки, виробництва та підтримки промислових систем, керівники даних галузей сприяли навчанню своїх співробітників у системі подальшої освіти протягом 5 років для отримання сертифікату 4 або 5 рівня Національної професійної кваліфікації (NVQ). Пройти подальше навчання й отримати диплом чи сертифікат вищого національного рівня могли особи, які мали як мінімум 4 рівень сертифікату про Загальне національне навчання (GCE) або диплом про професійно-технічну освіту освітньої установи City & Guilds [160]. Слід зазначити, що активна співпраця підприємств із технічними коледжами, професійними інженерними інститутами, а також поява в 1920 р. радіо сприяли подальшій масовізації вищої освіти, що надало останній ознак безперервності та відповідності вимогам професійної підготовки кваліфікованих кадрів.

Реалізація окреслених завдань супроводжувалася активним використанням радіо- і телекомунікаційних засобів надання освітніх послуг. У цей час починається впровадження радіо-курсів, які складаються з серії лекцій, інколи комплекту підручника та інших друкованих тематичних матеріалів для місцевих навчальних груп. Значний внесок у розуміння важливості відкритої освіти зробила телерадіокомпанія Бі-Бі-Сі на чолі з Джоном Райтом [203]. У 1926 році директор відділу «Бі-Бі-Сі освіта» Джейсон Стобарт склав меморандум, у якому запропонував створення «бездротового університету» («Wireless University»). У 1927 р. телерадіокомпанія створила своє власне відділення, призначене для освіти дорослих і серію трансляцій 25-хвилинних лекцій протягом п'яти вечорів на тиждень, які доповнювалися брошурами «Мета навчання». Слід зазначити, що BBC завжди сприяла освіті дорослого населення, з 1955 р. постійно

проводила переговори з університетською Радою освіти дорослих (Universities Council for Adult Education) щодо активного використання теле- та радіомовлення для освіти дорослого населення. Задля цієї мети Комітет Пілкінтона з радіомовлення (The Pilkington Committee) у своїй Доповіді порадив компанії BBC створити більше місцевих компаній для трансляцій освітніх курсів та лекцій і піддав критиці діяльність багатьох комерційних компаній, які займались популяризацією американського кінематографа, а не освітніми програмами [282].

Численні приклади використання телебачення в освіті, як завдяки BBC, так і іншим компаніям, піднесли значущість та можливість використання TV в якості мульти-медіа засобів у процесі дистанційного навчання. Такі новації потребували новітніх форм навчання, тому й послужили поштовхом для створення нових, нетрадиційних закладів вищої освіти.

Уряд, створений лейбористською партією, й надалі відстоював інтереси освіти широких верств населення. Була усвідомлена необхідність безперервної освіти й поширення егалітаризму в даній сфері. Тому політики Великої Британії почали шукати шляхи, щоб зробити освіту більш демократичною і професійною. Дистанційна освіта стала важливою формою надання освітніх послуг для великої кількості людей, які хотіли навчатися безперервно, тоді як це було неможливим при традиційних формах навчання.

Початок третього етапу – запровадження мультимедійної освіти (початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.) супроводжується подальшим активним розвитком відкритої освіти та визначається появою Відкритого університету в Англії в 1969 р., який допоміг установити статус і якість дистанційної освіти, оскільки це було важливо для практики дистанційного навчання й демонстрації інтеграції засобів масової інформації в навчальний процес (принагідно зауважимо, що передумови появи закладу виникають ще на початку 60-х рр. XX ст.).

У даний період спостерігається активізація уваги суспільства до ідей соціальної справедливості засобами вищої освіти, прагнення забезпечити високоякісною вищою освітою всіх бажаючих. Ознаками даного етапу є відсутність обмежень щодо часу й відстані у здобутті вищої освіти, активне використання інноваційних технологій в освіті. Освітня політика спрямовується на реалізацію таких головних завдань: демократизація вищої освіти, її мобільність, безперервність та доступність. Важлива роль у популяризації дистанційної освіти належить діям провідних діячів лейбористської партії того часу.

Так, наприклад, у доповіді Ханки (The Hankey Report) було привернено увагу до проблеми скорочення підготовки наукових кадрів і наголошено на необхідності активізації підготовки та перепідготовки останніх [233]. Комітет з вищої технічної освіти на чолі з Е. Персі (Percy), та Дж. Барлоу (J.Barlow) запропонував збільшити кількість студентів [243]. У звіті Г. Кроузера (The Crowther report) було відображено зростаючу стурбованість суспільства із приводу елітарності вищої освіти. У 1962 р. політолог Майкл Янг (M. Young) опублікував статтю під назвою «Ваша дитина – це нещасне покоління?» у журналі «Where», пропагуючи створення «Відкритого університету». У 1963 р. було організовано Національний розширений коледж (National Extension College) з метою допомоги студентам в отриманні академічного ступеня завдяки Лондонській системі зовнішнього навчання (LLES), що поєднувала радіо й телепередачі із заочною формою навчання [201]. Даний Коледж був попередником Відкритого університету.

У 1963 році в доповіді Комітету Роббінса з вищої освіти (Robbins Committee on Higher Education) було рекомендовано розширити університетську систему Великої Британії шляхом заснування дев'яти нових і перетворення десяти існуючих коледжів на університети, які отримали назву «Скляні університети» (Glass Universities) [233]. Такі інновації були розраховані, головним чином, на випускників шкіл, а не на доросле населення.

Слід наголосити, що велика заслуга щодо розвитку дистанційної освіти належить лідеру лейбористській партії Гарольду Вільсону (H. Wilson), який запропонував ідею створення «Повітряного університету» (“University of the Air”) [309]. Тому, коли у 1964 р. Гарольд Вільсон став прем'єр-міністром, ідея створення Відкритого Університету та курсів кореспондентських коледжів стала реальністю. Мета університету полягала у наданні можливості отримати вищу освіту бажаним завдяки теле- та радіо кореспондентським курсам, проведенню екзаменів, присудженню академічних ступенів завдяки державній спонсорській допомозі. Представник лейбористської партії Дж. Лі (J. Lee), як член Департаменту освіти і науки, представила на розгляд комітету міністрів з питань телерадіомовлення та урядовому комітету пропозиції щодо створення зазначеного університету. У результаті у 1965 р. був створений Консультативний комітет на чолі з Дж. Лі, який розробив принципи відкритого доступу до навчання: зарахування студента до університету повинно бути відкритим для всіх бажаних, незалежно від рівня освіти та без будь-яких формальних вимог. У 1967 р. за участі лейбористського уряду було створено Комітет з планування (Planning Committee) , завдання якого полягало у створенні комплексного плану Відкритого університету з питань його статусу. У лютому 1969 р. після першого засідання Комітету з планування була опублікована доповідь, у якій представлено офіційний документ – статут університету, згідно з яким університету надається статус незалежного й автономного закладу з правом на присудження академічних ступенів [201].

Слід зазначити, що саме в цей час вперше у дистанційному навчанні було використано мультимедійної системи. Викладачами університету було розроблено велику кількість якісного, спеціально підбраного навчального матеріалу. Одностороння комунікація університету зі студентами відбувалася через трансляційні засоби (пізніше почали додавати аудіо касети). Двостороння комунікація між тьюторами та студентами відбувалася

завдяки кореспонденції, візуальному спілкуванню й відвідуванню короткотривалих місцевих курсів. Першими чотирма підготовчими курсами були: природничі науки, математика, соціологія й мистецтво. Слід також зазначити, що саме Відкритий університет першим запровадив систему безперервної освіти [201].

Практична потреба в безперервному навчанні призвела до значного збільшення державних витрат на вищу освіту протягом даного періоду. Розширення успішного дистанційного навчання завдяки Відкритому університету означало, що уряд був готовий виділити кошти на створення нових, не лише традиційних інституцій, задля розробки та запровадження засобів і методів якісного навчання. Як наголошує Д. Кіган (D. Keegan), виникає потреба в поширенні діяльності Відкритого університету, що спричинило появу регіональних закладів на базі університету у Великій Британії. Над ідеєю їх створення працювали такі політики й наукові діячі, як Р. Біверс (R. Beevers), В. Перрі (W. Perry), Д. Сьюарт (D. Sewart) [211]. Так, у 1969 р. згідно з рішенням віце-канслера закладу В. Перрі та за погодженням Комітету з планування, було прийнято Постанову про створення 13 регіональних тьюторських закладів (Regional and Tutorial Services) в Англії (10), Шотландії (1), Уельсі (1), Північній Ірландії (1) з центральним офісом у Мільтон Кейнс (Англія) на чолі з директором П. Біверсом [211] (див. рис 1.4).

Саме з даного моменту розпочинається повноцінний розвиток відкритої освіти у Великій Британії.

Кожний регіональний офіс мав у підпорядкуванні 20 навчальних центрів. Вони представляли собою лекційні аудиторії, зали засідань та офіси, орендовані місцевим Коледжем подальшої освіти або технологічним Коледжем. Центри проводили вечірні заняття протягом усього тижня, а інколи й на вихідних у вигляді неформальних зустрічей або дискусій.

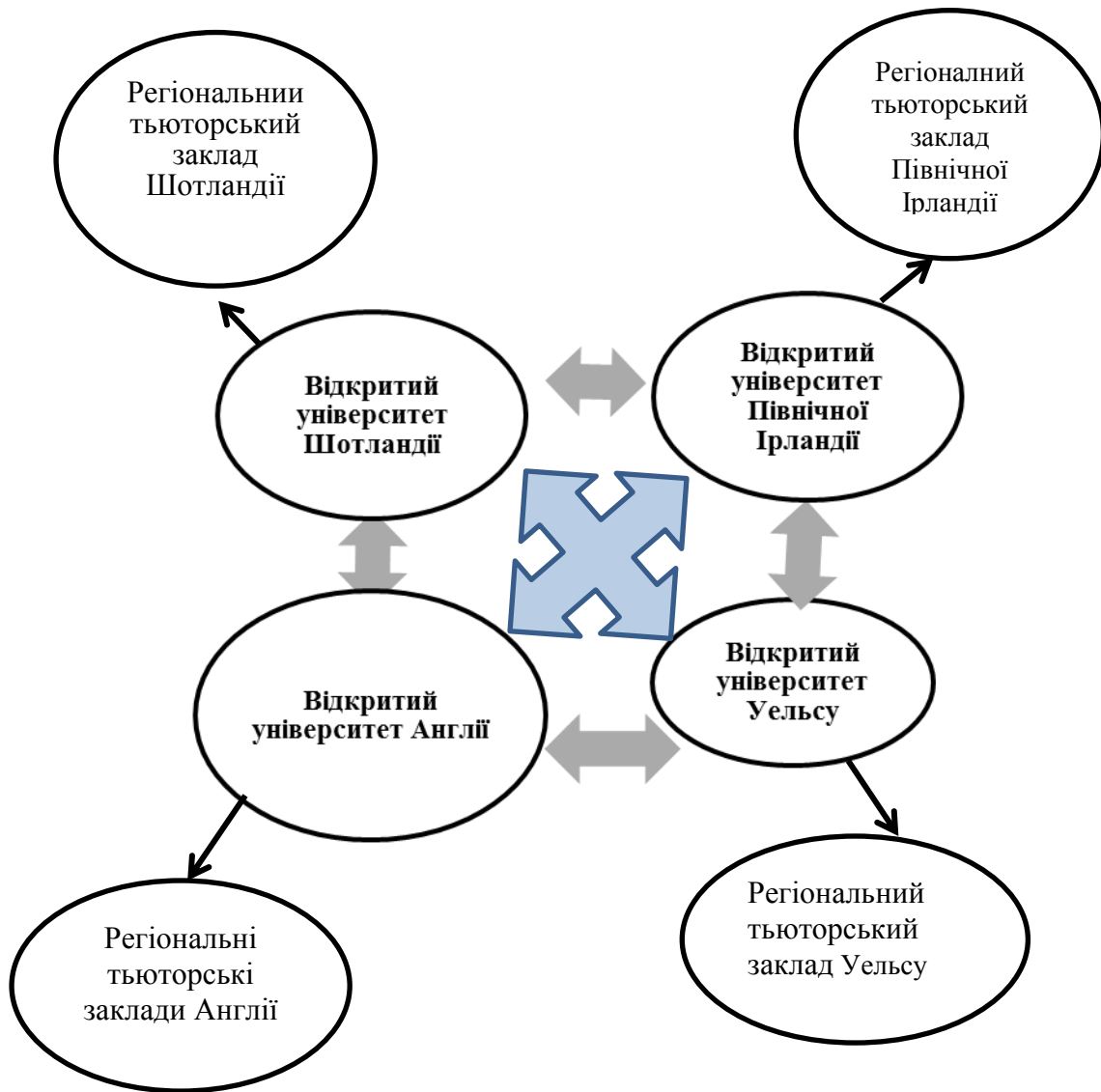

Рис. 1.4. Організація закладів відкритої освіти у Великій Британії (початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.).

Розширення діяльності Відкритого університету Англії супроводжується не тільки появою регіональних педагогічних закладів, створенням центру безперервної освіти, а й заснуванням філій Відкритого університету по всій території Великої Британії, а саме в Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії.

Так, в Уельсі Відкритий університет був заснований у 1969 р. у м. Кардіф. Стратегія закладу відповідала загальній політиці Відкритого Університету Англії, але з урахуванням відповідних потреб та можливостей культури й політики уряду Уельсу. Наприклад, викладання відбувалося двома мовами,

факультети мистецтва та гуманітарних наук співпрацювали з національними ЗВО країни, по закінченню навчання на факультетах студенти Відкритого Університету отримували диплом із відповідних дисциплін.

З появою дистанційного навчання з'являється можливість для дорослого населення отримувати освіту протягом життя (Lifelong Learning) у відповідних відділеннях та центрах на базі традиційних університетів країни: Центр «Освіта протягом життя» (університет Кардіф (Cardiff University)), Департамент безперервної освіти дорослих (університет Свенсі (Swansea University)), Школа «Освіта протягом життя» (університет Бенгор (Bangor University)), Школа «Освіта та навчання протягом життя» (університет Аберіствіз (Aberystwyth University)).

Відкритий університет у Шотландії, який було створено у 1969 р., є членом організації університетів Шотландії, співпрацює з шотландським урядом, ключовими зовнішніми організаціями країни з метою забезпечення сприятливих умов навчання [298]. Політика університету є аналогічною політиці Відкритого університету Англії, але відрізняється врахуванням інтересів даного регіону. Навчання включає вивчення шотландської історії, літератури, політики, суспільства, навколишнього середовища, технологій, освіти тощо.

Питання безперервної освіти набуло великого значення після створення Шотландським парламентом Міністерства підприємств та безперервної Освіти. Активізується процес навчання у школах, центрах, курсах на базі університетів та коледжів, які забезпечують освітою протягом життя доросле населення, зокрема в таких університетах, наприклад, Університет Единбург (University of Edinburgh) та Школа-Офіс «Безперервна освіта» на його базі, університет Глазго (University of Glasgow), університет Данді (University of Dundee) та університет Абердин (University of Aberdeen).

Слід наголосити, що ще одним важливим поштовхом до розвитку відкритої освіти послужила активізація діяльності Асоціації університетів безперервної освіти (The Universities Association for Lifelong Learning UALL).

Метою організації стала підтримка й розвиток безперервного навчання в секторі вищої освіти Великої Британії. Діючи як національний консультативний орган освітньої політики, Асоціація організує форуми з обговорення успішного досвіду, якості і стандартів. Разом із державними відомствами, фінансовими органами й національними організаціями вищої освіти, Асоціація займається формуванням освітньої політики у відповідній сфері.

Членами Асоціації стали такі національні організації, як Організація університетів Великої Британії (The Universities of UK), Асоціація коледжів вищої освіти (GuildHE), Державна організація професійної вищої освіти (Foundation Degree Forward) тощо. Асоціація мала федеральну структуру, що відображала інтереси різних частин Королівства: Шотландії (Асоціація шотландських університетів безперервної освіти (SUALL)), Уельсу (UALL Cymru), Північної Ірландії та Англії [160]. Кожна з зазначених асоціацій мала свою власну структуру, брала участь в обговоренні питань політики організації з урядом країни. Основним завданням Асоціації було визначено таке: реагувати на обставини, що змінюються в системі вищої освіти, впливати на представників політичної влади та формувати відповідну політику у сфері вищої освіти, які можуть мати певні наслідки для безперервного навчання [160].

Слід зазначити, що на початку 70-х рр. XX ст. завдяки можливостям безперервного освітнього процесу разом із формальним виникає неформальне навчання. Протягом даного періоду, коли економічна конкуренція між країнами призвела до суперництва у сфері науки і техніки, а також необхідності освіченої робочої сили, знання стають рушійною силою розвитку суспільства, тому завдання уряду полягало в організації навчання через неформальну освіту поряд із формальною університетською.

Неформальне навчання розглядалось як засіб соціалізації, а не професійної освіти, оскільки в певних соціальних верств населення не виникало необхідності у формальній вищій освіті. Неформальні освітні

проекти, які здійснювалися завдяки дистанційній освіті, не надавали кваліфікаційного сертифіката, а лише забезпечували неосвічених дорослих, хворих та безробітних молодих людей загальними знаннями з питань охорони здоров'я, надання першої допомоги, розвитку підприємницької діяльності, планування сім'ї, розвитку особистості, догляду за дітьми, ведення сільського господарства тощо. Реалізація принципів неформальної освіти відбувалася через широку низку організаційних структур за участі відкритих співтовариств, громадського руху, релігійних організацій, благодійних фондів, приватних установ та фінансованих урядом ЗВО. Поступово з'явилася можливість для бажаючих отримати знання з певних дисциплін при коледжах чи університетах, але без надання кваліфікаційного сертифікату. Перевагою неформальної освіти стала можливість отримання певними верствами населення знань при відносно незначних фінансових затратах [243].

З середини 70-х рр. національного значення набуває дистанційне навчання представників середнього класу, що сприяло постійному зростанню професійного та технічного секторів освіти. Головна увага приділялась оновленню науково-технологічних навичок викладачів і управлінню освітою. Так, у 1973 році університетом була започаткована Програма курсів «Студент-асистент» (An Associate Student Programme). Дана програма складалася з таких курсів, як: «Розвиток навичок читання» (Reading Development), «Інвалід у суспільстві» (The Handicapped Person in the Community), «Промислові відносини» (Industrial Relations), «Європейське економічне співтовариство» (The European Economic Community) та «Обчислення і комп'ютери» (Computing and Computers) [243]. Завдяки курсам доросле населення мало змогу отримати знання з актуальних дисциплін. Окрім того, у 1975 році на базі університету був створений Комітет із безперервної освіти (the Committee for Continuing Education) на чолі з сером Р. Вінейблзом (P. Venables). Згодом створюється Центр безперервної освіти (the Centre for Continuing Education (CCE)), який був

відповідальним за муніципальну освіту, охорону здоров'я й соціальне забезпечення, а також управління освітою. Діяльність Центру була спрямована на задоволення професійних, промислових і суспільних потреб студентів [233].

До середини 1990-х років активне використання Інтернету посприяло розробці «стратегічних технологій як навчальних переваг», що започаткувало світове лідерство в масштабному застосуванні технологій у системі дистанційного навчання і посприяло появі низки навчальних програм тощо. Згідно з дослідженнями П. Бачіча та Р. Мейсона (P. Bacsich and R. Mason), Дж. Деніеля (J. Daniel) у 1990 було впроваджено Програму першого європейського супутникового мовлення Відкритого університету «The PlaNet Programme», у 1994 – програму дистанційного бакалаврату «A First Class», у 1995 – програму з використання новітніх технологій у навчанні «The INSTILL programme», яка забезпечила інтеграцію нових систем і технологій у систему освіти протягом життя [221; 148].

Слід зауважити, що поява Відкритого Університету в Англії мала великий вплив на систему освіти в цілому: по-перше, виникає новий феномен «відкрите навчання», яке розширює можливості навчання у сфері формальної освіти, а також може включати різноманітні методи аудиторної роботи, новітні підходи до інтерактивного навчання; а, по-друге, з'являється можливість навчатися протягом життя завдяки безперервній освіті.

Отже, очевидною стала перевага відкритого дистанційного навчання над традиційним завдяки таким факторам: відсутність часових і територіальних обмежень; гнучкість початкових програм; можливість безперервного навчання протягом життя; доступ до електронної бази відкритих освітніх установ і можливість фінансової економії.

Ідея надання рівних освітніх можливостей усім, хто бажає отримати освіту, виокремлює розвиток відкритої освіти IV етапу – «он-лайн навчання» (кінець 90-х рр. XX ст. – середина 10-х рр. XXI ст.), що характеризується використанням усіх можливих інформаційних систем,

мережних технологій, інструментів та засобів із метою підвищення ефективності навчання, викладання й управління освітніми процесами. Даний період визначається тим, що в результаті постійного підвищення вимог до рівня освіти в умовах соціального прогресу та розвитку ІКТ перед академічним товариством постало завдання зробити відкритим доступ усім бажаючим до високоякісної освіти, яка заснована на принципах загальної справедливості й рівноправності. Сучасні технології надають безпрецедентні можливості для покращення якості та доступності вищої освіти. Хронологію розвитку електронних технологій представлено у дослідженнях Г. Конола [141] (див. рис. 1.5).

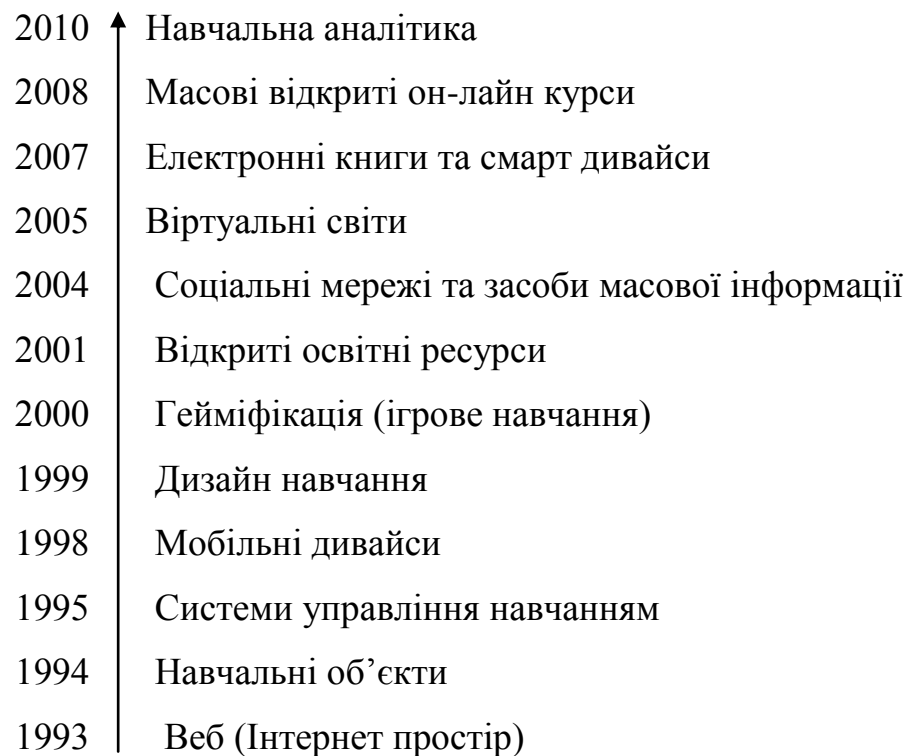

Рис. 1.5. Розвиток електронних технологій [141].

Далі дамо коротку характеристику ІК-технологіям та засобам, що стали етапними для розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії та всього світу.

Поява Інтернет простору з 1993 року посприяла вдосконаленню навчання. Навчальна спільнота набула можливості спілкуватися завдяки електронному листуванню. Створення інституційних веб-сайтів

забезпечило абітурієнтів необхідною інформацією стосовно навчання. Використання комп'ютерів у навчальному процесі не тільки урізноманітнює процес викладання, а й уможливило створення науковцями власного контенту [133].

У 1994 році з'являється поняття навчальний об'єкт, що є сукупністю компонентів змісту, предметів, практик, які об'єднуються на основі єдиної навчальної мети. До компонентів можна віднести загальну характеристику курсів, навчальних програм, глосарії, технології оцінювання, тощо [215].

Система управління навчанням використовується для розробки, управління та поширення навчальних он-лайн матеріалів із забезпеченням вільного доступу. Система управління навчанням містить інструменти для представлення навчальних матеріалів, для спілкування, співпраці, управління завданнями та оцінювання. Найбільш популярними системами є Blackboard, Moodle та Sakai.

Використання мобільних пристроїв характеризує появу нового виду навчання – мобільного, яке уможлиблюється завдяки використанню мобільних телефонів, смартфонів, портативних комп'ютерів, планшетів, ноутбуків та персональних медіаплеєрів [265].

До дизайну навчання відносять низку заходів, спрямованих на краще розуміння, підтримку та керівництво педагогічною практикою. Головним чином це стосується підтримки викладачів у процесі використання нових технологій у навчанні та викладанні.

Гейміфікація або ігрове навчання пов'язано з використанням ігор як засобу мотивації та залучення студентів до навчання. Використання цієї практики сприяє розвитку таких особистісних якостей як наполегливість, творчість тощо [185].

Поява відкритих освітніх ресурсів у 2001 році суттєво покращує процес навчання. Завдяки відкритості студенти, викладачі, науковці мають постійний відкритий доступ до відцифрованих ліцензійних матеріалів [131].

Соціальні мережі та засоби масової інформації уможливили он-лайн зв'язок та підтримку різних спільнот практиків завдяки таким технологіям як: Flickr, YouTube, SlideShare, Twitter, Facebook, Elgg, Нін та ін. [232].

Віртуальні світи – це інтерактивні комп'ютерні середовища в мережі Інтернет, одночасний доступ до яких мають всі бажаючих. Перевагами віртуальних світів є: можливість моделювання, проведення рольових ігор, фізичного уявлення логічних конструкцій, наявність опосередкованого середовища, тощо [263].

Електронні книги та смарт дивайси – інноваційні пристрої, завдяки яким навчання стає доступнішим та гнучким. До таких можна віднести смартфони (iPhone), телефони (на базі Android), планшетні пристрої (Kindle, iPad, Surface), мобільні пристрої (iBook Author для iPads та iPad minis) [134].

Масові відкриті онлайн-курси (МООС) – це онлайн-курси, спрямовані на широкомасштабну інтерактивну участь тих хто навчається та відкритий доступ через Інтернет. Крім традиційних матеріалів курсу, таких як відео, набір завдань, МООС надають інтерактивні форуми для спілкування та обміну інформацією навчальної спільноти. МООС, а також їх різновиди: xMOOC або cMOOC базуються на платформах: Udacity, EdX, Coursera, FutureLearn, Open2Study та OpenUpEd [132].

Навчальна аналітика – це збір та аналіз даних про успішність навчання студентів з метою оптимізації та удосконалення процесу отримання ними знань [267].

Підкреслимо, що поява сучасних ІК-технологій суттєво трансформує організацію навчального процесу у вишах. Так, на початку XXI ст. з'являються нові форми організації навчання поряд з традиційними. Окрім звичайних університетів (з відділеннями дистанційного навчання), створюються віртуальні (virtual) та гібридні/змішані виші (hybrid/blended).

У віртуальних університетах навчання організовано лише в мережі Інтернет і здійснюється за допомогою ІКТ. Матеріали он-лайн курсів можуть бути представлені у друкованому або електронному вигляді. Перевагою віртуального навчання є можливість запропонувати високі стандарти навчання за участі мінімальної кількості персоналу та дуже низької його вартості. Його основними характеристиками є часова та просторова незалежність, гнучкість, простота та стабільність у використанні інтерфейсу зв'язку з керівництвом. Велике значення має поява в 2001 р. нового віртуального університету «Університетський альянс навчання протягом життя» (University Alliance for Lifelong Learning), який був організований завдяки угоді між університетами Оксфорд, Стэнфорд, Принстон і Йель. Метою університету є організація безперервного навчання в мережі Інтернет за допомогою мультимедійних засобів та програмного Інтернет забезпечення. Прикладом інших віртуальних університетів є такі: Ліверпульський університет (University of Liverpool), університет Роберта Гордона Віртуальний кампус (Robert Gordon University), університет Ольстера (Ulster University) [234].

У гібридних університетах існують різні моделі змішаного навчання, які поєднують методики очного та он-лайн навчання. Наприклад:

- обличчям-до-обличчя (face-to-face) – використання цифрових інструментів протягом очного навчання;
- ротація (rotation) – поєднання індивідуальної он-лайн роботи студента з роботою в аудиторії;
- гнучке навчання (flex) – доставка навчального плану через цифрову платформу, проведення консультацій з викладачем очно;
- лабораторії (Labs) – доставка через цифрову платформу навчальних програм, які зберігаються в електронних репозитаріях/лабораторіях;
- самостійне поєднання (self-blend) – самостійне поєднання студентом традиційного та он-лайн навчання

- он-лайн навчання (online) – організація навчального процесу лише в режимі он-лайн з можливими очними зустрічами з викладачем (на вимогу) [279].

Перевагами названих моделей змішаного навчання є відносно невисока його вартість та можливість персоналізованого процесу отримання знань, а також здійснення самоконтролю або контролю успішності викладачами та батьками завдяки ІКТ.

Завдяки можливостям сучасних технологій, окрім нових форм навчання з'явилися нові засоби: аудіо носії (аудіо-книги, карти, записи, касети, компакт-диски (CD), відео засоби (комп'ютери, планшети, телефони, радіо, телевізори, супутникове та кабельне телебачення), що відповідно сприяло появі нових методів навчання (он-лайн лекції, дискусії, форуми, заняття).

Відповідно до процесу нововведень відбуваються інновації в навчальному середовищі, а саме:

1. Запроваджено контроль якості процесу реалізації електронного навчання у вишах.

2. Організація навчального процесу відбувається на основі використання ІКТ та надає можливостей індивідуального вивчення дисциплін.

3. Модернізація процесу доставки матеріалів курсів завдяки ІКТ.

4. Надання представникам закладів освіти технічної підтримки та методичного забезпечення з питань використання ІКТ.

5. Інформування, координування, консультування студентів під час навчання за допомоги ІКТ [210].

Враховуючи можливості відкритого навчання, нами було виокремлено його переваги, які мають освітній та соціально-економічний характер.

До освітніх переваг належать такі: миттєвий доступ до глобальних освітніх ресурсів, що знаходяться поза межами освітніх установ, зростаюча гнучка взаємодія між студентами завдяки e-mail листуванню та дискусійним

он-лайн форумам, доступність навчальних матеріалів, можливість поєднання текстів, графічних проектів з мультимедійними засобами завдяки широкому вибору освітніх додатків, можливість користування міжнародною пошуковою системою для проведення досліджень та вдосконалення процесу викладання, можливість приєднуватися до міжнародної крос-культурної системи навчання, можливість створювати навчальні матеріали та програми курсів за відносно низьку вартість, викладення матеріалів курсів через он-лайн «портали» тощо.

Соціально-економічні переваги більш складно визначити. У результаті стрімкого розвитку ІКТ виникає нагальна потреба не лише в технологічно кваліфікованих працівниках, а й у працівниках, які здатні до навчання протягом життя та гнучкого пристосування до нових вимог сучасних технологій. Тому до соціально-економічних переваг належать такі: можливості набуття комунікаційних навичок (читання, спілкування, письмо та вміння слухати), соціальних (робота в групі, позитивне ставлення та відповідальність) та навичок мислення (критичного та логічного, вирішення проблем та ін.), можливість незалежного та індивідуального навчання, можливість отримання знань навігації (організація пошуку чи обробки інформації), набуття вміння пристосовуватись до обставин, що постійно змінюються.

Отже, урахування особливостей діяльності вишів щодо впровадження технологій, засобів та форм відкритої освіти в навчальний процес дозволило виділити чотири етапи її розвитку, які є пов'язаними з особливостями соціально-економічного політичного, культурно-освітнього, розвитку суспільства. Головними завданнями розвитку відкритої освіти як суспільного феномену є демократизація, диверсифікація та масовізація освіти, як академічного феномену – вдосконалення процесу набуття знань шляхом використання сучасних ІКТ.

Висновки до розділу 1

У розділі виявлено стан розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогічній науці, схарактеризовано поняттєвий апарат дослідження, концептуальні засади відкритої освіти, визначено передумови та виокремлено етапи розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії.

Результатом застосування загальнонаукових методів аналізу, синтезу, зіставлення, порівняння, узагальнення, що застосовувалися для з'ясування стану розроблення проблеми в наукових розвідках, стало виокремлення таких аспектів її розгляду як теоретико-методологічний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, соціально-педагогічний, методичний, технологічний. Належність нашого дослідження до галузі педагогічної компаративістики зумовила звернення до джерел порівняльно-педагогічного характеру, а саме до досліджень у галузі порівняльно-педагогічного британознавства, в яких характеризуються окремі спекти досліджуваного освітнього феномену.

Розгляд проблеми в теоретико-методологічному аспекті дав змогу представити обґрунтування відкритої освіти як нової освітньої парадигми, що будується на фундаментальних засадах сучасних філософських концепцій, зокрема таких, як філософська гуманістика, теорія самоорганізації, педагогічна синергетика.

У межах розгляду освітньо-політичного аспекту досліджуваного феномену з'ясовано основоположні принципи інноваційного розвитку сучасної освіти, якими є: гуманізація, демократизація, інформатизація, відкритість освіти для всіх бажаючих.

Дослідження проблеми в професійно-педагогічному аспекті дозволило узагальнити висновки науковців щодо необхідності інновацій у системі професійної освіти, передусім формування готовності майбутнього вчителя до застосування технологій відкритої освіти та реалізації педагогічних умов використання технологій відкритої освіти у ЗВО.

У контексті аналізу соціально-педагогічного аспекту проблеми висвітлено пріоритетні напрями використання засобів відкритої освіти в межах інклюзивної освіти й освіти дорослих.

Дослідження методичного аспекту проблеми надало можливості виокремити основні напрями реорганізації освітнього процесу, а саме: надання гнучкості навчальним планам та професійної спрямованості навчальним курсам, запровадження кредитно-модульної системи, індивідуалізація навчання, вдосконалення організаційних форм навчання та комп'ютеризація навчального процесу.

Розгляд проблеми в технологічному аспекті дав змогу здійснити класифікацію сучасних освітніх ІКТ, дослідити особливості їхнього використання і з'ясувати ознаки, набуті відкритою освітою завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям. З'ясовано, що такими ознаками є відкритість, інформативність, оперативність, інтерактивність, ергономічність.

Застосування методу термінологічного аналізу дозволило схарактеризувати такі ключові поняття дослідження, як «відкрита освіта», «організаційно-педагогічні засади відкритої освіти», «відкрите навчальне середовище», «відкрите навчання», «відкриті освітні ресурси».

Систематизація поглядів вітчизняних і зарубіжних науковців щодо поняття «відкрита освіта» дозволила виокремити й схарактеризувати такі концептуальні підходи до його тлумачення: 1) відкрита освіта як філософія; 2) відкрита освіта як реформаторський рух; 3) відкрита освіта як система навчання; 4) відкрита освіта як освітня практика, що передбачає застосування певних технологій та організаційних підходів.

Узагальнення існуючих у сучасній науці підходів дозволило конкретизувати поняття «відкрита освіта» як системи, що має на меті розширення доступу до вищої освіти, максимальне врахування освітніх потреб та можливостей кожного студента шляхом використання відкритих освітніх ресурсів й ІКТ, нових підходів до організації навчального процесу (дистанційне, змішане, он-лайн тощо), оцінювання, атестації та акредитації

освітніх програм; дозволяє здійснювати вільний обмін інноваційним досвідом викладання та навчання студентів.

Визначено, що сутнісними характеристиками відкритої освіти є інформативність (обмін знаннями, ідеями та інформацією); доступність (можливість вільного та безкоштовного використання відкритих освітніх ресурсів, що являють собою оцифровані навчальні й методичні матеріали, представлені у відкритому доступі для викладачів та студентів, що використовуються у процесі викладання, навчання та дослідницької діяльності); гнучкість (надання освітніх послуг у зручний час та у зручному місці); інтерактивність (можливість для кожного учасника освітнього процесу бути його повноцінним активним суб'єктом); координованість (упровадження спеціальних організаційних та методичних підходів для координації навчального процесу); модульність (можливість сформувати індивідуальну навчальну програму для кожного студента).

У роботі з'ясовано, що заклади вищої освіти Великої Британії, які працюють на засадах відкритої освіти, є центрами інноваційного навчання, що реалізують такі дидактичні принципи як: індивідуалізація навчання; гнучкість навчального процесу; доступність та відкритість навчального матеріалу; оперативна інформативність та ефективна адаптація до освітніх потреб кожного студента; інклюзивність навчання, активізація індивідуальної та групової пізнавальної діяльності студентів; розвиток критичного та творчого мислення студентів.

Історико-генетичний аналіз розвитку досліджуваного феномену дозволив визначити зовнішні (соціально-економічні, суспільно-політичні, технологічні та культурно-освітні) та внутрішні (масовізація вищої освіти, диверсифікація освітніх потреб студентів та освітніх послуг університету, оновлення технологій та засобів навчання, інтернаціоналізація освіти) чинники, які від середини XIX ст. впливають на розвиток відкритої освіти та на процес модернізації освітньої галузі Великої Британії в цілому.

Хронологічний та порівняльно-історичний аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми надав можливість виокремити етапи розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії:

– перший етап – кореспондентська освіта (середина XIX ст. – 10-ті рр. XX ст.) – поява заочного навчання, здійснюваного за допомогою листування між закладом освіти і студентом, спричинена стрімким розвитком економіки періоду індустріалізації;

– другий етап – теле-радіо освіта (20-ті рр. XX ст. – кінець 50-х рр. XX ст.) – поява радіопрограм, телевізійних освітніх програм, інтегрованих теле-радіо освітніх програм, спричинена розвитком стратегічних галузей економіки в післявоєнний (Перша та Друга світові війни) та міжвоєнний період;

– третій етап – мультимедійна освіта (початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.) – виникнення дистанційного навчання, мультимедійних засобів навчання, спричинене потребою в подальшому професійному розвитку населення з можливістю використання ІКТ у навчанні;

– четвертий етап – он-лайн освіта (кінець 90-х рр. XX ст. – середина 10-х рр. XXI ст.) – виникнення електронного навчання, Інтернет-ресурсів, MOOC, навчальної аналітики, що спричинене підвищенням можливостей здобуття а також вимог до якості освіти в умовах глобального інформаційного суспільства.

Таким чином, у контексті розгляду теоретичних засад дослідження відкритої освіти в університетах Великої Британії виявлено стан розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній науці, схарактеризовано концептуальні засади (термінологічні та концептуальні підходи, дидактичні принципи) та виокремлено етапи розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії.

Результати розділу 1 висвітлено в таких публікаціях автора: [23; 28, 30].

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

2.1. Нормативні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії

Кінець XX – початок XXI ст. у Великій Британії ознаменувався динамічними освітніми реформами. Необхідність змін у системі вищої освіти продиктована соціально-політичними та економічними вимогами, що зумовлюють завдання підвищення ефективності освітньої системи, що забезпечується, зокрема її технологізацією. Упровадження інноваційних ІКТ у систему вищої освіти сприяє розвитку такого феномену, як відкрита освіта, яка надає процесу навчання доступності та гнучкості.

Слід зауважити, що відкрита освіта має глобальний характер, а тому вважаємо за доцільне розглянути її нормативні засади на трьох рівнях: наднаціональному (європейському), національному та інституційному.

Стрімкого розвитку на європейському рівні відкрита освіта набула завдяки активним зусиллям широкого кола професійних, економічних, політичних, культурно освітніх наднаціональних організацій, передусім таких, як Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти, Європейська асоціація вищих навчальних закладів, Європейська спілка студентів, Європейська Асоціація Університетів, Комісія Євросоюзу, Організація економічного співробітництва та розвитку, Міжнародна рада з відкритого та дистанційного навчання, а також ЮНЕСКО. Стратегічним орієнтиром розвитку відкритої освіти у європейському регіоні стали документи організацій, представлені в таблицях 2.1 та 2.2.

Зауважимо, що названі далі документи не мають сили закону, оскільки унормування освітньої діяльності національних держав – членів ЄС, ЮНЕСКО, ОЕСР у сфері освіти здійснюється тільки на національному рівні.

Документи наднаціональних організацій у сфері освіти мають рекомендаційний характер та є засобами так званої м'якої політики, що реалізується за допомогою відкритого методу координації (open coordination method) [94].

Таблиця 2.1

Документи наднаціональних політичних, економічних і професійних освітніх організацій щодо надання відкритої освіти

Назва нормативного акту	Рік	Розробник
«Електронне навчання» (E-Learning) [164]	2003	Європейська спілка студентів (European students' union – ESU)
«Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» (Key Competencies for Lifelong Learning) [86]	2006	Європейській Парламент та Рада ЄС (European Parliament and Council of the EU)
«Електронне навчання в європейських вищих навчальних закладах» (e-Learning in European higher education institutions) [181]	2013	Європейська Асоціація Університетів (European University Association – EUA)
«Відкрита освіта: інноваційне навчання для всіх за допомогою нових технологій відкритої освіти» (Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources) [245]	2013	Європейський Парламент (the European Parliament), Рада Європейського соціально-економічного комітету (the Council of the European economic and social Committee), комітет регіонів (the Committee of the regions)
«Навички побудови освітньої мобільності» (Skills for Educational Mobility) [269]	2014	Європейська рада інноваційної освіти (Europa's community for innovative education)
Міжнародна доповідь «Дистанційне навчання в системі Європейської вищої освіти» («Distance education in European higher education» [155]	2015	Міжнародна рада з відкритої і дистанційної освіти (International Council for Open and Distance Education), Інститут неперервної освіти ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Lifelong Learning)

Далі схарактеризуємо основоположні документи наднаціональних організацій, що здійснюють найбільш суттєвий вплив на розвиток досліджуваного нами освітнього феномену.

Експерти ESU у консультативному документі «Електронне навчання» («E-Learning» (2003 р.)) наголошують на необхідності впровадження засобів дистанційного навчання в систему вищої освіти з урахуванням загальних педагогічних, соціальних та культурних цілей вищої освіти у контексті створення демократичного суспільства [164]. Узагальнення матеріалів, представлених у документах ESU, дозволяє стверджувати, що у європейській освітній практиці Е-навчання може використовуватися як у межах традиційної освітньої моделі, часткової онлайн-моделі, та в моделі виключно онлайн-освіти, реалізація якої може відбуватися на базі університетів – місцевих, регіональних, національних і міжнародних. Згідно з концепцією відкритої освіти, розробленою ESU, важливими складовими успішної реалізації електронного навчання є такі:

1) доступність. Надання рівних можливостей доступу до освіти студентам різних соціальних прошарків. Задля цього на інституційному рівні держава повинна забезпечити ЗВО достатніми ресурсами для впровадження політики електронного навчання. На національному рівні уряди та наднаціональні структури, такі як Європейський Союз, повинні допомагати вишам будувати необхідну технологічну інфраструктуру. Особливу увагу слід приділити усуненню технологічного розриву між розвиненими та менш розвиненими країнами у створенні сучасних засобів електронного навчання та пов'язаної з ними інфраструктури ІКТ;

2) ІК-навички. Використання ІКТ сприяє інноваціям у навчанні, а також формуванню відповідного досвіду студентів, що навчаються протягом життя. Е-навчання сприяє не тільки соціалізації окремих груп студентів (у межах інклюзивної освіти), а й інтернаціоналізації індивідуальних досліджень шляхом об'єднання студентів та дослідників у віртуальних між інституційних та міжнародних проектах;

3) ІК-методика викладання та інфраструктура. Необхідним є надання належної методичної, технологічної та технічної підтримки викладачам для роботи в інформаційно-комунікаційному середовищі. Освітня установа, що

надає послуги дистанційного навчання, має бути забезпечена адекватною технологічною інфраструктурою, включаючи мережні підключення та комп'ютери, а також технічну підтримку як студентів, так і викладачів.

4) студентське представництво. Е-навчання потребує забезпечення за допомогою електронних навчальних програм. ESU наполягає на участі студентів у впровадженні е-навчання на всіх рівнях – від розробки національних ініціатив, спрямованих на заохочення використання ІКТ та електронного навчання у вищій освіті, до розробки та тестування окремих курсів та модулів. Слід організувати, на думку експертів ESU, студентське представництво у транснаціональному е-навчанні, яке буде представляти інтереси студентів у галузі електронного навчання. ЗВО, місцеві студентські спілки та національні студентські спілки повинні співпрацювати у вирішенні проблем, пов'язаних із представленням інтересів студентів [164].

Про важливість оволодіння ІК-навичками в навчанні йдеться у Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи «Про основні компетентності для навчання протягом життя» (Key Competencies for Lifelong Learning (2006 р.) [86]. Головною метою документу є встановлення та визначення основних компетентностей, які необхідні не тільки для особистісної реалізації, успішної участі у громадському житті, а й для працевлаштування. Роблячи освіту більш доступною, держави надають можливостей своїм громадянам удосконалювати свої навички, навчаючись протягом життя. Серед основних компетентностей названі навички роботи з цифровими носіями, а саме:

- розуміння можливостей ІКТ у творчості та інноваціях, достовірності та надійності доступної інформації, правових та етичних принципів інтерактивного використання інноваційних технологій;
- використання гаджетів для пошуку, оцінки, зберігання, поширення, представлення та обміну інформацією, уміння спілкуватися, працювати, навчатися та проводити дослідження в Інтернет-

мережах за допомогою електронних засобів масової інформації (електронної пошти, сервісних програм мережі).

Вагомим елементом ІК-компетентностей є здатність до критичного та систематичного використання інформації, оцінки її значимості та вміння розрізняти справжню реальність від віртуальної [86].

Важливим документом, який посприяв подальшому вдосконаленню та інноваціям в е-навчанні та викладанні, є дослідження експертів EUA «Електронне навчання в європейських закладах вищої освіти» (e-Learning in European higher education institutions (2013 p.)) [181].

На основі вивчення та узагальнення досвіду закладів вищої освіти у європейських країнах у документі наголошується на таких перевагах використання засобів та методів е-навчання:

1. Запровадження інституційного підходу до е-навчання. Значна більшість вишів (91 % опитаних установ) упроваджують змішане навчання з використанням он-лайн курсів. Перевагами дистанційного навчання є не тільки гнучкість у часі та просторі, але й доступність електронних ресурсів, що значно спрощує доступ до освіти.

2. Підвищення потенціалу закладу для впровадження та диверсифікації надання послуг е-навчання. У більшості вишів (70 %) реалізація електронного навчання відбувається поступово, починаючи з окремих факультетів, спеціальностей, освітніх програм. Успіх залежить від багатьох факторів, таких як якість лідерства, модель управління, а також наявність необхідних інтелектуальних та технологічних ресурсів. Найпоширенішими дисциплінами, які вивчаються дистанційно, є бізнес та управління, освіта та підготовка вчителів, інженерні та технологічні предмети.

3. Використання е-інфраструктури для підтримки студентів, педагогічного та управлінського персоналу. Майже 80 % освітніх установ забезпечені цифровою інфраструктурою й надають відповідну підтримку своїм студентам і викладачам у вигляді цифрового навчального програмного забезпечення, он-лайн репозитаріїв, інструментів та систем управління для

розробки контенту та управління курсами, а також студентських порталів (соціальних мереж). Студентам надаються облікові записи електронної пошти, доступ до Wi-Fi, комп'ютерні зали та он-лайн бібліотеки, матеріали та каталоги он-лайн -курсів.

Досліджуваному нами питанню присвячено документ «Відкрита освіта: інноваційне навчання для всіх за допомогою нових технологій відкритої освіти», висновок комісії Європейського Парламенту, Ради, Європейського соціально-економічного комітету і комітету регіонів (Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources (2013 p.)) [245]. У документі наголошується на необхідності використання високоякісних інноваційних способів навчання за допомогою новітніх технологій та цифрового контенту таким чином:

1. У середовищах відкритого навчання (допомога навчальним закладам, викладачам і студентам у здобутті навичок роботи з цифровим контентом, використовуючи новітні методи навчання).
2. У доступі до OER (сприяння розвитку й доступності OER).
3. Запровадження нових методів навчання з використанням цифрових пристроїв і контенту.
4. Активізація всіх учасників навчального процесу (викладачів, студентів, сімей, економічних та соціальних партнерів) для зміни ролі цифрових технологій у навчальних закладах [245].

Вагомий внесок у розвиток відкритої освіти здійснює Європейський фонд якості електронного навчання, створюючи можливості обміну досвідом та кращими практиками для провідних світових фахівців у галузі ІКТ, що сприяє поліпшенню якості навчання і викладання. Прикладом узагальнення існуючих ефективних практик у досліджуваній сфері може послужити представлений організацією документ «Навички розвитку освітньої мобільності», у якому йдеться про результати нового європейського проекту ProM [269]. Метою проекту є надання комплексної програми професійного навчання європейським викладачам за допомогою

дистанційного навчання, підтримки управління, планування та реалізації ініціатив у сфері мобільності. Документ характеризує можливості інтеграції модулів проекту у програми підготовки викладачів і складається з трьох етапів:

I. Он-лайн-оцінка поточного рівня навичок у учасників проекту.

II. Отримання адаптованих до визначеного рівня навичок рекомендацій із використання модулів он-лайн-навчання, які найкраще відповідають підвищенню професійних навичок.

III. Зарахування до он-лайн-модулю, з можливістю навчатися разом із колегами з інших європейських країн та створювати динамічну міжнародну мережу.

У доповіді Міжнародної ради з відкритої і дистанційної освіти та Інституту неперервної освіти ЮНЕСКО під назвою «Дистанційне навчання в системі Європейської вищої освіти» («Distance education in European higher education» (2015 р.) проаналізовано переваги використання засобів дистанційного навчання у сучасній освіті (див. додат. К). У розділі «Проект дистанційного навчання в освіті дорослих» наголошено на необхідності отримання більш повного уявлення про дистанційну освіту, пропоновану ЗВО в європейських країнах, а також здійснення дослідження внеску вишів у освіту дорослих у системі дистанційного навчання [155]. Цілями даної доповіді стали такі:

- заохочення політиків та провайдерів дистанційного навчання до кращого дослідження потреб дорослого населення в навчанні;
- зміцнення соціального виміру вищої освіти за рахунок кращого задоволення потреб освіти дорослих;
- розширення участі дорослого населення в системі вищої освіти через дистанційне навчання [155].

Проект Міжнародної ради з відкритої і дистанційної освіти націлений на визначення переваг дистанційного навчання, запропонованого вишами. Проект ураховує різні терміни навчання (від

індивідуального курсу до повної програми певного ступеня), які обирають студенти та вступні вимоги (досвід роботи чи мовленнєві навички). У ході дослідження було визначено фактори, які впливають на вибір моделі дистанційного навчання, а саме:

1. Студентський профіль. Більшість студентів – працевлаштовані жінки (25–34 рр.), яким потрібні додаткові знання для нової посади або роботи. Дистанційне навчання надає їм можливість поєднувати роботу з навчанням. Іншою категорією споживачів таких освітніх послуг є пенсіонери (найчастіше зі ступенем бакалавра, які навчаються задля самореалізації). Перевагами обраного навчання є його гнучкість і доступність.

2. Мотивація та інтерес. Підвищення рівня успішності, поліпшення перспектив кар'єрного росту й навчання для самореалізації.

3. Бар'єри, що охоплюють гроші та час (вільний від роботи та сімейних обов'язків).

На завершення розгляду документів наднаціональних політичних, економічних, професійних, культурно-освітніх організацій підкреслимо, що вони виступають підґрунтям для розроблення нормативно-правових засад національного рівня надання відкритої освіти.

Далі звернемося до аналізу національної нормативної бази відкритої освіти в університетах Великої Британії (див. табл. 2.2). Однак, перш за все, наведемо хронологічну таблицю документів, у яких відображено національні стратегії розвитку відкритої освіти, її методичного та технологічного забезпечення.

Таблиця 2.2

**Документи уряду Великої Британії,
що регламентують надання відкритої освіти**

Назва нормативного акту	Рік видання	Розробник
Біла книга «Майбутнє вищої освіти» (The future of higher education) [308]	2003	Міністерство освіти та навичок Великої Британії (Department for Education and Skills)

Продовження Таблиці 2.2

Консультативний документ «На шляху до розробки єдиної стратегії електронного навчання» (Towards a Unified e-Learning Strategy) [288]	2003	Міністерство освіти та навичок (Department for education and skills)
Закон «Про вищу освіту» (Higher Education Act) [196]	2004	Міністерство освіти та навичок (Department for Education and Skills)
Урядова стратегія «Технологія освоєння: Трансформація навчання та сфери дитячих послуг» (Harnessing Technology Transforming Learning and Children's Services Strategy) [192]	2005	Міністерство освіти та навичок (Department for Education and Skills)
Урядова програма «Національна рамка Професійних стандартів» (National Professional Standards Framework) [198]	2006	Академія вищої освіти, інвестиційні фонди вищої освіти (Higher education funding bodies, the Higher Education Academy)
«Підвищення рівня навчання та навчання шляхом використання ІК-технології» (Enhancing learning and teaching through the use of technology) [169]	2009	Рада з фінансування вищої освіти Англії (Higher Education Funding Council for England), Комітет з об'єднаних інформаційних систем (Joint Information Systems Committee) та Академія Вищої Освіти (the Higher Education Academy)
«Програма електронного навчання» (e-learning program) [165]	2009	Комітет з об'єднаних інформаційних систем (Joint Information Systems Committee)
Урядовий документ «Створення більш ефективної і різноманітної системи вищої освіти» (Making the higher education system more efficient and diverse) [220]	2010	Міністерство освіти та навичок (Department for Education and Skills)
Урядовий документ «Будівництво майбутнього: Наша стратегія – Максимізація участі 16–24-літніх у галузі освіти, професійної підготовки та працевлаштування» (Building Engagement, Building Futures: Our Strategy to Maximise the Participation of 16-24 Year Olds in Education, Training and Work) [250]	2011	Міністерство бізнесу, інновацій та навичок (Department for Business, Innovation and Skills), Міністерство освіти та навичок (Skills, Department for Education), Міністерство праці та пенсійного забезпечення Department for Work and Pensions Part of Employment
Стратегічна програма уряду «Міжнародна освіта: глобальний розвиток і процвітання» (International Education: Global Growth and Prosperity) [208]	2013	Міністерство освіти та навичок (Department for Education and Skills)
«Національна стратегія доступності та успішного навчання в системі вищої освіти» (National strategy for access and student success in higher education) [230]	2014	Рада з фінансування вищої освіти Англії (Higher Education Funding Council for England), Офіс з відкритого доступу (Office for Fair Access)

Продовження Таблиці 2.2

«Доповідь про інновації» 2014 р. (Innovation Report) [205]	2014	Міністерство бізнесу, інновацій та навичок (Department for business innovation and skills)
«Наш план розвитку: зростання ролі науки та інновацій» (Our plan for growth: science and innovation) [249]	2014	Міністерство освіти та навичок (Department for Education and Skills)
Біла книга «Вища освіта: успіх як економіка знань» (Higher education: success as a knowledge economy) [195]	2016	Міністерство бізнесу, інновацій та навичок (Department for business innovation and skills)

Документи, наведені у таблиці 2.2, свідчать про те, що розвиток відкритої освіти є предметом активної уваги держави та суспільства з початку XXI ст. Протягом зазначено періоду проблеми розвитку досліджуваного нами освітнього феномену знаходилися в полі зору широкого кола державних структур, професійних та бізнесових організацій. Зазначимо, що певна частина документів розроблена спільно державними та професійними організаціями та структурами. Питання розвитку відкритої освіти розглядалися у названих вище документах як у більш широкому контексті інноваційного розвитку освіти, ІК-технологій, так і у межах вузько спеціалізованих стратегій та програм.

Далі перейдемо безпосередньо до здійснення структурно-логічного аналізу документів, що складають нормативно-правові засади відкритої освіти у британських університетах.

У документі – Біла книга «Майбутнє вищої освіти» (White Paper “The future of higher education”, 2003), опублікованому Міністерством освіти та професійних навичок, уперше чітко визначено необхідність реформ у секторі вищої освіти на засадах відкритості, гнучкості та інформатизації [308]. Метою даного документу стало обґрунтування необхідності та перспективних шляхів розширення можливостей отримання вищої освіти протягом життя для всіх бажаючих.

Перспективу реалізації поставленої мети уряд вбачає в здійсненні низки кроків:

- розширення програм дистанційного та електронного навчання за рахунок додавання предметів із затребуваних сучасних спеціалізацій;
- налагодження тісної співпраці закладів вищої освіти з підприємствами;
- інвестування інноваційних програм урядом, сприяння науково-дослідницькій діяльності університетів і підвищенню їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг;
- удосконалення інклюзивної та гнучкої системи навчання за рахунок моделі «2+» або кредитної системи;
- удосконалення можливостей надання вільного доступу до освіти, зокрема забезпечення абітурієнтів необхідною інформацією щодо навчання у закладах відкритої освіти [308].

Ураховуючи цілі Білої книги «Майбутнє вищої освіти», Міністерство освіти та професійних навичок окреслило головні завдання е-навчання, а також наголосило на необхідності створення єдиної системи електронного навчання в консультативному документі «На шляху до розробки стратегій електронного навчання як єдиної системи» у 2003 році (Towards a Unified e-Learning Strategy 2003) [288]. Рекомендації Міністерства стосуються таких питань:

1. Лідерство та менеджмент. Провідні освітні провайдери повинні забезпечити доступність електронного навчання, сприяючи його розвитку та управлінню сталим розвитком ресурсів даного типу навчання.

2. Трансформація навчання й викладання. Викладачі повинні не тільки використовувати інновації у процесі викладання, а й брати активну участь у створенні електронних ресурсів, сприяти їхньому вільному обміну серед учасників навчального процесу.

3. Відповідність студентських потреб та результатів навчання. Студенти зможуть отримати кращу підтримку в досягненні своїх цілей, якщо електронна система буде спроектована таким чином, щоб допомагати їм у

цьому, зокрема, запропоновано введення оцінювальної системи, яка б фіксувала певні досягнення студента, оцінювала здатність до е-навчання та допомагала викладачам визначати потреби студентів у навчанні.

4. Розширення можливостей електронного навчання. Інноваційний розвиток викладання потребує відповідних інструментів та ресурсів, завдяки яким електронне навчання відповідало б технічним стандартам і стандартам якості [288].

Слід зазначити, що уряд Великої Британії зацікавлений у масовізації вищої освіти, відтак намагається надавати відповідну фінансову допомогу ЗВО та студентам. Зокрема, у Законі «Про вищу освіту» (2004 р.) (Higher Education Act 2004) окреслено державні стратегії, які визначають позицію уряду щодо розширення можливостей отримання населенням вищої освіти й надання ширших можливостей у здобутті освіти впродовж життя. Положення документу охоплюють низку питань: надання необхідної інформаційної підтримки студентам, установлення умов плати за навчання та надання урядом фінансової підтримки закладам вищої освіти [196].

Підкреслимо, що запровадження ІКТ стосується не тільки вищої освіти. Так, з метою забезпечення якісного індивідуалізованого підходу до навчання за допомогою цифрових та інтерактивних технологій урядом були створені стратегії «Використання технологій: Трансформація навчання та сфери освітніх послуг для дітей» (Harnessing Technology Transforming Learning and Children's Services), що поширюється на всі ланки освіти [192]. У документі наголошується на використанні ІКТ для задоволення потреб усіх зацікавлених сторін: учнів, батьків, учителів, вихователів, роботодавців. Цілями стратегії визначено такі:

- 1) трансформація викладання і навчання;
- 2) надання кращого зв'язку з закладом освіти географічно віддаленим студентам;
- 3) співпраця закладів відкритої освіти з іншими організаціями;

4) перехід на новий – більш високий рівень ефективності й результативності щодо надання освітніх послуг.

До пріоритетів електронної стратегії уряду Великої Британії належать такі:

- створення комплексної он-лайн-інформаційної служби для всіх громадян (надання вичерпної інформації й послуг учням та їхнім батькам, а також можливість їхньої оптимізованої співпраці з адміністрацією закладу освіти);
- надання інтегрованої он-лайн індивідуальної підтримки учням та студентам (стимулювання розвитку стратегій спільної допомоги студентам та студентам у навчанні);
- спонукання закладів освіти до трансформації процесу навчання й викладання відповідно до потреб ринку праці (урахування і задоволення потреб ринку праці щодо якості електронних навичок для успішного працевлаштування);
- розробка вимог до забезпечення високої якості професійної підготовки і рекомендації щодо підтримки фахівців-практиків (організація курсів з он-лайн-навчання для викладачів);
- надання рекомендацій адміністраціям закладів освіти щодо розвитку організаційного потенціалу в сфері ІКТ (підтримка закладів освіти щодо використання ІКТ, а також управління процесом користування ними в навчанні, створення національного консультативного центру з питань он-лайн навчання, забезпечення підтримкою закладів освіти, які пропонують дистанційне електронне навчання);
- розвиток загальної цифрової інфраструктури підтримки перетворень і реформ (випробування національної сучасної Інтернет мережі для підтримки майбутньої науково-дослідної та освітньої діяльності вишів).

У розглянутій стратегії визначено такі переваги навчання за допомогою цифрового контенту: можливість вибору різноманітних методик навчання (групові, індивідуальні), можливість широкого індивідуального

вибору предметів (електронна мережа баз вишів), можливість гнучкого навчання, можливість пробного навчання (пробні тести, модулі), індивідуальний он-лайн навчальний простір (власний електронний репозиторій навчальних матеріалів), можливість отримання он-лайн допомоги в навчанні.

Ураховуючи переваги, окреслені в електронній стратегії, Урядом було розроблено програму вдосконалення якості навчання завдяки цифровим технологіям та викладено її у документі «Національна рамка професійних стандартів» (НРПС). Установлення НРПС надає можливість університетам продемонструвати процес інноваційного розвитку в навчальному процесі та його відповідність вимогам ринку праці. НРПС сприяє професійному розвитку персоналу, стимулює інноваційні підходи до гнучкості й доступності процесу навчання й забезпечує його послідовність та якість [198]. Реалізація цілей НРПС в університетах відбувається відповідно до певних напрямів, організаційних підходів та професійних цінностей закладів вищої освіти (див. табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Реалізації цілей «Національної рамки професійних стандартів» Великої Британії

Напрями діяльності університету	Організація процесу навчання	Професійні цінності
<ul style="list-style-type: none"> - розробка і планування навчальних програм; - підтримка навчання студентів; - оцінка і забезпечення зворотного зв'язку зі студентами; - розробка ефективних навчальних середовищ; - інтеграція наукових досліджень з навчанням; - оцінка навчальної діяльності і безперервного професійного розвитку педагогічного персоналу. 	<ul style="list-style-type: none"> - використання методів викладання і навчання, що відповідають певній предметній галузі і рівню академічної програми; - дослідження результатів успішності студентів; - використання інноваційних технологій навчання; - запровадження відповідних методів оцінки ефективності навчання; - дослідження результатів процесу підвищення якості професійної практики викладачів. 	<ul style="list-style-type: none"> - повага до студентів; - прагнення до включення до навчальних програм результатів відповідних наукових досліджень; - прагнення до розвитку освітніх спільнот; - заохочення викладацького складу до інноваційної участі у навчальному процесі; - постійна самооцінка професійного розвитку педагогічним персоналом.

Відповідно до Закону «Про вищу освіту», окреслених вище державних стратегій уряд країни намагається підтримувати інновації у вищій освіті та надавати фінансову допомогу вишам.

У документі HEFCE під назвою «Підвищення рівня навчання та навчання шляхом використання ІК-технології» 2009 (Enhancing learning and teaching through the use of technology) Радою з фінансування вищої освіти Англії, Комітетом з об'єднаних інформаційних систем та Академією Вищої Освіти було чітко визначено можливості ІКТ у межах інституційного стратегічного планування діяльності ЗВО (див. додат. Л) [169].

Необхідність створення документу зумовлена низкою причин, зокрема:

- необхідність зіставити зміни життєвих потреб студента та змісту навчання в сучасній системі освіти, зробити навчання гнучким та доступним;
- зростання популярності соціальних мереж, а також посилення інтеграції неформальних технологій із корпоративними технологіями;
- збільшення кількості он-лайн навчальних платформ, загальних освітніх он-лайн послуг;
- можливість використання сучасних ІК-технологій у закладах освіти;
- необхідність оновлення стратегій діяльності закладів освіти в умовах активного розвитку мережових засобів комунікації [169].

Рекомендації даного документу стосуються таких головних питань інституційного стратегічного планування діяльності ЗВО, як: викладання, проектування і розробка навчального плану; налагодження роботи освітніх ресурсів та мережного навчання; вдосконалення системи освіти впродовж життя, стратегічного управління, забезпечення якості освітньої діяльності, оцінювання якості інфраструктури і технічних стандартів діяльності вишу.

У висновках розглядуваного документу HEFCE зазначено, що використання інноваційних технологій в освітньому процесі сприяє підвищенню гнучкості навчання й успішності студентів, покращенню можливостей працевлаштування, розширенню участі студентів і поліпшенню

доступу до вищої освіти, ефективному управлінню навчальними ресурсами та проектуванню й забезпеченню ефективних умов для навчання.

У межах стратегічного управління людськими ресурсами та розвитку інноваційного потенціалу інституцій ІКТ сприяють поширенню передового досвіду в галузі викладання та в галузі досліджень, розвитку трудових ресурсів та підвищенню ефективності й результативності інституційних процесів. Використання ІК-технологій у наукових дослідженнях сприяє поширенню передового досвіду, посиленню інституційних процесів (особливо контролю якості й аналізу). Щодо інфраструктури та технічних стандартів, інноваційні ІК-технології впливають на підтримку різноманітних потреб учнів, підвищення ефективності інституційних процесів та технічної інфраструктури, покращення інформаційного середовища, забезпечення ефективних інвестицій в ІКТ і ефективне використання наявних ресурсів ІКТ та можливості використання екологічних комп'ютерних технологій [169].

Національна освітня стратегія Великої Британії передбачала розробку Комітетом Об'єднаних Інформаційних Систем *Програми електронного навчання* (2009) [165]. Метою програми стало забезпечення вдосконалення використання цифрових технологій для підтримки навчання й викладання в університетах і коледжах. Програма також спрямована на підтримку навчання впродовж життя, з особливим акцентом на персоналізоване навчання.

Цілями *Програми електронного навчання* (2009) стали такі: визначення переваг е-навчання, надання рекомендацій щодо реалізації програми, донесення більш чіткого розуміння можливостей цифрових технологій для підтримки навчання та викладання, дослідження стратегічних наслідків та відповідність програми національній освітній політиці уряду. Програма охоплює такі питання:

- інституційні підходи до розробки навчальних програм дистанційного навчання;
- надання освітніх послуг за допомогою технологій;

- розвиток відкритих освітніх ресурсів;
- дослідження інновацій у е-навчанні;
- безперервне навчання й розвиток трудових ресурсів;
- інформативність навчальних курсів: надати якомога більше інформації про відповідні курси.

Індикаторами успішної реалізації проектів щодо розробки інноваційних навчальних програм виступають, згідно з положеннями розглядуваної програми, такі:

- прозорість навчального плану, яка сприяє більш активній участі зацікавлених сторін у його створенні;

- ефективна розробка плану, що сприятиме економії часу адміністративного персоналу задля більшого зосередження на освітніх проблемах замість адміністративних;

- ефективність єдиної централізованої академічної бази даних як надійного джерела інформації для університетів. Подібні переваги можуть бути отримані за рахунок підвищення функцій інтерфейсів і сумісності існуючих систем;

- надійність, актуальність, своєчасність інформації, що може підтримувати процес прийняття освітніх рішень командами, які створюють навчальний план;

- покращення інформаційного забезпечення навчальних курсів, яке має свої переваги для студентів з точки зору вибору курсу / модуля, доступу до найактуальнішої інформації, а також набуття освітнього досвіду;

- успішність практики розробки навчальних програм, яка може бути підвищена за рахунок очних семінарів з доступом до ресурсів і управління;

- ефективність використання ресурсів, що включають у себе пропозиції освітнього характеру з короткими прикладами; інструменти / ресурси для візуалізації процесу навчання; збалансованість навчальної діяльності / оцінювання;

- готовність команд-розробників навчальних програм до побудови надійних бізнес-орієнтованих програм та більш ефективного реагування на організаційні пріоритети завдяки поліпшенню якості керівництва й доступності інформації [165].

У 2010 році з метою забезпечення підтримки модернізації вищої освіти урядом був підготовлений документ «Створення більш ефективної та різноманітної системи вищої освіти» (Making the higher education system more efficient and diverse 2010) [220]. Для реалізації поставленої мети уряд країни наголошує на обов'язковому використанні інноваційних ІК-технологій у системі вищої освіти як засобів підвищення і забезпечення високої якості надання послуг, тим самим приваблюючи студентів до отримання освіти в тому чи іншому навчальному закладі.

Документ під назвою «Будівництво майбутнього: Наша стратегія – Максимізація участі 16–24-літніх у здобутті освіти, професійної підготовки та працевлаштування» вперше визначив сутність ІКТ у навчанні впродовж життя (2011) (Our Strategy to Maximise the Participation of 16-24 Year Olds in Education, Training and Work) [250]. Одним з найважливіших завдань уряду, згідно з названим вище державним документом, є допомога молодим людям здобути освіту без відриву від основного місця роботи, шляхом:

- активізації діяльності Національної служби з працевлаштування, яка буде надавати інформацію, поради та рекомендації щодо кар'єри і навчання (у першу чергу щодо подальшої освіти, учнівства, інших форм навчання і вищої освіти);
- надання кожним університетом ключової інформації на своєму веб-сайті про навчальні курси для отримання певної кваліфікації;
- реформування програми навчання з метою максимізації числа студентів віком 18–24-рр. та заохочення їх до отримання вищого рівня професійної освіти;

- надання можливостей для подальшої освіти фахівців й підготовки кадрів, орієнтованих на задоволення освітніх потреб молодих людей у подальшій освіті [228].

Значному розвитку відкритої освіти сприяє стратегічна програма уряду країни під назвою «Міжнародна освіта: глобальний розвиток і процвітання» (2013) (International Education: Global Growth and Prosperity) [208].

Стратегія включає в себе такі пріоритети:

- розширення доступу до навчання та підтримка іноземних студентів під час навчання;
- популяризація транснаціональної освіти: підтримка британських шкіл і коледжів, які працюють за кордоном, розвиток навчання англійській мові, а також посилення контролю якості;
- підтримка світового лідерства у використанні новітніх технологій: активне стимулювання розвитку масових відкритих он-лайн курсів (MOOCs), запуск програми Strategy Board Technology, сприяння комерціалізації освітніх технологій;
- визначення пріоритетів Великої Британії у взаємодії з ключовими партнерами у міжнародній освіті, подвоєння інвестицій у розвиток партнерських відносин у системі вищої освіти й розширення числа тих, хто одержує стипендії від фонду для навчання в країні іноземних студентів;
- створення бренду *Освіта Великої Британії*, розробка стратегії нової компанії «Освіта – це Велика Британія», створення консорціумів для підтримки авторитету вищої освіти країни [208].

У 2014 році з метою розширення можливостей доступу до вищих навчальних закладів HEFCE було розроблено документ під назвою «Національна стратегія доступності та успішного навчання в системі вищої освіти» (2014) (National strategy for access and student success in higher

education 2014) [230]. Зокрема, реалізація даної стратегії передбачає розв'язання трьох ключових питань:

- 1) доступність вищої освіти;
- 2) навчання задля отримання кваліфікації;
- 3) подальше навчання чи отримання робочого місця.

У стратегії зазначено, що уряд готовий допомогти студентам із неблагополучних сімей отримати доступ до вищої освіти й необхідну підтримку в досягненні успіху у своїх дослідженнях, подальшому навчанні або набутті певної кваліфікації. Нова політика уряду спрямована на зниження рівня розшаровування суспільства за соціально-економічною ознакою й підвищення соціальної мобільності населення країни.

Задля реалізації першого кроку означеної стратегії необхідно, згідно з документом, здійснити низку заходів, а саме: упровадити сучасні підходи до співпраці провайдерів вищої освіти та їх партнерів, покращити інформування абітурієнтів, підвищити рівень гнучкості навчального процесу через запровадження дистанційного навчання, покращити координування наукової діяльності, упроваджувати інституційні програми вступу та успішного навчання завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям [230].

Реалізація другого кроку стратегії передбачає урядову підтримку у вирішенні проблем успішного навчання студентів задля отримання кваліфікації за допомогою інноваційних засобів та методів навчання, підтримки студентського партнерства, а також інші дії, які сприяють успішній співпраці студентів та майбутніх роботодавців.

Реалізація третього кроку передбачає створення баз даних у закладах подальшого навчання, схем підтримки студента, розробку національної програми для забезпечення вступу до відділень подальшої освіти, підтримання сектору вищої освіти для надання можливості працевлаштування випускників, забезпечення випускників необхідною інформацією.

У документі «Доповідь про інновації 2014» (Innovation report 2014) наголошується на важливості інноваційної діяльності університетів [205]. Уряд Великої Британії вважає, що розвиток даного аспекту місії університету є необхідною умовою успішного розвитку економіки країни, тому сприяє впровадженню інновацій в освіту і науку. Інфраструктура національної інноваційної системи складається з університетів, науково-дослідницьких інститутів та державного сектору науково-дослідницьких установ. Університети здійснюють значний вплив на економіку країни, оскільки забезпечують процес комерціалізації нових знань, професійної підготовки кадрів та надають консультаційні послуги.

Серед основних функцій інноваційної діяльності університетів визначено:

- здійснення наукових досліджень;
- упровадження інновацій у навчання та дослідження;
- розвиток творчого потенціалу науковців, викладачів та студентів;
- винайдення нових форм вирішення науково-технічних проблем.

Діяльність університетів сприяє розвитку національних та місцевих інноваційних систем шляхом: забезпечення можливості вирішення соціальних та виробничих проблем на основі їх наукової експертизи; забезпечення доступу до об'єктів дослідження, знань і унікальних колекцій даних; надання наукових консультацій щодо розвитку державної інноваційної політики.

Отже, підтримка урядом інноваційної сфери спрямована на сприяння стабільному росту економіки країни та підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку товарів та послуг.

У довгостроковій стратегії «Наш план розвитку: зростання ролі науки та інновацій» (Our plan for growth: science and innovation (2014)) уряд наголошує на важливості запровадження новітніх ІК-технологій у процесі комерціалізації результатів наукових досліджень. Уряд Великої Британії наголошує на важливості поєднання науки та інновацій, що сприяє економічному розвитку країни [249]. У розділі «Сприяння науковим

досягненням» говориться про готовність уряду допомагати науково-дослідницьким закладам щодо впровадження інновацій у сфері їхньої діяльності. До ключових завдань уряду належать: сприяння введенню в навчальні плани національних вишів дисциплін з цифрових технологій, фінансування науково-дослідницьких проектів, програм підвищення якості навчання у сфері ІКТ та подальша допомога у працевлаштуванні випускників факультетів комп'ютерних технологій.

У Білій книзі під назвою «Вища освіта: успіх як економіка знань» (Higher education 2016: success as a knowledge economy) окреслено шляхи реформування системи вищої освіти та наукових досліджень. У розділі «Успіх як економіка знань: досконале навчання, соціальна мобільність та вибір студента» увага акцентується на проблемі гнучкого, інноваційного та безперервного навчання [195]. Уряд має намір будувати гнучку систему вищої освіти, розширюючи можливості вибору студентом закладу для навчання та сприяючи соціальній мобільності шляхом:

1. Зобов'язання Студентського офісу (the Office for Students) досліджувати мотивацію вибору закладу освіти.

2. Розширення можливостей гнучкого навчання завдяки модульному навчанню й переносу кредитів вишів у межах країни.

3. Розширення доступу до навчання студентів із малозабезпечених сімей, надання Студентським офісом підтримки у збереженні рівних можливостей у навчанні протягом життя.

4. Підвищення рівня соціальної справедливості у сфері освіти шляхом зобов'язання вишів надавати відкриту інформацію щодо вступних вимог та пропозицій, які мають бути єдиними для всіх, незважаючи на стать, етнічну приналежність чи фізичні недоліки.

5. Введення гнучкої оплати за навчання [195].

Відстоюючи ідею доступності освіти, уряд надає підтримку студентам, які навчаються дистанційно, збільшуючи кількість спеціальностей, а також надасть вигідні кредитні умови для навчання в докторантурі.

Щодо гнучкості вищої освіти, обираючи навчання в певному виші, студент має право переходити до іншого навчального закладу з поважних причин, при цьому уряд створив відповідну систему фінансування навчання, яка надає студенту можливості вибору кращого закладу, тим самим стимулюючи конкурентоспроможність останніх. Можливість трансферу кредитів між вишами надає студентському навчанню гнучкості й безперервності, що сприяє підвищенню якості навчання. Задля успішної зміни закладу виші повинні оприлюднювати свою політику щодо умов трансферу кредитів.

Далі розглянемо стратегії розвитку відкритої освіти, розроблені на інституційному (університетському) рівні. Прикладом даного виміру нормативного забезпечення відкритої освіти можуть слугувати документи, прийняті Відкритим університетом Великої Британії.

Стратегія розвитку Відкритого університету Великої Британії спрямована на забезпечення якісного навчання в університеті, що включає такі складові:

1. Підтримка студентів протягом усього періоду навчання завдяки таким пріоритетам: зосередження на професійних знаннях та розвитку актуальних професійних навичок; надання студентам підтримки задля їхнього загального освітнього успіху; надання допомоги студентам під час теоретичного курсу навчання, а також під час проходження виробничої практики; створенню навчального середовища, де студенти відчували б себе членами єдиної академічної спільноти та могли найкращим чином досягти своїх цілей під час участі у наукових дослідженнях; забезпечення доступності навчання, включаючи як неформальне навчання, так і формальне з отриманням академічних ступенів; збільшення обсягу контенту у вільному доступі через різні розподільчі платформи; знаходження способів, завдяки яким можна використовувати неформальне навчання в межах офіційної навчальної програми; забезпечення

відповідності результатів навчання вимогам до кваліфікаційних навичок випускників.

2. Інноваційне викладання. Навчальний план побудований з урахуванням реального глобального досвіду відкритої освіти, а також методів викладання й навчання, які є соціально зумовленими. Дана політика спрямована на реалізацію таких завдань: розвиток інноваційних методів навчання й викладання, які сприяють реалізації ідей глобального громадянства та соціальної відповідальності, що дозволяє студентам долучитися до розв'язання проблем місцевого та глобального рівнів; забезпечення можливості спиратися у навчальному процесі на фундаментальні знання та наукові дослідження академічної спільноти; вирішення питань надання відкритих освітніх ресурсів та усунення перешкод, які стають на заваді розробці міждисциплінарних навчальних програм; підтримку індивідуалізації навчання; урахування попередніх студентських навчальних кредитів під час вибору іншої спеціальності; розробку навчальних програм, які сприяють доступності неформальної або середньої професійної освіти; запровадження так званої індукційної програми, що надає можливості кращим студентам стати кураторами контенту навчального плану на відділенні магістратури чи аспірантури; використання гнучкого підходу до організації навчального процесу студентів небританського походження з урахуванням їхніх освітніх потреб, культурної різноманітності, мови, стилю навчання й досвіду.

3. Інноваційні технології. Використання новітніх технологій для підтримки студентів під час їх формального і неформального навчання за допомогою: інноваційного проекту навчальної програми, який буде спиратися на наукову базу; використання навчальної аналітики для інформування зацікавлених сторін про ефективність проекту навчання та під час надання індивідуальної підтримки студентам; доступності матеріалів, які є ефективними, економічно привабливими для багатьох зацікавлених сторін; використання технологій, які відповідають

стандартам доступності та глобальному ринку; постійного прагнення до інноваційних технологій, а також ретельного оцінювання ефективності нововведень у навчанні й викладанні; надійних і простих у використанні технологій, які будуть основною рушійною силою; забезпечення співробітників та студентів можливістю використовувати цифрові навички під час навчання і викладання; підтримання співпраці персоналу з іншими зацікавленими сторонами в процесі проектування навчання та надання їм можливості безпосередньо вносити зміни до навчальних матеріалів.

4. Наукові дослідження в інноваційному навчанні та викладанні. Навчальний процес є сфокусованим на інноваціях у науці завдяки низці дій: створення середовища, яке поєднує спільноти практиків й команди інноваційних учених, які зацікавлені у запровадженні методики дослідно-орієнтованого навчання; надання матеріальної підтримки спільнотам науковців-практиків у вигляді винагород, просування по службі за наукові досягнення; підтримання програми безперервного професійного розвитку персоналу.

5. Спільноти і мережі. Керівництво закладу сприяє встановленню партнерських відносин між спільнотами Відкритого університету завдяки таким діям: заохоченню до діалогу й обміну ідеями між студентами, співробітниками, роботодавцями та іншими сторонами, як у самому закладі, так і за його межами; можливості підтримки спільнот для спільного і творчого вирішення проблем у полікультурному суспільстві; можливість обміну ідеями й вирішення проблем завдяки спільній діяльності міжнародного освітнього та наукового співтовариства; налагодження взаємодії зі спільнотами і мережами студентів та вчених, які працюють над вирішенням місцевих та глобальних проблем; зменшенню бар'єрів (фінансових, процесуальних і організаційних) задля сприяння процвітанню мереж та спільнот; підтримці студентської практики.

Ще одним прикладом унормування організаційних засад відкритої освіти на інституційному рівні є цифрова стратегія Оксфордського університету. Ціллю стратегії є розробка та впровадження цифрових технологій, які створюють організаційну основу для вдосконалення викладання і наукових досліджень. Серед стратегічних цілей стратегії пріоритетними є такі:

I. Сприяти створенню, збереженню та поширенню знань:

- використовувати інноваційні методи міждисциплінарних досліджень;
- сприяти новим способам створення, керування та взаємодії з даними (наприклад, візуалізація, аналітика даних, розширені набори даних, здоров'я);
- розширити доступність та ефективність цифрових комунікацій.

II. Покращити використання знань:

- підвищення якості навчання та досліджень шляхом ефективного використання цифрових технологій та баз даних;
- покращення цифрових навичок співробітників і студентів шляхом викладання відповідних курсів з ІКТ;
- розвиток освітньої діяльності, Інтернет навчання, відкритих освітніх ресурсів та технологічна підтримка студентів.

III. Вдосконалювати процес обміну знаннями в цифровому середовищі:

- залучати нових користувачів та співробітників з усього світу;
- надавати доступ до власних досліджень;
- створювати нові громади із залученням до участі представників промисловості, торгівлі, уряду, громадянського суспільства як місцевого так і національного рівня.

Для досягнення вищезазначених стратегічних цілей університет виокремлює такі пріоритетні напрями своєї діяльності:

1. Створення інноваційної цифрової спільноти, орієнтованої на нововведення, обмін досвідом, впровадження найкращої практики,

наприклад, шляхом створення університетського комітету з цифрових інновацій.

2. Навчання цифровим навичкам співробітників та студентів, щоб розширити і поглибити їх можливу участь в інноваційному викладанні та дослідженнях.

3. Розвиток ІКТ-інфраструктури задля вдосконалення викладання, дослідження та розширення участі в ній наукової спільноти.

4. Сприяння доступу до дослідницьких результатів та даних для підтримки їх відкритого та швидкого розповсюдження та використання.

5. Утворення спеціалізованих департаментів з підтримки викладання, досліджень та визначення способів використання цифрових технологій та ресурсів, які уможливають інноваційну діяльність університету.

Реалізацію цілей стратегії університет вбачає також у створенні комітету з цифрових стратегій, який буде здійснювати нагляд за їх упровадженням разом з академічними підрозділами, основними комітетами Ради університету, а також Департаментом безперервної освіти.

Серед завдань університету важливими визначено також такі:

1. Популяризувати результати впровадження цифрової стратегії серед усіх представників наукової спільноти університету.

2. Заохочувати ініціативи окремих структур та осіб до реалізації стратегії.

3. Визначити пріоритетні стратегічні заходи для розвитку ІКТ в університеті.

4. Проводити координацію підготовчих дій у розробці системи заходів щодо упровадження стратегії [304].

Таким чином, у документах окремих університетів Великої Британії, щодо розробки та запровадження стратегій відкритої освіти визначено інституційні пріоритети у досліджуваній сфері, що відображають як специфічні завдання реалізації місії конкретного закладу освіти, так і спільні

завдання, що зумовлені особливостями запровадження організаційних засад відкритої освіти та інноваційних ІК-технологій.

Спільними завданнями упровадження системи відкритої освіти в діяльність університетів Великої Британії представлені такі:

1. Розширення програм е-навчання у контексті запровадження затребуваних ринком праці сучасних спеціальностей.
2. Налагодження тісної співпраці ЗВО з організаціями-роботодавцями.
3. Інвестування інноваційних програм урядом, сприяючись на науково-дослідницьку діяльність університетів.
4. Удосконалення інклюзивної системи навчання, а також освіти впродовж життя за рахунок кредитної системи.
5. Забезпечення абітурієнтів необхідною інформацією завдяки створенню он-лайн інформаційної служби для громадян.

Реалізація зазначених завдань сприятиме:

- забезпеченню доступності та гнучкості навчання;
- покращенню можливостей працевлаштування;
- ефективному управлінню навчальними ресурсами та вдосконаленню механізмів оцінювання результатів навчального процесу;
- активізації взаємодії освітніх спільнот та поширенню досвіду в галузі викладання, досліджень та розвитку;
- неперервному оновленню інноваційних засобів навчання.

2.2. Організаційні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії

Зважаючи на велике соціальне значення відкритої освіти, виявлене нами у процесі з'ясування нормативних засад досліджуваного процесу, доцільно, на нашу думку, дослідити організаційні засади відкритої освіти у Великої Британії на національному та інституційному рівнях.

Отже, перш ніж розглядати організаційну складову діяльності університетів, з'ясуємо особливості впливу національних освітніх організацій на діяльність зазначених інституцій у сфері відкритої освіти.

Найбільш впливовими національними освітніми організаціями, з якими співпрацюють британські університети, є Асоціація університетів безперервної освіти (АУБО) (The Universities Association for Lifelong Learning – UALL), Організація університетів Великої Британії (Universities UK) та Асоціація коледжів вищої освіти (GuildHE).

Так, АУБО є національним консультативним органом з обговорення та формування освітньої політики, діяльність якої сприяє підтримці та розвиткові програм безперервного навчання в системі вищої освіти Великої Британії [284].

Разом із державними освітніми відомствами, фінансовими органами й національними закладами вищої освіти, UALL являє собою складову єдиного простору формування політики у галузі відкритої освіти. Організаційна структура UALL представлена на рис. 2.1.

Виконавчий комітет є відповідальним за управління організацією, безперервний професійний розвиток персоналу, підтримку студентів, дотримання гендерної справедливості у системі закладів. Підпорядкований йому комітет займається питаннями комунікації та дослідженнями.

Основними стратегічними напрямками діяльності UALL є такі:

- координація діяльності університетів безперервної освіти;
- проведення конференцій та семінарів з метою впровадження інновацій у безперервну освіту;
- організація безперервного професійного розвитку;
- забезпечення навчальних потреб осіб із обмеженими можливостями;
- лобіювання інтересів організації та робота в мережах;
- забезпечення якості навчання;
- організація досліджень і публікацій;

- розвиток персоналу;
- надання педагогічної підтримки студентству;
- навчання жіночого населення протягом життя;
- навчання на робочому місці [284].

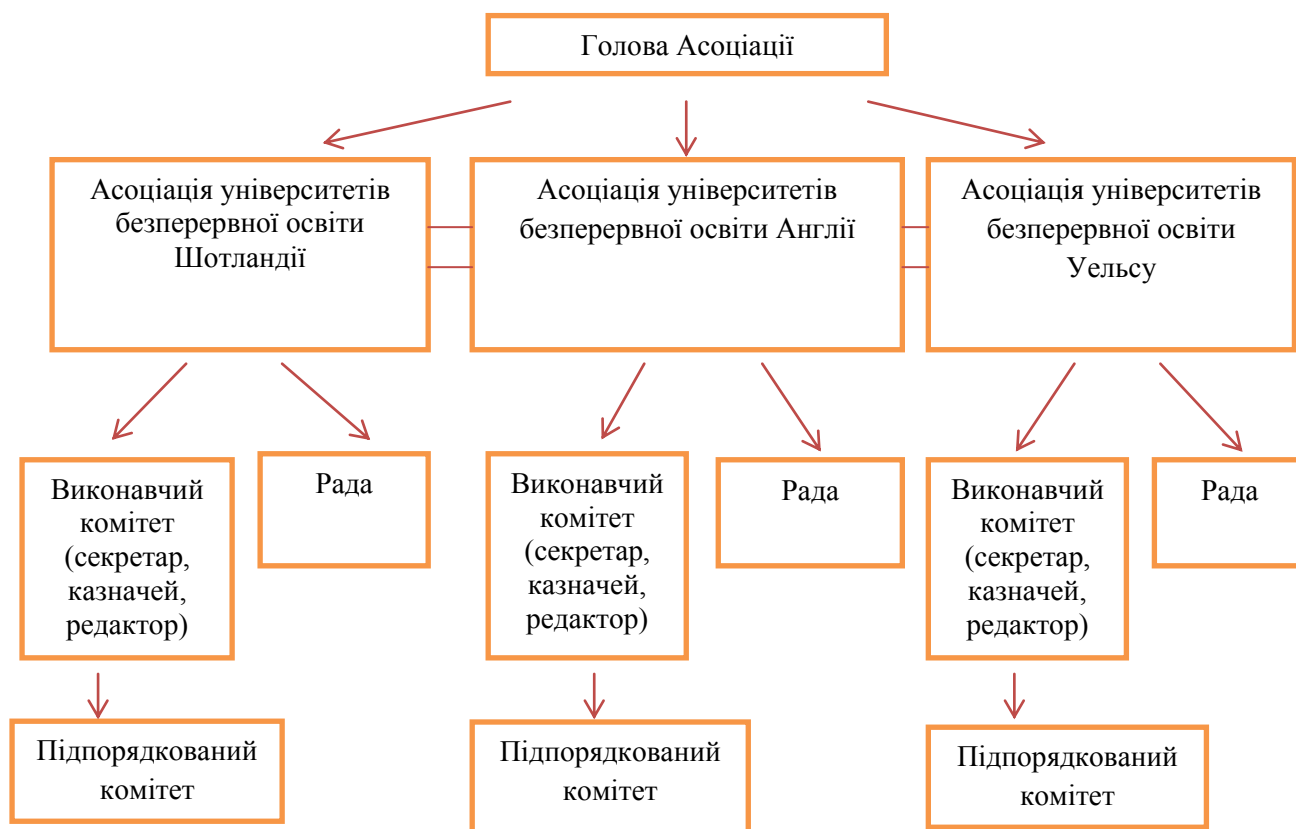

Рис. 2.1. Організаційна структура асоціації університетів безперервної освіти Великої Британії.

Асоціація має федеральну структуру, яка відображає інтереси різних частин Королівства: Шотландії (Асоціація шотландських університетів безперервної освіти (SUALL)), Уельсу (UALL), Північної Ірландії та Англії (див. рис. 2.1), кожна з яких бере активну участь в обговоренні питань щодо політики організації з різними національними урядами та асамблеями.

Основне завдання UALL полягає в реагуванні на зміни в системі вищої освіти, здійсненні впливу на представників політичної влади та формуванні відповідної політики у сфері безперервної освіти.

Уельська Асоціація університетів безперервної освіти надає можливість дорослому населенню отримати як неакредитовану, так і акредитовану освіту, надаючи можливість постійного професійного розвитку та безперервного навчання. Діяльність організації забезпечує гарантію розуміння значущості, дослідженості й визнання безперервного навчання в системі вищої освіти, а також сприяє взаємообміну ідеями і передовими практиками з підвищення якості і стандартів та виступає в якості форуму для обговорення і формулювання політики. Асоціація співпрацює з організацією «Проектна директорія розширеної участі» при Уельському Університеті, яка містить детальну інформацію про проекти і дослідження, що стосуються розширення її діяльності в Уельсі [284].

Шотландська асоціація університетів безперервної освіти є організатором форумів, присвячених розвитку й поширенню передового досвіду та майстерності в безперервній освіті на базі університетів країни, представляє її переваги та перспективи перед фінансовими органами влади, сприяє співпраці з відповідними органами й організаціями, проводить та популяризує дослідження в області безперервної освіти.

Університетські відділення та центри безперервної освіти Великої Британії вважаються інституційними експертами з якісного навчання завдяки таким підходам до організації навчального процесу:

- використанню дистанційного, змішаного, заочного навчання;
- наданню можливості прослухати курс, або отримати кредит із дисципліни, сертифікат, диплом чи ступінь;
- забезпеченню освітою таких груп населення, як жінки, батьки-одинаки, учні без повної середньої освіти та люди з обмеженими можливостями;
- проведенню підготовчих курсів для молоді та дорослих, для яких вища освіта не є сімейною традицією

Діяльність Шотландської асоціації охоплює такий спектр роботи, як: організація підготовчих курсів для молодих людей і дорослих; навчання й

підтримка біженців і мігрантів; взаємодія з громадським сектором; організація заочного навчання; підвищення гнучкості навчання завдяки літнім школам, короткотривалим курсам, вечірньому та вихідного дня навчанню; навчання крізь покоління, від молодих до людей похилого віку [284].

Завдяки регулярним зустрічам, діяльності мережевих підгруп, участі в конференціях, організації семінарів і професійній взаємодії з колегами по всій території Великої Британії і Європи, Шотландська асоціація має такі досягнення:

- демонструє інновації та обмінюється найкращими практиками у сфері освіти дорослих;
- розширює спектр освітніх послуг шляхом розширення доступу до бакалаврату;
- покращує зв'язок між сектором подальшої та вищої освіти;
- надає дослідницькі та консультативні послуги, а також відповідну інформацію на державні запити;
- забезпечує діалог між Шотландською Університетською асоціацією безперервної освіти та Європейською мережею безперервної освіти.

Не менш впливовою є діяльність іншої національної організації *Університети Великої Британії (УВБ)*. Дана організація відображає інтереси британських університетів, відстоює ідею доступності вищої освіти, підтримуючи ідею соціальної мобільності студентів та їхньої соціальної рівності у можливостях отримання освіти [300]. Дії організації сприяють формуванню політики вищої освіти завдяки взаємодії з урядовими департаментами: Департаментом бізнесу, енергетики та промисловості, Департаментом міжнародного розвитку, Департаментом освіти, Відділом міжнародної торгівлі, з університетами Англії, Шотландії та Уельсу. До пріоритетів діяльності організації належать: лобювання інтересів університетів на рівні держави, інтернаціоналізація діяльності університетів, вплив на майбутнє в галузі досліджень, поширення

позитивного досвіду університетів, сприяння розвитку інновацій, удосконалення можливостей професійного розвитку. Організаційна структура організації *Університети Великої Британії* виглядає таким чином (див. рис 2.2)

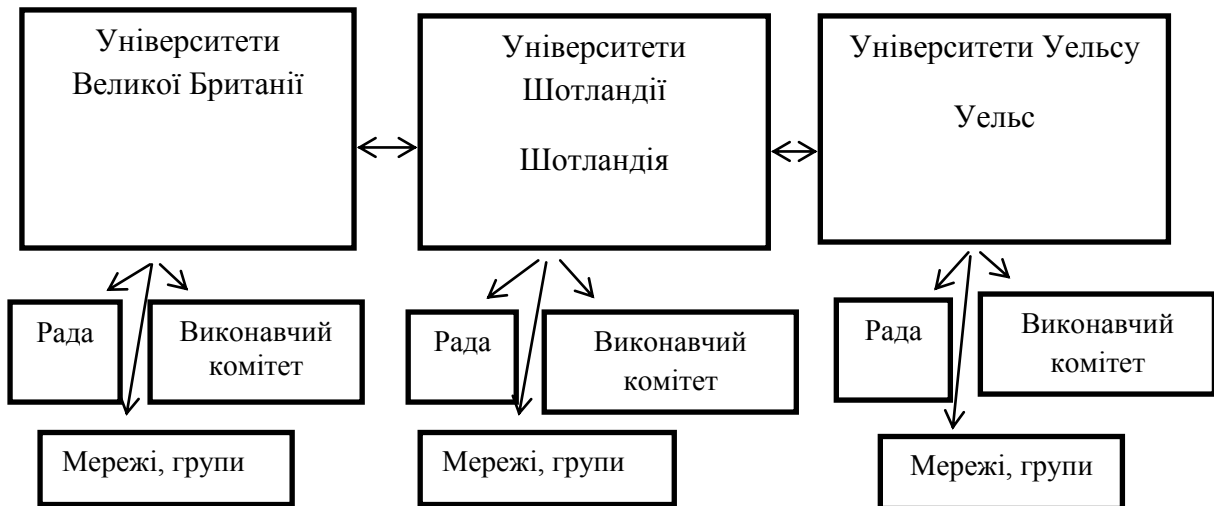

Рис. 2.2. Організаційна структура організації *Університети Великої Британії*

Членами організації є проректори університетів Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії.

У Шотландія дана організація представлена автономною національною радою університетів під назвою *Університети Шотландії*.

Напрями її роботи стосуються майже всіх аспектів вищої освіти Шотландії: від навчання і працевлаштування до пошуку та обміну знаннями, від розширення доступності вищої освіти до питань інтернаціоналізації, фінансування, ефективності й управління, але найважливіше – підтримки галузі наукових досліджень та освітніх інновацій. Організація співпрацює із шотландським урядом, парламентом і Радою з фінансування освіти, представляючи інтереси вищої освіти в шотландському парламенті щодо фінансових і політичних питань, які мають вплив на вищу освіту. Організація *Університети Шотландії* співпрацює із *Університетами Великої Британії* з питань досліджень та імміграційної політики [298].

Організація *Університети Уельсу* (Unis Wales) надає підтримку університетам країни, представляючи їх колективні інтереси в Національній асамблеї Уельсу, парламенті Великої Британії, у певному колі політичних партій і європейських інституцій та органів, як, наприклад, Уельська організація вищої освіти у Брюсселі, Британське агентство із забезпечення якості вищої освіти та Академія вищої освіти. Серед основних напрямів роботи Unis Wales визначено такі: підтримка високої репутації організації в світі, відстоювання колективних інтересів університетів Уельсу, а також розробка і представлення власної політики щодо тенденцій стратегічного розвитку вищої освіти та впровадження інновацій [299].

Іншою організацією, що представляє інтереси вищих навчальних закладів Великої Британії, є *Асоціація коледжів вищої освіти*, яка також надає їм консультативну допомогу, і якість роботи якої регулярно перевіряється Агентством із забезпечення якості вищої освіти Великої Британії.

Серед напрямів роботи Асоціації визначено такі:

- організаційний: інформування та консультування з усіх аспектів політики навчання в коледжах вищої освіти (передової практики і студентських питань), організація двотижневих брифінгів із питань упровадження освітніх інновацій; обслуговування регіональних зборів ЗВО по всій країні з метою забезпечення скоординованого підходу до стратегічного розвитку високоякісного коледжу вищої освіти в регіонах, надаючи їм підтримку у стратегічних відносинах із фінансовими органами, роботодавцями та студентами;
- навчальний: проведення конференцій, семінарів та наукових заходів протягом року для обговорення і подальшої реалізації ключових питань навчальної політики, представлення послуг із підбору персоналу, надання практичної допомоги спеціалізованою вченою

радою з працевлаштування (AoC Jobs) закладам безперервної освіти, надання консультаційної підтримки фахівцям [130].

На завершення розгляду організаційних засад ВО на національному рівні констатуємо, що у Великій Британії існує система освітніх організацій, які здійснюють такі функції:

- політична підтримка розвитку відкритої освіти, а саме: лобювання інтересів закладів освіти щодо розвитку ВО у законодавчих та урядових структурах, сприяння забезпеченню соціальної справедливості та гендерної рівності в отриманні ВО;

- популяризація позитивного іміджу ВО в університетах Великої Британії в своїй країні та на міжнародному ринку освітніх послуг;

- сприяння інтернаціоналізації ВО в британських університетах;

- організація актуальних форм професійного розвитку адміністрації та викладачів закладів відкритої освіти:

- оптимізація взаємодії закладів ВО з роботодавцями та з виробниками сучасних ІКТ;

- координація співпраці закладів відкритої освіти у поширенні прогресивного досвіду організації навчального процесу.

Далі схарактеризуємо організаційні засади відкритої освіти безпосередньо у вишах. Слід зазначити, що інституційному рівні реалізація завдань відкритої освіти на відбувається на базі таких закладів освіти, як Відкриті університети, регіональні педагогічні навчальні заклади, а також коледжі й відділення дистанційного навчання на базі традиційних університетів.

Зауважимо, що саме Відкритий університет Великої Британії є найуспішнішим та найвпливовішим закладом, що сприяє розвитку відкритої освіти країни. Відкритий університет представлений мережею закладів по всій території Великої Британії, а саме: Відкриті університети Англії, Уельсу та Шотландії, які мають однакову організаційну структуру.

Заклад надає можливість отримувати ступінь бакалавра, магістра або навчатися в аспірантурі віртуально, обираючи відповідні курси із тисяч представлених на восьми факультетах: грошова система та бізнес, освіта та розвиток, здоров'я, спорт та психологія, історія та мистецтво, філологія, навколишнє середовище, наука, математика та технології, політика та право.

При розробці навчальних програм ураховується стратегія закладу щодо відкритого та гнучкого навчання. Належним чином проектуються навчальні програми, які б максимально відповідали потребам студентів у доступному та якісному навчанні. По закінченню навчання студент отримує сертифікат або диплом про здобуття академічного ступеня.

У Відкритому університеті існує велика кількість освітніх програм, що відповідають потребам студентів щодо отримання не лише загальних знань у певній галузі знань, а й сертифікованої спеціальності. Наведемо дані щодо типів освітніх програм, тривалості та трудомісткості навчання за ними (див табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Навчальні програми Відкритого університету

	Кваліфікація	Необхідні кредити	Тривалість навчання
БАКАЛАВРАТ	Сертифікат про вищу освіту	120	2 роки заочного або 1 рік стаціонарного навчання
	Диплом	240	4 роки заочного або 2 роки стаціонарного навчання
	Диплом без відзнаки	300	5 років заочного або 3 роки стаціонарного навчання
	Диплом з відзнакою	360	6 років заочного або 3–4 роки стаціонарного навчання
КУРСИ ПОДАЛЬШОГО НАВЧАННЯ	Сертифікат	60	1 рік заочного або 6 місяців стаціонарного навчання
	Диплом	120	2 роки заочного або 1 рік стаціонарного навчання

	Ступінь магістра	180	3–4роки заочного або 2–3 стаціонарного навчання
--	------------------	-----	---

Організаційна структура Відкритого університету представлена на поданому далі рисунку 2.3.

Рис.2.3. Організаційна структура Відкритого університету [282].

Головним керівним органом університету є Рада, якій підпорядковано низку комітетів. Рада має в своєму складі 25 представників академічного та науково-дослідницького персоналу, неакадемічних співробітників, студентів, а також низку зовнішніх кооптованих членів. Зовнішні члени Ради, які обираються з метою контролю діяльності ради, займають більшість її місць. Рада несе відповідальність за фінансові, майнові питання та розвиток

персоналу. Рада наділена верховною владою, але з урахуванням поглядів Сенату в академічних питаннях. Основними напрямками діяльності Ради є: стратегічне планування, моніторинг ефективності реалізації місії університету, розподіл фінансів, аудит, забезпечення рівності й справедливості, управління нерухомістю, управління персоналом та забезпечення здоров'я та безпеки.

Сенат є органом управління, який, з урахуванням повноважень Ради, відповідає за освітні і наукові програми та всі аспекти забезпечення якості і стандартів. Діяльність даного органу сконцентрована на основних питаннях академічної стратегії, політики, пріоритетів. Стратегічними напрямками роботи Сенату є: контроль відділу аспірантури, навчання та викладання; оцінювання й підсумкова атестація; якість студентського досвіду, визнання раніше здобутої освіти, організація партнерства, співпраці та наукових досліджень.

Комітет членства, аудиту та винагород має низку обов'язків. Він надає рекомендації щодо вибору представників Ради та стежить за ефективністю діяльності зазначеного органу. Комітет з Аудиту контролює ефективність управління ризиками, співвідношення ціни та якості послуг університету, переглядає його облікову політику, представляє на затвердження Раді щорічну консолідовану фінансову відомість університету та його дочірніх підприємств, а також співпрацює з зовнішніми аудиторами.

Комітет із Винагород розглядає питання, пов'язані з грошовою винагородою за досягнення або академічну діяльність персоналу університету.

На особливу увагу у контексті з'ясування організаційних засад діяльності Відкритого університету заслуговує проблема технологізації усіх аспектів діяльності даного вишу, що набула системного характеру: ІКТ використовуються в усіх сферах і напрямках діяльності університету.

В організації навчальної діяльності Відкритий університет використовує дуже поширену та перевірену часом LMS – систему Moodle,

яка забезпечує доставку навчального контенту, керування, а також використання сучасних технологій (блоги, вікі, е-портфоліо, чати, електронна пошта, дискусійні форуми) для співпраці студентів та викладачів [281].

Університет використовує платформу з відкритими он-лайн курсами FirstClass, яка являє собою програмний додаток для адміністрування, документації, контролю, звітності, уможлиблює використання електронних освітніх технологій для змішаних, гібридних, он-лайн курсів або впровадження нових навчальних програм (див.дод. М). Використання даної платформи забезпечує якісне он-лайн навчання та інтерактивну роботу навчального співтовариства, а саме:

- комунікацію в системі «вчитель-студент»-«студент-студент» за допомогою е-пошти, чатів, відеоконференцій з метою надання допомоги студентам під час вивчення курсу;
- аналіз та оцінку результатів навчальної діяльності студента (з дозволу останнього);
- проведення дискусійних форумів, де студенти і викладачі можуть обговорювати конкретні курси або теми;
- викладення інформаційних оголошень щодо он-лайн курсів;
- забезпечення дистанційного доступу до персоналізованого навчального середовища з будь-якого комп'ютера в будь-який час.

Відповідно до місії та стратегії діяльності Відкритого університету використовуються такі форми навчання, як дистанційне, он-лайн та змішане.

Аналіз та узагальнення документів Відкритого університету [281] дозволяє констатувати, що заклад працює за стратегією розширеного доступу до он-лайн навчання завдяки використанню засобів е-комунікації. Університет використовує навчальні платформи OpenLearn та FutureLearn, які мають досить гнучку та доступну ступінчасту систему навчання, завдяки можливості використання сучасних гаджетів та мобільних пристроїв.

Використання платформ OpenLearn та FutureLearn забезпечує: виконання завдань студентами, проведення дискусійних форумів, завантаження файлів, оцінювання, обмін повідомленнями, організацію календаря подій, інформування про новини та анонси подій (сайтів, курсів, навчальних груп), проведення он-лайн тестування. Навчання на основі зазначених платформ надає, згідно з висновками дослідників [281], значні переваги для студентів та викладачів, а саме:

I. Переваги для студентів:

- доступність навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) та засобів для спілкування і тестування «24 на 7»);
- наявність засобів для групової роботи (Вікі, форум, чат, семінар, вебінар);
- можливість перегляду результатів проходження тесту чи дистанційного курсу студентом;
- спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум, чат;
- завантаження файлів з виконаними завданнями;
- використання нагадувань про події в курсі.

II. Переваги для викладачів:

- надання інструментів для розробки авторських дистанційних курсів;
- розміщення навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) у форматах doc, odt, html, pdf, а також відео, аудіо і презентаційні матеріали в різних форматах та через додаткові плагіни;
- можливість додавання різноманітних елементів курсу;
- швидка модифікація навчальних матеріалів;
- можливість використання різних типів тестів;
- автоматичне форматування тестів;

- автоматизація процесу перевірки знань, звітів щодо проходження студентами курсу та звітів щодо проходження студентами тестів;
- можливість додавання різноманітних плагінів до курсу, що дозволяє викладачу використовувати різноманітні програмні засоби для дистанційного навчання.

Структурно-логічний аналіз особливостей організації досліджуваного процесу дозволяє констатувати, що навчальний процес у Відкритому університеті здійснюється такими фахівцями: демонстраторами, координаторами, тьюторами та регіональними менеджерами [281].

Далі схарактеризуємо функції кожного з названих вище суб'єктів навчального процесу.

Демонстратори (demonstrators) відповідають за пояснення специфіки наукових досліджень та технологій, а також взаємодіють з координаторами модульних програм.

Координатори (coordinators) відповідають за координування практичних занять, експериментів та лекцій, а також взаємодіють із тьюторами з метою оцінювання відповідності викладання освітнім потребам студентів.

Тьютор є куратором роботи студента в межах модульної програми. У залежності від завдань існують такі типи тьюторів: лектор-доцент (associate lecturer), тьютор практичних занять (practice tutor), тьютор-спеціаліст (specialist tutor).

Згідно з логікою навчального процесу у аналізованому нами виші найважливішою та найвідповідальнішою є посада лектора-доцента, до кола обов'язків якого належить такі:

- забезпечення якості навчального процесу, оцінка результатів роботи студентів відповідно до завдань та забезпечення зворотного зв'язку зі студентами;
- забезпечення академічної підтримки через наочні зустрічі, телефонний зв'язок або електронні засоби;

- моніторинг успішності студентів та допомога під час виникнення труднощів у навчанні;
- забезпечення зв'язку з абітурієнтами та новачками задля роз'яснювальних вимог в межах відкритого навчання;
- допомога у розвитку навчальних навичок під час проходження модуля;
- участь у заходах із підвищення кваліфікації персоналу задля покращення професійного досвіду та сприяння особистому розвитку;
- використання ІКТ для навчання і викладання, доступу до інформації щодо виконання студентських обов'язків, доступність зв'язку з науковими підрозділами та адміністрацією Відкритого університету [281].

Тьютор практичних занять працює в межах таких професійних програм, як «Догляд за дітьми» та «Соціальна робота», несе відповідальність за ефективність навчання, здійснює моніторинг навчального процесу.

Тьютор-спеціаліст працює зі студентами-випускниками Відкритого університету та забезпечує їм підтримку під час взаємодії з відкритим контентом.

Регіональний менеджер (regional manager) відповідає за вступну компанію, надаючи абітурієнтам інформацію про вступні вимоги та забезпечує їх інформаційною підтримкою [281].

Отже, доходимо висновку про існування налагодженої організації навчального процесу Відкритого університету. Аналіз способів взаємодії об'єктів навчального процесу підтверджує висновки фахівців щодо переваги відкритого дистанційного навчання над традиційним та її зумовленість такими чинниками: гнучкість начальних програм; відсутність часових та просторових обмежень навчальної діяльності; можливість безперервного навчання протягом життя; доступ до електронної бази відкритих закладів освіти, фінансова доступність здобуття освіти [282].

Слід зауважити, що можливість навчатися в межах системи відкритої освіти надають також і традиційні університети Великої Британії, які

пропонують освітні програми за дистанційною формою навчання (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Заклади вищої освіти Великої Британії (Англії), які пропонують освітні програми за дистанційною формою навчання

спеціальності	Університети			
	Університет Ліверпуля	Англійській університет Раскін	Бірмінгемський університет	Манчестерський університет
	бізнес та управління, комп'ютерні технології, медицина та здоров'я, інженерія та технології, юриспруденція	мистецтвознавство	бізнес та менеджмент	медицина та здоров'я, бізнес та управління, інженерія та технології, природничі науки і математика, юриспруденція, гуманітарні науки, прикладні науки, комп'ютерні технології
	Коледжі			
	Коледж Лондонського університету	Бізнес школа Ешріджа	Імперський Лондонський коледж	
	африканознавство та східознавство	бізнес і управління, інженерії і технології	медицина та здоров'я, гуманітарні науки, інженерія та технологія, навчання та тренування, природничі науки і математика, комп'ютерні технології, прикладні науки	

Щодо Уельсу та Шотландії слід зауважити, що дотримуючись загальної політики Відкритого університету, освітня діяльність відповідних закладів в Уельсі та Шотландії реалізується з урахуванням потреб та вимог конкретної частини країни.

Так, вивчення документів Відкритого університету Уельсу (1969 р.), розташованого у м. Кардіф, дозволяє стверджувати, що політика закладу відповідає загальним принципам роботи та стратегії Відкритого університету Англії, але враховує також інтереси населення Уельсу. Університет пропонує програми зі спеціальностей, по закінченню яких студенти отримують

сертифікат, диплом або ступінь магістра чи доктора філософії. Університет пропонує такі спеціальності: мистецтво та гуманітарні науки; управління бізнесом; комп'ютери та ІКТ; дизайн; дитинство та підлітковий період; інженерна справа; оточуюче середовище; здоров'я та соціальна допомога; здоров'я та добробут; мови; юриспруденція; математика і статистика; медицина; охорона здоров'я; психологія і консультування; природничі науки; соціальні науки; технології. Навчання в університеті здійснюється на платформі FutureLearn та OpenLearn Cymru уельською та англійською мовами. Університет має свій власний канал OULearn на YouTube, додаток iTunes U [240].

Предметом нашого аналізу стала також діяльність Відкритого університету Уельсу [240]. Виявлено, що заклад співпрацює з урядом Уельсу, радою профспілок та освітніми установами, а саме коледжами та школами для забезпечення можливостей професійного навчання. Підтримуючи професійне навчання в Уельсі, Відкритий університет сприяє вирішенню низки питань, що охоплюють: постійне оновлення персоналу; управління мобільністю персоналу; підвищення ефективності управління; уміння співпрацювати з іншими установами; розробка спеціальних експертних знань для підтримки інтеграції та розвитку спеціальних навичок і вмінь, для підтримки мінливих профілів тих, хто навчається. Університет також організовує курси для викладачів із розвитку ІК-навичок, іноземних мов тощо [240].

Слід зазначити, що можливість навчатися з використанням засобів відкритої освіти існує також на базах традиційних університетів Уельсу у відповідних відділеннях та центрах. Наприклад, в університеті Кардіф (Cardiff University) працює центр «Освіта протягом життя», який пропонує більш ніж 400 курсів за гуманітарним, мовним, економічним, комп'ютерним, соціальним та іншими напрямками з отриманням академічного ступеня після їх закінчення. В університеті Свенсі (Swansea University) функціонує департамент «Безперервної освіти дорослих», який надає можливості

отримувати не лише неформальну освіту, а й ступінь із гуманітарних дисциплін, історії, англійської мови тощо. В університеті Бангор (Bangor University) такі функції виконує школа «Освіта протягом життя», яка надає можливість отримати ступінь з дисциплін: історія, археологія, новітні технології, психологія, соціологія та ін. На базі університету Аберіствіт (Aberystwyth University) працює школа «Освіта та навчання протягом життя», яка пропонує спеціальності: мистецтво та дизайн, генеалогія, гуманітарні науки, інформаційні технології, сучасні мови, екологія, психологія та дослідження дитинства, креативне письмо тощо.

З'ясовано, що Відкритий університет Шотландії (1969 р.) є членом Організації університетів Шотландії. Він співпрацює з шотландським урядом, Радою фінансування освіти, ключовими зовнішніми освітніми організаціями з метою забезпечення сприятливих умов навчання [241]. Співпраця закладу зі школами та коледжами надає можливості не тільки професійного зростання їхніх працівників, а й надає вільний доступ учням та студентам до курсів із медицини, юриспруденції, мови, бухгалтерського обліку задля отримання додаткових знань. Тому, окрім надання якісної освіти, заклад забезпечує реалізацію низки завдань, а саме:

- підвищення рівня інформованості студентів-заочників щодо роботи закладу та його внеску в розвиток країни;
- розвиток і підтримка відносин закладу з парламентом Шотландії, урядом, засобами масової інформації та іншими зацікавленими сторонами;
- підготовка відповідей на запити з боку уряду та інших державних органів;
- моніторинг, дослідження та внесок у розробку державної політики, зокрема, ставлення держави до вищої освіти, до її інноваційного розвитку, питань підвищення кваліфікації й безперервного навчання;
- надання статистичних даних та інформації управлінню Відкритого університету в Шотландії;
- стратегічне планування університету [241].

У дослідженні виявлено, що можливість безперервної освіти реалізується також на базі традиційних університетів та коледжів Шотландії у формі шкіл, центрів, курсів. Підтвердженням такого висновку слугує діяльність названих далі організацій:

- Школа-офіс «Освіта протягом життя» – університет Единбург, яка надає освіту за програмами «Мови світу», «Англійська мова» та організовує короткотривалі курси з низки спеціальностей: археологія, історія мистецтв, кіно та засоби масової інформації, музика, література, філософія та психологія, власний розвиток, природничі науки;

- центр «Освіта протягом життя» – університет Глазго (University of Glasgow), де проводяться курси більше ніж з 50 дисциплін, серед яких мистецтво, філологія, археологія, теологія, соціологія, політологія, математика, юриспруденція, менеджмент та ін. ;

- центр «Освіта протягом життя» – університет Йорк (University of York), який запровадив освітні програми «Історія англійського будівництва» на здобуття ступеня магістра та «Астрономія», «Письменницька творчість», «Дослідження залізничних доріг» на здобуття ступеня доктора філософії [306].

Отже, урахувавши особливості організації навчального процесу у зазначених університетах, ми можемо класифікувати їх як віртуальні та гібридні. До віртуального належить Відкритий університет, який пропонує виключно он-лайн навчання, а до гібридних – ті університети, які поєднують традиційне та он-лайн навчання, серед яких є вищезгадані університети Уельсу, Шотландії та Англії.

Як зазначає Дж. Кіган (D. Keegan), можливість навчатися в мережі відкритої освіти надають також Регіональні заклади освіти, організовані на базі Відкритого університету [211]. У Великій Британії їх існує 12, з яких 10 знаходяться в Англії, решта – в Уельсі та Шотландії.

Організаційна структура регіональних відділень Відкритого університету представлена таким чином:

- центральний офіс у Мільтон Кейнс, до складу якого входять: директор, два заступника директора, чотири викладача, що відповідають за студентів-інвалідів, наукові співробітники та адміністратори;

- регіональні офіси, які розташовані в найбільших містах конкретних регіонів, на чолі яких знаходиться директор, який має в розпорядженні штатних наукових співробітників. Регіональні офіси є лише адміністративними центрами, кожен з яких керує 20 навчальними центрами.

По закінченні навчання студенти отримують сертифікати, дипломи зі спеціальностей, що представлені на факультетах Відкритого університету: грошова система та бізнес, освіта та розвиток, здоров'я, спорт та психологія, історія та мистецтво, філологія, навколишнє середовище, наука, математика та технології, політика та право.

Викладацький склад представлений: тьюторами персоналу (декан факультету) (Staff Tutors), старшими консультантами (Senior Counsellors), тьюторами-консультантами (Tutors Counsellors) та тьюторами курсів (Course Tutors) (див. рис. 2.4).

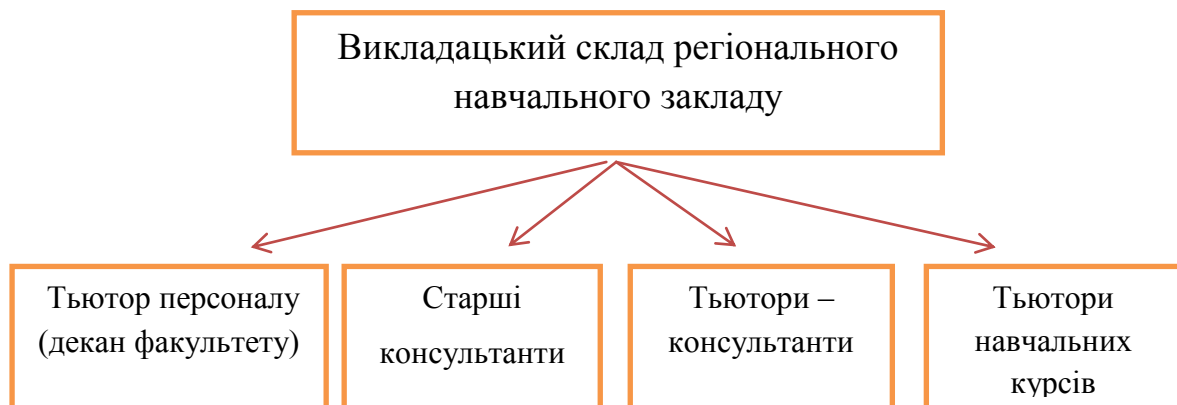

Рис. 2.4. Структура педагогічного складу регіонального відділення Відкритого університету

Тьютори персоналу займаються координацією та контролем навчального процесу. Кожен з них представляє один із факультетів центрального офісу Відкритого університету Англії й виконує функції декана на регіональному рівні. До його основних функцій належать: організація

денних шкіл, екскурсій та інших заходів, призначених для студентів свого факультету; організація вечірнього або суботнього навчання в місцевих навчальних центрах; відбір педагогічних кадрів на неповний робочий день; потокова перевірка професійної компетентності кадрів; звітування центральному офісу про успішність навчальної роботи.

Старші консультанти (4–6 осіб) відповідають за навчання студентів (1300 осіб) та консультативну підтримку роботи тьюторів-консультантів (35 осіб). До їхніх обов'язків належить робота з проблемними студентами, студентами з обмеженими можливостями, підбір курсів, профорієнтація, проведення консультацій та організаційна робота в літніх школах.

Тьютори-консультанти поєднують викладацьку роботу на факультеті – відповідають за дистанційне та стаціонарне навчання, з організаційно-виховною – консультування та координування навчання груп студентів (25 осіб) від першого до останнього курсу. До їхніх обов'язків належить допомога, у першу чергу, студентам, які мають серйозні проблемами з успішністю, фізичні вади, чи не мають можливості відвідувати місцеві навчальні центри. Окрім того, тьютори-консультанти проводять щотижневі підготовчі курси в місцевих навчальних центрах.

Кожен тьютор навчального курсу відповідає, приблизно, за двадцятьох студентів, які мешкають у межах однієї території. До його обов'язків входить проведення кореспондентського, дистанційного навчання (оцінювання та коментування завдань) та очного навчання (вечірні, суботні заняття та заняття в літніх школах) [211].

Отже, у результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що організація навчального процесу у ЗВО, у яких здійснюється відкрита освіта, побудована таким чином, щоб максимально задовольнити освітні потреби усіх бажуючих. Такі цілі досягаються не лише завдяки сучасним ІКТ, а й професійній та злагодженій взаємодії представників ЗВО, а також національним освітнім організаціям, дії яких спрямовані на забезпечення доступної якісної вищої освіти в країні.

2.3. Методичні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії

Далі схарактеризуємо інновації у методичних засадах відкритої освіти. Головним чином зосередимося на питаннях структурування курикулуму, його вбудовування в єдиний освітньо-інформаційний простір, проектування і впровадження інноваційних технологій електронного навчання, створення навчально-методичних матеріалів, орієнтованих на використання в системі відкритої освіти.

Зауважимо, що прогресивний досвід використання інноваційних методик та технологій, що стануть предметом нашого розгляду, може використовуватися і в традиційній системі здобуття освіти (очній, змішаній), однак дослідники справедливо наполягають на особливій актуальності схарактеризованих далі методичних та технологічних новацій для використання в умовах відкритої освіти.

Аналіз та узагальнення широкої сукупності джерел (аналітичних доповідей експертів національних та наднаціональних організацій, документів університетів, наукових розвідок окремих фахівців та наукових колективів) дозволяє констатувати, що ініціаторами створення найбільш успішних стратегічних програм упровадження інноваційних методик та ІК-технологій у сучасну систему відкритого навчання є низка університетів країни (Відкритий Університет, Грінвіч, Лідс, Кардиф, Стратклайд, Алстер, Сіті Університет, Університет Брунел, Лондонський Університет Південного Банку, Кембриджський та Редінгський Університет), організація «Система управління навчальною діяльністю» (Lam International Ltd), а також Комітет з об'єднаних інформаційних систем (JISC) та Академія вищої освіти [290].

У контексті нашого дослідження вартою уваги є, на нашу думку, програма «Трансформація надання освітніх послуг за допомогою технологій», розробниками якої стала низка університетів, а саме: Відкритий та Лондонський Університети, Оксфордський, Ковентрійський,

Ньюкаслський, Брістольський та Лейчестерський університети, на базі яких відбувалась апробація її численних проєктів (див. табл. 2.6) [290].

Таблиця 2.6

Проєкти університетів-учасників програми «Трансформація надання освітніх послуг за допомогою технологій»

Назва проєкту	Університет
«Досягнення трансформації розширеного навчання й інновацій шляхом запровадження освітніх ресурсів в навчанні дизайну» (Achieving Transformation, Enhanced Learning and Innovation through Educational Resources in Design) [122]	Відкритий університет (Open University)
«Покоління 4» (Generation 4) [180]	Лондонський університет Св.Джорджа (St George's University of London)
«Розробка нових моделей підтримки безперервного та професійного навчання в Оксфордському університеті» (Developing new models to transform the delivery and support of learning for continuing and professional learners at the University of Oxford) [154]	Оксфордський університет (University of Oxford)
«Ковентрі Он-лайн лабораторія з академічного письма» (Coventry Online Writing Laboratory) [144]	Ковентрі університет (Coventry University)
«Динамічні навчальні плани» (Dynamic Learning Maps) [158]	Університет Ньюкасла (Newcastle University)
«Е-Біолабораторії: персоналізоване віртуальне середовище для підтримки лабораторного біологічного навчання» (eBioLabs: A personalised virtual environment to support laboratory-based bioscience) [159]	Університет Брістоля (University of Bristol)
«Представлення університетських навчальних програм: знання, навчання та інновації» (Delivering University Curricula: Knowledge, Learning and INnovation Gains (DUCKLING)) [151]	Лейчестерський університет (University of Leicester)
«Зворотній зв'язок» (Making Assessment Count) [219]	Вестмінстерський університет (University of Westminster)
«Інтеграція технологій» (Integrative Technologies Project (INTEGRATE)) [207]	Університет Ексетер (University of Exeter)
«Телевізійна студія в мережі Інтернет» (SpringboardTV: An internet TV station to enrich teaching & learning) [271]	Коледж Вест-Англія (College of West Anglia)

Далі на основі узагальнення та систематизації матеріалів названих вище проектів з'ясуємо методичні засади найбільш успішних з них. Усю сукупність аналізованих проектів розділимо на дві групи: 1) проекти, що стосуються інновацій у методиці будь-яких предметних галузей в системі відкритого навчання; 2) проекти, що стосуються інновацій у методиці викладання окремих предметних галузей.

Перш за все звернемо увагу на ті проекти, що мають загальний характер, тобто стосуються будь-якої предметної галузі в умовах надання відкритої освіти.

Проект «Розробка нових моделей підтримки безперервного та професійного навчання в Оксфордському університеті» спрямований на розробку інструментів, систем та ресурсів, що дозволяє викладачам та адміністративному персоналу успішно працювати у віртуальному навчальному середовищі в межах будь-якого навчального курсу. Метою проекту є вирішення таких питань: управління он-лайн-завданнями, підтримка курсів у віртуальному навчальному середовищі, проектування загального вмісту та дизайну курсу [154].

Вирішення питання управління он-лайн-завданнями має на меті технічну адаптацію нової програми обробки завдань на базі Moodle: скорочення терміну дострокового розширення модуля (як створення нового модуля, так і модифікації існуючого); контроль робочого процесу реєстру (відображати процес забезпечення якості виконання завдань); розширення можливостей у системі Moodle; додавання обов'язкових додаткових вхідних параметрів (наприклад, автоматичний підрахунок кількості слів та програма антиплагіату) у пункті «подання завдання». Успішна реалізація даного питання спрощує та робить доступнішим і гнучкішим процес надіслання виконаних завдань для студентів, а також забезпечує ефективність у часі процесу обробки завдань, контролю та аудиту – для викладачів, співробітників реєстру та персоналу ІТ-підтримки.

Розробники програми вказують, що метою підтримки курсів у віртуальному навчальному середовищі є створення не тільки набору шаблонів у системі Moodle, кожен із яких включає в себе певний адміністративний та академічний контент, відповідний певному курсу, а й рекомендацій та інструментів для надання допомоги користувачам віртуального навчального середовища, а також розроблення адміністративного інтерфейсу для створення нового курсу. Метою програми проектування загального контенту є визначення джерел інформації, які можуть бути використані у віртуальному навчальному середовищі, та найкращого формату й способів презентації даного матеріалу [154].

До джерел інформації, якими можуть вільно користуватися суб'єкти освітньої діяльності віднесено такі: бібліотечний репозитарій, індукційні матеріали, загальну довідкову інформацію про навчальну програму, цитування та посилання, студентські довідники, форми зворотнього зв'язку, посібники про інструменти та програмне забезпечення. Дизайн курсу спроектований на платформі Phoebe [154].

Проект «Ковентрі Он-лайн лабораторія з академічного письма» спрямований на вирішення проблеми, пов'язаної з необхідністю надання студентам підтримки в навчанні академічному письму. Сайт, на якому розташована он-лайн лабораторія, є складовою веб-сайту «Центр з академічного письма». Доступ до сервісних служб підтримки веб-сайту є відкритим. Даний додаток працює на основі платформи Moodle, яка дозволяє студентам брати участь в он-лайн заняттях, завантажувати завдання, підключатися до он-лайн сесій та мати можливість зворотнього зв'язку з тьюторами в позаакадемічний час. Під час он-лайн занять тьютори не тільки надають знання студентам, а й допомагають їм оцінити власне письмо, надають поради щодо виконання окремих видів завдань, також студенти мають відкритий доступ до широкого кола ресурсів, що містять рекомендації, правила та приклади правильного письма. Серед засобів навчання представлено он-лайн конференції з технологією Web 2.0, що забезпечує

синхронне спілкування з тьютором, голосові інструменти, зокрема SpeakingFox, SpokenText, Text to Voice, text2speech тощо. Студенти можуть навчатися в режимі он-лайн як у групах, так і індивідуально [144].

Результати проекту впроваджено на базі Ноттінгемського університету та коледжу Лондонського університету.

У ході проекту «Динамічні навчальні плани» розроблено й оцінено навігаційні динамічні навчальні плани, які об'єднують підходи «семантичної мережі» та «Web 2.0», засновані на технологіях і стандартах для забезпечення поєднання ресурсів і навчальної інформації (керовані навчальні середовища) і особистих записів навчання (е-портфоліо, блоги).

Проект спрямований на покращення розуміння та навігації навчального плану й надання студентам засобів для активного складання власного плану навчання, контекстуалізації, обмірковування та його вивчення. У межах навчального процесу відбувається співпраця викладацького колективу зі студентським, яка включає обмін інформацією, оцінювання та обговорення питань, пов'язаних із навчальними планами. Динамічність планів характеризується крос-модульними зв'язками, коли з кожним наступним навчальним роком предмети вивчаються більш поглиблено. Студенти можуть скористатися поточними планами для визначення попереднього та майбутнього планів навчання, щоб уникнути дублювання предметів, також мають можливість надолужити прогалини у своєму навчанні завдяки перегляду плану курсу. Вивчаючи певний предмет, користувачі не тільки отримують посилання на корисні матеріали в Інтернеті, пов'язані з навчальними сесіями, а й можуть залишати власні посилання на знайдені джерела, завдяки чому складається рейтинг «найкращі ресурси». Студенти завантажують у е-портфоліо свої нариси, замітки, особисті коментарі щодо навчальних матеріалів, якими вони можуть обмінюватись у чаті. Викладачі також мають можливість користуватися динамічними навчальними планами. Готуючись до лекцій, вони можуть скористатися посиланнями студентів на корисні джерела, використовувати інформацію з паралельних дисциплін,

читати анотації студентів, які надають викладачу розуміння про засвоюваність ними предмета та враховувати їхні побажання [158].

Апробація результатів проекту відбулася на базі університетів Грінвіч, Саррей та Вольверхентон.

Проект «Представлення університетських навчальних програм: знання, навчання та інновації» демонструє практичне поєднання підходів до впровадження нових технологій задля формування навичок навчання, спілкування й оцінювання. Навчання в межах даного проекту відбувається з використанням чотирьох технологій: подкасту, Second Life, e-book readers та Wimba Voice Board, що підвищує не тільки якість навчання й інтерактивність та гнучкість навчальних програм. У межах програми використовуються такі засоби та технології:

1. Подкасти, що представляють собою епізодичні серії цифрових аудіо- або відеофайлів, які студенти можуть завантажувати та прослуховувати на комп'ютерах, мобільних додатках або портативних медіа програвачах. Подкасти розповсюджуються через веб-канал університету Blackboard. Викорстання технології подкастів сприяє збагаченню навчальних підходів до викладання. Прослуховування подкастів можливо через mp3, mp4 плеєри та AAC файли. Головними характеристиками подкастів є їхня портативність та мобільність.

2. Second Life – це віртуальне 3D середовище, де студенти можуть будувати свої знання через зображення, голоси та синхронні/асинхронні інтерактивні справи. Викорстання технології Second Life сприяє покращенню інтерактивної роботи між викладачами та студентами, особливо завдяки дошці оголошень веб-каналу Blackboard. Також маючи можливість асинхронного зв'язку, студент може виконувати завдання у зручній для нього час та місці. Second Life уможливорює віртуальні зустрічі «обличчям до обличчя», розмовний або текстовий чат, імітацію реальних сценаріїв тощо.

3. E-book reader – портативний пристрій для читання електронних книг. Серед спеціалізованих пристроїв є смартфони, планшети, iPad та комп'ютери із відповідним програмним забезпеченням. Через пристрій студентам

надсилаються роздаткові матеріали, а також електронні таблиці, файли фільмів, програми, звукові та інші файли PowerPoint в одному портативному, читабельному пакеті. Перевагами даної технології є її гнучкість та мобільність – навчальний матеріал можна вивчати у зручному місці та часі.

4. Wimba Voice Board – це набір веб-інструментів, які забезпечують синхронну та асинхронні голосові види роботи, а саме: аудіо-дискусії, конференції, лекції, подкасти, інструкції, голосові он-лайн презентації тощо. Навчання завдяки даній технології є більш емоційним та цікавим, а тому його перевагами є відчуття «реального» та «особистого», що зближує студентів у спільній взаємодії, наближуючи навчання до класного середовища, одночасно уможлиблюючи дистанційне навчання [151].

Запровадження у навчальний процес низки університетів названих вище ІК-засобів дозволило авторам проекту підтвердити, що перевагами використання інноваційних технологій є такі: підвищення гнучкості та мобільності навчання, зниження ізоляції студентів шляхом надання додаткових можливостей для участі викладачів та студентів у навчанні, активізація розвитку навичок інноваційного навчання [151].

Метою проекту «Зворотний зв'язок» є покращення зворотного зв'язку між студентом та викладачем в рамках засвоєння навчальних програм шляхом розробки інноваційної технологічної системи. Електронні технології, доступні у віртуальному навчальному середовищі, використовуються для розробки інтегрованого процесу, який зіставляє зворотній зв'язок із відображенням думки студентів, що сприяє підвищенню продуктивності навчання та інформуванню про їхню успішність. Використання технології зворотного зв'язку забезпечує викладацький склад централізованою прозорою системою, яка покращує загальне керівництво навчальною практикою студентів. У межах проекту на базі Вестмінстерського університету використовується модель «Електронний зворотній зв'язок», яка являє собою триетапний процес зворотного зв'язку викладачів зі студентами під час оцінювання студентської роботи:

I етап – студент отримує перевірену викладачем роботу, де вказано не тільки оцінку, але й надані коментарі та зауваження;

II етап – студент заповнює електронну анкету, де висловлює свою точку зору щодо оцінювання його роботи, відповідаючи на запитання про власний очікуваний результат, час, витрачений на виконання роботи, дії після отримання результатів (консультації із викладачем, зрозумілість своїх помилок тощо). Відповіді анкет оброблюються і в автоматичному режимі надсилаються студенту з порадами щодо їхніх відповідей, наприклад, щодо планування та виконання завдання, критерії оцінки, викладачів, до яких вони можуть звернутися за допомогою тощо.

III етап – у електронному журналі студент викладає у власному блозі зворотного зв'язку дані звіту й обговорює їх зі своїм тьютором у режимі он-лайн, або під час зустрічі [219].

Даний процес можна представити таким чином (див. рис. 2.5).

Рис. 2.5. Реалізація процесу електронного зворотного зв'язку.

Метою проекту «Інтеграція технологій» є підвищення ефективності навчання та викладання за допомогою використання сучасних ІКТ, які роблять процес отримання знань гнучкішим та доступнішим. Протягом даного проекту під час навчального процесу в університеті використовуються такі технології:

1. Фліп відео. Використання портативних відеореєстраторів для фільмування презентацій, експериментів, лекцій, а також інших видів навчальної діяльності. Дані відео студенти завантажують до Web сайту університету або Facebook, обмінюються думками, а кращі з відео можуть бути використані у студентських проектах або дослідженнях.

2. SMS. Використання мобільних технологій для встановлення зворотнього зв'язку зі студентами. За допомогою власних телефонів студенти надсилають текстові відповіді на номер PAYG. Надіслані повідомлення обробляються в Excel і потім складається графічне представлення результатів, або надсилаються до хмар Wordle для створення візуальної презентації. Можливо також використання інших технологій, таких як: MS Excel, Nokia PC Suite, Bluetooth, хмарні технології. Результати студентських робіт також можуть обговорюватись на лекціях та практичних заняттях.

3. Система «Відповідь аудиторії». Використання спеціальних мобільних пристроїв, найчастіше смартфонів, уможливорює зворотній зв'язок студентів із викладачами та активізує їхню участь у навчальному процесі. Дана технологія можлива для занять у невеликих групах й побудована таким чином, що в разі виникнення труднощів із засвоюванням інформації, студентами надсилаються повідомлення викладачу, який, ураховуючи дану інформацію додатково роз'яснює матеріал. Існують різні сценарії інтерактивного навчання, під час яких можна використовувати дану технологію, наприклад: управління подіями (за допомогою голосування в аудиторії студенти можуть безпосередньо сигналізувати, який підхід має бути використаним для представлення матеріалу чи рішення певних задач у межах поточного курсу, відповідно сприяючи управлінню подією),

регулювання швидкості (студенти оцінюють швидкість лекції, ураховуючи повідомлення, лектор може змінювати темпи викладання навчального матеріалу), відображення змісту (студенти сигналізують про труднощі в засвоєнні матеріалу, а викладач пояснює незрозуміле).

4. Echo360, яка являє собою навчальну платформу, що має хмарне сервісне обслуговування. На платформі централізовано зберігаються лекції та гіперпосилання на джерела інформації, які студент може проглянути в будь-який час. В он-лайн режимі студенти можуть робити нотатки, задавати питання щодо записаних лекцій, а також копіювати та зберігати окремі частини чи повну версію презентацій, слайдів або лекцій.

5. Screenshot. Використання даної технології можливе за умови використання планшетного ПК. Завдяки Screenshot студенти мають можливість робити знімки екрану з поясненнями матеріалу протягом занять. Знімки екрана можуть бути доступними через систему WebCT.

6. Автоматизоване оцінювання Computer-Aided Assessment. Автоматизоване комп'ютерне оцінювання охоплює всі форми оцінювання: сумативне (тести, які сприяють оцінюванню формальної кваліфікації) або формативне (тести, які сприяють оцінюванню та удосконаленню процесу навчання) та відбувається за допомогою комп'ютерів. Однією з найпоширеніших форм комп'ютерної оцінки в системі відкритого навчання є он-лайн вікторини або іспити.

7. Е-портфоліо. Індивідуальний профіль студента, де зберігаються електронні файли із особистою інформацією, результатами навчання, зображеннями, мультимедіа, записами у блозі, гіперпосиланнями [207].

Реалізація проекту відбулась на базі Екстерського університету.

Метою проекту «Телевізійна студія в мережі Інтернет» є надання студентам можливості отримання реального досвіду роботи у сфері повнофункціонального телевізійного виробництва. Серед завдань проекту є такі:

- створити Інтернет-телевізійний канал, який працює переважно зі студентами факультету Медіа мистецтво під керівництвом досвідчених медіа-професіоналів;
- удосконалити навчальні програми, забезпечуючи інноваційний досвід навчання, протягом якого студенти можуть розвивати сучасні медіанавички в «справжньому» телевізійному виробництві та радіомовленні;
- поєднати роботу каналу з навчанням за допомогою мережі «Learning Net» на базі вдосконаленого віртуального навчального середовища коледжу;
- залучити медіа студентів до практичної роботи в медіа виробництві.

Реалізація завдань проекту сприятиме: удосконаленню навчальних програм, які забезпечать реалізацію медіа виробництва, залучення персоналу до створення основних навичок використання інноваційного навчального ресурсу, створенню навчальних планів, які будуть відповідати потребам студентів, підвищенню рівня кваліфікації медіастудентів.

Відповідно, на базі коледжу Вест-Англії створений телевізійний канал і телевізійний онлайн-центр «Springboard TV», працівниками якого є спеціалізовані медіа-професіонали та група медіастудентів. Канал створений для того, щоб надати студентам коледжу можливостей для демонстрації своїх умінь та результатів академічних досліджень, поєднуючи навчання на своєму курсі з практичною роботою у сфері засобів масової інформації, кіно та телебаченні. Навчальний процес побудований таким чином:

1. Відтворюється «реалістичне» виробниче середовище.
2. З кожною групою в межах практичних занять працює професіонал із медіасередовища (продюсер, режисер тощо).

3. Практичні групи складаються зі студентів різних курсів задля кращого обміну досвідом, надання підтримки та допомоги. Так, наприклад, більш досвідчені студенти 3-го курсу можуть взяти на себе складні ролі

(режисера, продюсера, письменника, редактора тощо), а менш досвідчений 2 курс отримує менш складні ролі (звукооператор, кінооператор).

4. Ведення блогів, які надають можливість студентам обмінюватись ідеями, а викладачам – розуміння успішності студентського навчання [271].

Студенти старших курсів проходять обов'язкову практику щодо самостійного створення відео-продукту на запити зовнішніх організацій чи підрозділів коледжу. Студенту допомагає команда у складі продюсера, оператора, звукооператора тощо.

Для вдосконалення викладання на базі коледжу були організовані семінари «Золота година» (Golden hour), на яких викладачі отримували досвід роботи у сфері цифрових технологій, що в подальшому спрощувало процедуру он-лайн-оцінювання, яка дозволяє учням подавати письмову роботу в електронному вигляді, отримати оцінки з відгуками в аналогічному форматі, а також контролювати успішність навчання.

На базі даної студії працює 15 каналів, серед яких: «Реальний час», «Історія», «Спорт», «Комедії», «Експериментальний», «Новини», «Винагороди», «Євроканал», «Фільми», «Музика», «Мистецтво», «Документальний», «Демонстрація студентських робіт», «Колишній студент» (демонстрація сучасних робіт колишніх студентів) та «Розширений канал». Створення телевізійної студії на базі коледжу сприяє вдосконаленню навичок навчання та викладання як для викладачів, так і студентів факультету Медіа мистецтво.

Дослідивши методичні засади кожного з проєктів, ми дійшли висновку, що загальною метою програми «Трансформаційне надання освітніх послуг за допомогою технологій» є можливість побудови інноваційного дизайну навчальної програми та її ефективної реалізації за допомогою використання доцільно підібраних технічних засобів. Інноваційний дизайн включає: надання порад і рекомендацій, забезпечення зворотнього зв'язку, оцінювання, побудови програм індивідуального та спільного (групового)

навчання, у розвиткові навичок та практики доступу до ресурсів навчального плану. Програма спрямована на підтримку безперервного та професійного навчання й передбачає розробку навчальних програм, які б задовольнили мінливі потреби студентів щодо гнучкого доступу до навчання завдяки використанню інноваційних технологій. Використовувані технології включають у себе віртуальні навчальні середовища (VLEs), системи управління контентом, навчальні засоби розробки, технології оцінювання, засоби масової інформації, вдосконалені технології навчання, соціальні мережі і Web 2.0 технології, мобільні технології, електронні портфоліо, семантичні веб-технології.

Реалізація завдань програми щодо побудови та імплементації навчальних програм у процесі отримання знань завдяки ІКТ відбувається з урахуванням певних вимог до організації навчального процесу й використання технологічних засобів, що відповідають логіці відкритої освіти [290].

I. Організація інноваційного навчального процесу відбувається з урахуванням трьох складових:

- *організаційна робота* (розширення участі й урізноманітнення студентського представництва, забезпечення можливості студентського доступу до навчання, проведення профорієнтаційної роботи серед студентів, задоволення вимог з працевлаштування, підвищення ефективності бізнес-процесів та організаційної ефективності);
- *гнучка навчальна програма* (розроблення та представлення відкритої та доступної програми);
- *студенто-орієнтоване навчання* (орієнтоване на студента вдосконалення навичок в автентичних ситуаціях, взаємодія навчальних спільнот, зворотній зв'язок та оцінювання (див. рис. 2.6).

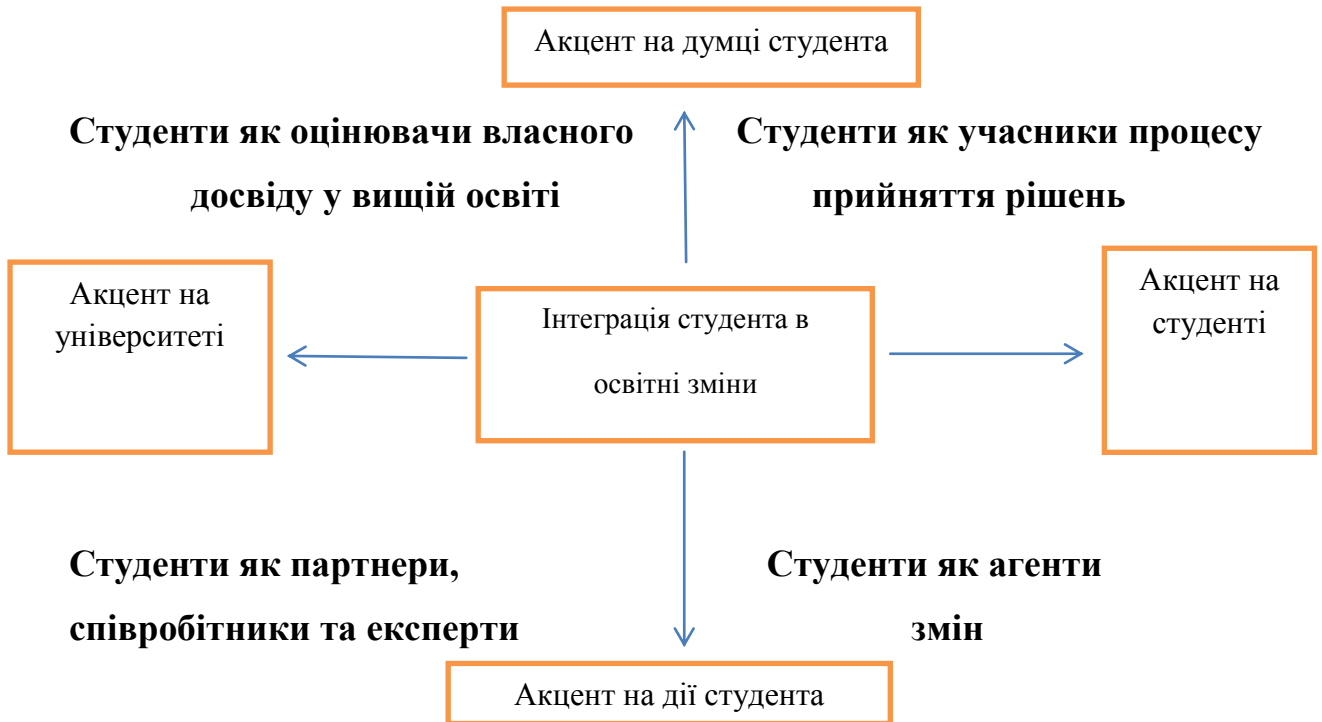

Рис.2.6 Студенто-орієнтоване навчання [290].

II. До технологічних засобів віртуального навчального середовища у системі відкритої освіти можна віднести такі:

- *технології зберігання* (можливість створення, зберігання та користування інформацією в межах відкритих освітніх ресурсів);
- *інструменти навчального проектування* (створення закладами власних інтерактивних навчальних інструментів);
- *технології оцінювання* (можливість установлювати зворотній зв'язок та використовувати різноманітні механізми оцінювання);
- *медіазасоби* (використання мультимедійних засобів для проведення он-лайн лекцій, вебінарів, презентацій тощо);
- *мобільні технології* (використання мобільних телефонів, SMS повідомлень, планшетних ПК, ультрапортативних ноутбуків, нетбуків, електронних книг, IPODів тощо);

- *електронні портфоліо* (можливість планування, збору, обміну інформацією завдяки портфоліо-інструментам і системам, що допомагають учням портативно представити докази своїх досягнень та підтримувати програму працевлаштування; е-портфоліо сприяють підтримці планування особистого розвитку, безперервного професійного розвитку, оцінювання і зворотнього зв'язку);
- *соціальні мережі та веб-технології* (можливість розвитку академічного навчання, заохочення й підтримки відкритої й суспільної практики, взаємодії безпосередньо з роботодавцями завдяки цифровим технологіям як у системі формального, так і неформального навчання див.табл.2.7);

Таблиця 2.7

Соціальні мережі та веб-технології у системі відкритої освіти

Технологія	Використання
Facebook	спільне використання контенту, створення спільноти
Ning	мережний робочий простір
Wikis	створення спільноти, обмін контентом, взаємодія однодумців
Blogs	взаємодія спільнот, зворотній зв'язок
lluminate	проведення відеоконференцій
Skype	проведення відеоконференцій
Twitter	мікроблогінг
Compendium	складання карт
Flickr	спільне використання зображень, відмічення, взаємодія однодумців
Googledocs	спільне користування документами
Voice boards	оцінювання зворотнього зв'язку
Cloudworks	створення спільноти, створення мереж

Продовження Таблиці 2.7

Googlewave	зв'язок для дистанційних тьюторів
Googlemaps	твітер-карти, колажі для геоінформаційної системи

Отже, дослідивши цілі та завдання даної програми можна окреслити її переваги, які знаходяться в технологічних та методичних площинах (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Переваги програми «Трансформаційне надання освітніх послуг за допомогою технологій» у технологічній та методичній площинах

Технологічна площина	Методична площина
<p>1. Технологія здатна підтримувати більш доступні та гнучкі методичні підходи до навчання і викладання, співпраці, і творчості.</p> <p>2. Широкий спектр ІКТ, доступних для студентів надає можливості для удосконалення методичних підходів до навчання, а також використання у формальному або неформальному контексті навчання.</p> <p>3. Об'єднані інформаційні системи надають підтримку розвиткові інституційних навчальних програм.</p> <p>4. Використання технологій надає змогу спрощувати організаційні питання: економія часу студентів та викладачів, удосконалення системи управління навчальним процесом, дослідження ефективності технологій, надання он-лайн підтримки процесу навчання.</p>	<p>1. Навчальна програма відповідає потребам зацікавлених сторін, є гнучкою та відкритою для змін, зберігає специфіку, характерну для відповідної спеціальності.</p> <p>2. Навчальна програма відповідає професійним вимогам роботодавців.</p> <p>3. Інноваційна методика забезпечує студентам можливості:</p> <p>а) створювати свій власний контент, який відповідає індивідуальним освітнім потребам;</p> <p>б) створювати е-портфолію, що надає можливість кращої демонстрації компетентності студента та відповідного її оцінювання;</p> <p>в) методично обґрунтовано використовувати цифрові носії інформації, що сприяє постійному діалогу, наприклад, роботодавців із представниками закладів, та забезпечує процес взаємного безперервного інформування.</p>

Далі схарактеризуємо кілька методичних та технологічних інновацій, що використовуються в окремих предметних галузях, наприклад, у навчанні дизайну, медицині, біології. Зазначимо, що наведені далі методики та

технології можуть використовуватися і у традиційних системах очного навчання, однак у системі відкритої освіти вони є особливо актуальними.

У межах проекту «Досягнення трансформації розширеного навчання й інновацій шляхом запровадження освітніх ресурсів в навчанні дизайну» передбачено застосування методики віртуального ательє, яка поєднує в собі добре зарекомендовану практику в галузі художньої і дизайнерської освіти з новими можливостями, що відкриваються завдяки ІКТ у процесі навчання й викладання дизайну. Проект представлений на платформі OpenLearn з ініціативи Відкритого університету, з використанням інструментів Web 2.0 (наприклад, відеоконференції і додатки для соціальних мереж), програмного забезпечення для створення знань і віртуальної студії дизайну. Віртуальна студія дизайну представляє собою інтерфейс обміну зображеннями, який дає можливість студентам-дизайнерам завантажувати власні проекти, обмінюватись думками, коментувати роботи інших студентів та консультуватися з викладачами курсу. З цією метою користувач створює свій профіль – портфоліо з особистою інформацією, власними дизайнерськими проектами, також на сторінці виставляється поточна оцінка рівня успішності студента. Віртуальна студія підтримує студентів дистанційного навчання у створенні віртуальної мережі дизайнерів, які виставляють свої роботи в Інтернеті. Для покращення навчання в межах даного проекту учасники освітнього процесу мають змогу користуватися спеціальним веб-сайтом соціальної мережі Ning як платформою для спілкування та навчання в межах дизайнерської програми. Мета полягає в підтримці взаємодії студентів та викладачів в організації творчих заходів, виставок та форумів, що відіграє позитивну роль у розвитку культури дизайну. Мережа Ning забезпечує асинхронне та синхронне спілкування тематичних груп через Інтернет-чати і дискусійні форуми, а також обмін фотографіями, відео та уможливорює такі функціональні можливості, як тегування, коментування та рейтинг. Ning виконує дві головні функції: по-перше, веб-сайт мережі відіграє роль сховища дизайнерської інформації та ідей, яке постійно оновлюється

новинами про дизайн, ідеями щодо дизайнерських питань та цікавими дизайнерськими роботами студентів, викладачів або команди курсу з використанням відеороликів або фотографій. По-друге, веб-сайт також відіграє роль простору, де відбуваються синхронні або асинхронні дискусії з учнями та викладачами [122]. Партнерами проекту названі: Лестерський, Оксфордський, Лондон Сіті і Бірмінгем Сіті університети.

Реалізація проекту «Покоління 4» передбачає використання інноваційних методик для створення інтерактивної й інтегрованої навчальної моделі для викладання у сфері медицини. Це, насамперед, використання інтерактивного комп'ютерного моделювання реального стану віртуального пацієнта та відтворення клінічних сценаріїв. Мета проекту – створити більш адаптивний, персоналізований підхід до навчання, спрямований на формування професійної компетентності, який більш точно відповідає специфіці певної спеціальності (практикуючого лікаря). Завданням проекту є розробка інтерактивних технологій для відтворення ситуацій, коли студентам надається можливість проводити лікування хворого та досліджувати наслідки своїх дій. Для реалізації цілей проекту керівництвом університету передбачено створення 18 інтерактивних віртуальних пацієнтів, 36 сценаріїв їхнього захворювання з використанням інструментів Web 2.0.

Спеціалісти з фахових дисциплін та ІК-технологій адаптують сценарії для створення інтерактивних, інтегрованих, адаптивних справ за допомогою існуючих технологій. Кожен випадок інтегрований з різноманітними ресурсами, оцінками, е-портфоліо та інструментами Web 2.0. через систему OpenLabyrinth Virtual Patient. Завдяки системі відкритої освіти в університеті можна здобути ступінь бакалавра, магістра або доктора наук з біомедицини, та з практики охорони здоров'я, а також отримати спеціальність фізіотерапевта, фельдшера, медсестри, акушера, лікаря діагностичної або терапевтичної радіографії [180]. У межах проекту університет співпрацює з університетами Ньюкасл та Ковентрі.

Проект «Е-Біолабораторії: персоналізоване віртуальне середовище для підтримки лабораторного навчання біології» спрямований на трансформування лабораторних курсів у більш активні й відкриті завдяки інструментам, які дозволяють студентам взаємодіяти і контекстуалізувати задачі у 3-вимірному віртуальному середовищі. У Е-Біолабораторіях, які містять якісні он-лайн матеріали, практичні заняття відбуваються в три етапи:

- ознайомлення з експериментальною інформацією;
- виконання завдання перед початком лабораторних робіт;
- складання тестів після проведення експериментів.

На першому етапі студенти знайомляться з експериментальною базою (методиками та технікою досліджень, обладнанням), яка за допомогою високоякісних засобів (інтерактивні анімації та відео) полегшує роботу студентів у процесі передачі даних та проведення розрахунків.

На другому етапі перевіряється ступінь засвоєння експериментальної інформації студентом. Надається дві спроби виконання тестових завдань вікторини, після чого виставляється середній бал, який становить 20–30 % від загальної оцінки. Перевірка завдань відбувається в автоматичному режимі й результати відразу викладаються в Інтернет мережу.

На третьому етапі – після проведення експерименту студенти вводять свої дані з їх лабораторної книги в електронну форму Е-Біолабораторії. Якщо відповідь на завдання має алгоритмічне рішення, це автоматично позначається в Е-Біолабораторії. Після отримання результатів студенти мають можливість проаналізувати свої роботи через програму Excel Visual Basic. Перевірку успішності студента спрощує використання е-додатка «Оцінювання, відвідування та зворотній зв'язок» [159].

Імплементация проекту відбулася на базі Брістольського, Манчестерського, Ноттінгемського та Кембріджського університетів.

Отже, в університетах, де використовуються методи відкритого та дистанційного навчання, таких як Оксфорд, Кембридж, Лондонський та

Відкритий університети тощо при розробці навчальних програм ураховується стратегія закладу щодо відкритого та гнучкого навчання та специфіка конкретних предметних галузей знань. Належним чином проектуються навчальні програми, які б максимально відповідали потребам студентів у доступному та якісному навчанні, по закінченню якого студент отримує сертифікат, диплом чи академічний ступінь.

Отже, відкрита освіта поєднує в собі інноваційні методи та засоби навчання завдяки ІКТ, які забезпечують удосконалення якості навчання в університетах Великої Британії.

Висновки до розділу 2

У розділі окреслено нормативні (на наднаціональному, національному та інституційному рівнях), організаційні (механізми управління та організаційна структура відкритої освіти на національному та інституційному рівнях) та методичні (структурування курикулуму, його вбудовування в єдиний освітньо-інформаційний простір, проектування і впровадження інноваційних технологій електронного навчання, створення навчально-методичних матеріалів) засади досліджуваного освітнього феномену.

Структурно-логічний аналіз документів наднаціональних політичних, економічних, професійних, культурно-освітніх організацій (Європейській Парламент, Рада Європейського Союзу, Європейська Асоціація Університетів, Європейська спілка студентів, Європейська рада інноваційної освіти, Міжнародна рада з відкритої і дистанційної освіти, Інститут неперервної освіти ЮНЕСКО, Організація економічного співробітництва та розвитку тощо) дозволяє констатувати, що міжнародною освітньо-політичною, бізнесовою, академічною, та інформаційно-технологічною спільнотами визначено стратегічні пріоритети та перспективи розвитку відкритої освіти, які стосуються соціального (забезпечення соціальної справедливості в освіті, її демократизація), економічного (кількісні та якісні параметри забезпечення

кадрами інноваційного розвитку економіки), академічного (організаційні та методичні засади) та технологічного (ІК-технології) вимірів розгляду проблеми. Зазначені документи мають рекомендаційний характер та виступають підґрунтям для розроблення стратегій розвитку відкритої освіти національного рівня.

Узагальнення та систематизація документів освітніх реформ Великої Британії (національні стратегії, закони, Білі книги, законодавчі акти, національні та урядові стратегії) дозволило схарактеризувати нормативні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії. Виявлено, що документи національного рівня регламентують такі аспекти розвитку досліджуваного освітнього феномену:

- 1) чинники (суспільно-політичні, соціально-економічні, технологічні, культурно-освітні);
- 2) цілі (стратегічні, тактичні) та завдання (реалізація яких є відповідальністю держави, закладів освіти та їх педагогічного персоналу);
- 3) типи закладів вищої освіти (відкриті та змішані), у яких може бути надано відкриту освіту;
- 4) форми надання послуг у системі відкритої освіти (дистанційне, мобільне навчання);
- 5) особливості взаємозв'язків університетів із місцевою освітньою адміністрацією в контексті надання відкритої освіти;
- 6) організаційну структуру закладу вищої освіти;
- 7) шляхи співробітництва університетів із підприємствами;
- 8) особливості управління закладами вищої освіти.

Визначено, що успіх реформ системи вищої освіти Великої Британії, який мав місце на початку ХХІ ст., було забезпечено цілеспрямованою взаємодією держави, національних освітніх організацій та ЗВО у створенні та реалізації реформаційних стратегій.

Аналіз та узагальнення інституційних стратегій розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії, що унормовують діяльність

конкретних вишів, дозволило дійти висновку, що до числа актуальних завдань університетів у досліджуваній сфері віднесено такі: розширення програм е-навчання в контексті запровадження сучасних спеціальностей, що користуються попитом на ринку праці; налагодження тісної співпраці ЗВО з організаціями-роботодавцями; фінансова та організаційна підтримка інноваційних програм урядом та іншими зацікавленими суб'єктами; вдосконалення інклюзивної системи навчання, а також освіти впродовж життя шляхом удосконалення кредитно-трансферної системи.

У контексті з'ясування організаційних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії виокремлено та схарактеризовано структурні компоненти, що визначають способи взаємодії суб'єктів відкритої освіти:

а) мотивацію утворення, цілі та особливості функціонування закладів відкритої освіти;

б) професійні функції та обов'язки учасників навчального процесу;

в) переваги відкритого навчання, що є результатом використання інноваційних ІКТ.

Виокремлено та схарактеризовано типи закладів вищої освіти, в яких надаються послуги відкритої освіти: відкриті університети; гібридні університети; регіональні філії відкритих університетів; коледжі вищої освіти.

Висвітлено специфіку співпраці університетів із такими національними освітніми організаціями як Асоціація університетів безперервної освіти, Організація Університетів Великої Британії, Асоціація коледжів вищої освіти за такими напрямками: формування політики у сфері вищої освіти; відстоювання ідеї доступності вищої освіти, підтримка ідеї соціальної мобільності студентів та рівності можливостей здобуття освіти; лобювання інтересів університетів; узгодження позицій держави, університетів, підприємств та споживачів освітніх послуг з освітніх, організаційних та соціальних питань.

Аналіз методичних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії дозволив констатувати, що інноваційні пошуки академічної громади зосереджено в даному напрямі на питаннях структурування курикулуму, його вбудовування в єдиний освітньо-інформаційний простір, проектування і впровадження інноваційних технологій е-навчання, створення нових навчально-методичних матеріалів, орієнтованих на використання в системі відкритої освіти, що мають як загальний характер, так і вузькоспеціалізований, що враховує особливості окремих галузей знань, їх розділів та тематичних напрямів (інноваційна програма «Трансформаційне надання освітніх послуг за допомогою технологій»).

З'ясовано, що тенденціями подальшого розвитку методичних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії є такі: удосконалення методики відкритої освіти в межах реалізації національних стратегій доступності навчання; розробка нової методології проектування навчання за допомогою інноваційних підходів до розробки освітніх програм; оновлення ІК-технологій дистанційного навчання; розробка та впровадження інноваційних методик використання ІКТ у навчальному процесі; удосконалення системи безперервної професійної освіти викладачів.

Таким чином, з'ясування нормативних, організаційних та методичних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії дозволило констатувати, що головними напрямками розвитку відкритої освіти як суспільного феномену є демократизація, диверсифікація та масовізація освітніх послуг; як освітнього феномену – індивідуалізація, інтенсифікація, інтернаціоналізація, інформатизація процесу набуття знань та професійних кваліфікацій.

Результати розділу 2 висвітлені в публікаціях автора [25; 29; 47; 50].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОГРЕСИВНОГО ДОСВІДУ УНІВЕРСИТЕТІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Сучасний стан розвитку відкритої освіти в Україні

Формування інформаційного суспільства передбачає якісну модернізацію освітньої галузі, передусім упровадження нових видів освіти, зокрема відкритої. Навчання в системі відкритої освіти зумовлено застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційної форми навчання, опануванням відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Так, про необхідність реформування системи вітчизняної вищої освіти наголошується в таких державних документах, як: Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2017). Пріоритетними напрямками державної освітньої політики визначено:

- 1) сприяння розвитку освіти протягом життя;
- 2) доступність вищої освіти;
- 3) інтеграцію системи вищої освіти України в Європейській простір вищої освіти за умови збереження й розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;
- 4) державну підтримку підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної та педагогічної діяльності;
- 5) державну підтримку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг зі сплати податків, зборів та інших

обов'язкових платежів вищим навчальним закладам, що провадять таку діяльність;

б) відкритість формування структури й обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою [85].

Про необхідність упровадження у вітчизняну освітню систему елементів відкритої освіти йдеться в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». Основними її напрямками стали:

1) формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі вищої та післядипломної освіти;

2) розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб;

3) створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, спрямованої на здійснення її основних функцій (забезпечення навчання, соціалізація, внутрішній контроль за виконанням освітніх стандартів тощо);

4) забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також доступу навчальних закладів до світових інформаційних ресурсів;

5) створення мережі електронних бібліотек на всіх рівнях освіти, а також електронних підручників та енциклопедій навчального призначення;

б) створення системи дистанційного навчання, у тому числі для осіб із особливими освітніми потребами;

7) створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення проведення моніторингу освіти [84].

Про важливість використання складової відкритої освіти – дистанційного навчання в системі вищої освіти йдеться в Наказі Міністерства освіти і науки України « Положення про дистанційне навчання» (2013). Даний документ окреслює головну мету та завдання дистанційного навчання. Так, його метою є надання освітніх послуг шляхом застосування в навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними

освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу в навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників.

Головним завданням дистанційного навчання виступає забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального й майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей.

У документі, зокрема, окреслено:

1) шляхи реалізації дистанційного навчання (застосування дистанційної форми як окремої, так і в поєднанні з іншими формами);

2) правила організації навчального процесу за дистанційною формою навчання (форма навчального процесу (самостійна робота, навчальні заняття, практична підготовка (у ВНЗ), контрольні заходи); види навчальних занять (лекція, семінар, урок, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації та інші), які проводяться дистанційно в синхронному або асинхронному режимі відповідно до навчального плану; отримання навчальних матеріалів (відео-, аудіо-, графічна та текстова інформація в синхронному або асинхронному режимі);

3) правила організації навчально-виховного процесу з використанням технологій дистанційного навчання (категорії населення; види навчальної діяльності з використанням ІКТ; додаткові технології дистанційного навчання в системі інклюзивної та професійно-практичної освіти);

4) науково-методичне забезпечення дистанційного навчання, а також урахування необхідності підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та методистів навчальних закладів щодо організації та володіння технологіями дистанційного навчання) [79].

Успішним кроком реалізації завдань уряду країни щодо організації відкритої освіти є ефективна модернізація змісту та організаційної структури вищої освіти. Невід'ємною складовою відкритої освіти є відкрите навчання, яке реалізується через систему дистанційного навчання як частину системи освіти країни, з нормативно-правовою базою, організаційно оформленою структурою, кадровим, системотехнічним, матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням, що реалізує відкрите навчання на рівні вищої, післядипломної освіти, освіти протягом життя, а також самоосвіти. Керуючись наказом президента щодо «Положення про дистанційне навчання», на базах ВНЗ почали організовуватися центри дистанційного навчання, які потребували чіткої координації.

Питанням організації і впровадження в Україні відкритої освіти займається низка державних установ та організацій, зокрема Департамент вищої освіти МОН України; Український інститут інформаційних технологій і засобів навчання (НАІП); Інститут модернізації змісту освіти; Інститут освітньої аналітики МОН; Координаційна рада з розвитку дистанційного навчання при Міністерстві освіти і науки України; комісія при Координаційній раді за окремими напрямками забезпечення розвитку системи дистанційного навчання, головні, регіональні, базові та локальні центри системи дистанційного навчання, які виконують певні функції (див. рис. 3.1).

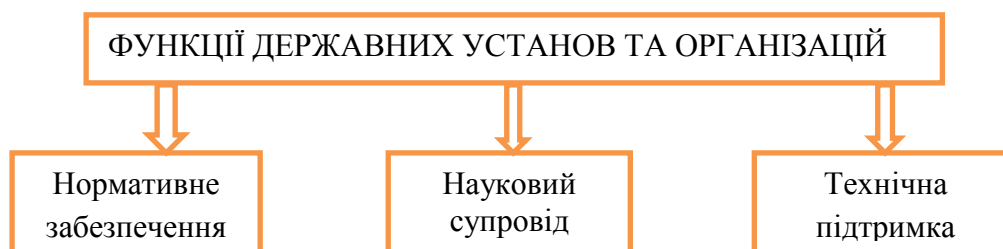

Рис. 3.1. Функції державних установ та організацій

Провідну роль у розвитку відкритої освіти у країні відіграє Український інститут інформаційних технологій в освіті НТУУ «КПІ». Напрямами його діяльності визначено: участь у розробленні стратегічних

програм та нормативних документів щодо ІКТ в освіті; створення дистанційних курсів та програмних засобів дистанційного навчання; надання освітніх послуг із використанням ІКТ та дистанційного навчання; підготовка фахівців з дистанційного навчання; сертифікація та експертиза в освітній галузі (за дорученням МОН); проведення маркетингових досліджень щодо ІКТ та дистанційного навчання в освіті; участь у розробленні заходів щодо захисту авторських прав і об'єктів інтелектуальної власності у сфері ІКТ в освіті.

Фахівці інституту розробляють окремі навчальні курси та реалізують проекти з використанням дистанційних Інтернет-технологій (е-навчання) в галузі середньої освіти, вищої освіти, самоосвіти, післядипломної освіти [110].

Метою діяльності Інституту модернізації змісту освіти є наукове й навчально-методичне забезпечення модернізації змісту освіти, процесу виховання, розвитку та соціалізації особистості шляхом проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень та впровадження їхніх результатів (див. додат. Н) [39].

Головна мета діяльності Інституту освітньої аналітики реалізується через наукову, науково-організаційну, науково-технічну та аналітичну діяльність за напрямками:

- аналіз якісних і кількісних галузевих показників;
- нормативно-правове, організаційне, науково-методичне, інформаційне забезпечення навчального процесу;
- інноваційна діяльність;
- збір статистичних даних про стан системи освіти;
- створення баз даних та інформаційно-аналітичних довідників у галузі освіти;
- прикладні наукові дослідження та експериментальні розробки у сфері суспільних та гуманітарних наук;

- моніторинг якісних і кількісних показників рівня і стану освітніх процесів.

Основним напрямом діяльності Координаційної ради є забезпечення координації роботи з формування й реалізації державної політики щодо розвитку системи відкритого навчання.

Комісії при Координаційній раді є окремими організаційними структурами при Координаційній раді, головними напрямками роботи якої є:

- нормативно-правове й організаційне забезпечення дистанційного навчання; науково-методичне забезпечення дистанційного навчання; системотехнічне забезпечення та стандартизація дистанційного навчання; матеріально-технічне забезпечення дистанційного навчання; кадрове забезпечення дистанційного навчання; моніторинг якості, експертизи і сертифікації дистанційного навчання (експертна комісія) [79].

До завдань головного центру системи дистанційного навчання належать: розроблення нормативно-правових документів щодо діяльності системи дистанційного навчання (СДН), розроблення критеріїв, засобів і систем контролю якості дистанційного навчання; апробація нових дистанційних курсів; консультаційна підтримка діяльності навчальних закладів, установ та організацій щодо розроблення й упровадження ними в освітній процес технологій дистанційного навчання або їх окремих елементів; участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Регіональні центри СДН є структурними підрозділами провідних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації в обласних центрах України, які надають організаційну підтримку відкритого навчання іншим центрам СДН регіону. Основними напрямками роботи центрів у межах відкритого навчання виступають: розроблення дистанційних курсів; організація перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів із технологій дистанційного навчання на регіональному рівні; апробацію та впровадження новітніх методик організації відкритого навчання; проведення підсумкового

контролю осіб, які навчаються дистанційно в інших навчальних закладах; надання доступу до освітньо-інформаційних ресурсів базовим і локальним центрам; співпраця з органами місцевого самоврядування з метою задоволення регіональних потреб у підготовці, перепідготовці та (або) розширенні профілю (підвищенні кваліфікації) кадрів; участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Базові центри СДН є структурними підрозділами провідних навчальних закладів за одним чи декількома напрямками підготовки будь-якої галузевої належності, що здійснюють навчання за дистанційною формою в межах структури СДН. Завданнями роботи центрів стали: розроблення дидактичного та методичного забезпечення дистанційних курсів; апробація й упровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес за базовими напрямками підготовки; розроблення дистанційних курсів за базовими напрямками підготовки; створення банку атестованих дистанційних курсів відповідного напрямку (напрямів) підготовки; участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Локальні центри СДН є структурними підрозділами навчальних закладів будь-якої галузевої належності, що здійснюють навчання за дистанційною формою. Локальні центри забезпечують: апробацію й упровадження в навчальний процес новітніх методик організації та технологій дистанційного навчання; розроблення дистанційних курсів; дистанційне навчання за атестованими дистанційними курсами; участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання згідно до Наказу Міністерства освіти і науки України щодо «Положення про дистанційне навчання» [79].

Організацію відкритого навчання на базі вишів можна представити за схемою, представленою на рис. 3.2.

На нашу думку, успішна реалізація відкритого навчання зумовлена зазначеними на рисунку складовими, які вважаємо за доцільне розглянути детальніше.

Рис. 3.2. Організація дистанційного навчання у ВНЗ

Нормативна база представлена навчально-методичними планами, робочими програмами курсу.

До учасників навчального процесу належать науково-педагогічні працівники (викладачі, методисти, практичні та соціальні психологи тощо), адміністративно-управлінський, інженерно-технічний, допоміжний персонал а також студенти.

До видів навчальної роботи у вишах можна віднести такі: а) навчальні заняття у режимі он-лайн, у формі лекцій консультацій, семінарів, практичних та лабораторних занять; б) проектні роботи (курсіві, дипломні проекти у паперовому та електронному вигляді); с) контрольні заходи (самоконтроль, вхідний, поточний, рубіжний та підсумковий контроль).

Матеріально-технічне забезпечення представлено: а) апаратним (сервери для розміщення дистанційних курсів, мережне обладнання); б) телекомунікаційним (обладнання, що забезпечує об'єднання мереж, які задіяні в дистанційному навчанні); с) програмним (прикладне програмне

забезпечення для підтримки функцій дистанційного навчання, що забезпечують загальну підтримку та адміністрування процесу дистанційного навчання).

Відкриті освітні ресурси складаються з навчально-методичних матеріалів дистанційних курсів, з електронних бібліотек, баз та банків даних вишів та інформації, доступної в мережі Інтернет.

Вищі навчальні заклади, на базі яких працюють локальні центри, відповідно до особливостей організації відкритого навчання, поділяються на відкриті та змішані. У змішаних поряд із традиційною присутня дистанційна форма навчання. Сьогодні в Україні більшість вишів є змішаними.

У відкритих ЗВО організація навчання відбувається віртуально, через мережу Інтернет. На відміну від Великої Британії, в Україні існує лише один заклад такого типу – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Вважаємо за доцільне детальніше розглянути його структуру. Нормативним документом, який регулює діяльність закладу, є «Положення про організацію освітнього процесу у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» (2015). Згідно з Положенням, основними напрямками діяльності університету є: підготовка фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів; підготовка й атестація наукових, науково-педагогічних кадрів; науково-дослідна робота; спеціалізація, перепідготовка кадрів, підвищення кваліфікації; культурно-освітня, видавнича робота; підготовка до вступу у ВНЗ та курсове навчання [66].

Слід наголосити, що метою даного університету є забезпечення освітою людей із обмеженими фізичними можливостями, тому основними напрямками наукової-дослідної роботи закладу є: розробка ефективних концепцій реабілітації інвалідів; вивчення міжнародного досвіду реабілітації даної категорії людей; створення навчальних програм для людей із обмеженими можливостями; розробка проектів спеціальних підприємств, що здатні використовувати працю даної групи населення.

До основних завдань університету належать: здійснення освітньої, науково-технічної, творчої, оздоровчої діяльності; здійснення підготовки науково-педагогічних кадрів та їх атестація; вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці і сприяння працевлаштуванню випускників; забезпечення культурного, духовного розвитку особистості.

Організація навчального процесу здійснюється в межах університету, його регіональних інститутів, коледжів, відділень тощо (див.рис.3.3).

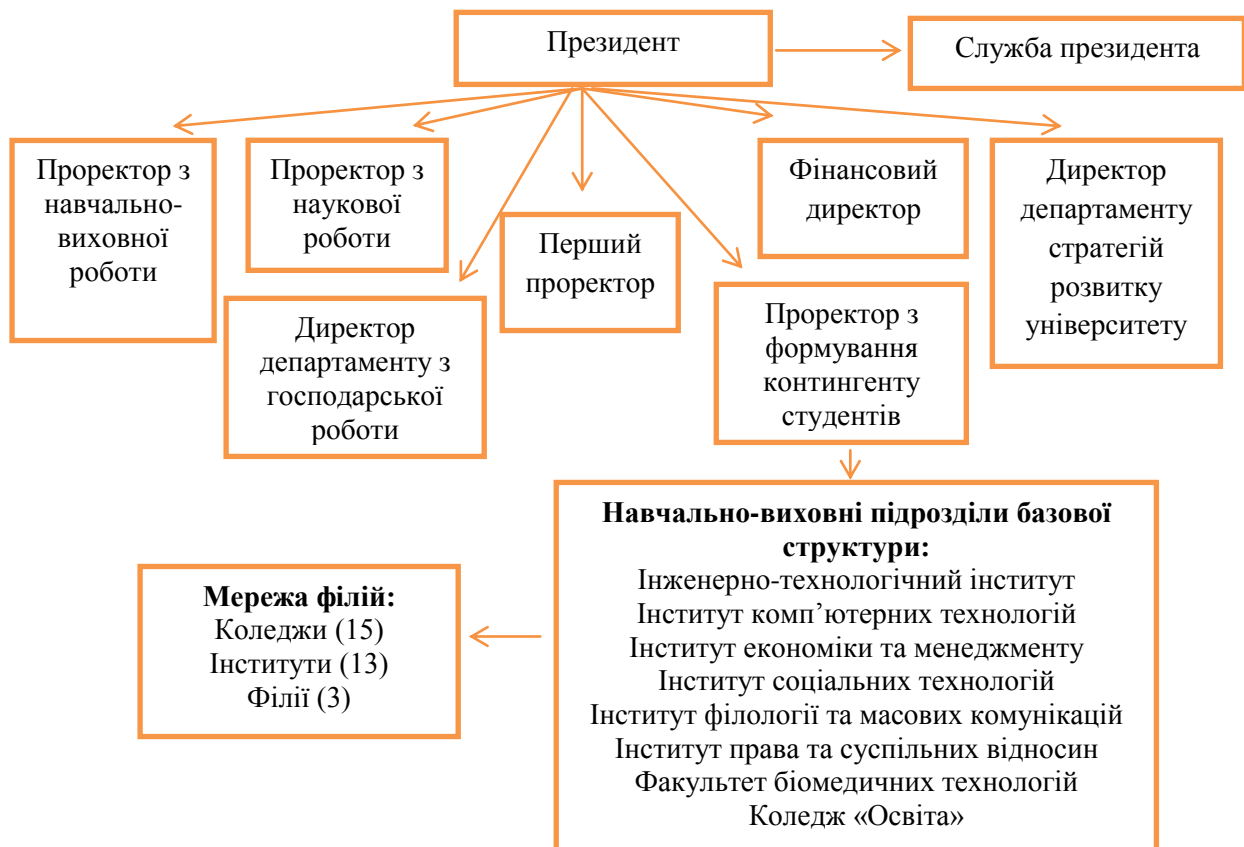

Рис. 3.3. Організаційна структура Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Навчальний процес здійснюється в таких формах: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи. Основними видами занять є: лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація, які можуть бути індивідуальними та груповими, у залежності від фізичних, сенсорних чи соціальних обмежень студентів.

Учасниками навчально-виховного процесу є: студенти, слухачі, науково-педагогічні, медичні працівники, тренери.

Щодо організації навчального процесу слід зазначити, що в університеті можна отримати диплом бакалавра, спеціаліста чи магістра за такими спеціальностями: здоров'я людини, документознавство та інформаційна діяльність, дизайн, філологія (українська мова і література), філологія (переклад), психологія, міжнародні відносини, видавнича справа та редагування, журналістика, правознавство, маркетинг, фінанси і кредит, біологія, екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування, комп'ютерна інженерія, електронні пристрої та системи, харчові технології та інженерія, автомобільний транспорт, соціальна робота, туризм та готельно-ресторанна справа.

Дистанційне навчання в університеті регламентується Положенням про організацію навчального процесу в Університеті «Україна» із використанням дистанційних технологій (див. додат. П). Його реалізація відбувається на платформі Moodle, де розміщено понад 1500 дистанційних курсів, кожен із яких складається з методичних рекомендацій, теоретичного матеріалу, практикуму для відпрацювання вмінь і навичок застосування теоретичних знань, довідковий матеріал та систему діагностики й контролю знань. Кожен курс будується на основі навчального плану, який формує модульну систему. Навчання на дистанційних курсах відбувається в 3 етапи:

I етап – настановча сесія (очно/дистанційно);

II етап – керована самостійна робота (дистанційно);

III етап – заключна сесія (очно).

Контроль якості вмінь та знань студентів забезпечується шляхом проведення контрольних заходів (вхідний, поточний, підсумковий контроль).

Отже, використовуючи принципи дистанційного навчання університет виконує одне з головних завдань сучасної освіти – надання знань всім бажаючим завдяки гнучкості та доступності процесу навчання.

У межах нашого дисертаційного дослідження вважаємо за доцільне розглянути організаційну структуру гібридного вищого навчального закладу. Прикладом може послужити Сумський національний аграрний університет, який надає можливості навчатися як стаціонарно так і дистанційно.

Створення на базі університету центру дистанційного навчання, відповідно до «Положення про дистанційне навчання», надає можливості усім бажаючим навчатися в межах відкритої освіти з використанням інноваційних ІКТ та відкритих освітніх ресурсів. Головною метою центру є надання можливості студентам отримати якісні знання, набутти вміння та навички з обраної спеціальності дистанційно за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Основними завданнями центру є:

- розширення можливостей доступу всіх бажаючих до якісного навчання в межах дистанційної освіти;
- індивідуалізація процесу навчання відповідно до потреб та особливостей слухачів;
- підвищення ефективності навчання за допомогою застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- забезпечення контролю якості дистанційної освіти.

Документом, який регламентує роботу дистанційного центру СНАУ є «Положення про дистанційне навчання у Сумському національному аграрному університеті», у якому окреслено питання забезпечення дистанційного навчання учасників навчального процесу, організації навчального процесу та забезпечення якості дистанційного навчання [78].

1. Центр дистанційного навчання має нормативно-правове та організаційне забезпечення.

Рішення щодо організації роботи центру приймаються Вченою радою і затверджуються наказом ректора університету. Документи щодо планування навчального процесу (навчальні програми, плани, навчально-методичні плани, розклади занять) та визначення дисциплін, видів навчальних занять і

контрольних заходів затверджуються проректором з науково-педагогічної та навчальної роботи.

Науково-методичне забезпечення визначеного типу освіти (базова, післядипломна, перепідготовка, підвищення кваліфікації) включає: теоретичні і практичні рекомендації щодо розроблення й використання психолого-педагогічних та ІКТ дистанційного навчання; критерії, засоби і системи контролю якості навчання; змістове, дидактичне та методичне наповнення навчальних програм дистанційних курсів.

Системотехнічне забезпечення представлено: апаратними засобами (мережеве обладнання, сервери, ПК, обладнання для відео конференцв'язку), телекомунікаційним, програмним забезпеченням (операційні системи, сервери баз даних, веб-сервер), веб-ресурсами навчальної програми (методичних рекомендацій для слухачів, документи планування навчального процесу, електронні бібліотеки, відео та аудіо-записів лекцій, семінарів, мультимедійних лекційних матеріалів, практичних завдань, віртуальних лабораторних робіт із рекомендаціями, пакетів тестових завдань для самоконтролю, тестування із автоматизованою, або тьюторською перевіркою результатів).

2. Учасники навчального процесу.

До них належать слухачі, науково-педагогічні працівники, адміністративно-управлінський, інженерно-технічний та допоміжний персонал. Слухачам по закінченню навчання видається сертифікат чи диплом.

До обов'язків науково-педагогічних працівників належить: розроблення документів планування навчального процесу; розроблення і своєчасне оновлення змістового, дидактичного та методичного наповнення веб-ресурсів навчальної програми; проведення навчальних заходів (лекцій семінарів, консультацій) у синхронному/асинхронному режимах; індивідуалізація навчального процесу; проведення контрольних заходів;

надання аналітичних звітів про результати виконання слухачами навчальних програм керівництву.

3. Організація навчального процесу за дистанційною формою навчання (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Організація навчальної роботи [76]

Форма навчального процесу	Вид навчального заняття	Вид навчальної роботи	Одиниця виміру роботи	Розрахункова одиниця
Навчальні заняття	Практичне заняття	Перевірка результатів виконання п/з	1 робота	1 слухач
	Лабораторне заняття	Перевірка результатів виконання л/з	1 робота	1 слухач
	Ділова гра	Проведення ділової гри у синхронному режимі	1 ак. год.	1 підгрупа
	Лекція	Читання лекції в режимі он-лайн	1 ак.год.	1 група
	Проведення інд. занять	Надання інд. консультацій		1 слухач
	Самостійне вивчення матеріалу		1 ак.год.	1 група
	Семінар (дискусія)	Проведення семінару в он-лайн режимі	1 ак.год.	1 підгрупа
Виконання випускної роботи	Самостійне вивчення матеріалу	Керівництво	1 робота	1 слухач
		Консультавання	1 ак.год.	1 слухач
		Рецензування	1 робота	1 слухач
		Проведення он-лайн захисту випускних робіт	1 робота	1 слухач
Контрольні заходи	Вхідне, поточне, підсумкове тестування	Перевірка результатів тестування	1 пакет тестових завдань	1 слухач
	Усний залік (іспит)	Проведення консультацій	1 ак.год.	1 слухач
		Прийом заліку (іспиту) в он-лайн режимі	1 ак.год.	1 слухач

Навчальний процес здійснюється в межах дистанційних курсів з дисциплін: інформаційні технології, економічні, технічні, природничі,

гуманітарні та фундаментальні науки, які розробляються відповідними тьюторами. Курси розбиваються на розділи з тестовими завданнями (див. додатки Р, С). Процес навчання відбувається в таких формах:

- навчальні заняття (лекція, самостійне вивчення навчальних матеріалів курсу, консультація, семінар (дискусія), практичні, лабораторні заняття);
- самостійна робота;
- контрольні заходи (самоконтроль, вхідний, поточний, підсумковий контроль знань, умінь та навичок).

4. Забезпечення якості дистанційного навчання.

Відповідальність за якість дистанційної освіти у СНАУ несе проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи. Контроль за якістю дистанційного навчання здійснює Міністерство освіти і науки України.

Інноваційною технологією відкритої освіти є масові відкриті он-лайн курси (МООС). Курси відповідних дисциплін складаються з лекцій, які проводяться викладачами університетів. За відсутності вступних вимог слухач може вдосконалити знання з певного предмету та отримати відповідний сертифікат.

Так, у 2013 році розпочинає роботу проект «Університет он-лайн». Відкриваються перші МООС на базі Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Згодом розпочинають свою роботу аналогічні безкоштовні курси «Києво-Могилянської академії», Українського католицького університету та Львівська ІТ-школа. Курси проекту доступні через мережу Інтернет і складаються з відеолекцій викладачів університетів, інтерактивних тестів, що дозволять закріпити отримані знання, а також інтерактивного форуму. Участь у курсах можуть взяти всі бажаючі: студенти як профільних, так і непрофільних факультетів, абітурієнти, працюючі професіонали, які по закінченню курсу отримують відповідний сертифікат.

З 2014 року стартував соціальний проект «Educational Era» («EdEra») у межах інтерактивної он-лайн освіти, який представляє он-лайн курси та освітній контент широкого спектра з використанням ІТ [88]. По закінченню

певного курсу студент складає іспит і отримує безкоштовний сертифікат. Мета проекту – зробити освіту в країні доступною та якісною на зразок західних найкращих освітніх ініціатив.

З 2014 року почав роботу проект «Prometheus», що являє собою платформу українських масових он-лайн курсів [90]. Це громадський проект масових відкритих он-лайн курсів (МВОК). Учасниками проекту є викладачі ВНЗ України, які проводять курси з представлених дисциплін, по закінченню яких студенти отримують сертифікат з підписом викладача курсу. Перевагою даної платформи є надання безкоштовної можливості університетам, організаціям та провідним компаніям публікувати та розповсюджувати курси на цій платформі. «Prometheus» надає студентам відкритий, безкоштовний он-лайн доступ до навчальних курсів університетського рівня (див. дод. Т).

За ініціативи Міністерства освіти і науки України на початку 2017 запрацював новий проект безкоштовного «Он-лайн курсу з української мови», а згодом – «Української літератури». Проекти розроблені за ініціативи громадської спілки «Освіторія» в партнерстві з освітнім он-лайн-проектом EdEra. Он-лайн-курс з української мови розроблено з використанням мнемонічних технік і правил у формі корисних порад (лайфхаків) (див. додат. Ф). Він допоможе оволодіти базовими теоретичними знаннями з української літератури, виробити навички успішної мовленнєвої комунікації та підготуватися до складання ЗНО. Опанування матеріалів займає 4 години на тиждень. П'ятитижневий курс складається з 16 тем, тестових і відкритих завдань, допоміжних матеріалів і супроводжуючого інтерактивного конспекту на платформі EdEra Books [89].

Таким чином, на підставі узагальнення та порівняння різних аспектів розгляду феномену відкритої освіти в університетах Великої Британії (Розділ 2) та України ми виокремили його відмінні та спільні риси в обох країнах, представлені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

**Особливості відкритої освіти у ЗВО Великої Британії та України:
нормативні, організаційні, методичні та технологічні засади**

ЗВО України	ЗВО Великої Британії
Нормативні засади відкритої освіти	
<i>Рекомендаційні документи наднаціонального (європейського) рівня</i>	
«Надання освіти відкритого характеру: інноваційне навчання для всіх за допомогою нових технологій та відкритих освітніх ресурсів» (ЄП, 2013)	
<i>Спільні риси</i>	
Сприяння розвитку організаційних та технологічних інновацій в освіті. Спонування ЗВО до розвитку відкритих освітніх ресурсів.	
<i>Національні нормативні акти в Україні та у Великій Британії</i>	
Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (1991), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2017), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), указ президента «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» (2013)	Біла книга «Майбутнє вищої освіти» (2003), Закон «Про вищу освіту» (2004), Урядова стратегія «Технологія освоєння: Трансформація навчання та сфери дитячих послуг»(2005), «Стратегія електронного навчання»(2003), «Програма електронного навчання» (2009)
<i>Відмінні риси</i>	
Спрямування на модернізацію організації навчального процесу шляхом упровадження технологій дистанційного навчання	Спрямування на: покращення можливостей задоволення потреб ринку праці за допомогою можливостей е-навчання; активізацію співпраці ЗВО з підприємствами; інвестування урядом інноваційних програм, пов'язаних із запровадженням нових ІКТ в освіту; удосконалення інклюзивного характеру відкритої освіти.
Організаційні засади	
<i>Спільні риси</i>	
Активна інформатизація навчального процесу. Розробка технологічного обладнання навчального процесу із врахуванням специфіки конкретного предмету і спеціальності. Розробка методик студенто-центрованого навчання. Розробка критеріїв та технологій забезпечення якості он-лайн освіти. Забезпечення можливостей неперервного професійного розвитку викладачів, які працюють у межах відкритої освіти. Формування регіональних та національних професійних мереж з метою поширення успішного педагогічного досвіду.	
<i>Відмінні риси</i>	
Використання традиційних підходів до організації навчального процесу поряд із інноваційними он-лайн технологіями, поступове запровадження LMS.	Системне запровадження LMS в усі аспекти організації навчального процесу та діяльність університету в цілому.
Методичні та технологічні засади	
<i>Спільні риси</i>	
Активна інформатизація навчального процесу. Розробка технологічного обладнання навчального процесу із врахуванням специфіки конкретного предмету і спеціальності. Методики студенто-центрованого навчання Розробка критеріїв та технологій забезпечення якості он-лайн освіти. Забезпечення можливостей неперервного професійного розвитку викладачів, які працюють у межах відкритої освіти.	
<i>Відмінні риси</i>	

Продовження Таблиці 3.2

Найбільш актуальним завданням вважається оновлення ІКТ-забезпечення ЗВО, професійний розвиток викладачів, забезпечення можливостей доступного та гнучкого навчання за допомогою ІКТ.	Найбільш актуальним завданням вважається розширення сфери освітніх послуг в системі відкритої освіти у відповідності з потребами студентів та ринку праці.
--	--

Отже, структурно-логічний та порівняльний аналіз провідних аспектів відкритої освіти у ЗВО України та Великої Британії дають підстави для певних висновків. Констатуємо, що відмінності мають місце у всіх розглядуваних аспектах: нормативному, організаційному, методичному та технологічному. Щодо нормативних засад досліджуваного освітнього феномену, у Великій Британії вони є дещо більш розробленими, однак в обох країнах відзначаємо спрямування вишів до розвитку ініціативи, співпраці з бізнесовими структурами, інноваційної діяльності, забезпечення освітніх потреб кожного громадянина.

Актуальною тенденцією організаційних трансформацій в Україні у сфері відкритої освіти є створення національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури шляхом низки заходів: створення державних установ і структур з організації і впровадження відкритої освіти, ІКТ забезпечення ЗВО, підготовки кадрів до роботи у системі відкритої освіти. У Великій Британії на часі подальше удосконалення системи відкритого навчання шляхом подальшого урізноманітнення широкого спектру надання освітніх послуг, упровадження інноваційних проєктів, налагодження тісної співпраці ЗВО з підприємствами, реалізація студенто-центрованого підходу у навчальному процесі.

Щодо управління відкритою освітою, в Україні центральним органом управління є Міністерство освіти і науки; наукове забезпечення інновацій у досліджуваній сфері здійснюється суттєвою мірою науковцями Національної Академії педагогічних наук України. У Великій Британії, поряд з Міністерством освіти та навчок, яке здійснює управління освітніми

процесами, існує низка освітніх організацій (Академія вищої освіти, інвестиційні фонди вищої освіти, Комітет з об'єднаних інформаційних систем), які координують процеси змін.

Актуальною тенденцією організаційних трансформацій в Україні у сфері відкритої освіти є створення національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури шляхом низки заходів: створення державних установ і структур з організації і впровадження відкритої освіти, ІКТ забезпечення ЗВО, підготовки кадрів до роботи у системі відкритої освіти. У Великій Британії на часі подальше удосконалення системи відкритого навчання шляхом подальшого урізноманітнення широкого спектру надання освітніх послуг, упровадження інноваційних проєктів, налагодження тісної співпраці ЗВО з підприємствами, реалізація студенто-центрованого підходу у навчальному процесі.

Порівняльний аналіз методичних та технологічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії та України свідчить, що найважливішими спільними рисами обох систем є такі: запровадження технологічного обладнання із врахуванням специфіки конкретного предмету і спеціальності; розробка та запровадження методик студенто-центрованого навчання; розробка критеріїв та технологій забезпечення високої якості он-лайн освіти; забезпечення можливостей неперервного професійного розвитку викладачів, які працюють у межах програм відкритої освіти.

Відмінності між університетами двох країн у методичному та технологічному аспекті

Зважаючи на процес модернізації системи вітчизняної вищої освіти, необхідним вважаємо використання прогресивного досвіду Великої Британії щодо організації навчання в системі відкритої освіти України.

3.2. Можливості використання прогресивного досвіду Великої Британії щодо розвитку відкритої освіти в університетах сучасної України

Зважаючи на актуальність проблеми інноваційного розвитку відкритої освіти в університетах, доцільним бачиться використання прогресивного британського досвіду в Україні на державному, місцевому та інституційному рівнях, у таких аспектах: законодавчий, освіто-політичний, організаційно-педагогічний, науково-методичний, технологічний.

Державний рівень.

Нормативно-правовий аспект.

Подальший розвиток нормативно-правової бази у сфері відкритої освіти, на нашу думку, передбачає:

1. Включення розділу про організаційні засади розвитку відкритої освіти до Закону «Про вищу освіту».

2. Розробка цілісної «Програми розвитку відкритої освіти в Україні», головним завданням якої буде просування відкритої освіти на вітчизняному ринку освітніх послуг.

3. Розробка КМ України Положення «Про організаційне, науково-методичне та фінансове забезпечення процесу впровадження відкритої освіти у ЗВО».

4. Розробка державної програми «Про підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів до роботи в інформаційно-комунікаційному середовищі» з урахуванням європейських стандартів ІКТ-компетентності викладачів.

Освітньо-політичний аспект.

1. Подальший розвиток співпраці освітньо-політичної, наукової, академічної, ІКТ-ної громад, громадських організацій у запровадженні відкритої освіти; поширення практики доведення корисної інформації щодо прогресивного світового та національного досвіду відкритої освіти до всіх зацікавлених сторін шляхом проведення науково-методичних заходів у

вигляді форумів, семінарів; розміщення у вільному доступі публікацій в ЗМІ та мережі Інтернет щодо результатів упровадження інновацій в освітній процес: звітів про результативність навчання, викладання, наукові дослідження та фінансове забезпечення ВНЗ країни.

2. Важливим вважаємо розроблення механізмів диференційованої урядової фінансової підтримки вишів за найбільш ефективну інноваційну діяльність у вигляді інвестування інноваційних програм, надання грантів для організації дисциплін із цифрових технологій на базі національних коледжів чи вишів, фінансування науково-дослідницьких проектів, програм щодо підвищення якості навчання у сфері ІКТ та подальша допомога у працевлаштуванні випускників факультетів комп'ютерних технологій.

Вважаємо корисним впровадження аналогічної практики в Україні й розроблення механізмів фінансової підтримки вишів з більш ініціативною інноваційною діяльністю у сфері відкритої освіти.

Організаційно-педагогічний аспект.

1. Значним досягненням у розвиткові відкритої освіти є проведення британськими університетами відповідних відкритих науково-практичних конференцій, лекцій, семінарів тощо. Це є гарною нагодою як для фахівців, так і для студентів щодо набуття відповідних знань та обміну корисною інформацією з питань організації навчального процесу, розробки навчально-методичних програм тощо.

Вважаємо важливим організацію і проведення аналогічних науково-практичних заходів у вигляді відкритих очних або он-лайн лекцій, семінарів за участі провідних українських вищих навчальних закладів на базі відповідних установ (центрів) відкритої освіти. Це сприятиме не лише популяризації відкритої освіти, а й можливості набуття певних знань та компетентностей у даній галузі.

2. Важливою складовою освітньо-наукової галузі Великої Британії є науково-дослідницькі установи, які сприяють розвиткові національних та місцевих інноваційних систем таким чином як: забезпечення можливості

вирішення проблем шляхом їхньої наукової експертизи щодо підтримки інновацій у співпраці представників сектору науки та освіти з промисловістю; забезпечення доступу до об'єктів дослідження, унікальних наборів даних і колекцій; надання наукових консультацій щодо розвитку державної політики стосовно освітніх інновацій.

Вважаємо, що підтримка такої практики надання знань та даних про інноваційні освітні системи та їхній зв'язок із промисловими підприємствами в Україні дозволить покращити промисловість країни завдяки врахуванню результатів діяльності даних науково-дослідницьких установ.

3. Вважаємо за доцільне організацію міжнародної співпраці британських та вітчизняних вишів відкритої освіти задля обміну знаннями та досвідом відкритого навчання. З цією метою вважаємо за необхідне укладання угод як на освітньо-політичному (між урядовими структурами), так і на інституційному (між університетами) рівнях, включення українських науковців, адміністраторів та викладачів у діяльність професійних мереж відповідного профілю.

4. Необхідним є поширення та активізація діяльності курсів навчання педагогічних працівників для роботи в системі відкритої освіти. Задля цього потрібно організувати навчальні центри з комп'ютерних технологій, де будуть проводитися відповідні лекції, індивідуальні заняття, круглі столи, тренінги з використанням комп'ютерних технологій, практична робота в залах електронних ресурсів, опрацювання дистанційних модулів тощо. По закінченню курсів буде видаватися сертифікат відповідного рівня:

I – технічна грамотність;

II – поглиблені знання;

III – створення нових знань.

Науково-методичний аспект.

Важливим кроком для підвищення ефективності управління розвитком відкритої освіти в Україні вважаємо створення національного методичного центру поширення відкритої освіти. Дії даної організації мають бути

спрямовані на визначення стратегії розвитку відкритої освіти та впровадження її у систему вищої освіти (здобуття основної освіти, здобуття другої вищої освіти, перепідготовка та підвищення кваліфікації), надання рекомендацій щодо діяльності гібридних та відкритих університетів, розробка методик підготовки та перепідготовки викладачів, забезпечення навчально-методичними матеріалами суб'єктів навчального процесу, матеріальна та технічна підтримка науковців, які досліджують дану проблему, проведення методичних заходів у формі форумів та семінарів, розробка рамкових стандартів навчального процесу у відкритих університетах й поширення інновацій, що сприятиме швидкій імплементації відкритого навчання.

Регіональний рівень.

Науково-методичний аспект.

Вважаємо корисною організацію регіональних методичних центрів, до обов'язків яких буде входити надання корисної інформації щодо нових засобів та методів викладання у системі відкритої освіти. Проведення майстер-класів та практичних занять, де представники освітньої спільноти матимуть змогу не тільки ознайомитись із інноваціями у викладанні, а й обмінюватися досвідом та ідеями.

Організаційно-педагогічний аспект.

Вважаємо за необхідне організацію регіональних центрів з питань координації розвитку відкритої освіти з метою забезпечення її ефективного впровадження в межах ЗВО у відповідних регіонах. Гарною практикою вважаємо проведення конференцій, семінарів та наукових заходів протягом року для обговорення й подальшої реалізації ключових питань регіональної освітньої політики.

Необхідною умовою розвитку вищої освіти є створення місцевих центрів з підготовки/перепідготовки викладачів для роботи в інформаційно-комунікаційному середовищі: надання консультаційної підтримки фахівцям, навчання роботі з ІКТ, відкритими освітніми ресурсами, ознайомлення з

передовими методиками викладання в інноваційному навчальному середовищі тощо.

Інституційний рівень.

Освітньо-політичний аспект.

Університети Великої Британії підтримують ефективну взаємодію з галузевими секторами науки, підприємствами, промисловими організаціями для розробки, запровадження дослідницьких проєктів щодо вдосконалення професійної підготовки населення та подальшого працевлаштування. Задля цього організуються відкриті форуми, он-лайн семінари, надається інформація у вільному доступі щодо умов та пропозицій співпраці закладів вищої освіти з галузевими секторами науки та підприємствами. Навчання у вишах відповідає потребам сучасного суспільства та кожної конкретної людини. Активною та результативною є співпраця вишів із місцевими службами працевлаштування у плані надання інформації, порад та рекомендацій щодо працевлаштування та навчання студентів (у першу чергу щодо подальшої освіти, учнівства).

Вважаємо за доцільне впровадження у сучасній вищій освіті України практики, орієнтованої на активізацію співпраці ЗВО з місцевими службами працевлаштування щодо надання можливості працевлаштування по закінченню навчання чи отримання подальшої професійної освіти.

Важливою, на нашу думку, буде реалізація таких аспектів діяльності:

- взаємодія вишів не тільки з вітчизняними, а й із закордонними підприємствами, науковими організаціями. Корисним буде проведення відкритих заходів з метою надання зацікавленим сторонам інформації щодо навчання в межах відкритої освіти та можливості подальшого працевлаштування. Така політика посприє не тільки інноваційній активності населення України, а й ефективній взаємодії вишів з підприємствами та галузевими секторами науки країни з метою покращення професійної підготовки спеціалістів з можливою допомогою подальшого працевлаштування випускників;

- участь вишів у створенні і розвитку вітчизняних (регіональних) інноваційних кластерів.

Організаційно-педагогічний аспект.

1. Важливим для відкритих британських університетів є фокусування на інноваціях та науці завдяки прагненням: створювати високоякісне відкрите навчання; поєднувати спільноти практиків і команди інноваційних учених, які займаються проблемами навчання й викладання; надавати фінансову підтримку спільнотам практиків за наукові досягнення; створювати інноваційний «двигун» в існуючій науковій платформі; підтримувати програму безперервного професійного розвитку персоналу та їх роботу у сфері науки та інновацій; надавати можливості дистанційної співпраці між університетами задля обміну передовими досягненнями.

Отже, доцільним, на нашу думку, вважаємо надання існуючим вітчизняним університетам більшої автономії, що допоможе вдосконалити загальну стратегію навчання, яка буде чітко відповідати потребам і вимогам даних студентів та педагогів: можливість обирати студентами предмети певних курсів, можливість більш тісної співпраці студентства й педагогічного персоналу, надання підтримки випускникам у працевлаштуванні за допомогою спільної, узгодженої діяльності підприємств та університетів.

2. Ефективна реалізація відкритого навчання забезпечується удосконаленим умінням педагогів працювати в інформаційно-комунікаційному середовищі. Ураховуючи дані вимоги, вважаємо за необхідне організацію відповідних курсів з практичними заняттями, індивідуальними коучинг-сесіями та консультаціями з підготовки та перепідготовки учасників навчального процесу до роботи в даному середовищі. По закінченню навчання відвідувачам курсів у залежності від їхньої кваліфікації (викладач, лаборант, бібліотекар тощо) повинні видаватися сертифікати відповідно до європейських стандартів ІКТ-компетентності викладачів [294]:

I рівень – загальна технічна грамотність викладачів, необхідна для надання студентам комплексного навчання з можливістю їх адаптації під конкретні завдання; практичні знання продуктів Office; основні технологічні знання з комп'ютерних наук та ІКТ-інфраструктури;

II рівень – поглибленні знання – ІКТ грамотність з метою управління інформацією, створення та моніторингу індивідуальних та групових студентських проектів, підвищення доступності інформації та експертів, підтримки співпраці викладачів задля підтримки їхнього власного професіонального навчання;

III рівень – створення нових знань – уміння використовувати ІКТ задля створення інноваційних програм (завдяки яким студенти набудуть таких умінь, як вирішення проблем, співпраця, експерименти, критичне мислення, творчий експеримент), проведення навчальних експериментів з використанням різноманітних мережевих пристроїв, цифрових ресурсів, електронних середовищ [294].

ІКТ грамотність викладацького складу сприятиме розвитку готовності до створення стратегічних планів та програм, успішна реалізація яких сприяє вдосконаленню освітнього процесу, а саме: підтримці поточного навчання студентів, створенню сприятливого персоналізованого навчального середовища, прийняттю активної участі учасників освітнього процесу у наукових проектах та дослідженнях, отриманню доступу до відкритих освітніх ресурсів.

Корисним, на нашу думку, буде навчання англійській мові під час відвідування комп'ютерних курсів, оскільки велика кількість інформації в системі Інтернет є англомовною.

3. Вартою уваги є діяльність створених на базі британських університетів науково-дослідних лабораторій, що спрямована на технологічну підтримку гнучких, адаптивних навчальних програм, запровадження нових методик викладання, удосконалення персоналізованого

навчального плану, розробку нових моделей представлення й підтримки безперервного та професійного навчання тощо.

На нашу думку, створення аналогічних лабораторій на базах вітчизняних університетів надасть можливість підвищити якість навчання та викладання в умовах системної інформатизації освіти.

Технологічний аспект.

Успішна реалізація відкритого навчального процесу в університетах Великої Британії зумовлена використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які уможливають його доступність та гнучкість. За допомогою Інтернету та комп'ютерних технологій є можливою організація дистанційного навчання, урізноманітнюються методики навчання (індивідуальні, групові), форми навчання (он-лайн лекції, семінари, форуми, проекти), надається можливість доступу до відкритих освітніх ресурсів.

Вважаємо за необхідне покращення матеріально-технічної бази українських вишів: забезпечення закладів вищої освіти необхідним комп'ютерним устаткуванням – сучасними інноваційними гаджетами, створення ІК середовища – е-бібліотек, електронних баз даних, дистанційних курсів, забезпечення вільного доступу до відкритих освітніх ресурсів тощо.

Використання університетами сучасного технологічного обладнання дозволить розширити можливості закладів у наданні якісної й доступної освіти бажаним. Це не лише можливість навчатися дистанційно та отримувати вільний доступ до освітнього контенту, але й урізноманітнювати навчально-виховний процес завдяки інноваційним мультимедійним засобам.

Таким чином, узагальнюючи досвід діяльності відкритих університетів, Великої Британії пропонуємо такі кроки щодо вдосконалення розвитку відкритої освіти в українських університетах:

1. Розроблення «Стратегії розвитку відкритої освіти в Україні», яка посприє популяризації та просуванню відкритої освіти на вітчизняному ринку освітніх послуг, а також розширенню взаємодії вітчизняних вищих навчальних закладів із закордонними у сфері відкритої освіти.

2. Створення методичних центрів відкритої освіти, до обов'язків яких будуть входити: надання рекомендацій щодо діяльності вишів відкритої освіти, розробка методик з підготовки та перепідготовки викладачів, забезпечення навчально-методичними матеріалами суб'єктів навчального процесу, технічна підтримка науковців, які досліджують дану проблему, проведення методичних заходів, розробка та удосконалення рамкових стандартів навчального процесу у відкритих університетах та поширення інновацій, що сприятиме швидкій імплементації відкритого навчання.

3. Реорганізація традиційних вишів у відкриті або гібридні університети, прискорення процесу відкриття відділень дистанційного навчання з метою популяризації освіти протягом життя й надання всім бажаючим можливостей її отримання.

4. Інтенсивне впровадження ІК технологій та засобів у навчальний процес, включаючи якісну роботу Інтернет провайдерів, мережеве та телекомунікаційне обладнання, комп'ютерні комплекси, навчальну техніку, екранно-звукові засоби навчання, програмно-методичні комплекси тощо.

5. Включення завдань набуття ІКТ навичок в обов'язкову програму професійного розвитку викладачів ЗВО

Отже, упровадження принципів, методів, форм та засобів відкритого навчання в систему вищої освіти надасть можливість прискорити розвиток важливих сфер сучасного українського суспільства та спростити адаптацію країни у світовому науково-освітньому просторі. Використання британського досвіду відкритої освіти сприятиме модернізації системи вищої освіти України в умовах сучасного інноваційного розвитку суспільства.

Висновки до розділу 3

Третій розділ присвячено дослідженню нормативних, організаційних та методичних засад відкритої освіти в університетах України, порівняльно-зіставному аналізу досліджуваного феномену у британських та українських

університетах та окресленню можливостей творчого використання елементів британського досвіду в досліджуваній сфері в Україні.

На основі структурно-логічного аналізу державних документів України: Закон «Про вищу освіту», «Про освіту» (1991), «Про наукову і науково-технічну діяльність», Указ президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»; нормативних документів державних структур та організацій: Інституту модернізації змісту освіти та Інституту освітньої аналітики МОН України, Українського інституту інформаційних технологій в освіті НТУУ «КПІ»; нормативних документів ЗВО: Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», Сумського національного аграрного університету, аналітичних матеріалів університетських та академічних дослідницьких центрів, досліджень окремих науковців з'ясовано стан розвитку нормативного забезпечення, організаційні та методичні засади відкритої освіти в Україні.

Застосування порівняльно-зіставного аналізу дозволило виявити спільне та відмінне в нормативних, організаційних та методичних засадах відкритої освіти у британських та вітчизняних університетах. Показано, що спільним у нормативних засадах відкритої освіти у Великій Британії та Україні є пріоритетна увага до проблеми забезпечення доступності вищої освіти для всіх бажаючих, спонукання ЗВО до гнучкої реакції на запити ринку праці, сприяння розвитку організаційних та технологічних інновацій в освіті, спонукання ЗВО до розвитку відкритих освітніх ресурсів.

Суттєві відмінності відзначено в організаційному аспекті діяльності закладів вищої освіти Великої Британії та України у сфері відкритої освіти. Виявлено, що британським університетам надано значно більш високий рівень автономності, що уможливорює їх більшу активність у стратегічній та практичній площинах. На противагу, в Україні централізоване управління вишами та використання традиційних методів управління регламентує, а тому і обмежує їх інноваційну активність.

На підставі з'ясування організаційно-педагогічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії обґрунтовано рекомендації щодо використання елементів прогресивного британського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях в освітньо-політичному, організаційно-педагогічному, науково-методичному та технологічному аспектах. Серед поданих рекомендацій виокремлено найбільш перспективні для реалізації на сучасному етапі.

На національному рівні доцільним є удосконалення та деталізацію нормативного забезпечення відкритої освіти. За необхідне вважаємо подальший розвиток практики створення відкритих університетів, «Центру розвитку відкритої освіти», який має бути координаційним центром між закладами вищої освіти, Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України, МОН України. Актуальним є удосконалення механізмів диференційованої урядової фінансової підтримки закладів вищої освіти в інноваційній діяльності щодо удосконалення методів і технологій відкритої освіти.

На регіональному рівні актуальним є створення регіональних центрів із підготовки/перепідготовки викладачів для роботи в інформаційно-комунікаційному середовищі: навчання роботі з ІКТ, з відкритими освітніми ресурсами, ознайомлення з передовими методиками викладання в інноваційному навчальному середовищі, надання консультаційної підтримки фахівцям тощо.

На інституційному рівні важливим є налагодження ефективної співпраці з галузевими науковими установами, підприємствами, ІКТ-розробниками. Необхідним є належне забезпечення освітнього процесу інноваційними мультимедійними засобами, а також якісна робота Інтернет провайдерів. Особлива увага належить організації науково-методичної роботи вищів у межах відкритої освіти: створення відкритого навчального середовища, підтримка програм безперервного професійного розвитку

персоналу та їх роботи у сфері науки та інновацій; надання можливостей для мережевої взаємодії між університетами задля обміну прогресивним досвідом.

Таким чином, порівняльно-зіставний аналіз нормативних, організаційних та методичних засад відкритої освіти у британських та вітчизняних університетах дозволив обґрунтувати можливості використання елементів прогресивного британського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні на національному, місцевому та інституційному рівнях в освітньо-політичному, організаційно-педагогічному, науково-методичному та технологічному аспектах.

Результати розділу 3 висвітлені в публікаціях автора [21; 22; 26].

ВИСНОВКИ

З'ясування організаційно-педагогічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії дало підстави сформулювати такі **висновки**:

1. Виявлено стан розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогічній науці та схарактеризовано поняттєвий апарат дослідження. Виокремлено такі аспекти розгляду досліджуваної проблеми: теоретико-методологічний (обґрунтування відкритої освіти як нової освітньої парадигми, що ґрунтується на фундаментальних засадах сучасних філософських концепцій, зокрема таких, як філософська гуманістика, теорія самоорганізації, педагогічна синергетика), освітньо-політичний (з'ясування основоположних принципів інноваційного розвитку сучасної освіти), професійно-педагогічний (обґрунтування необхідності та сутності інновацій у системі професійної освіти, а також у професійному розвитку викладача, який працює в системі відкритої освіти), соціально-педагогічний (визначення пріоритетних напрямів використання засобів відкритої освіти в межах інклюзивної освіти й освіти дорослих), технологічний (систематизація інноваційних технологій, особливостей їхнього використання і з'ясування якості, набутої відкритою освітою завдяки ІКТ) та методичний (дослідження основних напрямів реорганізації освітнього процесу відповідно до освітніх реформ).

Доведено, що в наукових дослідженнях відкрита освіта характеризується як філософія, як реформаторський рух, як система навчання, як освітня практика. Сформульовано власне визначення поняття «відкрита освіта» як системи, що має на меті розширення доступу до здобуття вищої освіти, максимальне врахування освітніх потреб та можливостей кожного студента шляхом використання відкритих освітніх ресурсів й ІКТ, нових підходів до організації навчального процесу (дистанційне, змішане, он-лайн тощо), оцінювання, атестації та акредитації освітніх програм; дозволяє здійснювати вільний обмін інноваційним досвідом викладання та навчання студентів.

2. Виокремлено етапи розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії. З урахуванням систематизованих автором зовнішніх (соціально-економічні, суспільно-політичні, технологічні та культурно-освітні) та внутрішніх (розширення контингенту студентів, поява нових технологій та засобів навчання, диверсифікація освітніх потреб студентів та освітніх послуг університету, інтернаціоналізація освіти) чинників визначено такі етапи розвитку досліджуваного феномену:

- 1) кореспондентська освіта (середина XIX ст. – 10-ті рр. XX ст.);
- 2) теле-радіо освіта (20-ті рр. XX ст. – кінець 50-х рр. XX ст.);
- 3) мультимедійна освіта (початок 60-х рр. XX ст. – середина 90-х рр. XX ст.);
- 4) он-лайн освіта (кінець 90-х рр. XX ст. – середина 10-х рр. XXI ст.).

3. У контексті окреслення нормативних засад відкритої освіти схарактеризовано документи наднаціональних політичних, економічних, професійних, культурно-освітніх організацій та констатовано, що міжнародною освітньо-політичною, бізнесовою, академічною та інформаційно-технологічною спільнотами визначено стратегічні пріоритети та перспективи розвитку відкритої освіти, що стосуються соціального, економічного, академічного та технологічного вимірів розгляду досліджуваного освітнього феномену. Показано, що документи наднаціональних організацій із проблем відкритої освіти мають рекомендаційний характер та виступають підґрунтям для розроблення відповідних стратегій на національному та інституційному рівнях.

Виявлено, що документи національного рівня регламентують такі аспекти розвитку відкритої освіти, як чинники, цілі та завдання; типи вишів, в яких може бути надано відкриту освіту; форми надання послуг у системі відкритої освіти; особливості взаємозв'язків університетів із місцевою освітньою адміністрацією в контексті надання відкритої освіти; організаційна структура ЗВО, що надають відкриту освіту; шляхи співробітництва університетів із підприємствами; особливості управління вишами.

Окреслено актуальні завдання, сформульовані у стратегіях вишів у досліджуваній сфері: розширення програм е-навчання у контексті запровадження сучасних спеціальностей, що користуються попитом на ринку праці; налагодження тісної співпраці ЗВО з організаціями-роботодавцями; фінансова та організаційна підтримка інноваційних програм урядом та іншими зацікавленими суб'єктами; розширення інклюзивної системи навчання, а також освіти впродовж життя шляхом удосконалення кредитно-трансферної системи.

4. З'ясування організаційних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії дозволило схарактеризувати такі аспекти досліджуваного процесу: цілі, мотивацію утворення та функціонування університетів, що надають відкриту освіту; професійні функції та обов'язки учасників навчального процесу в системі відкритої освіти; переваги навчання в системі відкритої освіти, що є результатом методично обґрунтованого використання інноваційних ІКТ.

Показано, що відкрита освіта здійснюється в таких типах ЗВО Великої Британії: відкриті університети, гібридні університети, регіональні філії відкритих університетів, коледжі вищої освіти.

Висвітлено специфіку співпраці університетів із провідними національними освітніми організаціями за такими напрямками як формування політики у сфері вищої освіти; відстоювання ідеї доступності вищої освіти, підтримка ідеї соціальної мобільності студентів та рівності можливостей здобуття освіти, лобіювання інтересів університетів тощо.

У контексті з'ясування методичних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії окреслено такі актуальні питання як: структурування курикулуму, його вбудовування в єдиний освітньо-інформаційний простір, проектування і впровадження інноваційних технологій е-навчання, створення навчально-методичних матеріалів, орієнтованих на використання в системі відкритої освіти, що мають як

загальний характер, так і спеціалізований, що є характерним для викладання окремих предметних галузей знань.

Доведено, що провідними тенденціями подальшого розвитку методичних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії є такі: розробка нової методології проектування навчання за допомогою інноваційних підходів до розробки освітніх програм; оновлення ІК-технологій реалізації дистанційного навчання; розробка та впровадження інноваційних методик використання ІКТ у навчальному процесі; удосконалення системи безперервної професійної освіти викладачів.

5. Обґрунтовано можливості творчого використання елементів прогресивного досвіду Великої Британії в аспекті досліджуваної проблеми в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях, що включають законодавчий, освітньо-політичний, організаційно-педагогічний, науково-методичний та технологічний аспекти розгляду проблеми. Аргументовано, що серед поданих найбільш перспективними для реалізації на сучасному етапі визначено такі рекомендації:

- на національному рівні: удосконалення та деталізація нормативно-правового забезпечення впровадження відкритої освіти у ЗВО; подальший розвиток практики створення відкритих університетів, координаційного «Центру розвитку відкритої освіти»; удосконалення механізмів диференційованої урядової фінансової підтримки закладів вищої освіти в інноваційній діяльності щодо удосконалення методів і технологій відкритої освіти;

- на регіональному рівні: створення регіональних центрів з підготовки/перепідготовки викладачів для роботи в інформаційно-комунікаційному середовищі;

- на інституційному рівні: налагодження ефективної співпраці з галузевими науковими установами, підприємствами, ІКТ-розробниками. Необхідним є належне забезпечення освітнього процесу інноваційними ІКТ.

Особлива увага повинна бути приділена організації науково-методичної роботи вишів у межах відкритої освіти, створенню відкритого освітнього середовища, підтримці програм безперервного професійного розвитку персоналу та їх роботи у сфері науки та інновацій, наданню можливостей для мережевої взаємодії між університетами задля обміну прогресивним досвідом.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. На подальше вивчення заслуговують системи відкритої освіти розвинених країн, зокрема, США, Канади, Німеччини та ін. Предметом особливої уваги повинні стати алгоритми професіоналізації відкритої освіти, механізми забезпечення якості відкритої освіти на інституційному, національному та наднаціональному рівнях, а також узагальнення прогресивного зарубіжного педагогічного досвіду підготовки викладачів до роботи в системі відкритої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк, Н. (2005). *Стандартизація професійної підготовки вчителів у Ангії та Уельсі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)* (дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.
2. Андреев, А. А., Каплан, С., (2002). *Основы открытого образования*. Москва: Российский гос. ин-т открытого образования: НДЦ РАО.
3. Белицкая, Е. (2012). *Тьюторская система обучения в современном образовании Англии* (автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00.01). Волгоград.
4. Белл, Д. (1973). *Теорія постіндустріального суспільства*. Режим доступу: www.grandars.ru
5. Бергсон, А. (2010). *Два источника морали и религии*. Москва: КДУ.
6. Березівська, Л. Д. (2009). *Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті* (автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01). Київ.
7. Биков, В. Ю. (2005). Дистанційна освіта: актуальність, особливості і принципи побудови, шляхи розвитку та сфера застосування. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології*, 77- 92.
8. Биков, В. Ю. (2010). *Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти суспільства*. Кив: Інститут засобів навчання АПН України.
9. Бідюк, Н. М. (2000). *Розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії* (автореф. дис.. канд.. пед.. наук: 13.00.04). Тернопіль.
10. Бужиков, Р. П. (2011). Дидактичний потенціал інтернет-технологій в сучасній системі освіти. *Проблеми освіти 66 (II)*, 41 – 42.
11. Ващенко, Л. М. (2006). *Система управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону* (автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01). Київ.

- 12.Виноградова, Л. А. (2010). Инновационные формы и методы изучения курса «органическая химия» в рамках заочной (открытой) формы образования. *Современные наукоемкие технологии, №9*, 78–79.
- 13.Висоцька, О. Є. (2009). *Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства*. Режим доступу: [http://www. Virt kafedra. usoz. Ua](http://www.Virtkafedra.usoz.ua)
- 14.*Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*. Режим доступу: [http://www. vmurol.com. ua/index. php?idd= fd1b 67395eb6e 361b87be 9267532 c889](http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=fd1b67395eb6e361b87be9267532c889)
- 15.Волошина, О. В. (2007). *Соціокультурний компонент підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії* (автореф. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.
- 16.Гарбуза, Т. В. (2015). *Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії* (дис.. канд.. пед.. наук: 13.00.04). Житомир.
- 17.Гейць, В. М. (2015). *Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь*. Київ: НАН України.
- 18.Гершунский, Б. (1998). *Философия образования*. Москва: Московский психолого-социальный ин-т .
- 19.Гопкінз, Д. (2003). *Оцінювання для розвитку*. Львів: Літопис.
- 20.Гор, А. (2005). *Визначення поняття «Інформаційне суспільство»*. Режим доступу: http://pidruchniki.com/viznachennya_ponyattya_informatsiyne.
- 21.Губіна, О. Ю. (2015). Етапи розвитку відкритої освіти: тенденції та завдання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 3*, 105–109.
- 22.Губіна, О. Ю. (2015). Інноваційні технології в системі сучасної освіти. *Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, 1*, 101–103.

23. Губіна, О. Ю. (2015). Історичні етапи розвитку і становлення відкритої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 44 (97), 9–17.
24. Губіна, О. Ю. (2016). Використання сучасних технологій відкритої освіти в системі безперервного навчання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, 2, 205–208.
25. Губіна, О. Ю. (2016). Використання засобів відкритої освіти у навчанні осіб з особливими освітніми потребами. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*, 88–89.
26. Губіна, О. Ю. (2016). Інноваційний розвиток відкритої освіти: глобальний вимір. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, 1, 51–54.
27. Губіна, О. Ю. (2016). Прогностичні рекомендації британського досвіду використання елементів відкритої освіти в університетах сучасної України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 2 (53), 216–221.
28. Губіна, О. Ю. (2016). Стратегічні ініціативи ЮНЕСКО щодо розвитку відкритої освіти. *Порівняльно-педагогічні студії: науково-педагогічний журнал*, 1 (27), 55–61.
29. Губіна, О. Ю. (2016). Сучасні підходи до вивчення проблеми розвитку відкритої освіти в Україні. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2, 33–38.
30. Губіна, О. Ю. (2016). Удосконалення якості відкритої освіти завдяки модернізації її змісту. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 31, 122–129.

31. Давиденко, Г. В. (2015). *Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн європейського союзу* (автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.01). Київ.
32. Даниленко, Л. І., Лібанова, Е. М., (2004). Педагогічні інновації та інноваційні технології. *Постметодика*, 6 (58), 23–26.
33. Дарендорф Р. *Теорії постіндустріального суспільства та постмодернізм*. Режим доступу: http://pidruchniki.com/1652020558122/sotsiologiya/teoriyi_postindustrialnogo_suspilstva_postmodernizm
34. Джуринский, А. Н. (2004). *Развитие образования в современном мире*. Москва: Владос.
35. Дутка, Г. Я. (2009). *Принцип фундаменталізації та його реалізація у математичній підготовці майбутніх економістів* (дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ.
36. *Електронне навчання в європейських вищих навчальних закладах*. Європейська Асоціація Університетів. Режим доступу: http://www.eua.be/Libraries/publication/e-learning_survey.pdf?sfvrsn=0
37. Заболотна, О. А. (2014). *Альтернативна освіта дітей та молоді шкільного віку у країнах Європейського союзу* (дис. д-ра. пед. наук: 13.00.01). Тернопіль.
38. Захарова, О. А. (2011). Открытые системы в дистанционном образовании. *Мир образования – образование в мире*, 2, 111–116.
39. *Інститут модернізації змісту освіти*. Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/pro-imzo/>.
40. *Інститут освітньої аналітики*. Режим доступу: <http://iea.gov.ua/>
41. Ісламова, О. (2016). *Аксіологічний вимір трансформації педагогічної освіти великої британії в умовах інформаційного суспільства* (автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10). Київ.
42. Клепко, С.Ф. (1998). *Інтегративна освіта і поліформізм знання*. Харків: ПОПОПП.

- 43.Коваленко, С. М. (2005). *Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття)* (автореф. дис.. канд.. пед.. наук: 13.00.01). Житомир.
- 44.Козлова, О. Г. (2007). *Інноваційна культура: сутнісні характеристики*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка.
- 45.Козубовська, І. В. (2016). Підготовка педагогічних кадрів в системі дистанційної освіти Великої Британії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 29, 150–154.*
- 46.Коржилова, О. Ю. (2014). Відкрита освіта як глобальна освітня система: стан та розвиток. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 3 (37), 48–53.*
- 47.Коржилова, О. Ю. (2014). Засоби відкритої освіти в умовах освітніх трансформацій. *Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст, 51–53.*
- 48.Коржилова, О. Ю. (2014). Моральні цінності сучасної української молоді. *Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія: матеріали V міжнародного науково-практичного семінару студентів, аспірантів та молодих вчених, 154–158.*
- 49.Коржилова, О. Ю. (2014). Тенденції розвитку відкритої освіти в сучасних умовах. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 1, 69–72.*
- 50.Коржилова, О. Ю. (2014). Феномен відкритої освіти у сучасних зарубіжних дослідженнях. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, 42 (2), 200–203.*
- 51.Корольова, Є. Г. (2011). Відкрита освіта як умова самореалізації особистості: соціально- психологічний аспект. *Людина і освіта, 2 (27), 27-30.*

- 52.Кремень, В. (2013). Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 3, 3–13.
- 53.Кремень, В. Г. (2016). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. Київ: Педагогічна думка.
- 54.Кремень, В. Г., Луговий, В. І., (2008). *Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура*. Київ: Педагогічна думка.
- 55.Кузьміна, Н. В. (1970). *Методи дослідження педагогічної діяльності*. Львів: Изд-во ЛДУ.
- 56.Лавриченко, Н. (2011). Світоглядні витоки й орієнтири шкільного громадянства у Великій Британії. *Порівняльно-педагогічні студії*, 3–4, 12–21.
- 57.Лавриченко, Н. (2012). Менеджмент якості у шкільній освіті: зарубіжний досвід. *Порівняльно-педагогічні студії*, 3 (13), 59–65.
- 58.Лавриченко, Н. М. (2006). *Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи* (автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01). Київ.
- 59.Локшина, О. І. (2015). ІКТ-зорієнтованість змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу. *Інформаційні технології і засоби навчання* 45 (1), 21–27
- 60.Локшина, О. І. (2005). Стратегія модернізації освіти молоді у Великій Британії. *Педагогіка і психологія*, 3, 112–119.
- 61.Локшина, О. І. (2011). *Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу* (автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01). Київ.
- 62.Малькова, З. А. (1983). *Школа и педагогика за рубежом*. Москва: Просвещение.
- 63.Малькова, Т. В. (2010). К вопросу об эволюции системы заочного обучения в российской федерации в контексте задач развития

- открытого образования: исторический опыт 1980-2000-х годов. *Вестник Чувашского университета*, 2, 54-62.
64. Матвієнко, О. (2005). *Стратегії розвитку середньої освіти у країнах Європейського Союзу*. Київ: Ленвіт.
65. Ніколаї, Г. Ю. (2012). Теоретичні основи інтеркультурної мистецької освіти: європейський вимір. *Сборник научных статей участников международной конференции «Международное сотрудничество в образовании в условиях глобализации»*. (278–284). Симферполь.
66. *Нормативні документи Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*. Режим доступу: <http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=fd1b67395eb6e361b87be9267532c889>.
67. *Нормативні документи Інституту модернізації змісту освіти*. Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/pro-imzo/>.
68. *Нормативні документи Інституту освітньої політики*. Режим доступу: <http://iea.gov.ua/uk/purpose-uk/>.
69. *Нормативні документи Українського інституту інформаційних технологій в освіті НТУУ «КПІ»*. Режим доступу: <http://uiite.kpi.ua>.
70. Овчарук, О. (2013). Проблеми поширення освітніх інновацій та інноваційних освітніх проєктів в Україні. *Постметодика*, 2, 2–5.
71. Овчарук, О. В. (2012). *Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах та їх роль у процесах модернізації освіти*. Режим доступу: <http://www.hghltd.yandex.net>.
72. Огієнко, О. І. (2008). *Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах*. Суми: Еллада-S.
73. Олійник, В. (2013). *Відкрита післядипломна педагогічна освіта і дистанційне навчання в запитаннях і відповідях*. Київ: «А.С.К».
74. Осадча, К., Осадчий, В. (2013). *Організаційні проблеми впровадження системи управління курсами у процесі професійної підготовки*

- майбутніх фахівців з інформаційних технологій*. Режим доступу: <http://2013.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=24&lang=ru>.
- 75.Пазенок, В. (2005). Гуманістичний принцип сучасної філософії освіти. *Філософія освіти 1*, 52–72.
- 76.Палеха, О. М. (2016). *Організація самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови у вищих навчальних закладах Великої Британії* (автореф. дис..канд. пед..наук: 13.00.04). Полтава.
- 77.Пічкара, О. П. (2005). *Система підготовки фахівців соціальної роботи у Великій Британії* (автореф. дис..канд. пед..наук: 13.00.04). Тернопіль.
- 78.*Положення про дистанційне навчання у Сумському національному аграрному університеті*. Режим доступу: http://cdn.sau.sumy.ua/cdn/regulatory/documents/polozhennja_dn_snau.pdf.
- 79.Положення про дистанційне навчання. *Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466*. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
- 80.Прийма, С. М. (2015). *Теоретико-методологічні засади проектування і функціонування систем відкритої освіти дорослих в Україні* (автореф. дис.. канд.. пед.. наук: 13.00.01). Київ.
- 81.Про вищу освіту. *Закон України від 6.09.2014 № 1556 XII*. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.3.1.
- 82.Про встановлення Європейської кваліфікаційної структури для можливості отримати освіту протягом усього життя. *Рекомендація Європейського Парламенту і Ради 2008/С 111/01 від 23 квітня 2008 року*. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_988.
- 83.Про наукову і науково-технічну діяльність. *Закон України від 11.10.2017 № 848-19*. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

84. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. *Закон України від 25.06.2013 № 344/2013*. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>].3.1 .
85. Про освіту. *Закон України від 05.09.2017 № 2145-19*. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
86. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя. *Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 26 грудня 2006*. Режим доступу: http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_975
87. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». *Указ Президента України від 12.01.2015 №5/2015*. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
88. *Проект «Educational Era»*. Режим доступу: <https://www.ed-era.com/about/>.
89. *Проект «Он-лайн курс з української мови»*. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/povidomlennya/2017/02/08/rozpochinaetsya-onlajn-kurs-z-ukrayinskoyi-movi/>.
90. *Проект «Prometheus»*. Режим доступу: <https://Prometheus.org.ua/>.
91. Рахкошкін, А. (2005). *Відкритість освітнього процесу*. В. Новгород: НовГУ ім. Ярослава Мудрого.
92. Рокосовик, Н. (2004). Дистанційне навчання у вищій освіті людей з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами, 1 (3), 448–451*.
93. Рокосовик, Н. В. (2016). *Підготовка магістрів педагогіки в університетах Великої Британії засобами дистанційного навчання* (автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Рівне.
94. Сбруєва, А. А. (2014). Відкритий метод координації: інноваційний механізм управління євроінтеграційними процесами у сфері вищої освіти.

- Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (40), 282-294.
95. Сбруєва, А. А. (2006). Оновлення змісту порівняльно-педагогічної освіти в умовах перманентних освітніх змін кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка і психологія*, 299, 184–192.
96. Сбруєва, А. А. (2004). *Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)*. Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня».
97. Сбруєва, А. А. (2015). До проблеми D(digital)-інновацій у вищій освіті: актуальний стан та перспективи розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (52), 170–186.
98. Сбруєва, А. А. (2017). Актуальні проблеми якості викладання у європейській вищій школі: аналіз пріоритетів освітньої політики ЄС. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5(69), 49-63.
99. Сбруєва, А.А. (2003). Досягнення, проблеми та перспективи англійської освітньої реформи кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Рідна школа*, 5, 73–78.
100. Сбруєва, А.А. (2007). Лісабонська стратегія розвитку єдиного європейського простору неперервної освіти. *Шлях освіти*, 2, 14-18.
101. Сбруєва, А.А. (2008). Суспільство знань. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень*, 887-888.
102. Сбруєва, А.А. (2013). Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу. *Вища освіта України*, 3, 89-95.
103. Сбруєва, А.А. (2016). Порядок денний ЄС у сфері вищої освіти: пріоритети програми "Освіта та професійна підготовка 2020". *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (64), 110-123.

104. Соколов, В. (2010). Розвиток сучасних уявлень про освіту дорослих: адаптивна, випереджувальна, відкрита освіта. *Освітологічний дискурс Київського університету ім. Б. Гринченка*, 2, 176-188.
105. Соколова А. В. (2009). *Професійна підготовка вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії* (автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01). Одеса.
106. Сорбонська декларація. *Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» № 994_525 від 19.06.1999*. Режим доступу: http://zakon0.rada.go.ua/laws/show/994_525.
107. *Становлення інформаційного суспільства*. Режим доступу: http://pidruchniki.com/15660212/politologiya/stanovlennya_informatsiynogo_suspilstva
108. Сухомлинська, О. В. (2003). Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін. *Педагогічні науки*, 35, 9–13.
109. Турен, А. *Концепція постіндустріального суспільства*. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ален_Турен
110. *Український інститут інформаційних технологій в освіті НТУУ «КПІ»*. Режим доступу: <http://uiite.kpi.ua/>
111. Фудорова, О. М. (2009). Інтеграція осіб з обмеженими можливостями в соціум через механізми університетської освіти. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, 23(844), 269 – 273.
112. Хриков, Ю. (2012). Європейські, національні та інституційні аспекти управління якістю та його розвиток у вищій освіті в Україні. *Освітні та педагогічні науки*, 1, 13–21.

113. Хуторской, А. В. (1998). *Концепция дистанционного образования*. Режим доступу: <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/bde/dopol/russia/conzper.html>
114. Центр дистанційного навчання Сумського національного аграрного університету. Режим доступу: http://cdn.sau.sumy.ua/cdn/regulatory/documents/polozhennja_dn_snau.pdf.
115. Цикин, А. В. (2003). Теория самоорганизации - современная парадигма образования и формирования модели учителя. *Практична філософія* 1, 174–182.
116. Чайковський, М. Є. (2016). *Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору* (дис..д-ра пед..наук: 13.00.05). Луганськ.
117. Шуневич, Б. І. (2008). *Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки* (автореф. дис. д-ра. пед. наук: 13.00.01). Київ.
118. Ярошенко, А. О. 2007. Розвиток освіти як «відкритої системи» в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: *Філософія. Психологія. Педагогіка*, №3 (21), I, 13–16.
119. Яцишин, Н. П. (1998). *Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (90-і роки ХХ століття)* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Київ.
120. *Access and student success in higher education*. National strategy. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/uploads/system>
121. Acerbi, A., Enquist, M., Ghirlanda S. (2009). Cultural evolution and individual development of openness and conservatism. *PNAS*, 106 (45), 1–5.
122. *Achieving Transformation, Enhanced Learning and Innovation through Educational Resources in Design*. Open University project.

- Retrieved from:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702144948/www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/atelierd.aspx>
123. Advisory Report (1965). *Paperless Agenda Solutions*. Retrieved from: www.boarddocs.com/.../FILE/1965-08-04.pdf 7/ 2.1
124. Allen, I., & Seaman, J. (2015). *Opening the Textbook: Educational Resources in U.S. Higher Education*. The USA: Babson Survey Research Group.
125. *Annual report of Atelier University*. Retrieved from: [AtelierD_Final_Report_V28 12 10.pdf](http://www.atelierd.com/AtelierD_Final_Report_V28%2012%2010.pdf) 2.2
126. *Annual reports of Open University* (2009). Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/about/main/sites/www.open.ac.uk/about/main/files/files/ecms/web-content/about-annual-report-2009.pdf>. 2.1
127. *Annual reports of Open University* (2011). Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/about/main/sites/www.open.ac.uk/about/main/files/files/ecms/web-content/about-annual-report-2011.pdf>. 2.1
128. *Annual reports of Salford University*. Retrieved from: http://www.salford.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0009/495018/U-of-Salford-Accounts.pdf 2.1
129. *Archived content e-Learning programme*. Retrieved from: [Jisc webarchive. National archives.gov.uk>20140702233839...](http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702233839...) 2.2
130. *Association of Colleges*. Retrieved from: <https://www.aoc.co.uk/>
131. Atkins, D. E., J. S. Brown, et al. (2007). *A review of the open educational resources (OER) movement: Achievements, challenges, and new opportunities*. Report to The William and Flora Hewlett Foundation.
132. Bates, T. (2012). *What's wrong and right about Coursera-style MOOCs. Online learning and distance education resources*.

133. Beetham, B. (2001). *Career Development of Learning Technology Staff: Scoping Study* Final Report, JISC report. Plymouth, Plymouth University
134. Bird, T. (2013). *Mobile learning in the 21st Century: Leicester and beyond*. Powerpoint presentation, 5th December 2013. Retrieved from <http://www.slideshare.net/tbirdcymru/>.
135. *Birmingham University*. Retrieved from: <https://thecompleteuniversityguide.co.uk/Birmingham>
136. *Building Engagement, Building Futures: Our Strategy to Maximise the Participation of 16-24 Year Olds in Education, Training and Work*. Document of UK Government. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/214602/building-engagement-building-futures-summary.pdf 2.1
137. *Cape Town Open Education Declaration* (2007). Retrieved from: <http://www.capetowndeclaration.org/faq> 10/1.2
138. Casey, G., & Evans, T. Designing for learning: Online social networks as a classroom environment. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*. Retrieved from: <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1011/2021>
139. *Center of lifelong learning*. Retrieved from: <http://www.cardiff.ac.uk/learn/about/14/1/3>
140. Chi-Ming, Lam (2013). A Popperian Approach to Education for Open Society. *Educational Philosophy and Theory Journal*, 45 (8), 845–859.
141. Conole G. *Reviewing the trajectories of e-learning*. Retrieved from: <http://e4innovation.com/?p=791>
142. Conole, G. *Defining open educational practices*. Retrieved from: <http://e4innovation.com> 17/ 1.2
143. Correspondence education. *Encyclopedia*. Retrieved from: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/138674> 36/ 1.2

144. *COWL Final Report*. Retrieved from <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702150031/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/cowl.aspx.2.2>
145. Cronin, C. (2017). Openness and Praxis: Exploring the use of open educational practices in higher education. *International Review of Research in Open and Distributed Learning Journal*, 18 (5), 1–5.
146. D’Antoni, S. (2009). Open Educational Resources: review initiatives and issues. *Open Learning*, 24 (1), 3–10. Doi:10.1080/02680510802625443. 21/1.2
147. Dalsgaard, C. and Thestrup, K. (2015). Dimensions of Openness: Beyond the Course as an Open Format in Online Education. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 16 (6), 78-94.
148. Daniel, J. S. (1996). *Implementing a technology strategy for a mega-university: The INSTILL project*. In C. McBeath and R. Atkinson (Eds). Proceedings of the Third International Interactive Multimedia Symposium. Retrieved from: <http://www.aset.org.au/confs/iims/1996/ad/daniel.html> 11/ 1.3
149. Definition of home study. *An Encyclopædia Britannica Company Home Study*. Retrieved from: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/homestudy> 38/ 1.2
150. Deimann, M., Sloep, P. (2013). How does Open Education Work? *Openness and Education (Advances in Digital Education and Lifelong Learning)*, 1, 1–23. Doi/abs /10.1108/S2051-2295(2013)0000000001
151. *Delivering University Curricula: Knowledge, Learning and Innovation Gains (DUCKLING)*. SMEL project University of Leicester. Retrieved from: http://www2.le.ac.uk/departments/beyond-distance-research-alliance/projects/duckling?uol_r=f5d83a92
152. *Demonstrator*. Retrieved from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Demonstrator> 31/ 1.2

153. *Department of adult continuing education*. Retrieved from:
<http://www.swansea.ac.uk/> 15/2.1
154. *Developing new models to transform the delivery and support of learning for continuing and professional learners at the University of Oxford*. Oxford University project. Retrieved from:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702145449/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/cascade.aspx>
155. Distance education in European higher education (2015). *International Council for Open and Distance Education, UNESCO Institute for Lifelong Learning, StudyPortals B.V.* Retrieved from:
www.Unesco.org/images/0023/002351/235171E.pdf
156. Downes, S. *Open Content of Education*. Retrieved from:
<http://opencontent.org/blog/archives/476> 15/ 1.2
157. Downes, S. *The Necessity of Open Education*. Retrieved from:
http://p2pfoundation.net/Open_Education 12/1.2
158. *Dynamic Learning Maps*. Final report of Newcastle University. Retrieved from: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702150551/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/dynamiclearningmaps.aspx>
159. *eBioLabs: A personalised virtual environment to support laboratory-based bioscience*. Final report of Bristol university. Retrieved from:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702150615/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/ebiolabs.aspx>
160. *Economic history of UK*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_the_United_Kingdom 1/3
161. *Edinburgh university*. Retrieved from: <https://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/edinburgh/>
162. *Education Encyclopedia*. Retrieved from: <https://www.education.stateuniversity.com> 35/ 1.2

163. *Education for All: Meeting our Collective Commitments*. The World Education Forum. UNESCO. Retrieved from : http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147_e.pdf
164. *E-Learning - ESU Online*. Policy Paper. Retrieved from: <https://www.esu-online.org/?policy=2003-policy-paper-e-learning>
165. *e-Learning programme*. Retrieved from: http://Jisc_webarchive.nationalarchives.gov.uk>20140702233839...
166. Ellis, Ryann K. (2009). *Field Guide to Learning Management Systems, ASTD Learning Circuits*. Retrieved from: http://cgit.nutn.edu.tw:8080/cgit/PaperDL/clin_091027163029.pdf.2.3
167. Ellsworth, J. H. (1994). *Education on the Internet, Indianapolis*. Retrieved from: www.samspublishing.com. 13/ 1.3
168. Elmore, R. F. (1991). Innovation in education policy. *Papers of the Conference on Fundamental Questions of Innovation*. (pp.1–15). Durham.
169. Enhancing learning and teaching through the use of technology. A revised approach to HEFCE's strategy for e-learning. Retrieved from: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk>20140702233839...> 2.1
170. *Establishing The Pilkington Committee*. Retrieved from: http://www.birth-of-tv.org/birth/assetView.do?asset=1413260435_114866_29385/2.1
171. Euler, M. and Von Berg, D. (1998). *The Use of Electronic Media in Open Learning and Distance Education*. Paris: UNESCO. 11/ 1.3
172. *Exeter University*. Retrieved from: http://www.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/internationalexeter/pdfs/Int_Report_and_Accounts_2014_spreads_AW.pdf
173. External study. *The University of Queensland Australia*. Retrieved from: <http://www.uq.edu.au/study/index.html?page=968&pid=96539/1.2>

174. *Final report of Bristol university*. Retrieved from: [http:// www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/ebiolabs.aspx.2.2](http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/ebiolabs.aspx.2.2)
175. *Final report of Newcastle University*. Retrieved from: <http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/dynamiclearningmaps.aspx.2.2>
176. *Forum on the Impact of Open Courseware for Higher Education in Developing Countries*. UNESCO. Retrieved from: [http:// unesdoc.unesco.org/images/0012/001285/128515e.pdf](http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001285/128515e.pdf) 28/ 1.2
177. *Fourth International Conference on Adult Education*. UNESCO. Retrieved from: [http:// www.unesco.org/education/uie/confintea/paris.20/](http://www.unesco.org/education/uie/confintea/paris.20/) 1.3
178. Fullan, M. (2002). The change leader. *Educational Leadership*, 59(8), 16–20.
179. Fullan, M. (2009). Large-scale reform comes of age. *Journal of educational change*, 10, 101–113.
180. *G4 Final Report St George's University of London*. Retrieved from: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702195932/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/fundedprojects.aspx.2.2>
181. Gaebel, M., Kupriyanova, V. (2013). *e-Learning in european higher education institutions*. Brussels, European University Association.
182. Gagne, R. *Instructional Technology: Foundations*. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books/about/Instructional_technology.html?Id=PTtdAgAAQBAJ&redir_esc=y
183. Ganor, M. *A brief history of the development of distance education*. Retrieved from: [http:// www.iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214594.doc](http://www.iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214594.doc) 40/ 1.3

184. Gaus, G., Nichols, S. (2017). Moral learning in the open society: the theory and practice of natural liberty. *Social Philosophy and Policy Journal*, 34(1), 79–101. 1.2
185. Gee, J. P. (2011). *Games and Education Scholar James Paul Gee on Video Games, Learning and Literacy*. Retrived from <http://www.youtube.com/watch?v=LNfPdaKYOPI>.
186. Goldberg, C. *Auditing Classes at M.I.T., on the Web and Free*. Retrieved from: <http://www.nytimes.com/2001/04/04/us/auditing-classes-at-mit-on-the-web-and-free.html> 9/1.3
187. *Great Britain Tutor of open learning*. University Aberdeen. Retrieved from : <http://www.abdn.ac.uk> 34/1.2
188. Groves, P., Lee, S, Stephens, C. *Existing tools & projects for On-line teaching*. Retrieved from: <http://into.ox.ac.uk/jtap/reports/teaching/>. 12/1.3
189. Gubina O.Yu. (2015). Essential features of open education. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (26), I: 50, 27–30*.
190. Gubina O.Yu. (2016). Open educational resources in terms of academic writing training. *Methodology and methods of scientific research. Proceedings from the research and practical seminar*. (pp. 8–9). Praha.
191. Hargreaves A. (1994). *Changing teachers, changing times: Teachers' work and culture in the postmodern age*. London : Cassell.
192. Harnessing Technology Transforming Learning and Children's Services. *The Department for Education and Skills Strategy*. Retrieved from: <http://The...webarchive.nationalarchives.gov.uk/...gov.uk/.../e-strategy> 2005 2.1
193. Harris, J. (1995). Organizing and facilitating telecollaborative projects. *The computing teacher journal*, 22 (X05), 66-69. 14/1.3
194. Hawkrige, D. (1995) *The big bang theory in distance education*. London: New York Routledge. 2.1

195. *Higher education 2016: success as a knowledge economy*. White paper. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/higher-education-success-as-a-knowledge-economy-white-paper> 2.1
196. *Higher Education Act 2004*. Retrieved from: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/8/contents>].2.1
197. *Higher Education Funding Council for England Annual report and accounts 2015-16*. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/higher-education-funding-council-for-england-annual-report-and-accounts-2015-16>.
198. *Higher Education Reform In United Kingdom*. Retrieved from: <http://tl.hku.hk/higher-education-reform-in-united-kingdom//2006> UK higher education funding bodies and the Higher Education Academy 2.1
199. *Higher education: success as a knowledge economy*. White paper. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/higher-education-success-as-a-knowledge-economy-white-paper>.
200. *History of learning management systems*. Retrieved from: <http://www.proprofs.com/c/lms/history-of-learning-management-system> 2.3
201. *History of Open Education*. Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/researchprojects/historyofou/story/era-pre1969>
202. Holford, J. *A Brief History of the Early Years of the WEA: The Partnership between Labour and Learning*. Retrieved from: <http://eprints.nottingham.ac.uk/31477/1/86756.pdf>
203. *How The Open University partners with the BBC*. Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/researchprojects/historyofou/story/small-screen-heroes-the-ou-and-the-bbc>
204. Iiyosh, T., Wiley, D. *Discussion: The Main Tenets of Open Education*. Retrieved from: http://wiki.p2pfoundation.net/Open_Education
205. *Innovation Report 2014 of UK Government*. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/.../bis-14-p188-innovation> 2.1

206. *Institutional approaches to curriculum design*. Open University project. Retrieved from: <https://www.webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100210151716...> 2.2
207. *Integrative Technologies Project*. Retrieved from: <https://projects.exeter.ac.uk/integrate/> 2.2
208. *International Education: Global Growth and Prosperity*. National strategy program. Retrieved from: <http://www.webarchive.nationalarchives.gov.uk/...global-growth...> 24/2.1
209. Jones, B. (2009). United Kingdom: Universities Association for Lifelong Learning. *Hochschule & Weiterbildung. DGWF, 1*, 43-48. 20/2.1
210. Kear, K., Rosewell, J. & Williams, K. (2012). Social networking and open educational resources: updating quality assurance for e-learning excellence. In: *EADTU 25th Anniversary Conference: The Role of Open and Flexible Education in European Higher Education Systems for 2020: New Models, New Markets, New Media*. (pp.1–14). Cyprus 1.3
211. Keegan, D. *The Regional Tutorial Services of the British Open University*. Retrieved from: <https://colfinder.net/materials/Supporting.../tl37abot.htm> 1.3
212. Kellner, D. *Towards a critical theory of education*. Retrieved from: <http://pagesg.sies.ucla.edu/faculty/kellner/paper18/> 1.2
213. *Learning and teaching vision and plan 2025*. Retrieved from: <http://open.ac.uk/...Learning-and-Teaching-Vision...Plan.pdf> 2.2
214. *Learning: the treasure within report to UNESCO of the Conference on Adult Education*. Retrieved from: <http://www.unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590eo> 24/ 1.3
215. Littlejohn, A. (2003). *Reusing online resources: a sustainable approach to e-learning.*, RoutledgeFalmer
216. *Liverpool university*. Retrieved from: <https://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/liverpool/>.

217. Loftus, D. *The Rise of the Victorian Middle Class*. Retrieved from: [http:// www.bbc.co.uk/history/british/victorians/middle_classes_01.shtml](http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/middle_classes_01.shtml)
218. *London university Annual report*. Retrieved from: [http:// www.londonmet.ac.uk/media/london-metropolitan-university/london-met-documents/professional-service-departments/finance/annual-reports/5685_LMU_AnnualReport2014_15.pdf](http://www.londonmet.ac.uk/media/london-metropolitan-university/london-met-documents/professional-service-departments/finance/annual-reports/5685_LMU_AnnualReport2014_15.pdf)] 2.1
219. *Making Assessment Count*. Retrieved from: [http:// sites.google.com/a/staff.westminster.ac.uk/mac/Home/expected-outcomes](http://sites.google.com/a/staff.westminster.ac.uk/mac/Home/expected-outcomes) 2.2
220. *Making the higher education system more efficient and diverse*. National strategy program. Retrieved from: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130822084033/https://www.gov.uk/government/policies/making-the-higher-education-system-more-efficient-and-diverse>
221. Mason, R., and Bacsich, P. (1998). Embedding Computer Conferencing into University Teaching. *Computers & Education*, 30(3/4), 249-258. 9/ 2.1
222. *Massive-open-online-courses*. Retrieved from: http://en.wikipedia.org/wiki/Massive_open_online_course.
223. Masuda, Y. (1980). *The Information Society as PostIndustrial Society*. Washington, D.C. : World Future Society.
224. *Medium-Term Strategy for UNESCO 2002-2007*. Retrieved from: [http:// www.unesdoc.unesco.org/images/0012/001254/125434e_21/ 1.3](http://www.unesdoc.unesco.org/images/0012/001254/125434e_21/1.3)
225. *Medium-Term Strategy of UNESCO for 2015-2021*. Retrieved from: <http://www.friedenspaedagogik.de/content/pdf/5507> 2.1
226. Mishra, S. (2010). *Open and distance education: history, status and conceptual analyses*. Retrieved from: [http:// www.slideshare.net/missan/open-and-distance-learning-history](http://www.slideshare.net/missan/open-and-distance-learning-history) 20/ 1.2
227. *MIT OpenCourseWare. Free Online*. Retrieved from: [http:// www.cw.mit.edu](http://www.cw.mit.edu) 8/ 1.3

228. Morell, F. (2011). The Unethics of Sharing: Wikiwashing. *International Review of Information Ethics*, 15, 10–15.
229. Mulder, F. (2013). *Open-ing-up-Education*. Retrieved from: <http://www.learning-innovations.eu/2013/Fred-Mulder-Open-ing-up-Education-in-5-components-the-pan-European-OpenupEd-MOOCs-initiative>
230. *National strategy for access and student success in higher education 2014*. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/340600/bis-13-1081-international-education-global-growth-and-prosperity-revised.pdf
231. O'Donnell, O. (2006). *Innovation in the Irish public sector*. Dublin : Institute of Public Administration.
232. O'Reilly, T. (2005). *What is Web 2.0 – Design patterns and business models for the next generation of software*.
233. *Official site of Open University*. Retrieved from: <http://www.open.ac.uk> 2.2
234. *Open and Distance Learning: Tools of Information and Communication Technologies for Effective Learning*. Retrieved from: <http://www.elemedu.upatras.gr/english/images/cpanag/C08.pdf> 1.3
235. *Open Education*. Retrieved from: http://en.wikipedia.org/wiki/Open_content 14/1.2
236. *Open educational resources*. Retrieved from: http://en.wikipedia.org/wiki/Open_educational_resour 27/ 1.2
237. *Open learning*. Retrieved from: https://wikipedia.org/wiki/Open_learning 6/1.3
238. *Open university annual report 2009*. Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/about/documents/about-annual-report-2010.pdf> openuniversity annual report 2009

239. *Open University charter*. Retrieved from : [http:// www.open.ac.uk/about/main/sites/www.open.ac.uk/about.main/files/files/ecms/web-content/about-university-charter.pdf](http://www.open.ac.uk/about/main/sites/www.open.ac.uk/about.main/files/files/ecms/web-content/about-university-charter.pdf) 8/2.1
240. Open university in Wales <http://www.open.ac.uk/wales/en>
241. *Open University Scotland*. Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/scotland/> 18/2.1
242. *Open University. Great Britain Tutors*. Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/jobs/tutors/teaching-roles/tutor-profiles> 33/ 1.2
243. *Open University*. Retrieved from: <http://www.open.ac.uk/researchprojects/historyofou/story/post-war-britain>
244. *Opening Up Education. The Collective Advancement of Education through Open Technology, Open Content, and Open Knowledge*. Retrived from: https://www.cni.org/wp-content/uploads/2014/07/9780262515016_Open_Access_Edition.pdf
245. *Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational*. (2013). Retrieved from: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri =CELEX:5 2013 DC0654](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52013DC0654) 2.1.
246. *Organisation for Economic Co-operation and Development The emergence of open educational resources*. Retrieved from: <http://www.oecd.org/publishing> 30/ 1.2
247. *Organisational structure of universities association for lifelong learning*. Retrieved from: [http:// www.eucen.eu /sites /default /files/ UaLL_BillJones.pdf](http://www.eucen.eu/sites/default/files/UaLL_BillJones.pdf))2.3
248. OU VLE Team (2005). *OU Virtual Learning Environment Project: Business Case v2.0 (composite)*. Retrieved from: <http://conclave.open.ac.uk/dev-ouvle/wp-content/uploads/d60594.pdf>].2.3
249. *Our plan for growth: science and innovation*. Retrieved from: [https://www.gov.uk/government /.../our-plan-for-growth-scie](https://www.gov.uk/government/.../our-plan-for-growth-scie) 2.1

250. *Our Strategy to Maximise the Participation of 16-24 Year Olds in Education, Training and Work*. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/21422/2.1
251. Paulsen, M. (1995). An Overview of CMC and the Online Classroom in Distance Education. In *Computer Mediated Communication and the Online Classroom*, 3, 31-57.
252. Pedersen, L. (2005). *An Introduction to Openness and Access to Information*. Copenhagen: Danish Institute for Human Rights.
253. Peters, M. (2008). Open Education and Education for Openness. *Educational futures. Rethinking theory and practice*, 27, 3–17.
254. Pitt, J.T., Clark, A. (1999). *Creating powerful online courses using multiple instructional strategies*. Retrieved from https://www.Web:~1.ttp://lt?ahi.kcc.hawaii.edu/org/tcc_conf97/pres/pitt.html. 16/1.3
255. *Policy Paper "E-Learning" - ESU Online*. Retrieved from: <https://www.esu-online.org/?policy=2003-policy-paper-e-learning> 2.1
256. *Policy paper for change and development in higher education*. Retrieved from <https://www.unesdoc.unesco.org/images/0009/000989/098992E> 2.1
257. Price, T. *The Story of the Workers' Educational Association 1903-1924*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Workers%27_Educational_Association 3/2.1
258. *Report of Oxford University*. Retrieved from: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702145449/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/cascade.aspx> 2.2
259. *Robbins Committee*. Retrieved from <http://filestore.nationalarchives.gov.uk> 6/ 2.1
260. Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of innovations* (3rd ed.). New York : The Free Press.

261. Rothblatt, S. (1988). "Review: Supply and Demand: The Two Histories of English Education". *"History of Education Quarterly"*, 28 (4), 627-644.
262. Rousing, T. (2014). *The Openness of MOOCs. A multifaceted investigation of four platforms*. Copenhagen: Copenhagen Business School.
263. Rudman, P. (2014). *Gamification and Virtual Worlds*. Week 11 material for the Technology-Enhanced Learning Module of the MSc in Learning Innovation at the University of Leicester.
264. *School of lifelong learning*. Retrieved from: <https://www.bangor.ac.uk/> 16 17/ 2.1
265. Sharples, M., D. Corlett, et al. (2002). *The design and implementation of a mobile learning resource. Personal and ubiquitous computing*.
266. Sheldon, R. (1988). "Review: Supply and Demand: The Two Histories of English Education". *"History of Education Quarterly"*, 28 (4), 627-644. 2/ 2.1
267. Siemens, G. (2010). *What are learning analytics. ELearning space: learning, networks, knowledge, technology, community*.
268. Siemens, G. *Openness in Education*. Retrieved from: http://p2pfoundation.net/Open_Education 11/ 1.2
269. *Skills for Educational Mobility*. ProM International Academic Conference on Education. Retrieved from: <https://www.openeducation.europa.eu/en/project/prom>
270. *Social history of England*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Social_history_of_England 1/3
271. *SpringboardTV: An internet TV station to enrich teaching & learning*. College of West Anglia report. Retrieved from: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702153858/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/kltv.aspx>

272. Stalder, F. *On the Differences between Open Source and Open Culture*. Retrieved from: [http:// p2p foundation .net/Open_ Education 13/1.2](http://p2p.foundation.net/Open_Education_13/1.2)
273. Szreter, S. (1988). *The importance of social intervention in Britain's mortality decline c.1850-1914: A re-interpretation of the role of public health*. *Social History of Medicine*. 1: 1–37. doi:10.1093/shm/1.1.1
274. *TACCLE 2 - Open Education Europa community project*. Retrieved from: <https://www.openeducation.europa.eu/en/project/taccl2-0>
275. Tapscott, D. (2009). *Electronic-digital society. Grown up digital*. New York: Google.
276. *The Commonwealth of Learning. An Introduction to Open and Distance Learning*. Retrieved from : <http://www.col.org/DLIntro/introODL.htm> 26/1.2
277. *The connection of the universities*. Retrieved from: <https://www.archive.spectator.co.uk/article/21st-june-1873/8/the-connection-of> 2.1
278. *The Experience of Internet Usage in Education*. An Analytical Survey of UNESCO Institute for Information Technologies in Education. Retrieved from: [https:// http://yunus.hacettepe. edu.tr/~sadi/yayin/UNESCO_ Internet_Usage.pdf](https://http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/UNESCO_Internet_Usage.pdf) 1.3
279. *The Hybrid Online Model: Good Practice – Educause*. Retrieved from: <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/eqm0313.pdf> 1.3
280. *The Open Education Consortium*. Retrieved from: <http://www.oeconsortium.org/> 8/ 1.2
281. *The Open University Extends the Use of FirstClass from Open Text for Virtual Learning*. Retrieved from : <http://www.opentext.com/who-we-are/press-releases?id=1644> 2.3
282. *The OU story*. Retrieved from : <http://www.open.ac.uk/about/main/strategy/ou-story> How The Open University partners with the BBC, 2/ 1.3

283. *The Scots Language in education in Scotland*. Retrieved from <http://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossier>
284. *The Universities Association for Lifelong Learning in Higher Education*. Retrieved from: <https://www.uall.ac.uk/>
285. *The William and Flora Hewlett Foundation. Open educational resources*. Retrieved from: <http://www.hewlett.org/programs/education/open-educational-resources> 29/ 1.2
286. *Thompson Rivers University*. Retrieved from: <http://www.tru.ca/distance> 22/ 1.2
287. Tleuzhanova, G., Khamzina, S. (2015). Synergetic approach to fostering learners' information and language autonomy. *Modern science and practice journal*, 3(57), 235–239.
288. *Towards a unified e-learning strategy*. Department for Education and Skills. Retrieved from : <https://www.education.gov.uk/.../towards%20a%20unified%2003.2.1>
289. Towers, B. *Open Education*. Retrieved from : <http://creativecommons.org/> 19/ 1.2
290. *Transforming Curriculum Delivery through Technology*. Programme Synthesis Report Curriculum innovation: pragmatic. Retrieved from : <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140702233839/http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/elearning/curriculumdelivery/fundedprojects.aspx>
291. *Transforming Curriculum Delivery*. Open University project. Retrieved from : <http://www.webarchive.Nationalarchives.gov.uk>...ac...elearning...> 2.2
292. Trends, P. (2002). *Open and distance learning: trends, policy and strategy considerations*. Paris: UNESCO. 18/1.3
293. *Tutors and Demonstrators*. University College Dublin. Retrieved from : <http://www.ucd.ie/teaching/academicdevelopment/tutorsanddemonstrators> 32/ 1.2

294. *UNESCO ICT Competency Framework for Teachers*. Retrieved from: [http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002134/213475e .pdf](http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002134/213475e.pdf) 3.2
295. *UNESCO Mobile Learning Week Report*. Retrieved from: <http://www.unesco.org/.../UNESCO%20MLW%20report%20final.2.1>
296. *UNESCO Open and distance learning*. Retrieved from : <http://www.unesco.org/.../icts/lifelong-learning/open-and-distance-learning> 25/ 1.2
297. *UNESCO/COL 2005 Perspectives on distance education: Lifelong Learning and Distance Higher Education*. Retrieved from : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001412/141218e.pdf> 19/ 1.3
298. *Universities of Scotland*. Retrieved from: <http://www.universities-scotland.ac.uk/>
299. *Universities of Wales*. Retrieved from : <http://www.uniswales.ac.uk/about-uniswales>
300. *Universities UK*. Retrieved from: <http://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/Pages/inclusion-equality-diversity>
301. *University of Bristol Annual report 2004*. Retrieved from : <http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/university/migrated/documents/annual-report-2005.pdf> 2.1
302. *University of Edinburgh Annual Report and Accounts*. Retrieved from: https://www.ed.ac.uk/files/atoms/files/ueo_annual_report_and_accounts_2006-07.pdf
303. *University of Exeter*. Retrieved from: http://www.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/internationalexeter/pdfs/Int_Report_and_Accounts_2014_spreads_AW.pdf
304. *University of Oxford. Digital strategy*. Retrieved from https://www.ox.ac.uk/sites/files/oxford/field/field_document/DigitalStrategy.pdf
305. *University of Salford. Annual Report and Financial Statements*. Retrieved from: http://www.salford.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0019/64018/Annual_Report_2004.pdf

306. University of York <https://www.york.ac.uk/>
307. *Westminster university Annual report*. Retrieved from: <https://www.westminster.ac.uk/sites/default/files/Report-and-financial-statements-2015.pdf>
308. *White Paper "The future of higher education"*. (2003). Retrieved from: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20040117001247/http://dfes.gov.uk/highereducation/hestrategy/foreword.Shtml> 2.1
309. Wiley, D. Discussion: The Main Tenets of Open Education. Retrieved from: <http://opencontent.org/blog/archives/476>
310. Wilson, H. *History of The Open University*. Retrieved from : <http://www.open.ac.uk/researchprojects/historyofou/story/harold-wilson> 4/1.3
311. *World declaration on higher education for the twenty-first century*. Retrieved from: http://www.visionandaction.lpehea.in.ua...world_declaration_on...xxi_century.pdf 25/ 1.3

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідки про впровадження отриманих результатів

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 26-52-20, факс (0432) 26-33-02, E-mail: info@vspu.net код ЄДРПОУ 02125094

10.10.2017 № 06/57

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Губіної Оксани Юріївни
«Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої
Британії»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Даною довідкою підтверджується, що результати дисертаційного дослідження Губіної О.Ю. з проблеми вивчення теоретичних та організаційно-педагогічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії впроваджувались у навчально-виховний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського упродовж 2016–2017 років. Викладачі кафедри дошкільної та початкової освіти використовували наукові факти у процесі викладання таких курсів: «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки» та «Педагогіка вищої школи».

На заняттях з названих вище навчальних дисциплін було успішно апробовано дисертаційний матеріал Губіної О.Ю. Запропоновані авторкою матеріали виявилися ефективними у підвищенні рівня знань студентів щодо нормативно-правових засад та особливостей інституційного врегулювання відкритої освіти в університетах Великої Британії.

Результати проведеного дослідження показали, що застосування практичних рекомендацій щодо творчого використання позитивного досвіду впровадження відкритої освіти в університетах Великої Британії сприяли підвищенню рівня підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних навчальних закладів до європейського стандарту.

Результати впроваджено та обговорено на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти (протокол № 2 від 14.09.2017 р.).

Проректор з наукової роботи
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
доктор педагогічних наук

проф. Коломієць А.М.

Громов (0432) 61-80-72

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 Державний вищий навчальний заклад
 «КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
 (КДПУ)

пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50086, тел. (0564) 71-57-34, факс (0564) 71-76-74
 E-mail : kdpu@kdpu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 40787802

17 ЖОВ 2017

№ 09/1-604/3

На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ГУБІНОЇ ОКСАНИ ЮРІЇВНИ

«Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти

в університетах Великої Британії»

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

№ 2075

Матеріали наукового дослідження Губіної О.Ю. «Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії» в навчальний процес Криворізького державного педагогічного університету впроваджувались викладачами кафедри педагогіки та методики технологічної освіти упродовж 2016–2017 років.

Схарактеризовані теоретичні та організаційно-процесуальні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії увійшли до лекційного курсу з «Вступу до спеціальності» напряму підготовки «Професійна освіта».

Основні положення наукового дослідження Оксани Юріївни активно використовувалися студентами під час підготовки до практичних занять та написання кваліфікаційних проектів.

Результати дисертаційного дослідження Губіної О.Ю. одержали схвальні відгуки колег і студентів університету, які відзначили теоретичну і практичну цінність роботи. Впровадження запропонованого матеріалу сприяло підвищенню рівня навчально-професійної підготовки студентів.

РЕКТОР

Я. В. ШРАМКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

61001, м. Харків, провулок Руставелі, 7, тел/ факс (057) 732-46-30, e-mail hgpa@kharkov.com
 Розрахунковий рахунок 35412001032413, 35427201032413, 35424301032413 ГУДКСУ в Харківській області
 МФО 851011 Код 02125591

10.10.2017 № 0113/812

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Губіної Оксани Юріївни на тему: «Організаційно-педагогічні засади відкритої
освіти в університетах Великої Британії», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка
та історія педагогіки

Даною довідкою підтверджується, що результати дисертаційного дослідження Губіної О. Ю. впроваджувалися в освітній процес Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради впродовж 2016-2017 років.

Матеріали та основні положення дисертації, опубліковані Губіною О. Ю. у фахових наукових виданнях України, були використані з метою вдосконалення змісту таких навчальних дисциплін, як «Історія педагогіки», «Педагогіка вищої школи», «Вища освіта і болонський процес», що викладаються для студентів різних напрямів підготовки. Зміст зазначених навчальних дисциплін доповнено аналітичним матеріалом щодо розбудови вищої освіти в контексті Європейського розвитку. Запропонований автором аналіз моніторингових та теоретичних розвідок навчання в межах відкритої освіти в університетах Великої Британії допоміг науково-педагогічним та педагогічним працівникам академії більш повно і цілісно осягнути процедури вдосконалення якості вищої освіти та можливості академічної мобільності.

Упровадження результатів науково-дослідної роботи Губіної О. Ю. сприяло підвищенню ефективності освітнього процесу та більш ґрунтовій теоретичній підготовці майбутніх педагогів, а також усвідомленню основних засад процесу модернізації вищої освіти усіх зацікавлених сторін.

Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри педагогіки, психології та менеджменту. Остаточні висновки про доцільність впровадження результатів затверджено на засіданні кафедри педагогіки, психології та менеджменту (протокол № 3 від 04.10 2017)

Завідувач кафедри

А.І. Фрідман

Проректор
з науково-педагогічної роботи

І.О. Степанюк

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, факс (0542) 22-15-17, тел. (0542) 22-14-95

E-mail: rector@sspu.sumy.ua Код ЄДРПОУ 02125510

25.10.2017 № 2139 На № від

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Губіної Оксани Юріївни «Організаційно-педагогічні засади відкритої
освіти в університетах Великої Британії» на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна
педагогіка та історія педагогіки**

Впровадження матеріалів наукового дослідження О.Ю. Губіної в навчальний процес Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка здійснювалося викладачами кафедри педагогіки упродовж 2016–2017 років.

Матеріали дисертаційного дослідження О.Ю. Губіної, в яких схарактеризовано теоретичні та організаційно-процесуальні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії увійшли до лекційних курсів «Порівняльна педагогіка вищої школи», «Педагогіка вищої школи» «Актуальні питання інноваційного розвитку освіти», «Історія педагогіки», що викладаються для студентів та магістрантів.

Основні положення наукового дослідження О.Ю. Губіної активно використовувалися студентами під час підготовки до практичних занять та написання магістерських робіт.

Результати впровадження неодноразово обговорювалися викладачами на засіданнях кафедри педагогіки. Остаточні висновки щодо доцільності подальшого впровадження науково-методичних матеріалів Оксани Юріївни Губіної у навчально-виховний процес Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка затверджені на засіданні кафедри педагогіки (протокол № 5 від 25.10.2017).

Доктор педагогічних наук, професор
завідувача кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

Перший проректор

(Handwritten signatures in blue ink)

А.А. Сбрусва

Л. В. Пшенична

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, факс (0332) 72-01-23
e-mail: post@eenu.edu.ua, web: <http://www.eenu.edu.ua>, код ЄДРПОУ 02125102

19.10.2017 № 03-28/02/1126 Г

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Губіної Оксани Юрївни
«Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в
університетах Великої Британії»

Дослідження Губіної О. Ю. «Організаційно-педагогічні засади відкритої освіти в університетах Великої Британії» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Упровадження результатів дисертаційного дослідження О. Ю. Губіної здійснювалося протягом 2016–2017 років на кафедрі педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

У зміст навчальних курсів було введено матеріали та результати здійсненого авторкою історико-педагогічного аналізу становлення і розвитку відкритої освіти в університетах Великої Британії. На особливу увагу заслуговує ретельно розроблена авторкою періодизація реформ відкритої освіти, здійснена згідно з розробленою О. Ю. Губіною системою критеріїв.

Цінним є те, що Губіна О. Ю. ввела до наукового обігу маловідомі та невідомі британські нормативні документи, що регламентують впровадження відкритої освіти, національні та урядові програми, стратегічні плани Міністерства освіти та навчок Великої Британії.

Розгляд конкретизованих у дослідженні організаційно-педагогічних засад відкритої освіти в університетах Великої Британії сприяв розширенню знань студентів та магістрантів про відкрите навчання у вишах країни, засвоєнню закономірностей впровадження елементів відкритої освіти у навчальний процес.

Рекомендації щодо впровадження прогресивного досвіду навчання у межах відкритої освіти в університетах Великої Британії, розроблені авторкою, свідчать про глибоке опрацювання досліджуваної проблеми та можуть стати в нагоді при розробці програм інноваційних перетворень вітчизняної системи вищої освіти.

Наукові праці О. Ю. Губіної використовуються у процесі викладання педагогічних дисциплін та отримали підтримку викладачів університету. Вважаємо, що наукові роботи О.Ю. Губіної є вагомим внеском у розвиток вітчизняної компаративістики.

Результати впровадження обговорено та затверджено на засіданні кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 3 від 9 жовтня 2017 року).

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Перший проректор,
проректор з адміністрування та розвитку

А. В. Цось

Додаток Б

Список публікацій здобувача та відомості про апробацію

Публікації здобувача

Наукові праці,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Коржилова, О. Ю. (2014). Відкрита освіта як глобальна освітня система: стан та розвиток. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (37), 48–53.
2. Коржилова, О. Ю. (2014). Феномен відкритої освіти у сучасних зарубіжних дослідженнях. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 42 (2), 200–203.
3. Губіна, О. Ю. (2015). Історичні етапи розвитку і становлення відкритої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 44 (97), 9–17.
4. Губіна, О. Ю. (2016). Стратегічні ініціативи ЮНЕСКО щодо розвитку відкритої освіти. *Порівняльно-педагогічні студії: науково-педагогічний журнал*, 1 (27), 55–61
5. Губіна, О. Ю. (2016). Удосконалення якості відкритої освіти завдяки модернізації її змісту. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 31, 122–129.
6. Губіна, О. Ю. (2016). Сучасні підходи до вивчення проблеми розвитку відкритої освіти в Україні. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2, 33–38.
7. Губіна, О. Ю. (2016). Прогностичні рекомендації британського досвіду використання елементів відкритої освіти в університетах сучасної

України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 2 (53), 216–221.

8. Gubina O.Yu. (2015). Essential features of open education. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (26), I: 50, 27–30.

Наукові праці,

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Коржилова, О. Ю. (2014). Засоби відкритої освіти в умовах освітніх трансформацій. *Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст*, 51–53.
10. Коржилова, О. Ю. (2014). Тенденції розвитку відкритої освіти в сучасних умовах. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 1, 69–72.
11. Коржилова, О. Ю. (2014). Моральні цінності сучасної української молоді. *Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія: матеріали V міжнародного науково-практичного семінару студентів, аспірантів та молодих вчених*, 154–158.
12. Губіна, О. Ю. (2015). Інноваційні технології в системі сучасної освіти. *Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*, 1, 101–103.
13. Губіна, О. Ю. (2015). Етапи розвитку відкритої освіти: тенденції та завдання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, 3, 105–109.
14. Губіна, О. Ю. (2016). Інноваційний розвиток відкритої освіти: глобальний вимір. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, 1, 51–54.

15. Губіна, О. Ю. (2016). Використання сучасних технологій відкритої освіти в системі безперервного навчання. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 2, 205–208.*
16. Губіна, О. Ю. (2016). Використання засобів відкритої освіти у навчанні осіб з особливими освітніми потребами. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії, 88–89.*
17. Gubina O.Yu. (2016). Open educational resources in terms of academic writing training. *Methodology and methods of scientific research. Proceedings from the research and practical seminar. (pp. 8–9). Praha.*

Відомості про апробацію

1. Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (м. Суми, 4-5 березня 2014 р.) – очна участь.
2. V Міжнародний науково-практичний семінар студентів, аспірантів та молодих вчених «Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія сучасної молоді» (м. Суми, 27 березня 2014 р.) – очна участь.
3. Scientific and Professional Conference «Pedagogy and Psychology in an area of increasing flow of information –2015» (Budapest, 3 May, 2015) – заочна участь.
4. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (м. Мукачево, 14-15 травня 2015 р.) – заочна участь.
5. II Міжнародна науково-практична конференція «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (м. Суми, 3 грудня 2015 р.) – очна участь.

6. III Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (м. Суми, 6-7 квітня 2016 р.) – очна участь.
7. International scientific and practical seminar «Methodology and methods of scientific research» (Praha, 27 April, 2016) – очна участь.
8. Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітації «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» (м. Вінниця, 27-28 жовтня 2016 р.) – заочна участь.
9. III Міжнародна науково-практична конференція «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (м. Суми, 8 грудня 2016 р.) – очна участь.
10. Всеукраїнський науково-практичний семінар «Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст» (м. Київ, 5 червня 2014 р.) – очна участь.

Додаток В

Термінологічний словник

Commission of the European Union – Комісія Евросоюзу

Department for Business, Innovation and Skills – Міністерство бізнесу, інновацій та навичок.

Department for Education and Skills – Міністерство освіти та навичок.

Distributed learning – розподілене навчання.

eBioLabs – Е-Біолабораторії (персоналізоване віртуальне середовище для підтримки лабораторного біологічного навчання).

External System – зовнішня система навчання.

Foundation Degree Forward – Державна організація професійної вищої освіти.

Free Open Learn courses – курси відкритого навчання.

Higher Education Funding Council for England – Рада з фінансування вищої освіти Англії.

Higher Education Funding Council for England – Рада з фінансування вищої освіти Англії.

ICT – інформаційно-комп'ютерні технології.

International Council for Open and Distance Education – Міжнародна рада з відкритого та дистанційного навчання.

International Council for Open and Distance Education – Міжнародна рада з відкритої і дистанційної освіти.

Joint Information Systems Committee – Комітет з об'єднаних інформаційних систем.

National vocational qualification (NVQ) – національна професійна кваліфікація.

Office for Fair Access – Офіс з відкритого доступу.

Online Computer Library Center – комп'ютерний он-лайн бібліотечний центр.

Online Writing Laboratory – он-лайн лабораторія з академічного письма.

Open Course – відкритий курс.

Open Learning – відкрите навчання.

Open Research Online – відкритий онлайн науково-дослідницький депозитарій.

OpenLearn Cymru – платформа відкритого навчання Уельського університету.

Organization for Economic Cooperation and Development – Організація економічного співробітництва та розвитку.

Planning Committee – Комітет з планування.

Regional and Tutorial Services – регіональні педагогічні заклади.

The Centre for Continuing Education (CCE) – Центр безперервної освіти.

The Commonwealth of Learning – Навчальна співдружність.

The Council of the European economic and social Committee – Рада Європейського соціально-економічного комітету.

The PlaNet Programme – програма європейського супутникового мовлення Відкритого університету.

The Universities Association for Lifelong Learning (UALL) – Асоціація університетів безперервної освіти.

Unis Wales – «Університети Уельсу».

Universities Council for Adult Education – Рада університетів освіти дорослих.

University Alliance for Lifelong Learning – Університетський альянс навчання протягом життя.

University Extension Movement – Рух розширеної діяльності університетів.

University of the Air – Повітряний університет.

Virtual Learning Environment – відкрите навчальне середовище.

Wireless University – бездротовий університет .

Workers' Educational Association – Освітня асоціація працівників.

Додаток Д

Хронологічна таблиця досліджень у галузі розвитку вищої освіти у
Великій Британії

Таблиця Д. 1

Дослідження у галузі розвитку вищої освіти у Великій Британії

№	Автор	Рік	Назва дисертації	Шифр
1.	О. Г. Смольнікова	2017	Розвиток автономного навчання іноземних мов у вищих закладах освіти Великої Британії (друга половина ХХ - початок ХХІ ст.)	13.00.01
2.	О. О. Ісламова	2016	Аксіологічний вимір трансформації педагогічної освіти Великої Британії в умовах інформаційного суспільства	09.00.10
3.	Ю. С. Козаченко	2016	Організаційно-педагогічні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США	13.00.01
4.	О. М. Палеха	2016	Організація самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови у вищих навчальних закладах Великої Британії	13.00.04
5.	Н. В. Рокосовик	2016	Підготовка магістрів педагогіки в університетах Великої Британії засобами дистанційного навчання	13.00.04
6.	В. В. Вознюк	2015	Організаційно-педагогічні засади інтеграції соціальних та освітніх послуг у розширених школах Великої Британії	13.00.01
7.	Т. В. Гарбуза	2015	Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії	13.00.04

Продовження таблиці Д.1

8.	І. В. Холод	2015	Педагогічна підтримка обдарованої студентської молоді в університетах Великобританії	13.00.01
9.	Т. І. Ключкова	2015	Тенденції розвитку менеджменту ризиків в університетах Великої Британії	13.00.01
10.	Т. Є. Кристопчук	2014	Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу	13.00.04
11.	Ж. Ю. Чернякова	2012	Інтернаціоналізація освітнього простору старшої школи Великої Британії	13.00.01
12.	І. А. Чистякова	2012	Організаційно-педагогічні засади діяльності інноваційних шкільних мереж Великої Британії	13.00.01
13.	Т. Ю. Григор'єва	2010	Підготовка вчителів-філологів до навчання дорослих у системі неперервної освіти Великої Британії	13.00.04
14.	А. В. Соколова	2009	Професійна підготовка вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії	13.00.01
15.	А. Л. Саргсян	2009	Реформування системи вищої освіти Великобританії в кінці ХХ – на початку ХІХ століття	13.00.01
16.	О. В. Волошина	2007	Соціокультурний компонент підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії	13.00.04
17.	Н. М. Авшенюк	2005	Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)	13.00.04
18.	С. М. Коваленко	2005	Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття)	13.00.01

Продовження таблиці Д.1

19.	О. П. Пічкарь	2005	Система підготовки фахівців соціальної роботи у Великій Британії	13.00.04
20.	О. Ю. Кузнецова	2003	Розвиток мовної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини ХХ ст.	13.00.01
21.	І. П. Задорожна	2002	Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії	13.00.04
22.	Ю. В. Кіщенко	2000	Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу	13.00.04
23.	Н. М. Бідюк	2000	Розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії	13.00.04
24.	Н. П. Яцишин	1998	Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (90-і роки ХХ століття)	13.00.01

Таблиця автора

Додаток Ж

Основні підходи до визначення сутнісних ознак відкритої освіти

Таблиця Ж.1

Сутнісні ознаки відкритої освіти

Поняття	Джерело	Сутнісні ознаки
Відкрита освіта являє собою систему, що охоплює ресурси, інструменти та методи, які використовують в межах відкритого обміну знаннями, ідеями та інформацією для поліпшення доступу до освіти та покращення її ефективності	Г. Сіменс «Відкритість освіти» («Openness in Education»)[268]	-інформативність (обмін знаннями, ідеями та інформацією); -доступність та відкритість (можливість використання Інтернет-ресурсів)
Відкрита освіта – система навчання, яка спирається на відкриті освітні ресурси та відкриті технології, що надають навчанням гнучкості та можливості відкритого обміну практикою викладання, а також включає нові підходи до оцінювання, акредитації та спільного навчання	Т. Йош, Д. Вілі «Обговорення: Основні доктрини відкритої освіти» («Discussion: The Main Tenets of Open Education») [204]	- гнучкість (здатність слухачів навчатися у зручний час та у зручному місці); відкритість; інтерактивність (використання комп'ютерно-орієнтованого навчання; сприяння особистому вибору в навчанні)
Відкрита освіта – система навчання, доступна бажаючим, без аналізу початкового рівня знань, яка використовує технології та методики дистанційного навчання, забезпечуючи навчання в зручному ритмі	В. Биков «Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти суспільства» [8]	-гнучкість; -інтерактивність; -координованість (упровадження посади наставника-консультанта і уведення функції координатора навчального процесу); -доступність
Відкрита освіта – слабоформалізована освітня система, доступна кожному бажаючому без перевірки входних параметрів знань, у якій використовуються технології (в тому числі дистанційні), що в максимальному ступені враховують бажання та можливості того, хто навчається	О. Овчарук, «Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах та їх роль у процесах модернізації освіти» [71]	- доступність; -модульність (можливість сформувати індивідуальну навчальну програму, яка складається з набору незалежних курсів-модулів); -інформативність

Систематизовано на основі джерел [8; 71; 204; 268]

Додаток 3

**Основні підходи
до визначення сутнісних характеристик «відкритого навчання»**

Таблиця 3.1

Сутнісні характеристики «відкритого навчання»

Поняття	Джерело	Сутнісні ознаки
«Відкрите навчання» – система навчання, що знімає бар'єри для отримання якісної другої освіти за допомогою дистанційного он-лайн навчання, пропонуючи постійну реєстрацію для вступу, гнучкий розклад навчання та незначні вимоги для вступу	Веб-сайт університету Thompson Rivers University [22]	-доступність; -гнучкість
«Відкрите навчання» («джерело відкритого навчання») є сучасною освітньою практикою, яка дозволяє студентам отримувати знання завдяки Інтернет-ресурсам та створювати і керувати власним досвідом навчання, а також відтворювати інтерактивний он-лайн матеріал, доступний кожному	Д. Престон «Джерело відкритого навчання» [23]	-інформативність; -відкритість; -гнучкість; -інтерактивність
«Відкрите навчання» або «відкрите дистанційне навчання» є загальним терміном для будь-якого типу навчання або професійної підготовки, що прагне до усунення бар'єрів у навчанні та характеризується використанням конкретних методичних прийомів, ресурсів і засобів масової інформації для полегшення процесу навчання та викладання	Веб-сайт міжнародної організації ЮНЕСКО [25]	-відкритість; -інформативність; -доступність
«Відкрите навчання» або «відкрите дистанційне навчання» поєднує в собі ознаки відкритого навчання та дистанційної освіти, це – філософія, заснована на принципі гнучкості методів та принципів навчання за допомогою ІКЗ, де головна роль відводиться тьютору	Міжнародна організація The Commonwealth of Learning «Вступ до відкритого та дистанційного навчання» [26]	-відкритість; -інформативність; -гнучкість
«Відкрите навчання» – процес навчання, який спрямований на подолання бар'єрів для отримання якісної освіти мільйонам слухачів по всьому світу засобами використання безкоштовних освітніх ресурсів	Веб-сайт відкритого університету Великої Британії [24]	-відкритість; -доступність; -інформативність

Систематизовано на основі джерел [22; 23;24; 25; 26;]

Додаток К

Рекомендації ЮНЕСКО по роботі з відкритими освітніми ресурсами у сфері вищої освіти

Рекомендації для закладів вищої освіти

1. Розробити стратегії для інтеграції відкритих освітніх ресурсів.
2. Створювати стимули для підтримки інвестицій в розробку, придбання і адаптацію навчальних матеріалів високої якості.
Освітнім закладам слід переглянути стратегію своєї діяльності :
 - заохочувати розумний відбір і адаптацію існуючих відкритих освітніх ресурсів, а також розробку нових матеріалів;
 - сприяти публікації навчальних матеріалів у електронному вигляді (відповідно до затвердженими в освітній установі стандартами);
 - стимулювати дослідження, пов'язані з використанням і переробкою освітніх ресурсів;
 - надавати підтримку студентам, які бажають опублікувати свої роботи у даному форматі з відкритою ліцензією (під керівництвом професорсько-викладацького складу і відповідно до затверджених в освітньому закладі стандартами);
 - включити відкриті освітні ресурси до механізмів інституційного та індивідуального моніторингу та оцінки діяльності;
 - сприяти співробітництву в сфері розробки матеріалів як всередині, так і за межами установи;
 - розробити стимули і заохочення для співробітників за розробку, придбання і адаптацію навчальних матеріалів;
 - враховувати витрати часу на розробку навчальних програм, курсів і матеріалів при плануванні робочого навантаження персоналу;
3. Визнати важливість внутрішніх процесів забезпечення якості освітніх ресурсів (організувати і підтримувати внутрішню експертизу якості навчальних матеріалів до їх публікації у електронному вигляді).
4. Надати можливість створення гнучких підходів у межах авторського права. Дана політика може бути частиною більш масштабного інституційного процесу, спрямованого на захист прав інтелектуальної власності, авторських прав і конфіденційності, які повинні бути відображені у юридичних контрактах і договорах найму.
5. Стимулювати інформаційно-пропагандистську діяльність і нарощувати потенціал. Постійно підвищуючи обізнаність, нарощуючи потенціал (шляхом підвищення кваліфікації персоналу) і налагоджуючи соціальні зв'язки, освітні установи сприяють розвитку повного спектра компетенцій для більш ефективного використання відкритих освітніх ресурсів. Надалі перераховані заходи можуть бути спрямовані на створення загальноприйнятої концепції для відкритих освітніх практик в рамках

організації в повній відповідності з баченням і місією установи і з урахуванням відповідних стимулів.

6. Забезпечити вільний доступ до ІКТ для співробітників і студентів. Викладачам та студентам слід надати повсюдний необмежений доступ до необхідної інфраструктури ІКТ, програмного забезпечення і Інтернету з метою розроблення або адаптування різних навчальних матеріалів.

7. Розробити інституційні політики та практики доступу до електронних матеріалів, а також їхнього зберігання. Найбільш ефективний спосіб – співпраця в межах скоординованої національної стратегії, в партнерстві з виникаючими й існуючими глобальними мережами, організованими відповідно до відкритих стандартів.

8. Здійснювати періодичний моніторинг освітніх практик організації у межах відкритих освітніх ресурсів, що допоможе освітнім установам оцінити не тільки ефективність реалізації політики і практики, а й успішність прикладів реалізації проектів освітніх ресурсів як в рекламних, так і в наукових публікаціях.

Рекомендації для науково-педагогічного складу

1. Розвивати навички оцінки відкритих освітніх ресурсів.

Викладачі можуть використовувати існуючі е-матеріали для аналізу і вдосконалення своєї навчальної програми, методів навчання, а також вдосконалення матеріалів колег.

2. Публікувати власні е-матеріали. Це може бути спільна робота з колегами (в тому числі шляхом взаємної експертизи) у межах публікації у відкритому доступі матеріалів, які в плановому порядку розробляються в процесі навчально-методичної діяльності (в тому числі програми курсів, інформаційні буклети або роздатковий матеріал, конспекти лекцій та інструменти оцінки курсів).

3. Компонувати, адаптувати та узгоджувати існуючі відкриті освітні ресурси. Для забезпечення ефективного використання ресурсів необхідно розвивати навички роботи у даному середовищі з урахуванням різноманітних освітніх потреб студентів, використовуючи різні підходи до досягнення конкретної мети навчання.

4. Розвивати навички командної роботи. Сучасні наукові дослідження, як правило, вимагають злагодженої роботи цілої групи фахівців. Даний командний підхід можна використовувати як для розробки навчально-методичних матеріалів, так і для їх використання позанавчальної роботи.

5. Звертатися за організаційною підтримкою з метою розвитку навичок у межах роботи з відкритими освітніми ресурсами. Для їхнього ефективного використання науково-педагогічні працівники повинні набути навичок і компетенції, пов'язаних, наприклад, з проектуванням матеріалів, розробкою навчальних програм, пошуком, підбором і адаптацією електронних матеріалів. Ці завдання повинні бути включені в стратегію навчання і підвищення кваліфікації співробітників. Необхідно забезпечити

організаційну підтримку індивідуального і групового навчання.

6. Брати участь в роботі профільних співтовариств з обміну досвідом. Науково-педагогічні працівники можуть приймати участь у роботі існуючих мереж і співтовариств з обміну досвідом щодо розробки, адаптації та організації спільного користування відкритими освітніми ресурсами, а також обговоренні навчально-методичної діяльності.

7. Залучати студентів до роботи з відкритими освітніми ресурсами. Науково-педагогічним працівникам слід враховувати відгуки студентів при опрацюванні своїх матеріалів. Доцільно заохочувати студентів до роботи в межах відкритих освітніх ресурсів з метою самостійного вивчення матеріалів (на початковому рівні) і розробки власних навчальних планів і курсів (на наступних етапах).

8. Сприяти широкому поширенню відкритих освітніх ресурсів, публікуючи матеріали про використання останніх. Дані публікації сприяють збільшенню обсягу доступних знань у цій сфері, особливо якщо вони представлені у відкритих виданнях, журналах і т.д.

9. Забезпечувати зворотний зв'язок і надавати інформацію про користування існуючими освітніми ресурсами, а саме: створення, адаптацію, використання і (або) переробку е-матеріалів, а також успішність досягнутих цілей навчання і задоволених потреб студентів.

10. Розширювати знання в області прав інтелектуальної власності, авторського права і політики конфіденційності. Дане завдання має на увазі отримання спеціалізованої консультаційної підтримки; ознайомлення з політикою організації і умовами угод, що стосуються прав інтелектуальної власності та авторського права.

Джерело [225]

Додаток Л

Переваги навчання з використанням ІКТ

Таблиця Л.1

Підвищення якості навчання та викладання шляхом використання ІКТ

Область діяльності	Стратегічні пріоритети	Можливості технологій
1. Викладання, проектування і розробка навчального плану	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення передового досвіду та інновацій у викладанні і навчанні; • підвищення гнучкості й можливостей вибору для студентів; • підвищення успішності студентів; • покращення можливостей працевлаштування і навичок; • залучення та підтримка студентів; • підтримка на основі досліджень або запиту на основі навчання; • залучення роботодавців (або інших зацікавлених сторін) до розробки навчальних програм; • підвищення ефективності розробки навчальних програм 	<ul style="list-style-type: none"> • доступ до широкого спектру навчальних інструментів і високоякісних ресурсів; • удосконалення процесу розробки навчальних програм; • підвищення оперативності та гнучкості навчального плану; • допомога при ідентифікуванні студентів із особливими потребами або здібностями; • використання інформаційних систем у процесі планування навчальних програм; • використання Web 2.0 технології для підтримки навчальних спільнот і наукових досліджень; • використання технології Е-оцінки для підтримки інноваційних методів, таких як оцінка та рецензування; • представлення студентських досліджень у цифровому форматі
2. Навчальні ресурси та мережеве навчання	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення гнучкості й можливостей вибору студентів; • підвищення успішності студентів; • забезпечення працевлаштування й удосконалення навичок; • розширення участі та поліпшення доступу до навчання; • ефективне управління навчальними ресурсами; • проектування і підтримка ефективних умов для навчання 	<ul style="list-style-type: none"> • отримання студентами інформації, підтримки, рекомендацій, можливості двостороннього спілкування; • отримання студентами доступу до персоналізованих послуг у межах інституційного середовища; • можливість здійснення зворотного зв'язку, проведення спільних наукових досліджень та експертної оцінки; • виготовлення високоякісних навчальних ресурсів, придатних для повторного використання завдяки співпраці викладачів тематичних спільнот; • можливість доступу викладачів до відповідних навчальних ресурсів, їхньої підтримки, адаптації, інтеграції й розширення; • організація підтримки налагодженої співпраці навчального, викладацького, наукового та адміністративного середовищ

Продовження таблиці Л.1

<p>3. Навчання протягом життя.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • покращення можливостей набуття навичок та працевлаштування; • підвищення гнучкості й можливостей вибору для студентів; • розширення участі й поліпшення доступу до можливостей навчання; • підтримка різноманітних освітніх потреб студентів; • співпраця з іншими установами, коледжами та університетами 	<ul style="list-style-type: none"> • можливість доступу до навчальних ресурсів та представлення власних студентських досягнень; • використання допоміжних та персональних технологій для ефективної підтримки студентів із різними потребами і схильностями; • використання електронних мереж, наприклад системи безперервної освіти задля співпраці місцевих та регіональних установ; • отримання студентами доступу до інформації в системі Інтернет стосовно майбутнього навчального закладу; • можливість поєднання формального навчання з іншими аспектами життя й праці; • забезпечення підтримки студентів під час переходу до іншого навчального закладу або одночасного навчання в декількох освітніх установах завдяки об'єднаним інформаційним системам
<p>4. Стратегічне управління, людські ресурси та розвиток потенціалу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення передового досвіду в галузі викладання; • підвищення передового досвіду в галузі досліджень; • розвиток трудових ресурсів; • бізнес / спільнота; • підвищення ефективності та результативності інституційних процесів 	<ul style="list-style-type: none"> • можливість навчання співробітників для вдосконалення практичних навичок; • можливість керувати змістом ресурсів завдяки комплексному підходу, дозволяючи ефективно використовувати інституційні активи для навчання, викладання й наукових досліджень; • можливість розгляду вдосконалень до інституційних стратегій (наприклад, для навчання, викладання та оцінювання, розширення участі, навчального простору, управління інформацією та людськими ресурсами); • можливість ефективно задіяти персонал і використати час студента

Продовження таблиці Л.1

5.Якість	<ul style="list-style-type: none"> • процеси інституційної якості можуть підтримувати цілі й підвищити переваги в усіх інших областях 	<ul style="list-style-type: none"> • гнучкість процесів інституційної якості щодо швидкого реагування на потреби учня й роботодавця; • можливість надавати установам упевненість у якості надання послуг завдяки раціоналізаторським робочим процесам
6.Дослідження й оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення передового досвіду в галузі навчання та викладання; • підвищення передового досвіду в галузі досліджень; • забезпечення більш повного розуміння сутності процесів навчання і викладання; • посилення інституційних процесів (особливо контроль якості і аналізу) 	<ul style="list-style-type: none"> • можливість доступу співробітників до наукових досліджень, фактичних даних для розробки навчальних програм і методів викладання, побудованих на наукових дослідженнях; • можливість активної взаємодії персоналу в інноваційному використанні технологій у процесі навчання і викладання; • наявність в установах ефективних механізмів для оцінювання навчання учнів, у тому числі з використанням новітніх технологій; • можливість активної участі слухачів і співробітників у навчанні, а також у прийнятті стратегічних рішень щодо використання технологій у навчальному середовищі
7.Інфраструктура, технічні стандарти	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення гнучкості процесу навчання; • підтримка різноманітних потреб учнів; • підвищення ефективності інституційних процесів; • підвищення технічної інфраструктури; • покращення інформаційного середовища; • забезпечення ефективних інвестицій в ІКТ і ефективне використання наявних ресурсів ІКТ; • можливість використання екологічних комп'ютерних технологій 	<ul style="list-style-type: none"> • можливість зробити більш ефективним адміністративне та інформаційне управління установи; • можливість більш узгодженого співробітництва в технічних питаннях для забезпечення кращого співвідношення ціни та якості; • здатність установи до технологічних інвестицій задля правильного комерційного балансу, з відкритим вихідним кодом; • надання установою технічної підтримки на відповідному рівні співробітникам і студентам; • використання установою усвідомленого підходу до прийняття та реалізації стандартів підтримки системної взаємодії і узгодженості;

Переклад автора

Додаток М
Он-лайн навчання у Відкритому університеті

Таблиця М.1

Програма он-лайн курсів
у Відкритому університеті Великої Британії

Диплом з вищої освіти в галузі обчислювальної техніки та інформаційних технологій	
<p>Етап I:</p> <p>1. Вступні обчислювальні та інформаційні модулі: - вступ до обчислювальної та інформаційної технології 1 (TM111); - вступ до обчислювальної та інформаційної технології 2 (TM112);</p> <p>2. Математичні модулі: - вступ до математики (MU123); - основи математика 1 (MST124);</p> <p>3. Комп'ютерний та ІТ-модуль: - технології на практиці (TM129)</p>	<p>Етап II:</p> <p>1. Вибір обчислювальної та ІТ-сфери модулі: - зв'язок та мережа; - комп'ютерна наука; - розробка програмного забезпечення; - веб-розробка;</p> <p>2. Оперативні модулі: - алгоритми, структури даних та обчислюваність (M269); - зміни, стратегія та проекти на роботі (T227); - об'єктно-орієнтоване програмування Java (M250); - розробка програмного забезпечення з Java (M256); - веб-технології (TT284);</p>
Диплом з вищої освіти в галузі мистецтв та гуманітарних наук	
<p>Етап I:</p> <p>1. Мистецтво минулого та сьогодення (AA100);</p> <p>2. Думки, тексти та матеріальна культура (A105)</p>	<p>Етап II:</p> <p>1. Один модуль (на вибір): Творчий запис (A215), Вивчення мистецтва та візуальної культури (A226), Вивчення філософії (A222), Всередині музики (A224), Читання та вивчення літератури (A230), Вивчення релігії: місця, практики, тексти та досвід (A227), Рання сучасна Європа: суспільство та культура с.1500-1780 (A223), Світи англійської мови (U214);</p> <p>2. Оперативні модулі (один на вибір): Класична латиниця: мова давнього Риму (A276) Рівень 2, Рання сучасна Європа: суспільство та культура с.1500-1780 (A223) Рівень 2, Вивчення мистецтва та візуальної</p>

	культури (A226) Рівень 2, Вивчення філософії (A222) Рівень 2, Вивчення релігії: місця, практики, тексти та досвід (A227) Рівень 2
Диплом про вищу освіту з кримінології та права	
Етап I: 1. Введення у юриспруденцію(W101); 2. Дослідження соціального світу (DD103)	Етап II: 1. Публічне право та кримінальне право (W203); 2. Поняття кримінології (DD212)
Диплом з вищої освіти в галузі філософії та психології	
Етап I: 1. Мистецтво минулого та сьогодення (AA100); 2. Дослідження психології 1 (DE100);	Етап II: 1. Вивчення філософії (A222); 2. Жива психологія: від повсякденного до надзвичайного (DD210)
Диплом з вищої освіти в галузі соціальних наук	
Етап I: 1. Вступ до суспільних наук (DD102); 2. Дослідження соціального світу (DD103); Дослідження психології 1 (DE100); Ви і ваші гроші: особисті фінанси в контексті (DB123); Розкриття математики (MU123)	Етап II: 1. Основи економіки (DD209); Жива психологія: від повсякденного до надзвичайного (DD210); Розуміння політики: ідеї та інститути в сучасному світі (DD211); Навколишнє середовище: обмін динамічною планетою (DST206); Міжнародний розвиток: зміна світу (TD223); Розуміння кримінології (DD212); Навколишнє середовище та суспільство (DD213); 2. Використання соціальних наук (DD206)

Переклад автора

Додаток Н

Вітчизняні освітні організації

Таблиця Н.1

Освітній проект Інституту модернізації змісту освіти
«STEM – ОСВІТА»

Напрямки діяльності	Наукова діяльність	-упровадження прогресивних педагогічних ідей, новацій, технологій; -організація та проведення досліджень із питань підготовки вчителів до інноваційної діяльності, продуктивної участі в реформуванні галузі освіти, модернізації змісту навчання
	Науково-організаційна та навчально-методична діяльність	-наукове і навчально-методичне забезпечення модернізації змісту освіти, виховання, розвитку та соціалізації особистості; -розроблення стандартів освіти та навчальних програм, організація їх експертизи; -розроблення професійних стандартів та програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчальних закладів; -співпраця з закладами, організаціями та установами освіти з питань, що належать до компетенції Інституту
	Інноваційна діяльність	-організація й забезпечення централізованого електронного обліку навчальної літератури; координація діяльності освітніх установ та навчальних закладів з упровадження інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій; -проектування, експериментальна перевірка та впровадження в освітній процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання і виховання, освітніх проектів
	Редакційно-видавнича діяльність	-вивчення потреби освіти в сучасній навчальній літературі та стану забезпечення нею навчальних закладів; -формування переліку навчально-методичної літератури; забезпечення навчальних закладів необхідними навчально-методичними, науковими та іншими виданнями, контроль за ходом їх постачання; -здійснення видавничої діяльності, виготовлення та розповсюдження видавничої продукції

Продовження таблиці Н.1

	Міжнародне співробітництво	-укладення міжнародних угод про співробітництво з іноземними організаціями, юридичними особами; -організація й проведення міжнародних культурних і освітніх заходів в Україні та за кордоном; -взаємний обмін науковими кадрами та інформацією щодо діяльності Інституту
1. Програми		
Критерії програми	Терміни реалізації	Напрями розробки
-актуальність та іноваційність змісту; -розумілість процесу реалізації програми (умови та обладнання, необхідні для ефективної реалізації); -наявність методики, яка дозволяє використовувати програму у будь-якому навчальному закладі; -досягнення освітнього та виховного педагогічного результату та наявність інструментів для його вимірювання	-короткострокові (від 02 до 24 годин); -курсіві (для літніх шкіл, курсів тощо) (від 24 до 80 годин); -середньострокові (річні) (від 80 до 120 годин); -довгострокові, неперервної додаткової освіти (від 300 до 600 годин)	-інтегровані, міжпредметні навчальні програми; -робототехніка та інженерні розробки; -«розумні пристрої» Інтернету речей; -3D- моделювання
Засоби обладнання		
<ul style="list-style-type: none"> - друковані методичні засоби: підручники, електронні підручники, навчальні посібники, картки-завдання, навчальні інструкції, навчальні алгоритми; - наочне приладдя: натуральне – обладнання, прилади, інструменти, матеріали, зразки тощо; образне(зображувальне) – фотографії, репродукції картин художників, плакати; знаково-символічне – знакові моделі, графіки, схеми, таблиці; - технічні засоби навчання: інформаційні – відеоапаратура (комп'ютери, мультимедійні технології, кінопроектори проекційні екрани – різноманітних моделей; оверхед-проектори; слайдпроектори; копідощки, інтерактивні дошки, документ-камери, відео-конференційні системи, маркерні та текстильні дошки, проекційні столики тощо) та контролюючі – тренажери, прилади для діагностики процесів 		

Додаток П
Положення про організацію навчального процесу
в Університеті «Україна»
із використанням дистанційних технологій

1. Загальні положення.

1.1. Це Положення визначає основні засади організації дистанційного навчання на підставі до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про дистанційне навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466 та Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 30 жовтня 2013 року № 1518

1.2. Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

1.3. Університет організовує та контролює підготовку студентів, згідно з діючими нормативними документами та відповідно до Угод на освітні послуги, укладеними фізичними або юридичними особами з Університетом.

1.4. Навчальний процес з підготовки студентів проводиться за планами та графіками навчання відповідного рівня підготовки та за індивідуальними навчальними планами, затвердженими у встановленому порядку.

1.5. Підготовка фахівців із використанням дистанційних технологій здійснюється у три етапи:

- I етап (очний/дистанційний) – настановча сесія;
- II етап (дистанційний) – керована самостійна робота;
- III етап (очний) – заключна сесія.

1.6. У цьому Положенні терміни і поняття вживаються у таких значеннях:

- асинхронний режим - взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо;

- веб-ресурси навчальних дисциплін (програм), у тому числі дистанційні курси, - систематизоване зібрання інформації та засобів навчально-методичного характеру, необхідних для засвоєння навчальних дисциплін (програм), яке доступне через Інтернет (локальну мережу) за допомогою веб-браузера та/або інших доступних користувачеві програмних засобів;

- веб-середовище дистанційного навчання - системно організована

сукупність веб-ресурсів навчальних дисциплін (програм), програмного забезпечення управління веб-ресурсами, засобів взаємодії суб'єктів дистанційного навчання та управління дистанційним навчанням;

- дистанційна форма навчання - форма організації навчального процесу у закладах освіти (ВНЗ, ЗПО, ПТНЗ, ЗНЗ), яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень;

- інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання - технології створення, накопичення, зберігання та доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також забезпечення організації і супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі Інтернету;

- психолого-педагогічні технології дистанційного навчання - система засобів, прийомів, кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання і розвитку особистості;

- синхронний режим - взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у веб-середовищі дистанційного навчання (чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі тощо);

- система управління веб-ресурсами навчальних дисциплін (програм) - програмне забезпечення для створення, збереження, накопичення та передачі веб-ресурсів, а також для забезпечення авторизованого доступу суб'єктів дистанційного навчання до цих веб-ресурсів;

- система управління дистанційним навчанням - програмне забезпечення, призначене для організації навчального процесу та контролю за навчанням через Інтернет та/або локальну мережу;

- суб'єкти дистанційного навчання - особи, які навчаються (учень, вихованець, студент, слухач), та особи, які забезпечують навчальний процес за дистанційною формою навчання (педагогічні та науково-педагогічні працівники, методисти тощо);

- технології дистанційного навчання - комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання у навчальних закладах та наукових установах.

2. Особливості організації навчального процесу навчання із застосуванням дистанційних технологій.

2.1 Навчальний процес із використанням дистанційних технологій навчання здійснюється у таких формах: самостійна робота; навчальні заняття; практична підготовка; контрольні заходи.

2.2. Основною формою організації навчального процесу дистанційного навчання (ДН) є самостійна робота.

2.3 Основними видами навчальних занять є: лекція, семінар, практичні заняття, консультації та інші.

2.4 Лекція, консультація, семінар проводяться зі студентами дистанційно у синхронному або асинхронному режимі відповідно до навчального плану.

2.5.Отримання навчальних матеріалів, спілкування між суб'єктами дистанційного навчання під час навчальних занять, що проводяться дистанційно, забезпечується передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації у синхронному або асинхронному режимі.

2.6 Практичне заняття, яке передбачає виконання практичних (контрольних) робіт, відбувається дистанційно в асинхронному режимі. Окремі практичні завдання можуть виконуватись у синхронному режимі, що визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

2.7 Лабораторне заняття проводиться очно у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях або дистанційно з використанням відповідних віртуальних тренажерів і лабораторій.

2.8.До інших видів навчальних занять при здійсненні навчального процесу можуть відноситись ділові ігри, виконання проектів у групах тощо. Ці види навчальних занять можуть проводитись очно або дистанційно у синхронному або асинхронному режимі, що визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

2.9 Практична підготовка студентів, які навчаються дистанційно, проводиться за окремо затвердженою навчальним закладом програмою.

2.10 Контрольні заходи з навчальної дисципліни при здійсненні підготовки фахівців із використанням дистанційних технологій навчання включають проміжний (тематичний, модульний), підсумковий та інші визначені Університетом види контролю знань, умінь та навичок, набутих студентом у процесі навчання.

2.11 Усі контрольні заходи можуть здійснюватись відповідно до рішення навчального закладу дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій.

2.12 Державна атестація при підготовці фахівців із використанням дистанційних технологій навчання здійснюється очно згідно Закону України «Про вищу освіту».

Джерело [66]

Додаток Р

Структура електронного навчального курсу (ЕНК)

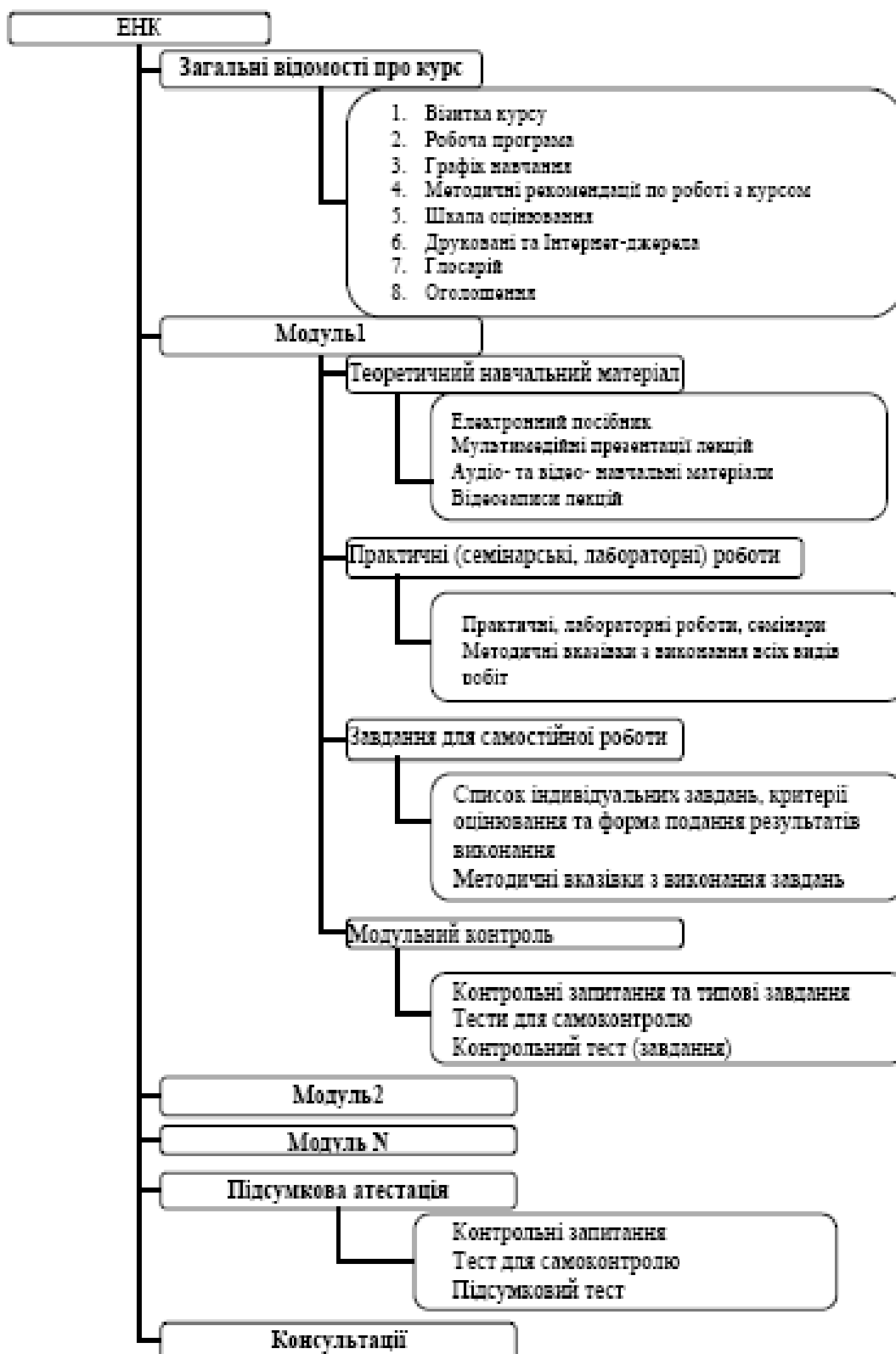

Рис. Р.1. Побудова он-лайн курсів.
Джерело [78]

Додаток С
Сумський національний аграрний університет

Таблиця С.1

**Приклад плану діяльності студента СНАУ
на вересень 2015–2016 навчального року**

Перелік тем	Мета – результат	Термін вивчення	
		Початок вивчення	Закінчення вивчення
Вивчити: Тема 1. Геоінформаційні системи та їх призначення.	Зрозуміти відмінність між поняттями дані, інформація, знання, географічна інформація.	01.09.15	07.09. 15
Практичне завдання: Заняття 1.	Використати Інтернет-ресурси за темою для обговорення у форумі визначень ГІС, які надаються різними авторами.	01.09.15	07.09. 15
Вивчити: Тема 2. Автоматизовані системи, їх виникнення та призначення.	Зрозуміти сутність поняття Інформаційна система, автоматизована інформаційна система.	07.09. 15	13.09. 15
Практичне завдання: Заняття 2.	Підготувати на основі використання різних інформаційних джерел есе за темою - Класифікація ГІС, надіслати на електронну адресу викладача.	07.09. 15	13.09. 15
Вивчити: Тема 3. Основи роботи з базами даних.	Зрозуміти сутність поняття баз даних, вивчити класифікацію баз даних за різними ознаками.	14.09. 15	20.09. 15
Практичне завдання: Заняття 3.	Скласти конспект з зазначенням популярних СУБД, функціональних можливостей і галузей застосування у вигляді рейтингової шкали(назва продукту, назва фірми-розробника, рік появи на ринку, частка на ринку, переваги, вартість, галузь застосування).	14.09. 15	20.09. 15
Вивчити: Тема 4. Реляційні бази даних.	проаналізувати основні етапи розробки бази даних реляційного типу.	21.09. 15	27.09. 15
Практичне завдання: Заняття 3.	Розв'язати завдання щодо інформаційно-логічного та дата-логічного проектування бази даних Department.mdb. Надіслати викладачеві звіт з ER- діаграмою бази даних.	21.09. 15	27.09. 15
Тест Модуль 1		28.09. 15	30.09. 15

Додаток Т
Вітчизняні он-лайн курси

Таблиця Т.1

Цикл онлайн-курсів проекту «Prometheus»

Назва курсу	Програма курсу
Основи програмування	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історія розвитку обчислювальної техніки. 2. Поняття алгоритму. Алгоритмічні структури. 3. Знайомство з мовою Python. 4. Алгоритмічні структури в мові Python. 5. Модульність у програмі: функції та модулі. 6. Типи даних Python. 7. Об'єктно-орієнтоване програмування як спосіб упорядкування програми. 8. Поняття складності алгоритмів
Розробка та аналіз алгоритмів	<ul style="list-style-type: none"> • Базові підходи до розробки та аналізу алгоритмів. • Структури даних: піраміди, бінарні дерева, хеш-таблиці. • Алгоритми на графах: обхід графів, пошук у графі та інші
Економіка для всіх	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке економіка і економічна успішність? Як із третього світу потрапити в перший. 2. Багатство народів і країн. Як наші цінності формують економіку. 3. Різні економічні моделі та їх конкуренція. Соціалізм проти Капіталізму; Лібералізм проти Соціальної ринкової економіки. 4. Ключові показники економіки. ВВП – що це насправді означає? Чи можна обрахувати «щастя» і чому такі спроби робляться? 5. Депозити і кредити. Як виникли банки та чи потрібні вони? 6. Державний і приватний сектор, зарплати і пенсії, заощадження та інвестиції. Як рухаються гроші в економіці? 7. Податки та бюджет, Інфляція та валютний курс. Як вони формуються, хто чи що на них впливає. 8. Органи економічного управління, їх відповідальність і вплив на економіку. 9. Економіка майбутнього. Професії майбутнього. Чому світ зміниться до невпізнанності? 10. Підсумки. Як зробити Україну «тигром» економічного зростання

Продовження таблиці Т.1.

Захист прав споживачів	<p>Поняття споживача та його основних прав</p> <p>Право на належну якість продукції.</p> <p>Права споживача, стандартизація та сертифікація.</p> <p>Взаємодія споживача та постачальника (виробника) товарів та послуг.</p> <p>Захист прав споживача.</p> <p>Відповідальність постачальника (виробника) товарів та слуг. Особливості захисту прав споживачів окремих видів товарів. Особливості захисту прав споживачів окремих видів послуг</p>
Психологія стресу та способи боротьби з ним	<ul style="list-style-type: none"> • Саморегуляція як діяльність, спрямована на підтримання здатності повноцінно функціонувати, розвиватись і взаємодіяти • Стрес як виклик зовнішнього середовища - механізми організації взаємодії середовища та людини, фактори, які визначають специфіку такої взаємодії. • Користь – роль стресових ситуацій у становленні особистості. • Шкода - неподоланий стрес і його вплив на подальше життя людини. • Відновлення- логіка відновлення гомеостазу як нормального стану функціонування людини
Як створити стартап	<p>Чому варто наважитись розпочати власну справу? Чому слід починати саме зараз, навіть якщо ви студент?</p> <p>Пошук успішної бізнес-ідеї. Місія нової компанії.</p> <p>Побудова команди та управління нею.</p> <p>Продукт, який обожнюють користувачі. Якість продукту.</p> <p>Комунікація з клієнтами. Метрики та оцінка результатів.</p> <p>Труднощі на початку. Як подолати проблеми? Як змусити ЗМІ говорити про вас?</p> <p>Ви – керівник. Авторитет та впливовість. Навики лідерства.</p> <p>Як збільшити прибутки?</p> <p>Корпоративна культура компанії.</p> <p>Основи фінансового обліку та права. Юридичні аспекти.</p> <p>Ведення документації.</p> <p>Продажі та маркетинг. Як залучати інвесторів</p>

Продовження таблиці Т.1.

Основи лобіювання	<p>Значення взаємодії з органами влади для вигідного позиціонування організації; Роль лобіювання у забезпеченні демократичного процесу прийняття владних рішень; Суб'єкти і об'єкти лобіювання; Взаємні інтереси лобіста і держслужбовця; Портрет ефективного лобіста і зміст його щоденної роботи; Інструменти і техніки лобіювання та урядових відносин; Організація зустрічей з вищими посадовими особами та підготовка якісних письмових звернень в органи влади; Побудова напрямку взаємодії з органами влади в окремо взятій організації; Розробка довгострокової стратегії взаємодії з урядом; Планування і реалізація дієвої лобістської кампанії; Приклади лобістських кампаній: законодавче та виконавче лобіювання</p>
Юридичні аспекти створення та ведення бізнесу в Україні	<p>Форми ведення бізнесу. Порядок реєстрації бізнесу. Оподаткування бізнесу. Договірна діяльність. Аспекти трудового права. Порядок перевірок підприємства. Операційна діяльність. Іноземний елемент</p>
Інтернет-медіа	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інтернет-видання: куди вони зараз рухаються 2. Як подавати інформацію в мережі 3. Жанри інтернет-медіа: як писати, щоб вас читали 4. Конвергентна редакція та універсальні журналісти 5. Аудиторія та її вивчення 6. Концепція онлайн-видання: з чого все починається 7. Підготовка та запуск інтернет-медіа 8. Пошукова оптимізація для редактора 9. Особливості роботи з мультимедійним контентом <p>Як медіа живе у соціальних мережах Спілкування на вашому сайті Основи інтернет-реклами Управління інформаційним веб-сайтом та робота редактора</p>

Продовження таблиці Т.1.

Візуалізація даних	<ul style="list-style-type: none">• Візуалізація та її типи.• Стандартні елементи візуалізації даних. Графіки та їх типи. Ефективні види графіків• Візуальний аналіз даних• Інфодизайн. Головна ідея візуалізації• Алгоритм для створення інфографіки• Мнемонічні правила інфодизайну• Особливості візуального сприйняття• Класичні принципи інфодизайну• Робота з кольором• Стратегії - як зменшити складність візуалізацій• Карти (статичні та інтерактивні)• Огляд інструментів
--------------------	---

Джерело [90]

Додаток Ф
Проекти он-лайн курсів

Таблиця Ф.1

Цикл онлайн-курсів проекту «Educational Era» («EdEra»)

Назва курсу	Програма курсу
Smart exporter: електронні ресурси, регулювання та вимоги для експорту до ЄС	Модуль 1. Портал Європа, стандарти, робота зі статистичною інформацією Модуль 2. Технічне регулювання ЄС: архітектура, принципи, бази даних Модуль 3. Регулювання та електронні ресурси ЄС у сфері торгівлі та безпечності їжі, кормів, тварин та рослин Модуль 4. Інституційна підтримка експортерів українськими та міжнародними інституціями Модуль 5. Захист прав інтелектуальної власності, перевірка потенційних партнерів, джерела додаткової маркетингової та регуляторної інформації
Експорт, ринки ЄС та інтернаціоналізація бізнесу	Модуль 1. Основа Модуль 2. Експортні бізнес-моделі Модуль 3. Пошук партнера, бізнес онлайн, виставки Модуль 4. Маркетинг, брендинг, етика, бізнес-культура
Людина та держава. правила гри	1. Держава: загальна характеристика. 2. Право: що це і як воно працює? 3. Права людини. 4. Національне судочинство. 5. Поняття та форми захисту прав людини. 6. Міжнародне правосуддя. 7. Міжнародні організації
Європейський механізм захисту прав людини	Модуль 0: Вступ Модуль 1: Загальний огляд статей Конвенції Модуль 2: Принципи тлумачення Модуль 3: Позитивні і негативні зобов'язання держав за Конвенцією. Алгоритм розгляду справ ЄСПЛ Модуль 4: Порядок подання скарг до ЄСПЛ Модуль 5: Виконання рішень ЄСПЛ

Продовження таблиці Ф.1

Українська мова	1. Фонетика Графіка 2. Лексикологія Фразеологія Будова слова Словотвір Проміжний екзамен 3. Морфологія I Іменник Прикметник 4. Морфологія II Числівник Займенник Прислівник 5. Морфологія III Дієслово Дієприкметник Дієприслівник Службові частини мови та вигук 6. Орфографія Заключний екзамен
Історія: зародження української нації	1. Поява та поселення людей на території України 2. Утворення Київської Русі 3. Політична роздробленість Київської Русі Галицько-Волинське князівство як її наступник Проміжний екзамен 4. Політичний устрій, соціально-економічні засади суспільства, культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства 5. Між Руссю та Річчю 6. Суспільно-політичні процеси XVI століття Заключний екзамен
Фізика (механіка)	1. Одновимірна кінематика 2. Двовимірна кінематика Проміжний екзамен I 3. Концепція сили 4. Статика Динаміка системи тіл Проміжний екзамен II 5. Імпульс Робота Потужність
Англійська мова: частини мови	1. Роз'яснення структури та програми ЗНО з англійської мови Артиклі 2. Займеник Іменник 3. Прикметник Прислівник Проміжний екзамен 4. Прийменник, сполучник Числівник 5. Дієслово; 6. Неозначені форми дієслова Заклучний екзамен

Продовження Таблиці Ф.1

Біологія	1. Вступ до біології та ботаніки. 2. Вегетативні органи рослин. 3. Репродуктивні(генеративні) органи та процеси життєдіяльності рослин. Проміжний екзамен 4. Різноманітність рослин. Водорості (нижчі) та вищі спорові рослини. 5. Різноманітність рослин: насінні рослини. 6. Гриби та лишайники. Заключний екзамен
Лайфхаки з української літератури	Модуль 1. Усна народна творчість. Давня література. Література кінця XVIII ст. Модуль 2. Література XVIII – початку XX століть Модуль 3. Література першої половини XX століття Модуль 4. Література XX століття Модуль 5. Література другої половини XX – XXI століть
Лайфхаки з української мови	Модуль 1. Від фонетики до словотвору Модуль 2. Загальна морфологія. Іменник Модуль 3. Від прикметника до службових частин мови й вигука Модуль 4. Синтаксис простого речення. Чуже мовлення Модуль 5. Синтаксис складного речення Стилїстика і розвиток мовлення

Джерело [88]